

Afet Haberciliği Pratik, Etik ve Güvenlik Rehberi

Funded by
Erasmus +
programme of the
European Union

Afet Haberciliği Pratik, Etik ve Güvenlik Rehberi

RTÜK

**Social
Innovation
Agency**

Universidade de Vigo

ISBN: 978-625-6281-84-4

AFET HABERCİLİĞİ PRATİK, ETİK VE GÜVENLİK REHBERİ

© 2025 CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI YAYINLARI

Avrupa Birliği Erasmus+ Programı tarafından finanse edilmiştir. Ancak Avrupa Komisyonu ve Türkiye Ulusal Ajansı, burada yer alan bilgilerin herhangi bir şekilde kullanılmasından sorumlu tutulamaz. Kâr amacı gütmeyen kullanımlar için ücretsiz erişimi mümkündür.

Yayıncı Sertifika No: 45482

1. Baskı, Aralık 2025

İletişim

Kızılırmak Mahallesi, Mevlana Bulvarı, No: 144

06520 Çankaya, Ankara, Türkiye

T +90 312 590 20 00 | webinfo@iletisim.gov.tr

Baskı

Dakik Baskı ve Reklamcılık Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Matbaa Sertifika No: 44083

İçindekiler

1. BÖLÜM AFET HABERCİLİĞİ PRATİK REHBERİ

1.1. Afet Haberciliği Nedir?.....	11
Giriş.....	13
Afetleri Haberleştirmek Neden Önemlidir?.....	14
Afet Haberciliğinin Etik Yönleri.....	15
Kriz Durumlarında Gazetecilerin Rolü.....	19
Afet Haberciliği Araçları (Kullanılan Teknolojiler ve Yöntemler).....	25
Örnek Olay İncelemeleri.....	28
Tavsiyeler.....	35
1.2. Afet Haberciliğine Hazırlanmak.....	37
Giriş.....	39
Eylem Planı Geliştirmek.....	39
Farklı Türdeki Acil Durumlar Hakkında Bilgi Toplamak.....	42
Diğer Hizmet Birimleriyle İş Birliği.....	44
Gazetecilerin Güvenliğini Sağlamak.....	46
Afet Müdahale Planları (Gazeteciler Afetlerde Müdahale Planını Nasıl Geliştirebilir?).....	48
Örnek Olay İncelemeleri.....	49
Tavsiyeler.....	56

1.3. Afetleri Yerinde Haberleştirmek.....61

Giriş.....	63
Olay Yerinde İlk Adımlar	64
Veri Toplama ve Röportajlar	65
Farklı Formatların Kullanımı (Metin, Görsel, Video).....	70
Canlı Yayınlar	73
Diğer Gazetecilerle İş Birliği	75
Örnek Olay İncelemeleri.....	76
Tavsiyeler	81

1.4. Afetleri Haberleştirmek.....85

Giriş.....	87
Haber İçeriklerinin Yapısı	87
Gazetecilik Türleri	92
Bilginin Farklı Kanallar Yoluyla Yayılması.....	95
Editör Ekibiyle İş Birliği.....	96
Sonuçların Uzun Vadeli Takibi	97
Gazeteciler İçin Öz Değerlendirme ve Öz Bakım	99
Zamanında Bilgilendirme (Bilgiyi Hızla Nasıl ve Ne Zaman Yayımlı).....	101
Tematik Çalışmalar	102
Tavsiyeler.....	103

1.5. Dijital Çağda Afetleri Haberleştirmek.....105

Giriş.....	107
Dijital Çağda Afet Haberciliği	108
Afet Haberciliğinin Hukuki Yönleri	113
Gazeteciler Açısından Psikolojik Hazırlık	116
Afet Mağdurlarına Yardım Etmek.....	118
Sosyal Ağlarla Çalışma Stratejileri (Afetlerde Sosyal Ağların Rolü ve Etkili Kullanım Yöntemleri)	120
Tematik Çalışmalar	121
Tavsiyeler.....	122

TERİMLER SÖZLÜĞÜ.....125

KAYNAKÇA.....133

2. BÖLÜM AFET HABERCİLİĞİ ETİK REHBERİ

2.1. Gazetecilikte Etik Nedir?.....143

Giriş.....	145
Gazetecilikte Etik'in Temel İlkeleri ve Değerleri	145
Afet Haberciliğinde Etik İhlallerinin Tarihteki Örnekleri ve Sonuçları	148
Afet Haberciliğinde Etik Kurallar.....	151
Örnek Olay İncelemeleri ve Tematik Araştırma	154
Anket Sonuçlarından Çıkarımlar: En Kritik Yetkinlikler	156
Özdenetim İçin Kontrol Listeleri	158

2.2. Afet Haberciliğinde Etik İlkeler.....163

Giriş.....	165
Doğruluk ve Teyit	165
Nesnellik ve Tarafsızlık	167
Adil Olmak.....	169
İnsanîyet.....	171
Gizlilik Afetlerde Çocukların Durumu	172
Bağımsızlık	174
Hesap Verebilirlik, Duyarlılık ve Eğitim	175
Örnek Olay İncelemeleri	177
Afet Yayını Kontrol Listesi	180

2.3. Afet Öncesi Olaylar Hakkında Haber Yapma.....185

Giriş.....	187
Etik Habercilik Kapsamında Afetlere Hazırlık	187
Topluma Yönelik Riskleri Azaltma Konusunda Gazetecilerin Rolü	189
İnsan Faktörünün Göz Önünde Bulundurulması ve Paniğin Önlenmesi	190
Toplumsal Farkındalığın Oluşturulması: Proaktif İletişim Stratejileri	191
Yerel Topluluklar ve Uzmanlarla İş Birliği.....	192
Önleyici Gazetecilik Üzerine Olay İncelemeleri	193
Önleyici Doküman Hazırlama Kontrol Listesi	196
Bir Afet Öncesi Proaktif Çalışma İçin Öneriler	198

2.4. Bir Afet Sırasında Etik Habercilik.....203

Giriş.....	205
Gazetecilerin Sahadaki Kararlarının Kamusal Anlatıyı Şekillendirme Etkisi.....	205
“Hız mı, Doğruluk mu?": Gerçek Zamanlı İkilem.....	206
Krizde Bağlama Yerleştirme: Bütüncül Bir Resim Oluşturma.....	208
Sadece Sansasyonel İçerik Yerine Arka Planı ve Sonuçların Göstermenin Önemi.....	209
Panik ve Aşırı Dramdan Nasıl Kaçınılır?.....	210
Hızlı Müdahale ve Etkili İletişim: Kaos İçinde Koordinasyon.....	210
Olay Yerinde Duygusal Zeka ve Empati.....	211
Kriz Anında Etik Haberciliğe Dair Örnek Olay İncelemeleri.....	212
Gerçek Zamanlı Çalışma İçin Pratik Araçlar.....	215

2.5. Etik Dışı Afet Haberciliğinin Sonuçları.....221

Giriş.....	223
Mağdurlara Yeniden Travma Yaşatılması.....	223
Kamu Güveninin Zedelenmesi: Şüpheden Güvensizliğe.....	224
Toplumsal Bölünmelerin Derinleşmesi.....	225
Uzun Vadeli Bir Sonuç Olarak Dezenformasyon.....	226
Hatalı Bilginin Ekonomik ve Siyasi Sonuçları.....	227
Mesleki Yozlaşma.....	227
Örnek Olay İncelemeleri.....	228
Güveni Yeniden Tesis Etmenin Yolları.....	230
Anahtar Terimler, Kavramlar ve Kuruluşlar.....	235

KAYNAKÇA239

3. BÖLÜM

AFET HABERCİLİĞİ GÜVENLİK REHBERİ

3.1. Afet Ortamlarında Gazeteciliğin Temel İlkeleri.....249

Acil Durumlarda Gazetecilerin Rolü.....	251
Afet Türleri: Genel Bilgilendirme ve Özgün Zorluklar.....	253
Bir Acil Durum Muhabirinin Sahip Olması Gereken Özellikler.....	256

3.2. Sahada Kişisel Güvenlik ve Korunma.....259

Gazeteciler İçin Ön Hazırlık.....	262
Aktif Güvenlik.....	264
Önerilen Asgari Ekipman: Güvenlik Sırt Çantası.....	265
Pasif Güvenlik.....	271

3.3. Etkin İletişim ve Bilgi Yönetimi.....283

Panik veya Kaygıya Sebebiyet Vermeden Haber Yapmak.....	285
Hassas Durumlarda Mesleki Etik Kuralları.....	287
Mağdurlara Saygılı ve İnsanlık Onuruna Yakışır Muamele.....	289
Bilgi Kaynakları Yönetimi.....	291

3.4. Ruh Sağlığı ve Psikolojik Destek Hizmetleri.....295

Afet Haberciliğinin Duygusal Boyutu.....	297
Afetin Yol Açabileceği Ruhsal Bozukluklar ve Tepkiler.....	300
Stres.....	301
Travma.....	303
Anksiyete.....	305
Depresyon.....	306
Göstergeler.....	308
Önleyici Tedbirler.....	312
Takip Bakımı.....	314

3.5. Afet Haberciliğinde Sürekli Eğitim ve Temel Öneriler.317

Tatbikatlar ve Uygulamalı Çalışmalar.....	320
Haber Öncesi Planlama.....	324
Yetkili Merciler, Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar) ve Acil Müdahale Ekipleri ile İş Birliği.....	326

KAYNAKÇA.....329

1. BÖLÜM

AFET HABERCİLİĞİ PRATİK REHBERİ

1.1.

Afet Haberciliği Nedir?

1.1. Afet Haberciliği Nedir?

Giriş

Modern bilgi teknolojileri sayesinde olayların ve durumların milyonlarca insan için daha yakın ve somut bir hâle geldiği, değişmekte olan bir dünyada yaşamaktayız. Afetler ve acil durumlar insanları hızla karar alarak harekete geçmeye zorlayan olaylardır. zira güvenliği sağlamak için yollar aranması, empati kurulması, olaylardan etkilenenlere destek sağlanması ve sonuçları ortadan kaldırıp önlemede fırsatlar yaratılması gerekmektedir. Bu durum özellikle yangınlar ve seller gibi doğal afetlerde somut bir hâl alır çünkü afetin ilerleyişine ilişkin bilgiler neredeyse anlık olarak paylaşılr ve takip edilir; izlenme ve etkileşim sayıları milyonlara varabilir.

Afet haberciliği, toplumu sadece acil tehditler konusunda bilgilendirmekle kalmayıp, aynı zamanda bu tehditlerden korunma yollarını, yardım sağlama yöntemlerini ve olası sonuçları asgari düzeye indirgeme stratejilerini aktarmayı amaçlayan, geleneksel gazeteciliğin ayrı ve özel bir dalıdır. Belki şunu da belirtmek gerekir ki günümüzde afet haberciliği, milyonlarca insanın birleşmesini sağlayan, çabalarını koordine eden bir araçtır. Aynı zamanda, duyarlılığın ve dayanışmanın binlerce hayatı kurtarabildiği, zamanında ve objektif bilgilerin birleştirici olup felaketlerin önlenmesine imkân tanıdığı bir dönemde yaşadığımızı gösterir. Afet haberciliğinin gerçek anlamda yüce insani tutkusunun (pathos) burada yattığını ve aynı zamanda gazetecinin büyük sorumluluğunun da buradan kaynaklandığını söyleyebiliriz. Gazeteci, acil durumları haberleştirmenin yanı sıra paniğin önüne geçmeye ve toplumsal çabaları gerçekten önemli konulara ve eylemlere yönlendirmeye yardım etmeli, destek için gerçek ihtiyaçları göstermeli ve afetin sonuçlarını ortadan kaldırmak için fikirleri ve anlamları şekillendirmelidir.

Elbette, gazetecinin bu süreçteki rolünü “en kritik sorumluluğa sahip ya da en önemli aktör” olarak nitelendirmek doğru değildir; zira özel hizmetlerden uluslararası kuruluşlara ve gönüllülere kadar birçok yapı, sonuçları ortadan kaldırma ve ortaya çıkan talihsizliklerle mücadele etme sürecine katkı sunmaktadır. Bununla birlikte gazetecinin rolü oldukça önemli ve fark edilebilir bir roldür. Olayların tarafsız ve zamanında haberleştirilmesi, durumun uzun bir süreç boyunca yansıtılması, toplumsal tartışmaların teşvik edilmesi, empati geliştirilmesi ve etkilenenlerin ihtiyaçlarının karşılanması

çalabaları olmadan afetlerin ve acil durumların üstesinden gelmek çok daha zor olur ve birçok insan açısından bu sonuçlar çok daha ciddi ve yıkıcı bir hâl alır.

Afetleri Haberleştirmek Neden Önemlidir?

Afetleri haberleştirmek demokratik bir toplumda gazeteciliğin, çevredeki değişikliklerle ilgili eksiksiz, tarafsız ve zamanında bilgi sağlamak olan en temel işlevini yerine getirmektir. Afetler, insanların yaşamlarını doğrudan etkileyen olgulardır. Maslow'un (1943) ihtiyaçlar hiyerarşisine göre temel ihtiyaçları önemli ölçüde kısıtlar ve genellikle alışılmışın dışında, farklı ve çoğunlukla hayatta kalmaya dayalı bir yaşam biçimini şekillendirir. Ayrıca daha geniş bir bağlamda afetler, toplumsal süreçleri ortaya çıkarır ve vurgular; bu süreçler ya toplumu birleştirir ya da tam tersi, toplumun bölünmesine yol açar. Çeşitli insani önlemlerin ve girişimlerin gerçek ve pratik şekilde uygulanabilmesi için koşullar oluştururlar.

Afet haberleri, sadece yaşananların özünü ve afetin boyutunu teknik ya da teknolojik unsurlarla göstermeye odaklanmaz. Aynı derecede önemli olan, toplumun nasıl kenetlendiğinin, hükûmetin ve uluslararası yapıların afetlerin sonuçlarını ortadan kaldırmak için nasıl harekete geçtiğinin vurgulanmasıdır. Afetlerin ardından yapılan haberlerde veya etkilerini azaltmaya yönelik çabalarda, gazeteciler topluma, sosyal ilerleme, demokratik kurumların gelişimi ve medeniyetin, insanların afetler karşısında yalnız kalmasını önlediği fikrini sürekli olarak iletirler. Bu durum insan hayatının, değer vermenin ve yardım etmeye hazır olmanın değerini pekiştirmektedir.

Gazetecilik, kamuoyunun ve kamuoyu kanaatinin şekillenmesinde kilit bir rol oynamaktadır. Afetler sırasında bu faktör, sonuçların ortadan kaldırılması ve etkilenenlere destek olunması açısından kritik hâle gelmektedir. Korku, panik, empati ve merhamet en karmaşık duygular olmakla birlikte gazetecinin en kritik sorumluluğa sahip olduğu çalışma alanlarıdır. İşte bu çalışma sayesinde toplum, bu duyguları etkili yardıma, sonuçların üstesinden gelineceğine olan güvene, destek ve ilgiye olan ihtimama ve geleceğe dair umuda dönüştürebilir. Tam ve objektif afet haberciliğinin gerekliliğinin bir diğer önemli nedeni de afet önleme tedbirlerinin şekillendirilmesi ve bu süreçlerin haberleştirilmesidir. Bu etkiler, özellikle doğal afetler ve felaketler sırasında belirgindir; ülkeler ve çoğu zaman uluslararası toplum, büyük yangınlar veya seller gibi doğal afetlerin etki alanını sınırlamak ve yerelleştirmek için azami çabayı sarf etmektedir. Gazetecilerin hızlı hareket etmesi

ve bilgileri eksiksiz aktarması, yetkililerin, özel hizmetlerin ve gönüllülerin etkinliğini belirleyen ek unsurlar haline gelir.

Gazetecilik, acil durumlar ve doğal afet yönetiminde süreçleri tek başına belirleyen veya düzenleyen bir araç değildir. Bu amaçla hem ulusal hem de uluslararası düzeyde uzmanlaşmış hizmetler ve sistemler bulunmaktadır. Ancak, afet etkilerinin bertaraf edilmesi süreci geleneksel veya sosyal medyadaki gazeteciler ve yayınlar sayesinde toplumsal gerçekliğin önemli bir bileşeni hâline gelmektedir. Gazeteciler sayesinde, binlerce insanın çabaları bir araya getirilmekte, bu da afetlerin ardından durumu iyileştirmeye katkıda bulunmakta ve gerekli desteği sağlamaya yardımcı olmaktadır.

Erasmus+ “Afet Haberciliği” projesi kapsamında, uygulamada bulunan gazetecilerin afet bölgelerinde çalışma becerisi düzeylerini ve hazırlıklarını değerlendirmek amacıyla bir anket gerçekleştirildi. Ankete katılan gazetecilerin yüzde 95,6’sı, eğitim sürecinin bir bölümünün farklı türde afetlerde nasıl hareket edeceklerini anlamalarına yardımcı olacak içeriklere ayrılması gerektiğini belirtti. Bu oran, etkili medya eğitimi için afet haberciliğine yönelik özel kurslara olan acil ihtiyacı ortaya koymaktadır. Biz, bu kursun sadece bu konuya odaklanan uzmanlar için değil, aynı zamanda medya çalışanları yetiştiren üniversite ve enstitü mezunlarının tamamı için faydalı olduğuna inanıyoruz; zira mezunların meslek yaşamları boyunca afetlerle karşılaşma olasılığı maalesef azalmamaktadır.

Acil durumlarda güvenilir ve hızlı bilgiye duyulan ihtiyacın önemini hafife almamak gerekmektedir. Ancak bir gazetecinin kendi haberlerinin doğurabileceği sonuçlar karşısındaki sorumluluğunun önemi ne kadar vurgulansa yine de azdır. Bu nedenle medya çalışanlarının işleri yalnızca içerik üretiminde profesyonellik gerektirmekle kalmaz; aynı zamanda etik ilkelere ve standartlara sistemli ve tutarlı biçimde bağlı kalmayı, hazırladıkları içeriklerin toplumda yaratabileceği etkileri sürekli göz önünde bulundurmayı ve uluslararası medyada yayımlandıktan sonra doğabilecek sonuçları da dikkate almayı zorunlu kılmaktadır.

Afet Haberciliğinin Etik Yönleri

Afet haberciliği, etik meselelerin sistematik ve kapsamlı biçimde incelenmesini gerektirir ve bu değerlendirme, özverili bir araştırma sürecinin ürünü olmalıdır. Bu kılavuzda, gazetecilerin afetleri haberleştirirken dikkate alması gereken etik unsurları ve bu

unsurları tanımlayan temel yönleri ana hatlarıyla ortaya koyacağız. Öncelikle, haber formatında çalışırken gazetecilik etik kurallarına ve mesleki ilkelere uymak kritik önemdedir; zira afet ve acil durum haberleri büyük ölçüde söz konusu haber türünün kapsamında yer almaktadır. Notlar, haberler, özel haberler, köşe yazıları ve röportajlar gibi içerikler; sahadaki durumu ile farklı kurumların olayın etkilerini azaltmadaki rolünü en kapsamlı ve en hızlı biçimde yansıtan metinlerdir.

Bu doğrultuda, gazetecilik etik ilkelerinin temel ölçütleri, haber gazeteciliğinin standartlarını belirleyen gereklilikler haline gelir. Doğruluk, zamanında bilgi sunma, güvenilirlik ve olayların eksiksiz biçimde aktarılması, gazetecinin özellikle özen göstermesi gereken unsurlardır. Pek çok medya çalışanı için şu soru gündeme gelmektedir: Bir afeti ilk duyuran kişi mi olmak, yoksa meslektaşlarından önce olmasa bile resmî kaynaklardan doğrulanmış bilgileri mi sunmak daha değerlidir? Kısmen doğrulanmış bilgileri mi sunmak, yoksa olayı tamamen araştırıp eksiksiz bilgiyi mi yayımlamak daha doğru bir yaklaşımdır? Etik bir yaklaşım, standartlara bağlı kalmayı ve acil durum kapsamının niteliğine özen göstermeyi gerektirirken afetin kendine özgü doğası da dikkate alınmalıdır.

Erasmus+ projesi “Afet Haberciliği” kapsamında yürütülen ve afet bölgelerindeki gazetecilerin ihtiyaçlarını araştıran çalışma, gazeteciler için en kritik bilginin; medya etiği, işin güvenlik boyutları ve öncelikle çeşitli acil durumları kapsayan medya çalışanlarının deneyimi olduğunu ortaya koymaktadır. Üçüncü olarak, deneyime dayalı ve bu nedenle etik ile güvenlik eğitiminin kritik öneme sahip olduğu afet bölgelerinde etkili örnek olaylar öne çıkar.

Acil durumlar sırasında toplumda duygusal gerilim yükselir ve olumsuz duygular baskın bir hâl alır. Bu duygular her durumda afet deneyimini etkiler, paniğe yol açabilir ve afetin sonuçlarının daha da kötüleşmesine neden olabilir. Gazeteciler, mesleki çalışmalarında bu unsuru dikkate almalı, güvenilir ve hızlı bilginin toplumdaki duygusal gerginliği azaltmada rol oynayabileceğini kavramalı ve binlerce kişinin afetlerden korunmasını nasıl sağlayacaklarını önceliklendirmelidir. Bu nedenle, bir gazetecinin mesleki standartlara bağlı kalma sorumluluğu oldukça büyüktür. Haber gazeteciliği, bilgi sunumunda karmaşık ve düzenli bir dizi sınırlamaya tabidir; bu gerekliliklere uymak, gerekli ve yararlı içeriklerin üretilmesine katkı sağlar.

Gazeteciliğin toplum içindeki işlevlerinden söz etmek de önemlidir; zira bu işlevler, afet durumlarında o kadar belirgin bir şekilde ortaya çıkar ki bir medya çalışanının topluma karşı etik sorumluluğunu sergileyen bir model oluşturur. Örneğin, hizmet işlevini ele alırsak bir gazeteci, günlük yaşam için pratik ve faydalı bilgiler sunmalıdır (Blum). Afet anlarında ise insanlar, kendilerini kurtarmanın yolları, yardım alabilecekleri yerler, tahliye süreçleri ve hayatta kalmak için gerekli araçlar hakkında bilgiye ihtiyaç duyarlar. Böyle bir bilgi hiçbir zaman gereksiz olmayacaktır; zira temel ihtiyaçlar değişir ve en öncelikli hedef, yaşamı ve sağlığı korumaktır. Ne kadar hızlı olursa olsun doğrulanmamış kaynaklardan bilgi sağlamak, insanları yeni tehlikelere maruz bırakmak demektir.

Olumlu açıdan bakıldığında dijital çağda bilgileri doğrulamanın ve resmî kaynaklardan pek çok gerçeği teyit etmenin artık büyük zaman veya olağanüstü çaba gerektirmediği söylenebilir. Elbette bu, gazetecinin, devletin afet etkilerini azaltma çalışmaları (ilgili hizmetler, merkezler, sözcüler ve resmî kanallar, bu yapıların uzmanları ve temsilcilerinin iletişim bilgileri, farklı hizmetlerin sorumluluk alanları, gönüllü girişimler ve afet bölgesinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları vb.) hakkında deneyim ve bilgi sahibi olması koşuluyla geçerlidir.

Bir gazetecinin afetler sırasında yürüttüğü çalışmalarda, etik ilkeler arasında insanlığa saygı ve bireylerin özel hayatlarına özen göstermek de bulunmalıdır. Fotoğraf ve video içeriklerinin gizlilik hakları dikkate alınarak, özellikle yayın izni konusuna özen gösterilerek, bireyleri ya da yakınlarını tanımlayabilecek çok edici içeriklerden kaçınılarak ve reşit olmayanlarla ilgili sınırlamalara uyarak hazırlanması gerektiğini unutmamak çok önemlidir. Uluslararası medya kuruluşları, bu tür içerikler için sıkı kurallara sahiptir; örneğin BBC fotoğraf veya video içeriklerinin yayımlanmasıyla ilgili herhangi bir tereddüt durumunda, tüm soruların danışılmasını ve onaylanmasını sağlayan özel bir prosedüre sahiptir (*BBC Editorial Guidelines 2025, 2025*).

Gazetecilikte insanlık ilkesi, üretilen içeriklerin genel bağlamına özen göstermeyi gerektirir. Doğal ya da toplumsal afetler ile teknolojik acil durumlarda birlikte hareket etmek, empati göstermek ve destekleyici olmak büyük önem taşımaktadır. Bu yaklaşım, afetin yaşandığı ülke için olduğu kadar uluslararası toplum için de geçerlidir. Bu nedenle bir gazeteci yalnızca sansasyonel görüntüler sunmakla yetinmemeli; aynı zamanda resmî ya da doğrulanmış kaynaklara

atıfta bulunarak olayın boyutunu, ön koşullarını ve olası sonuçlarını yetkin bir şekilde öngörüp aktarmaya da hazır olmalıdır. Örneğin bu durum, yardım veya tahliye gereken kişi sayısını, acil gıda ve ilaç ihtiyaçlarını ya da diğer kritik koşulları kapsayabilir. Hangi temel ihtiyaçların hâlihazırda karşılandığı bilgisini vermek, yardımların gerçekten ihtiyaç duyulan bölgelere yönlendirilmesi açısından aynı derecede önemlidir. Bu durumu bir örnekle açıklayabiliriz: 2024 yazında, Kiev'deki Okhmatdyt Hastanesi bir füze saldırısı sonucu zarar görmüş ve birçok kişi enkazı temizlemek ve yardım etmek için bölgeye yönelmişti. O dönemde hava sıcaklığı oldukça yüksekti ve gönüllülerin içme suyuna ihtiyacı vardı. Bu bilgi yerel Telegram kanallarında paylaşıldıktan sonra ihtiyaca anında yanıt veren çok sayıda birey ve işletmenin girişimiyle su dağıtımı hızlı bir şekilde organize edildi. Bir süre sonra, aynı iletişim kanallarından gelen mesajlarda hâlihazırda yeterince su olduğu, bu durumda en fazla enkaz temizleme çalışmalarına yardım edecek kişilerin kendi ihtiyaçları için biraz su alabileceği belirtildi.

2018 yılında BBC ve The Guardian da dâhil olmak üzere Birleşik Krallık'taki medya kuruluşları, talidomit skandalının mağdurlarını konu alan bir haber üzerinde çalışırken oldukça hassas bir etik ikilemeyle karşılaşmıştır. 1950'ler ve 60'larda yaşanan bu halk sağlığı krizinde annelerin hamilelik döneminde talidomit ilacını kullanması binlerce bebeğin ağır doğum kusurlarıyla doğmasına yol açmıştı. 60 yılı aşkın bir sürenin ardından, bu mağdurların birçoğu yeni sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalıyordu.

Gazeteciler için temel etik ikilem, mağdurların sağlık durumlarının kötüleşmesini ve yeni bir tazminat düzenlemesi için verdikleri hukukî mücadeleyi haberleştirirken, acılarını sansasyonelleştirmemek ve onurlarını zedelememektir. Bu durum, kamu yararı ile kişisel mahremiyete saygı arasında hassas bir denge kurulmasını gerektiriyordu.

Gazeteciler, çarpıcı görseller ya da aşırı duygusal bir dil kullanmak yerine, mağdurların yaşam boyu gösterdikleri direnç odaklanmayı tercih ettiler. Verdikleri hukuki savaşın ve yaşadıkları acının kamuoyunca anlaşılması için sarf ettikleri çabayı açıklayan derinlikli makaleler yayımladılar.

Gazeteciler, mağdurların ve ailelerinin aydınlatılmış onamını almak konusunda büyük özen gösterdiler. Röportajları üst düzey bir empatiyle gerçekleştirdiler ve mağdurların kendi hikâyelerini kendi ifadeleriyle anlatmalarına imkân tanıdılar. Örneğin BBC,

mağdurların sesini duyuran belgeseller ve makaleler hazırlayarak onların direncini ve adalet arayışlarını ön plana çıkardı.

Muhabirler, kimliğinin tam olarak açıklanmasını istemeyen kişilerin mahremiyetini korumak için büyük özen gösterdiler, gerektiğinde kişilerin yalnızca adlarını ya da baş harflerini kullandılar. Gazeteciler, haberin çarpıcılığından ziyade mağdurların yararını gözettiler.

Bu yaklaşım, son derece trajik ve hassas bir hikâyeyi gazetecilik etik standartlarını en üst düzeyde gözeterek haberleştirmenin mümkün olduğunu gösterdi. Medyanın yaptığı haberler, talidomid kurbanlarının durumuna kamuoyunun ilgisini yeniden çekti ve bu da onlara verilen desteğin artması ve yasal taleplerinin olumlu bir şekilde çözülmesiyle sonuçlandı. Bu yaklaşım, ilk olayın üzerinden onlarca yıl geçse bile, süregelen toplumsal adaletsizliklere ilişkin farkındalık yaratma noktasında gazeteciliğin nasıl olumlu bir güç olabileceğine dair etkili bir örnek teşkil ediyor.

Sonuç olarak, afet haberciliği etiğinin, medya mensuplarının eğitiminde ayrı bir başlık olarak ele alınması ve eğitim programına dâhil edilmesi gereken bir uzmanlık alanı olduğunu vurgulamak önemlidir. Nitekim, bir gazetecinin gelecekte afet durumunda çalışmak zorunda kalmayacağını kimse garanti edemez. Genel olarak şunu unutmamalıyız: Gazetecilik faaliyetinin temel etik ilkesi, tıpkı tıpta olduğu gibi, “zarar vermeme” ilkesidir. Afet durumlarında bu ilkeye önemli bir ilave yapılır: “Zarar verme ve yardımcı ol!”

Kriz Durumlarında Gazetecilerin Rolü

Gazeteciler, afetler ya da acil durumlar söz konusu olduğunda hayati bir rol üstlenir. Çağdaş dünyanın tesisi ve istikrarı ve gelişimi, büyük ölçüde bilgi alışverişi ve akışına; çeşitli bilgi kaynaklarına erişim sistemlerinin yaygınlaşmasına; veri aktarım hızının artmasına ve fotoğraf ile video içerikleri dâhil olmak üzere anlık bilgi paylaşım olanaklarının çoğalmasına bağlıdır. Bunlar, sosyal süreçleri yönlendiren ve insanların günlük yaşamlarını düzenleme alışkanlıklarını şekillendiren, çağımızın belirleyici özellikleridir. Yalnızca birkaç on yıl önce toplumsal yaşamın yapısı öylesine farklıydı ki bunu tam anlamıyla hayal edebilmemiz ancak daha eski kuşaklara mensupsak mümkün olabilir. una karşılık, günümüzde bilgi akışının yoğunluğu bizi geleneksel medyadaki ve özellikle sosyal medyadaki haberlere ve içeriklere önemli ölçüde zaman ayırmaya itmektedir.

Haber içerikleri hayatımızın önemli bir parçasını oluşturmakta ve bir noktaya kadar hayatımızın kalitesini belirlemektedir. Kriz durumlarında, insanlar öncelikle durumu anlamalarına, sorunun boyutunu kavramalarına, krizden güvenli bir şekilde çıkmanın yollarını bulmalarına veya krizin sonuçlarına hazırlanmalarına yardımcı olacak bilgilere ihtiyaç duyarlar. Biraz farklı bir bağlamda olsa da benzer bir durum, afet bölgesinin dışında kalan bilgi tüketicileri için de geçerlidir: kritik durumun yayılma potansiyeli, yardım ve destek ihtiyacı, olumsuz sonuçları ortadan kaldırmak için olası seçenekler, afetlerden etkilenen yerlerdeki sosyal yaşamın yakın geleceği, sonuçları hafifletmek için kurum ve kuruluşların, gönüllülerin ve uluslararası toplumun katılımı –tüm bunlar dünya çapında milyonlarca insanın ilgisini çeken konular hâline gelir.

Kriz durumlarında gazetecinin yerine getirdiği (ya da getirebileceği) bir dizi önemli görev, bir araya geldiğinde bu tür durumlara özgü işlevlerini tanımlar. Her şeyden önce, gazetecinin bir bilgi kaynağı olarak üstlendiği rolü vurgulamak gerekir. Bu rol, belirli standartlara bağlılığı ve yüksek düzeyde bir yetkinliği gerektirir; üstelik bu yetkinlik, hem duruma ilişkin anlamlı yorumlar elde etmeye hem de meselenin karmaşıklığını hesaba katmaya yetecek düzeyde olmalıdır. Örneğin, teknolojiye ilişkin bir felaket söz konusu olduğunda, bu felaketin taşıdığı risk faktörlerini, güvenliğin nasıl sağlanabileceğini ve kriz durumunun hangi yollarla aşılabileceğini, tam da felaketin niteliği çerçevesinde kavrayamayan bir gazetecinin tehditleri ve olayın boyutunu anlaması pratikte olanaksız hâle gelir. Gazetecinin bir bilgi kaynağı olarak üstlendiği rol ne kadar vurgulansa azdır; bu nedenle gazetecilik materyallerinin hazırlanmasında sorumluluk ve kurallara mutlak uyumun önemini bir kez daha vurgulamak isteriz.

Kriz durumlarında gazetecinin üstlendiği, son derece önemli olan bir diğer rol, felaketten etkilenen insanların beklentilerini ve toplumsal duyarlılıkları incelemektir. Bu tür durumlarda güvenliği ve hayatta kalmayı etkileyen yaşamsal ihtiyaçlara özel bir dikkat gösterilmelidir. Bu hususlara odaklanan haberler her zaman doğrudan yardım ve destek sağlamayı hedefler. Gazetecinin, felaketten etkilenmiş insanların deneyimlerini ve korkularını aktarmakla kalmayıp, aynı zamanda güvenilir ve etkili kurum ve kuruluşlara, verilen desteğin düzeyine ve gücüne, durumların çözüm yollarına ve acil ihtiyaçların karşılanmasına da dikkat çekmesi büyük önem taşır. Bu konular, felaketin sonuçlarının ortadan kaldırılması sırasında sarf edilen çabaların koordine edilmesinde önemli bir faktör hâline

gelir ve yardımların öncelikli hususlarını belirler. Bu tür haberlere verilebilecek tipik örnekler arasında, yardım merkezlerinde belirli kan gruplarına duyulan ihtiyaç, ilaç ya da gıda talepleri, tahliye güzergâhları ile gönüllülerin ve bu tür yardımları sağlayan resmî kurumların çalışmaları yer alabilir.

Felaketin sonuçlarını ortadan kaldırma sürecine ilişkin haber yapmak, gazetecinin kriz durumlarındaki rolünün bir diğer önemli bileşenidir. Evlerini ve alışılmış yaşam biçimlerini terk etmek zorunda kalan birçok insan için bu bilgiler son derece önemlidir; bu nedenle medya çalışanları, resmî kaynakların tutumuna sıkı sıkıya bağlı kalmalı ve durumu nesnel biçimde aktarmalıdır. Bunun nedeni, yaptıkları yayınlar sonucunda insanların geri dönüşlerini planlayabilecek olmaları ve afet bölgelerinde ikamet etmeyi imkânsız kılan faktörler ortadan kaldırıldıktan sonra bu bölgelerdeki yaşam koşullarını ve olanaklarını net bir şekilde anlamaları gerektiğidir. Bu nokta, özellikle toplumsal ve askeri çatışmalar sırasında büyük önem taşır; çünkü genel durum değerlendirmesi yalnızca temel ihtiyaçların karşılanma düzeyini değil, aynı zamanda çatışmanın gelişim eğilimlerine dair kapsamlı analizlerden, kara mayınları ya da gıda temin edebilme imkânı gibi ek unsurların önemine kadar güvenliğe ilişkin diğer boyutları da kapsar.

Felaketlere, bir bölgede yaşanan gelişmelere ya da etkilerin ortadan kaldırılmasına dair yapılan her yayın, yalnızca etkilenenleri değil, ülke içindeki ve sınırların ötesindeki geniş toplumsal kesimleri de etkileyerek herkeste duruma yönelik bir farkındalık oluşturur. Halkın moral desteği ve durumun gelişimine dair senaryoların oluşturulması, gazetecilik faaliyetinin insanlığı pekiştiren ve birçok içerik tüketicisi açısından olanakları belirleyen ek unsurlarıdır. Durumun incelenmesinin ve afetler ya da sonuçları hakkında ayrıntılı bilgi verilmesinin, yayınların değerini ve izleyiciler açısından önemini artırdığını belirtmemiz gerekir. Bilgi sağlayacak yetkinliğe sahip olan ve güvenilir veri kaynağı olarak görülen bir gazetecinin gelişmeleri görüş şekli sosyal süreçlerin harekete geçmesini etkileyebileceğinden, verilen mesajlardaki metne ciddi bir özen gösterilmesi gerekir.

Afetin bir ülkenin/bölgenin sakinleri ve küresel toplum nezdindeki imajının anlamlandırılması da büyük önem taşır. Modern dünyada, afetler de dâhil olmak üzere çoğu olay ve olgu, tam olarak medyanın sunduğu şekilde algılanır ve hatırlanır. Görsel materyaller ve yorumlar, görgü tanıklarının ifadeleri ve mağdurların hikâyeleri,

acil durumun uzun vadede nasıl hatırlanacağına dair imajın bir parçası hâline gelir. Bu nedenle, gazetecinin rolü, durumun tüm karmaşıklığını yansıtacak ve afetin özünü ve boyutunu nesnel biçimde anlamayı sağlayacak, konudan uzaklaşmayan etkileyici içerikler oluşturmaktır.

Bir gazetecinin hedeflerine rağmen ve hatta bazen kendi taleplerinin ötesine geçerek, en çarpıcı kare ve fotoğraflar küresel medyada yayılacak ve böylece durumun anlaşılma şeklini etkileyecektir. Bu nedenle, medya mensupları afet sahasında çalışırken işin bu boyutunu göz önünde bulundurmalıdır; zira materyallerdeki ana mesajlar afetin imajını uzun süreliğine şekillendirecektir. Verilen mesajlar diğer meslektaşlar ya da gazetecilerin kendileri tarafından desteklenecek ya da açıklığa kavuşturulacaktır. Zaman içinde, afetin sonuçlarının ortadan kaldırılmasının ardından bölgenin ihyasına ilişkin görüntülü içerikler üretilmesi de muhtemeldir. Bu konuya ilişkin bir örnek verebiliriz: 10 Ekim 2022’de Taras Şevçenko Kiev Ulusal Üniversitesi binalarının yakınında gerçekleşen bir füze saldırısı sonucunda, hem binalar hem de bir kavşak hasar görmüştü. Üniversitenin çalışmalarına yeniden başlaması ve hayırseverlerin olayın sonuçlarının ortadan kaldırılmasına verdiği desteğe ilişkin materyaller, birkaç gazetecinin yayın konusu oldu ve üniversitenin ihyası Ukrayna’daki birçok insan için toplumsal dayanıklılığın bir diğer kanıtı hâline geldi. Bu olayda, yıkımın boyutuna rağmen Kiev’in merkez bölgesinde yer alan söz konusu kavşak bir gecede ivedilikle onarılmış ve bu dikkat çekici durum Ukrayna medyasında karşılık bulmuştur. Aynı zamanda Rus devlet kanallarında Ukraynalılar’ın bir füze saldırısının sonuçlarını birkaç günde ortadan kaldıracaklarken, Rusların herhangi bir hasar almayan yolları dahi onarmadığı şeklinde bir anlatı ortaya çıkmıştı. Bu bilginin Ukrayna’da sosyal medyada yayılması, durumun trajikliğini ortadan kaldırmaya da daha olumlu içeriklerin ve direnişe duyulan güvenin çoğalmasını sağlamıştı.

Bir gazetecinin kriz durumundaki rolü sadece sonuçları bildirmek değil, aynı zamanda afet yardımı sürecindeki sosyal girişimleri koordine etmek ve kamuoyunu olası gerilimler ve karşı tedbirler hakkında bilgilendirmektir. Bu yaklaşımın mükemmel bir örneği, 2024’te Polonya’da yaşanan sel baskını sırasında Bartosz Chochołowski (Wroclaw.pl) tarafından kaleme alınan yazıdır.

Yazar, yayımladığı yazıda afete karşı alınabilecek tedbirleri açıkça tanımlamakla kalmayıp, sosyal bağlamı da etkili biçimde kullanmıştır. Okuyucuların 1997’de yaşanan sel baskınına dair anılarını canlandırırken, şehir sakinlerinin hakkında bilgiye ihtiyaç duyduğu bir başka konu olan hayvanat bahçesindeki hayvanların güvenliğinden de bahsetmiştir.

Söz konusu içeriğin yapısı bilhassa kayda değer niteliktedir. Yazar, genel durumu kısa ve öz olarak yansıtmaya ve sorunun çeşitli yönlerini tek bir metin içinde ele almaya yardımcı olan bir soru-cevap formatını kullanmıştır. Bu kısa ve öz yaklaşım, insanların karar vermesine ve harekete geçmesine yardımcı olması bakımından sosyal kaygının yüksek olduğu dönemlerde bilhassa önemlidir.

Kaynak: Bartosz Chochołowski. Wrocław’daki sel tehdidi: sorular ve cevaplar (Zagrożenie powodziowe we Wrocławiu: pytania i odpowiedzi)// <https://www.wroclaw.pl/dla-mieszkanca/zagrozenie-powodziowe-we-wroclawiu-w-pytaniach-i-odpowiedziach> (16.09.2024).

Sunulan örnekler ve kaynaklar bunlarla sınırlı değil. Bu kılavuzun ilerleyen kısımlarında, afetler ve afet sonrasında yaşananlar hakkında yapılmış en popüler yayınlardan bazılarını da içeren diğer durumları ve yazarları inceleyeceğiz. Ancak, kriz durumlarında gazetecilerin üstlendiği rolün önemini vurgulamak gerekir. Toplumun kenetlenmesi ve halkın acil durumların ortaya çıkarttığı sonuçlar karşısında organize şekilde tepki vermesi veya bunları önlemesi, yadsınamayacak ölçüde medya mensuplarının çalışmalarına bağlıdır.

Gazetecinin kriz durumlarındaki oynadığı önemli role dair yukarıda bahsedilen tüm bileşenler, gazeteciliğin toplumsal gerçekliği nesnel bir şekilde yansıtmaya ve insani değerleri destekleyen toplumsal dönüşümleri kolaylaştırma işlevinden kaynaklanmaktadır. Afet bölgelerinden haber yapan gazetecilerin yayınları, duyguları harekete geçiren içerikler olmadan düşünülemez; yapılan haberler genelde sansasyon yaratır ve geniş bir çevreye yayılır. Bu nedenle, bilgilerin doğru ve nesnel olmasına, etik kurallara ve normlara uyulmasına ilişkin sorumluluk son derece yüksektir.

Medya platformları ve sosyal ağlar; güvenli yollar, yardım toplama noktaları ve kurtarıcılar için iletişim bilgileri gibi hayati bilgilerin yayılmasında kilit rol oynamıştır. Bu, gönüllü çalışmaların koordinasyonuna ve kaynakların en çok ihtiyaç duyulan yerlere yönlendirilmesine yardımcı olmuştur.

İnsan hikâyelerinin ve ortaya çıkan trajedilerin haberleştirilmesi, uluslararası insani yardımın hızlı bir şekilde seferber edilmesine katkıda bulunmuştur. Örneğin, Afet Acil Durum Komitesi (Disasters Emergency Committee) (DEC) gibi kuruluşlar, afetzedelere yardım etmek amacıyla önemli miktarda fon toplamıştır.

2021 yılında Almanya, Belçika ve Lüksemburg'daki sel felaketleri sırasında da medya önemini göstermiştir. Birçok kişi hazırlıksız yakalanmış olsa da, medya, hava durumu uyarıları hakkında aktif bir şekilde bilgi paylaşmıştır. İnsanların riskleri değerlendirmelerine ve tahliye hususunda karar vermelerine yardımcı olmuştur.

Medya, sel baskınlarının aktif aşaması sona erdikten sonra dahi altyapı (yollar, köprüler, enerji şebekeleri vb.) hasarı hakkında haber yapmaya devam etmiştir. Bu yaklaşım, gönüllülerin ve acil durum görevlilerinin durumu daha iyi yönetmelerine ve ihya çalışmalarını planlamalarına yardımcı olmuştur.

Bu sellerle ilgili haberler, yalnızca kamuoyunu acil durum hakkında bilgilendirmekle kalmamış, aynı zamanda iklim değişikliği konusunu da ön plana çıkarmıştır. Bu, uzun vadede olumlu bir etki yaratacak şekilde daha iyi erken uyarı sistemlerine ve gelecekte yaşanabilecek afetlere uyum sağlamaya olan ihtiyaca dikkat çekmiştir.

Bu örnekler, kriz durumlarında gazetecilerin rolünün yalnızca basit şekilde haber yapmanın çok ötesine geçtiğini; gazetecilerin, kamu faaliyetlerinin ana koordinatörleri, yardımı harekete geçiren kişiler ve topluma hesap verilebilirliğin mühim unsurları hâline geldiklerini vurgulamaktadır.

Afet Haberciliği Araçları (Kullanılan Teknolojiler ve Yöntemler)

Afet gazeteciliği, geleneksel gazeteciliğin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu nedenle, bir gazetecinin faaliyetinde kullandığı yöntemler ve araçlar, medya faaliyetlerinin genel ilkelerine uymalıdır. Ancak bu yöntem ve araçlar, bu alanda nesnelliğin ve etik sınırların belirlenmesinde rol oynayan belirli nitelikleri de açıkça göz önünde bulundurulmalıdır.

Afet haberciliğinde dikkat edilmesi gereken ve gazetecinin mesleki faaliyetinin temelini oluşturan önemli noktalar şunlardır:

Afet haberlerine hazırlık, önemi yadsınamayacak birkaç temel unsurdan oluşmaktadır.

1. Afetin türü ve gerekli bilgi birikimine ilişkin bilgiler. Gazeteci, acil durumun niteliğine bağlı olarak, sebeplerini derinlemesine anlamalı ve olası tehlikeleri belirlemelidir; bu, varacağı sonuçların bütünlüğünü ve nesnelliğini belirler. Örneğin büyük bir yangın durumunda, bölgeye, yangının yayılma ihtimaline (meteorolojik koşullar ve tahminler dâhil) ve yangının yayıldığı alanın endüstriyel veya teknik altyapısına dair bilgilerilerin güncellenmesi gerekir; zira bunlar ek tehlike unsurları oluşturabilir. Etkileri hafifletebilecek olanakların incelenmesi de önerilir: Etkileri ortadan kaldırmaya veya hafifletmeye yönelik çalışmalara kimler katılabilir, hangi yapılar devrededir veya devreye sokulacaktır ve kullanılacak ekipman ile diğer kaynakların türü ve miktarı nedir?
2. Afetin etkilerinin hafifletilmesinde görev alan devlet merkezleri ve diğer yapıların çalışmaları. Gazeteci, hangi kaynakların akreditasyon ve resmî bilgi sağlayabileceğini, afet etkilerinin hafifletilmesine yönelik faaliyetleri koordine edebileceğini ve belirli durumlarda bilgilendirme faaliyetlerinin kurallarını ve sınırlamalarını düzenleyebileceğini net biçimde bilmelidir. Şunu belirtmek gerekir ki, bu tür sınırlamalar ifade özgürlüğünü hedef almaya değil, daha çok halkın ve acil müdahale ekiplerinin daha fazla kayıp vermesini veya zarar görmesini önlemeye yöneliktir.

3. Psikolojik hazırlık. Afet sırasında gazeteciler, genellikle afetzedelerle ilgili yoğun bilgi alıp tanıklar veya mağdurlarla doğrudan iletişim kurduklarından, bu tür iletişime karşı dayanıklı ve hazır olmaya ihtiyaç duyarlar. Haberlerin niteliği gazetecilere bağlıdır; dolayısıyla içeriklerinin izleyicinin moral gücünü artırabileceğini veya aksine kaçınılmaz sonuçlar, karamsarlık ve çaresizlik hissi yaratabileceğini de bilmelidirler.
4. Profesyonel hazırlık. Gazeteciler, teknik iletişim parametrelerindeki aksaklıklar, ekipman için sınırlı güç kaynakları, yiyecek, su, ilaç veya afet sonuçlarını hafifletmeye yönelik diğer imkânların eksikliği gibi zorlu koşullarda çalışmaya hazır olduklarından emin olmalıdırlar. Buna hazırlıklı olmalıdırlar. Ayrıca üzerinde “BASIN” ibaresi bulunan yelek veya kask bulundurulması ve acil durum sahasında çalışmayla ilgili yönetmeliklerin incelenmesi de önerilmektedir. Ekipman ve ekipman kurulumu ile ilgili olarak, gazetecilerin gece saatlerinde de görev yapmalarının gerekebileceğinin altını çizmekteyiz; bu nedenle elde edilen fotoğraf ve video içeriklerinin medyada yayımlanmak için yeterli kalitede olduğundan emin olmaları gerekmektedir. Son olarak, afet mağdurlarıyla ilgili bilgilerin paylaşımına dair kuralları ve gereklilikleri gözden geçirmek suretiyle, mağdurların özel yaşamına müdahaleden kaçınılması ve profesyonel etik sınırların aşılmaması faydalı olacaktır.
5. Gazetecinin kişisel güvenliği. Elbette dünya, en sansasyonel görüntüleri, en korkunç sonuçları görmeyi ve mağdurları destekleme fırsatını hak eder. Ancak gazeteciler, tehlikenin boyutunun ve yaşamlarını veya sağlıklarını tehdit eden unsurların farkında olmalı; çalışmalarını, bu unsurlardan mümkün olduğunca uzak duracak şekilde düzenlemelidirler.

Sahada çalışma, sadece fotoğraf ve video çekimlerini değil, ek bilgi edinmeyi ve kaynaklarla çalışmayı gerektiren daha geniş bir bilgilendirme bağlamını da içermektedir. Zarar azaltma merkezlerinden bilgi alabilmek önemlidir; bu sayede afet etmenlerinin yayılması ya da azalması hakkında bilgi edinilebilir, açıklama almak üzere resmî bilgi kaynaklarına erişim sağlanabilir, doğrulanmış istatistiksel veriler kullanılabilir ve afet bölgesindeki gerçekten önemli durum ve olaylara yanıt verilebilir. Bunun yanı sıra, gazeteciler mağdurların ifadelerine dikkat etmeli, gönüllülerle

ve zarar azaltmaya yönelik çalışmalara katılan diğer kuruluşlarla çalışmaya özen göstermelidir.

Acil durum bölgesinin insanlar için güvenli olup olmadığının takibi de kritik önem taşır. Buna binaen, tahliye süreçleri uygulanıyor mu, tıbbi ve psikolojik destek noktaları mevcut mu, mağdurların yemek ihtiyacı gideriliyor mu, içme suyu temini nereden sağlanıyor, afet bölgesinde ve çevre bölgelerde güvenlik düzeyinin dinamikleri nasıl ilerliyor, yardım faaliyetlerini kimler, hangi kapsamda yürütüyor, ayrıca afetin seyrini inceleyerek tehdit oluşturan faktörler ve bunlardan korunma yolları hakkında sosyolojik, teknik ve teknolojik bilgi sağlayan kişiler kimler takip edilmelidir.

Zararın Hafifletilmesi ve İhya Süreçlerinin haber yapılması, çalışmanın daha sakin bir aşaması olup, çok sayıda kaynak ve girişimin değerlendirilmesini, durumu analitik bir bakış açısıyla yansıtmayı ve objektif verilere dayanmayı gerektirir. Gazeteci, farklı yapı ve kuruluşların zararı azaltma faaliyetlerine dair beyanlarının, acil durum bölgesindeki uygulamaların gerçek durumuyla ne derece uyumlu olduğunu göstermekten sorumludur. Gazetecinin dikkati öncelikle, insanların yaşamlarını güvence altına alacak temel ihtiyaçlar, güvenlik düzeyi, ihya faaliyetlerinin koordinasyonu, ayrıca afetin en tehditkâr sonuçları ortadan kalktıktan sonra bölgede kalan veya bölgeye geri dönen yerel halkın yorum ve bakış açıları üzerinde olmalıdır.

Sahada, çeşitli yapıların faaliyetlerinin zararı azaltma olasılıkları da –örneğin belirli uygulamalar ile yerel halkın beklentilerinin karşılaştırıldığında– belirginleşir. Bu hususlar çoğunlukla geniş ilgi görüp medyada kapsamlı biçimde yer verilmesini gerektirir ki bu da afet sonrası ihya çalışmalarının koordinasyonuna yardımcı olur.

Ayrıca, afet süreci ile etkilerin giderilmesi aşamasında nesnelerin veya bölgelerin karşılaştırılması da ayrı bir inceleme alanı oluşturur. Gazeteci, bu aşamada, sahadan topladığı kendi içeriklerini ya da gerekli atıfları yaparak farklı içerikleri de kullanabilir. Özellikle değişiklikler gözle görülür nitelikteyse, bunların ortaya konması, toplumda iyimserlik ve destek düzeylerini artırır.

Afet sonrası toparlanma döneminde, mevcut kurumsal mekanizmalarla çözülemeyen bölgesel ve acil nitelikte sorunlar baş gösterebilir. Bunlar çoğu zaman dar kapsamlı ve oldukça spesifik; ancak yol açtığı acılar diğerlerinden hafif değildir. Örneğin,

çeşitli nedenlerle yeterli desteğe ulaşamayan afet mağduru geniş bir ailenin acil gereksinimleri; belirli bir bölgede içme suyunun bulunmaması; hava koşullarının değişmesiyle birlikte yerel halkın ısınma güclüğü yaşaması; elektrik yoksunluğu ve buna bağlı olarak iletişim ve internet hizmetlerinin kesintiye uğraması gibi sorunlar gözlemlenebilir.

Örnek Olay İncelemeleri

Aşağıda yer verilen içerikler, Türkiye ve Japonya’da meydana gelen trajik olaylar hakkında bilgi sunmaktadır. Can kayıplarına neden olan, yerleşim alanlarını harap eden ve uzun süre boyunca günlük yaşamı köklü biçimde değiştiren depremler, yerel ve uluslararası medyanın manşetlerinde geniş yer bulmuştur. Bu olayları haberleştiren gazeteciler, her durumda olayın tüm trajik boyutlarını doğru biçimde aktarmış, afetin ve halkın sonuçlarla başa çıkma sürecinin kapsamlı bir tasvirini sunmuşlardır. Buna karşın, haberlerin hızlı bir analizi bile, belirli sunum ve yaklaşım farklılıklarını ortaya koymakta; bu farklılıklar, afet ve sonuçlarına ilişkin kültürel, zihinsel ve toplumsal tutumların benzersiz yönlerini yansıtmaktadır.

BBC’de yayımlanan “Türkiye depremi: Uydu fotoğrafları yıkımın boyutunu gösteriyor” başlıklı makalede, 2023 yılında Türkiye’de meydana gelen depremin ardından, yıkımın muazzam boyutunu göstermek için deprem öncesi ve sonrası uydu görüntüleri kullanılmıştır. Antakya (Hatay) ve İslahiye ilçesine odaklanan makalede, depremin binalara, kamu altyapısına ve evlere verdiği yıkıcı hasar ön plana çıkarılmıştır. Görsel kanıt olarak sunulan uydu görüntüleri, depremin şiddetini ve yeniden inşa sürecinde karşı karşıya olunan büyük zorlukları gözler önüne seren ciddi bir hatırlatıcı mahiyetindedir. Makalede, çok sayıda yıkılmış bina ve yüz binlerce insanın evsiz kalmasıyla ortaya çıkan insani krize yer verilmiştir. Yazarların bu hassas konuyu sunma şekli, haber yaparken öncelikle verileri ve görselleri kullanmanın öne çıkan bir örneğiydi.

1. Görsel Kanıtlara Odaklanma: Makalede, afetin boyutu öncelikle uydu görüntüleri kullanılarak aktarılmaktadır. Bu yöntemle, insanların acılarının sarsıcı görüntülerini kullanmaya başvurmadan kamuoyunun gerçekten vahim bir afeti nesnel ve küresel ölçekte görmesi sağlanmaktadır. Bu, olayın fiziksel sonuçlarını göstermek için etkili ve muhtemelen etik açıdan sorun teşkil etmeyen bir yoldur.

2. Fiziksel ve Lojistik Etkilere Odaklanma: Makalenin yazarları Ken Ellingwood ve Garrett Therolf, kişisel trajedilerin ayrıntılarına takılmak yerine, bize depremin fiziksel ve lojistik sonuçlarını inceleyen bir değerlendirme sunmaktadır. Yazarlar tüm mahalleler, yollar ve şehirler üzerindeki etkiyi incelemektedirler. Bu yöntemle, odak noktası yalnızca duygusal travmadan, kurtarma, yardım ve yeniden inşa süreçlerinin ayrıntılarına kaydırılmış olmaktadır.
3. Uzman Yorumu: Makale, Fransız uzay ajansı CNES'ten Dr. Vianney Le Puil gibi uydu verilerine dair bilimsel görüşler sunan profesyoneller tarafından uzman incelemesinden geçirilmiştir. Bu, hikâyeye meşruiyet ve sahicilik kazandırır.
4. Haber-Okuyucu dengesi: Makale açıkça verilere dayalıdır ve görselliğe odaklanır, ancak bu rakamların arkasındaki insanlığı göz ardı etmez. Binlerce kişinin ölümüne ve evsiz kalmasına neden olan felaketin bilançosuna dair kısa ama keskin tasvirler sunar. Bu yöntemle, izleyici olayların ne kadar kötü olduğunu daha iyi kavrar; bu, doğrudan kan ve şiddet tasvirlerinden daha az kafa karıştırıcı ve etkili bir yoldur. Özetle, BBC'nin depremi haberleştirme biçimi, büyük ölçekli kaybı etik ve bilgilendirici bir şekilde yorumlamak için teknoloji ve verileri kullanarak sorumlu ve etkili gazetecilik örneği teşkil etmiştir.

Makale Linki: <https://www.bbc.com/news/science-environment-64540696>

Ivan Pereira'nın "How to assist quake victims in Turkey, Syria" (Türkiye ve Suriye'deki depremzedelere yardım etme yolları) başlıklı makalesi (ABC News), 2023 depreminden sonra yardım sağlamanın en iyi yolları konusunda okuyuculara genel olarak nasıl bilgi verildiğine bir örnektir. Makalede, binlerce kayıp ve mülteci ile devam eden güncel insani kriz vurgulanmakta ve çeşitli hayır kurumlarının bu konuda attıkları adımlar anlatılmaktadır. Makale özellikle UNICEF, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi ve Sınır Tanımayan Doktorlar gibi bir dizi önemli aktörden bahsederek, bu kuruluşların oradaki en zor koşullara tam olarak nasıl yanıt verdiklerini açıklamakta ve bağış yapmak isteyenler için linkler paylaşmaktadır. Yazarlar tarafından özgün şekilde ele

alınmıştır; olayı sıradan bir haber olarak vermek yerine, mağdurlara yardımcı olmanın bir yolunu bulmaya yarayan uygulanabilir bilgiler sunmaktadır.

1. İnsani Yardıma Odaklanma: Amaç, okuyucuları nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda bilgilendirmektir. Makale, can ve mal kaybı haberlerinin ötesine geçerek yardım çalışmalarına katılan kurumların düzenli bir listesini sunmaktadır.
2. Doğrudan Alıntılar: Makalede, yardım kuruluşu temsilcilerinden, UNICEF'ten Angela Kearney ve IFRC'den (Uluslararası Kızılay-Kızılhaç Teşkilatları Federasyonu) Xavier Castellanos'tan etkili alıntılar yapılmıştır. Bu alıntılar, mağdurların ve yardım çalışanlarının yaşadığı paniği, zorlu koşulları ve bireysel zorlukları aktaran doğrudan sahadan gelen, empatik bir ses sunmaktadır. Bu da okuyucuya aciliyet ve gerçeklik hissi vermektedir.
3. Yardımlara Dair Ayrıntılı Açıklama: Yazar, içeriğin kısa ve özgün bir tanımını yapmaktadır. Örneğin, UNICEF'in acil su temin ettiği ve aileleri birleştirdiği, Kızılay'ın ise kriz merkezleri kurduğu ve malzeme dağıttığı belirtilmektedir. Bu düzeydeki ayrıntı, okuyucuların bağışlarının neye tahsis edileceğine dair bir fikir sahibi olmalarını sağlar.
4. Atıfta bulunulan belirli hassasiyetler: Makalede, Türkiye ile Suriye'nin durumları arasında ayırım yapılarak, Suriye'deki durumu on yıldır süren savaşın daha da kötüleştirdiği belirtilmektedir. Uluslararası Kurtarma Komitesi'nin tasviriyle bu arka plan, halihazırda felaket boyutunda bir altyapı hasarı yaşamış olan bu bölgede insani ihtiyaçların çok daha önemli olduğuna yer vermektedir. Bu makale, tam bir çözüm gazeteciliği örneğidir; okuyuculara sadece bir sorunu anlatmakla kalmaz, aynı zamanda vatandaşların bu sorunu çözmek için neler yapabileceğini de sorgular. Makale Linki: Pereira, I. (7 Şubat 2023). How to help earthquake victims in Turkey and Syria [Türkiye ve Suriye'deki depremzedelere yardım etme yolları].

Makale Linki: <https://abcnews.go.com/US/earthquake-victims-turkey-syria/story?id=96948818>

CNN’de yayımlanan “‘Zamana Karşı Savaş:’ Japonya’da tsunami uyarıları kaldırılırken depremzedeleri bulma çalışmaları ve artan can kayıpları” başlıklı makale, 1 Ocak 2024’te Japonya’nın Noto Yarımadası’nı vuran 7,5 şiddetindeki depremin hemen sonrasındaki durumu konu almaktadır. Metinde, yıkılan binalar, yangınlar ve toprak kaymaları dahil olmak üzere meydana gelen yıkımın büyüklüğü anlatılmaktadır. Acil kurtarma çalışmalarına, acil yardım ekiplerinin karşılaştığı zorluklara ve artan ölü sayısına odaklanılmaktadır. Makalede ayrıca tsunami uyarısının kaldırıldığından bahsedilmekte ve hasar görmüş yollar nedeniyle etkilenen bölgelere erişmenin zorlukları detaylı biçimde ele alınmaktadır.

Deprem Haberinin Özellikleri

Yazarların insan etkisine, resmi müdahalelere ve lojistik zorluklara odaklanarak bu doğal afeti haberleştirme yaklaşımı, gerçek zamanlı kriz haberciliğinin açık bir örneğidir.

1. **Can Kayıpları ve Aciliyete Vurgu:** Makalede, durumun kritikliğini iletmek için “zamana karşı savaş” ve “kurtarma ekipleri enkaz altında mahsur kalanları kurtarma yarışında” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Makale, toplamda en az 57 kişinin, Wajima şehrinde ise 15 kişinin hayatını kaybettiğinin doğrulandığını bildirerek somut rakamlar vermektedir. Bu şekilde insan etkisine odaklanarak, afeti okuyucu için acil ve kişisel hale getirmektedir.
2. **Lojistik ve Altyapıyla İlgili Zorlukları Vurgulama:** Haberin önemli bir kısmı, yardım sağlamanın zorluklarına ayrılmıştır. Makalede, “tahrip olmuş bir yol sebebiyle” yarımadaanın kuzeyine “erişimin kesildiği” ve 500 kişinin Noto Havalimanı’nda mahsur kaldığı belirtilmektedir. Ayrıca, Ishikawa’da 45.700 hanenin elektriksiz kaldığı ve doktorların hasar gören yollar nedeniyle işe gidemediği aktarılmaktadır. Ayrıntılara gösterilen bu özen, afete müdahalenin karmaşık ve çok yönlü doğasını vurgulamaktadır.
3. **Resmi Yorum ve Uzman Görüşlerinin Kullanımı:** Yazarlar, Japonya Başbakanı Fumio Kishida’nın kurtarma çalışmalarının aciliyetine yaptığı vurguları ve sismolog Susan Hough’nun devam eden artçı sarsıntı tehdidinde ilişkin uyarılarını doğrudan alıntılarlamaktadır. Bu, okuyucuya yetkililer tarafından sunulmuş bilgi ve bağlam sağlamaktadır.

4. Geçmiş Afetlerle Karşılaştırma: Makalede mevcut deprem 2011'deki 9,0 şiddetindeki depremle karşılaştırılmak suretiyle tarihsel bir bağlama oturtulmaktadır. “2011 depreminin yol açtığı yıkım seviyelerinden uzak” olsa da, mevcut hasarın hâlâ önemli ve ciddi bir olay olduğu belirtilmektedir. Bu karşılaştırma, okuyucuların mevcut afetin boyutunu, onun ciddiyetini azaltmadan anlamalarına yardımcı olmaktadır.

Söz konusu CNN makalesi; kapsamlı ve etkileyici bir haber sunmak için kritik istatistikleri, resmî açıklamaları ve insan hikâyelerini bir araya getirerek; medya çalışanlarının devam eden bir krizi nasıl ele aldıklarına dair güçlü bir örnek teşkil etmektedir.

Makale Bağlantısı: <https://edition.cnn.com/2024/01/02/asia/japan-earthquake-tsunami-warnings-tuesday-intl-hnk>

CBS News makalesi, güneybatı Japonya'yı sarsan 6.6 büyüklüğündeki depremi, “Güneybatı Japonya'yı vuran şiddetli deprem geçici tsunami uyarılarını tetikledi” başlığıyla aktarmaktadır. Makale, Japonya Meteoroloji Ajansı'nın (JMA) geçici olarak yayımladığı ve sonrasında kaldırılan tsunami uyarısı dâhil olmak üzere, depremin hemen sonrasında yaşananlara odaklanmaktadır. Bildirilen hasarın minimum düzeyde olduğu, tek bir hafif yaralanma olduğunu ve tren hizmetlerinde geçici bir aksama yaşandığı üzerinde durmaktadır. Ayrıca, yakınlardaki nükleer santrallerde herhangi bir sorun tespit edilmediğini de belirtmektedir. Haberde, Japonya'nın “Ateş Çemberi” üzerindeki konumuna ve 1946 Nankai Çukuru depremi ile yıkıcı 2011 olayı gibi geçmişte yaşanan daha büyük depremlere atıfta bulunularak daha geniş bir bağlam sunulmaktadır.

Bu makaledeki gazetecilik yaklaşımı, olası bir kriz sırasında sansasyonellikten ziyade kamu güvenliği ve doğrulanmış bilgilere öncelik vererek, tam bir sorumlu ve gerçeğe dayalı habercilik örneği sunmaktadır.

1. Resmî Bilgiyi Önceliklendirme: Makalede, Japonya Meteoroloji Ajansı (JMA), ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu (USGS) ve NHK TV gibi resmî kaynaklara sürekli olarak atıfta bulunmaktadır. Bu, bilhassa hızla gelişen olaylar sırasında hayati önem taşıyan, kamuoyuna hatasız ve doğrulanmış bilgi sunma konusundaki kararlılığı ortaya koymaktadır. Söz konusu makale, JMA'nın depremin büyüklüğüne ilişkin yaptığı revizyona da yer vererek,

hem ajansın hem de haber kaynağının şeffaflığını ortaya koymaktadır.

2. Önlem ve Güvenliğe Odaklanma: Haber metni, geçici tahliye emirleri ve JMA'nın halkı kıyı bölgelerinden uzak durmaya çağıran sosyal medya mesajı gibi, alınan ihtiyati tedbirleri vurgulamaktadır. Bu, depremlere alışkın bir nüfus için güvenlik protokollerini güçlendirmek suretiyle, açık bir kamu hizmeti işlevi görmektedir.
3. Olayın Bağlama Oturtulması: Makale, 2025 depremini Japonya'nın sismik geçmişini kapsayan daha geniş bir bağlama etkili biçimde oturtmaktadır. 2011 Fukuşima afeti ve 1946 Nankai Çukuru depremi gibi geçmişte yaşanan, daha yıkıcı depremlere değinerek, okuyucuların olası riskleri gereksiz paniğe yol açmadan kavramalarına yardımcı olmaktadır. Bu bağlama oturtma yaklaşımı, yetkililerin ve kamuoyunun neden bu kadar temkinli karşılık verdiğini de incelikli bir şekilde açıklamaktadır.
4. Sakin ve Sansasyonel Olmayan Üslup: Büyük bir afeti konu alan haberlerden farklı olarak, makalenin üslubu sakin ve objektif kalmaktadır. Haberde “şu ana kadar herhangi bir hasar bildirilmediği” ve elektrik kesintisi yaşanmadığı bilgisine yer verilmektedir. Bu ihtiyatlı yaklaşım paniğe yol açmaktan kaçınarak, bunun yerine güven verici ve sağlam bir bakış açısı sunmaktadır; bu da afet haberciliğinde önemli bir etik husustur.

Haber, sismik olaylara nasıl tepki verileceği konusunda kamuoyuna yönelik bir eğitim aracı işlevi görürken, aynı zamanda medyanın resmî ve hayat kurtarıcı bilgileri yaymadaki kritik rolünü de göstermektedir.

Makale Bağlantısı: CBS/AP. (2025, 13 Ocak). *Güneybatı Japonya'yı vuran şiddetli deprem geçici tsunami uyarılarını tetikledi*. CBS News. <https://www.cbsnews.com/news/japan-earthquake-tsunami-advisory-jan-13-2025/>

Lütfen verilen içerikleri inceleyerek, her ülke için afetin ayrı bir resmini oluşturun. Türkiye'deki afetin haberleştirilmesinde, belirli kişilerin öne çıkarıldığı, kuruluşların ve birimlerin çabalarının vurgulandığı ve afet sonrası ihya sürecini de içeren uzun vadeli bir müdahale modelinin oluşturulduğu daha açık ve betimleyici bir model kullanılmasının sebebini tahmin etmeye çalışın. Buna

karşılık, Japonya'daki afete ve afetin sonuçlarına dair haberlerde, daha kapalı bir model göze çarpmaktadır; söz konusu modelde, etkilenen kişi sayısı ve yıkım hakkında genel bilgiler sunulmakta, sarsıntıların şiddeti ve sıklığına dair teknik veriler özetlenmekte ve tsunami gibi ek tehlike unsurlarına değinilmektedir.

Bu deneyimden yola çıkarak, içerik hazırlamanın gerekliliğine dair kendinize özgü çıkarımlarda bulunun. Etkilenen nüfusun zihniyetini ve uluslararası destek ile yardımın katılımını göz önünde bulundurarak, bu tür içeriklere yönelik tepkileri tahmin edin. Gazetecilerin bu tür olayları haberleştirmedeki rolünü bir algoritma ya da betimleyici bir anlatımla ifade edin. Gazetecilerin çalışmalarının etkinliğini, durumu takip eden bir kişinin bakış açısından değerlendirin ve bu deneyime dayanarak, kriz durumlarına ilişkin yayınlara yönelik kendi yaklaşımlarınızla ilgili sonuçlar çıkarın.

Başta dünya çapında sonuçlar doğurmuş veya doğurma potansiyeli bulunan acil durumlar olmak üzere, felaketin boyutuna özellikle dikkat edilmelidir. Pandemiler (COVID-19, MERS ve SARS gibi), orman yangınları ya da nükleer ve kimyasal saldırılar gibi doğrudan afet bölgesinin çok ötesine yayılabilen çok bileşenli tehditler taşıyan olaylar haberleştirilirken yüksek hız ve nesnellik gerektirir. Bu durum, özellikle bilirkişiler, bilim insanları, uzmanlar ile yerel ve bölgesel afet müdahale ekiplerinin öngörülleri ve vardıkları sonuçlar için geçerlidir.

Küresel felaketlerin her biri kendine özgüdür. Çünkü doğrudan verdikleri hasar ve sonuçların ötesinde, sosyal afetler gibi diğer sonuçları tetikleyebilir ve çok sayıda ülkeyi kapsayan bölgelerin gelişimini etkileyebilirler. Askerî eylemler dâhil olmak üzere, sosyal çatışmalar, bu kategoride yer alır. Doğrudan etkilerinin ötesinde, farklı yoğunluklarda göç dalgalarına yol açabilir, ekonomik ve sosyal paradigmaları değiştirebilir ve bir dizi akut, yerel sorunlar yaratabilirler.

Bu küresel ölçekli felaketlerin haberleştirilmesinde gazeteciliğin rolü özel bir önem kazanır ve dolayısıyla mesleki yetkinlik ve beceri taleplerini artırır. Bu tür afetleri haberleştirmenin kendine özgü özellikleri ve gereklilikleri derinlemesine anlaşılmadan—ve bu kılavuzda belirtilen mesleki bilgi ve özel eğitim olmaksızın—bir gazetecinin etkili olması mümkün olmayabilir. Mesleki hataları, milyonlarca insan için ağır bedellere yol açabilir.

Tavsiyeler

Yukarıda sunulan bilgilerle ilgili bazı önemli tavsiyeler şunlardır:

- Afet gazeteciliği, geleneksel gazeteciliğin, gazetecilerin özel bilgi ve becerilerin yanı sıra psikolojik hazırlığa ve dayanıklılığa sahip olmasını gerektiren özgün bir dalıdır. Gazetecinin, mağdurlara karşı empati ve şefkatten başlayarak afet bölgesinde kendi güvenliğini korumaya kadar uzanan çok sayıda karmaşık ve zorlu etkenin baskısı altında çalışmasını sürdürebilme becerisine sahip olması gerekir. Bu nedenle, gazeteciler yeterli şekilde hazırlanmış olmalı; şayet afet konularında uzmanlaşmayı hedefliyorlarsa, afetlerin coğrafyası ve tipolojisine, çeşitli afet türleri için zarar verici faktörlerin etkilerine, belirli ülkelerde afet bölgelerindeki durumu düzenleyen mevzuata ve benzer derecede önemli diğer ayrıntılara hâkim olmalıdırlar.
- Afet haberciliği sisteminde etik, gazetecilerin güvenliği ile birlikte bu faaliyetin en önemli unsurlarından biridir. Bu bilgi, sürekli güncellenmeyi ve yenilenmeyi; emsallerin incelenmesini ve mağdurlara ek tehditler oluşturabilecek durumlardan kaçınılmasını gerektirir.
- Acil durum bölgesinde görev yapmak, gazetecinin teknik ve teknolojik açıdan hazır olmasını, önemli bir süre bağımsız hareket edebilmesini ve olağanüstü koşullar altında içerik hazırlayabilmesini gerektirir. Bu husus, gazetecinin ekipmanı ve teknolojik yetkinlikleri üzerinde yüksek beklentiler doğurur.

Herhangi bir karmaşık durumda, gazeteciler acil durum bölgesindeki binlerce kişiye ve onun ötesinde çok daha fazla insana bilgi kaynağı olduklarını unutmamalıdır. Bu nedenle, sadece gerçekler ve tanıklıklar değil, aynı zamanda başta etkilenenlerin temel ihtiyaçları olmak üzere durumun değerlendirilmesi, tehlikeli unsurların göz önünde bulundurulması, içeriğin üslubu ve sunumu ile kendi içeriklerinde güvenilir kaynaklardan ve doğrulanmış uzman görüşlerinden faydalanılması da önemlidir.

1.2.

Afet Haberciliğine Hazırlanmak

1.2. Afet Haberciliğine Hazırlanmak

Giriş

Bu bölüm, gazetecileri acil durumların haberleştirilmesi sürecine hazırlamayı amaçlamaktadır. Bölüm boyunca, bu kılavuzun yazarları olarak önemli olduğunu düşündüğümüz tavsiyelere yer verilecektir. Konuyu ele almaya başlamadan önce şu önemli noktaya dikkat çekmek gerekir: afet haberciliği, kendine özgü ve uzmanlık gerektiren bir mesleki faaliyettir. Dolayısıyla bu alanda uzmanlaşmak; ülkenin farklı bölgelerinin özelliklerini, geçmişte yaşanan afetlerin tarihini ve olası tekrar risklerini, ayrıca yerel topluluk inisiyatiflerinden ulusal düzeydeki güvenlik önlemlerine kadar uzanan olası tehditlerin etkilerini azaltmaya yönelik mekanizmaları titiz ve sistematik bir biçimde incelemeyi gerektirir.

Mesleki eğitim ve odak, teknik ve teknolojik yetkinlikler ile psikolojik ve fiziksel dayanıklılık da en az bu konular kadar önemlidir. Afet bölgesinde bulunmak, tek başına oldukça zorlu bir yaşam deneyimidir; bu ortamda etkili bir şekilde görev yapabilmek, ayrıca gayret gerektirir.

Bu çalışma aynı zamanda, afet bölgelerinde yürütülen gazetecilik faaliyetlerinin hukuki çerçevesinin, özellikle ulusal yasalarla belirlenen hükümler açısından ele alınmasının önemini vurgulamaktadır. Ülkenin acil müdahale yapısına dair güncel bilgi, özellikle farklı kriz türlerine hangi kurumların öncelikli olarak müdahale edeceği, resmi iletişim kanalları, sözcüleri ve nesnel afet haberciliği için hayati önem taşıyan diğer bilgiler açısından ehemmiyet gösterir.

Eylem Planı Geliştirme

Eylem planı geliştirme sürecine en uygun yaklaşımın, planın acil durum anında değil, çok daha önceden üzerinde çalışılmaya başlanması olduğu belirtilmelidir. Olası durumları genel hatlarıyla çizen stratejik plan ve acil durumlara yönelik yanıt modeli sunan taktik planı olmak üzere iki tür planın üzerinde durulması önerilebilir. Her afet veya kriz türü, kendine özgü müdahale stratejileri ve doğrudan eylemler gerektirdiğinden, taktik planı meydana gelen afet veya kriz türüne göre uyarlanmalıdır.

Bu planların her ikisi için de, basın kimliği (giysi veya çantaya ilaştırılabilecek “BASIN” ibaresi) gibi önemli eşyalar ile kişisel güvenlik ve saha çalışması yetkinliğini destekleyen ekipmanların

(ilk yardım seti, su, yüksek kalorili besin ve mobil çekim ekipmanı) hazır bulundurulması önerilmektedir.

Stratejik Bir Plan Geliştirmek

Stratejik planın bu aşaması, karşılaşılabilecek olası zorlukları anlamak ve bu zorluklara karşı hazırlık yapmak için büyük önem taşır. Her şeyden önce, bu husus doğal koşulların istikrarsız olduğu bölgelerdeki doğal afetler ve felaketler için geçerlidir. Bu kategoriye giren afetler arasında depremler, sel, çığ, çekirge veya diğer böceklerin mevsimsel hareketleri ve doğal kaynaklı yangınlar yer almaktadır. Gazeteci, yalnızca geçmiş doğal afetlerin türü ve özellikleri hakkında bilgi toplamakla kalmamalı, aynı zamanda bölge veya ülke yönetiminin eylemlerini, güvenlik önlemlerini ve ilgili ulusal yapıların faaliyetlerinin işleyiş parametrelerini, bu yapılara ait basın hizmetleri veya iletişim birimlerinin iletişim bilgileri de dahil olmak üzere, araştırmalıdır.

Acil durumların ardından, etkilenen ülke veya bölgenin enformasyon alanında analizlere, öngörülere, önleyici tedbirlere dair makalelere ve hizmetlerin etkileri hafifletme kapasitesine ilişkin değerlendirmelere yoğun olarak yer verilmektedir. Tüm bu içerikler incelenerek, kullanıcıların kolayca anlayabileceği bir formatta özet halinde sunulmalıdır. Bu noktada, acil durumları haberleştirme sürecine dahil edilebilecek uzmanlardan oluşan stratejik plan için bir liste oluşturulması konusuna eğilmek uygun olacaktır. Bu uzman grubu, yalnızca ilgili hizmetlerin temsilcilerini değil, aynı zamanda bilim insanları, gözlem birimleri, sivil toplum aktivistleri, tecrübeli gazeteciler ve benzeri profesyonelleri kapsar.

Bu aşamada, bölgenin teknolojik ve endüstriyel özelliklerinin; tehlikeli maddelerle faaliyet gösteren sanayiler, nükleer enerji tesisleri, bu sektörlerde güvenlik denetim mekanizmaları ve yangın gibi dış etkilere karşı hassasiyetlerinin araştırılmasına özel önem verilmelidir. COVID-19 pandemisi, özellikle yoğun nüfuslu bölgelerde epidemiyolojik tehditlerin yayılma ihtimalinin göz önünde bulundurulması gerektiğini ortaya koymuştur.

Askerî nitelikli olanlar dâhil, toplumsal afetler; bu tür krizlerin örtük ve açık gelişim evrelerine sahip olması nedeniyle, bir nebze farklı bir yaklaşım gerektirmektedir. Dolayısıyla, bu tür durumlara hazırlıklı olmak; bölgede veya yereldeki toplumsal gerilim dinamiklerinin incelenmesini, analistlerin ve uzmanların raporlarında yer alan askerî birlik sayısındaki artışlara (örneğin

2022’de Ukrayna’da olduğu gibi) ya da siyasî rakipler, ulusal azınlık temsilcileri vb. arasındaki çatışma ve gerilimlerin tırmanmasına ilişkin değerlendirmelerin dikkate alınmasını gerektirir.

Afetle Mücadele Yapısının İncelenmesi

Stratejik planın bu unsuru, belirli bir ülkede yürürlükte olan veya belirli devletler arasındaki anlaşmalarla tanımlanan afet önleme ve afetle mücadele sistemine dikkat çekmektedir. Gazetecilerin öncelikle ilgili yapılara odaklanmaları gerekmektedir; bu bağlamda, konuya afetlerin tipolojisine dayalı olarak yaklaşılması önerilmektedir. Bu tür planlamanın ayrıntıları, ilgili hizmetlerin iletişim birimlerinin işleyiş hatlarının belirlenmesini ve birimlerin yöneticileri veya kamu temsilcileri arasından sözcüler ile potansiyel uzmanlardan oluşan bir listenin hazırlanmasını kapsamaktadır. Burada, sağlık kuruluşlarına ilişkin yapıların da hesaba katılması gerekmektedir; çünkü maalesef acil durumlar nadiren can kaybı olmadan atlatılır. Planın bu bölümüne ülkedeki gönüllü organizasyonlar ve girişimler hakkında bilgi eklemek faydalı olacaktır, çünkü bunlar her zaman etkilerin azaltılması sürecine dahil olurlar ve bilgi kaynağı olabilecek sözcüleri ve uzmanları vardır. Son olarak, gazeteciler, afetler sırasında destek sağlayan uluslararası kuruluşlar ve fonlar hakkında bilgi edinmelidir.

Acil Durumlarda Medya Faaliyetlerine İlişkin Mevzuatın İncelenmesi

Muhtemel acil durumların hepsinde her zaman, bu tür krizler için belirli eylem protokolleri uygulamaya konulur. Bu protokoller, düzenleyici eylemler düzeyinde biçimlendirilmiştir ve ülkedeki hizmetler ve kurumlar için zorunludur. Karmaşık durumlarda, olağanüstü hal veya sıkıyönetim ilan edilebilir ve bu durum ülkenin belirli bir bölümünü kapsayabileceği gibi tüm ülkeye de yayılabilir. Böyle durumlarda, bölgede ayrı bir hukuki rejim oluşturulur ve medya faaliyetleri de dahil olmak üzere ek kısıtlamalar ve prosedürler getirilir. Bu kısıtlamalar hakkında bilgi sahibi olmanın yanı sıra, olayı haber yapmak için resmî statü (akreditasyon) edinme hakları ve olanakları hakkında bilgi edinmek de stratejik olarak önemlidir. Çoğunlukla yazı işleri bu konuda yardımcı olabilir, ancak bir afetten sonra, bir gazetecinin bilgisi ve yetkinliği, gerekli bağlantıların varlığı ve belgelenmiş deneyimi (örneğin, saha tıbbi eğitimi sertifikası) lehinize başarı faktörleri haline gelebilir.

Veri Genellemesi

Veri genellemesi, stratejik planın son unsuru değildir, ancak önemli bir unsurdur. İletişim veya elektrik kesintisi durumlarında kullanılabilmesi için, tercihen sadece elektronik formatta olmamak üzere, ayrıntılı veriler içeren notlar ve başka içerikler hazırlamanızı öneririz. Bir gazeteci bir afet bölgesine gidiyorsa, bölgenin ayrıntılı bir haritası ve yerel aktivistlerin ve resmi hizmetlerin iletişim bilgileri gibi çeşitli unsurların temin edilmesi yerinde olacaktır. Bu tür bağlantılar sayesinde, bir kişi bilgilerin doğruluğunu hızlı bir şekilde teyit edebilir, olayların boyutunu belirleyebilir ve olası tehditler hakkında bilgi edinebilir.

Taktik Plan Geliştirme

Afet Bölgesine Seyahatinizi Planlamak. Bu durumda, gerekli öğeleri detaylandıran bir liste son derece faydalı olabilir, örneğin:

- İzinler dahil gerekli belgeler.
- Kıyafetlerinize ve sırt çantanıza takılabilen “BASIN” tanıtım işaretleri gibi koruma ve güvenlik ekipmanları.
- Asgari ama yeterli miktarda ilaç, su ve yüksek kalorili yiyecek.
- Ekipman ve teçhizat.
- Bölge ve özgün özellikleri hakkında bilgi.

Farklı Türdeki Acil Durumlar Hakkında Bilgi Toplamak

Öncelikle, bir acil durum veya afet sonucunda ortaya çıkan bilgi alanını tanımlamak önemlidir. Olaylara doğrudan dahil olan kişiler, sosyal medya ve ağlarda afet için kanıt niteliği teşkil eden muazzam miktarda materyal ve bilgi yayımlar. Esasında bu bildirimler her zaman resmi materyallerden önce gelir, hem olayların kronolojisi hem de ilgili hizmetlerin devreye sokulması için yadsınamaz bir değer taşır. Gelgelelim, bu bilgi kümesi her zaman olayın ölçeğini ve muhtemel sonuçlarını doğru ve tam olarak yansıtmaz, bu da bu tür bilgilerin kullanımının mutlak surette doğrulama gerektirdiği anlamına gelir. Bilgilere dair doğrulama talepleri, özellikle sosyal ve askeri çatışmalar sırasında kritik hâle gelir. Bu durumlarda, anlık bilgiler korku ve kaygının bir sonucu olabilir ve söylentiler, doğrulanmamış tahminler ve bazen de

hususî olarak hazırlanmış dezenformasyon yayılır ve kamuoyunun hissiyatını ve tepkilerini etkiler.

Söz konusu bilgiler tamamen göz ardı edilemez ancak bunlara yüzde yüz de güvenilmemelidir. Önyargılar ve korkular olayın ölçeği ve öneminin çarpıtılmasına yol açar. Bu sadece ortaya çıkan sonuçların artması yönünde gerçekleşmez, zira görgü tanıkları yalnızca olayın kendileri için erişilebilir olan küçük bir kısmına tanıklık ediyor olabilir.

Gazeteciler, çalışmalarını planlarken, acil durumun özgüllüğünü veya türünü dikkate almalı ve bilhassa o tür afetler için tehdit veya tehlike teşkil eden değişiklikleri izlemelidir.

Doğal afet durumlarında önemli olan faktörler olayın ölçeği, afetin komşu bölgelere yayılma olasılığı ve bu yayılmanın hızıdır. Burada, gazeteciler yalnızca resmi kaynakların veya görgü tanıklarının ifadelerini değil, aynı zamanda ana raporu tamamlayacak nitelikte olan bağımsız araştırmalardan, teknolojik verilerden, uydulardan veya diğer açık kaynaklardan gelen bilgileri de kullanmalıdır. Yangın bölgesindeki bir benzin istasyonu gibi doğal afet bölgesinde bulunan ve ek tehlike faktörü yaratabilecek nesneler özel dikkat gerektirir. Böyle nesneler ve durumlar hakkında verilen bilgiler, doğal afet bölgesinde zamanında ve etkili çalışmayı ve insanların afetin sonuçlarına karşı verdiği mücadelenin tam bir yansımını sağlayacaktır. 2024 yılında Polonya’da meydana gelen sel baskınında yaşanan durumu örnek verebiliriz. Bu afet sırasında setlerin güçlendirilmesi hakkında birçok yayın yapılması, birçok gönüllünün bu faaliyete katılmasını sağladı.

Tehlikeli maddelerin veya ortaya salgın riski çıkartabilecek biyolojik materyallerin salınımına neden olan veya olabilecek teknolojik felaketler, gazetecinin emniyeti açısından özel bir yaklaşımın yanı sıra, tehditlerin doğası ve sonuçlarının hafifletilmesine ilişkin olanaklar hakkında yeterli bilgi düzeyi gerektirir.

Yangın kaynaklı afetler, kendilerine özgü nitelikler taşır; bunlar doğal ya da teknolojik kökenli olabileceği gibi, diğer afetler için de ayrı bir tehlike unsuru olarak da değerlendirilebilir. Yangınlar, toksik maddelerin açığa çıkmasına, bu maddelerin hızla yayılmasına ve hava kalitesinin ciddi biçimde azalması gibi tehditlere yol açarak birçok insan için sorun teşkil eder. Yangınlar esnasında, objektif veriler sunan resmi hava kalitesi izleme

verilerine başvurulması ve dumana maruz kalmaya dair belirtiler ile hafifletici önlemler konusunda uzmanların tavsiyelerinin dikkate alınması önerilir. Genel olarak gazeteciler, içerik hazırlarken sağlık profesyonelleri ile işbirliği yapmayı ya da en azından onlardan bilgi edinmeyi planlamalı, tavsiyelere ve yönergelere titizlikle uymalıdır. Örnek olarak Rusya-Ukrayna savaşında ortaya çıkan bir durumu gösterebiliriz. Savaşta taktik nükleer silahların kullanılma olasılığına dair tahminlerin yayılması ve sosyal medyada bu konuda yapılan yorumlar nedeniyle eczanelerdeki iyot preparatları neredeyse tükendi. Bu durum, söz konusu ilaçların önleyici amaçla ya da “her ihtimale karşı” kullanımının yasak olduğunu vurgulayan bir bilgilendirme kampanyasını gerektirdi.

Sosyal ve askeri nitelikteki afetlerde biraz farklı bir veri toplama modeli kullanılır. Ana tehditleri, silah kullanımı türlerini ve özelliklerini ve bunlara karşı korunma olanaklarını anlamak ve izlemek önem taşır (örneğin, bir balistik füze, seyir füzesinin onlarca dakikada kat edeceği mesafeyi birkaç dakikada kat ettiğinden, sığınağa ulaşma imkânı farklılık gösterir ve tehdidin doğası hakkındaki raporların önemi artar). Gazeteciler, olayın nesnel şekilde haberleştirilmesi için yeterli materyali toplamak amacıyla, çatışma katılımcılarının sosyal profillerini, motivasyonlarını ve rehberlerini de ayrıntılı biçimde anlamalıdır.

Bu bilgi toplama tavsiyelerinin kısa özeti, başka tavsiyeleri dışlayıcı nitelikte değildir. Gazeteciler, acil durum bölgesinde, bilgi edinmek için kendi modellerini ve önceliklerini oluşturur. Bu modellerin afetin türünü, resmi kaynakları ve sürecin ilerleyişine ilişkin nesnel verileri mutlaka göz önünde bulundurması gerektiğini vurguluyoruz. Modellere, afet zararlarının azaltılmasının farklı yönlerini temsil eden ve yeterli uzmanlığa sahip kişilerin dahil edilmesi gerekir (tahliye sağlamaya yönelik idari çabalardan psikolojik destek sağlanmasına kadar).

Diğer Hizmet Birimleriyle İş Birliği (Kurtarma Çalışanları, Devlet Kurumları, Tıbbi ve Gönüllü Kuruluşlar)

Afetler, yüzlerce, hatta binlerce insanı yardım ve destek sağlama girişimlerine odaklanmaya iter. Bu toplulukların faaliyetleri, özel olarak oluşturulmuş merkezler aracılığıyla koordine edilmektedir ve faaliyetlerin haberleştirilmesi, gazetecinin işinin çok önemli bir bileşenidir. Aşağıda, kapsamlı bir haber iletimi için faaliyetlerine yer verilmesi önem arz eden hizmet ve yapıların bir listesi sunulmaktadır. Kural olarak bu sistemler, doğrulanmış

bilgilerle basın açıklamaları veya bildirimleri hazırlayan sözcüleri ya da iletişim birimlerini kapsar. Sosyal medya bilgiyi çok daha hızlı sağlasa da, verilerin yayımlanmadan önce resmi kaynaklardan doğrulanması ve karşılaştırmalı kontrole tabi tutulması, ya da en azından çevrimiçi olarak tartışılan duruma ilişkin bu tür kaynaklarda yorum ve sonuç bulunmadığının belirtilmesi önemlidir.

Acil Durum Müdahale Yapıları (kurtarma ekipleri, itfaiyeciler, vb.). Bu bölüm boyunca, her ülkede farklılık gösterebileceği için kurum ve birimlerin özel isimlerinin kullanımından kaçınılacaktır. Bununla beraber, bu yapıların işlev ve rolleri benzer olduğu için bu kılavuzda belirli genellemeler yapılmasına izin verilmektedir. Acil müdahale yapılarıyla işbirliği, bir afetin boyutunu, tehditleri ve belirli bir durumda bunlardan kaçınmanın yollarını belirlemek amacıyla birincil ve genel bilgi edinmeye odaklanır. Bu yapılardan gelen bilgiler yayımlanmadan önce bütünüyle doğrulanır, genellikle profesyonel uzmanlara ve bilimsel veya diğer kaynaklara yapılan atıflar içerir ve kamuoyunun güvenini yüksek düzeyde tesis eder.

Polis ve Diğer İç Güvenlik Yapıları. Bu alanlardaki meslek mensupları genellikle tehlikeyle ilk karşılaşan kişiler arasındadır ve sahadaki zarar azaltma ya da tahliye faaliyetlerini koordine ederler. Bu yapıların temsilcileri, acil durumlardaki eylemleri için genellikle yetkililerden onay istemez ve kamu güvenine sahiptir; verdikleri tavsiye ve emirler doğrudan uygulanır. Bu hizmetlerle ilgili tek uyarı, sosyal çatışmalarda, bu yapıların rollerinin sosyal duruma uygun olmaması veya sorunun her iki tarafında da temsilcilerinin bulunduğu durumlarda ortaya çıkar. Bu noktada, gazeteciler bu hizmetlerin mevcut sosyal rolünü değerlendirmeli ve olayları aktarırken tarafsız kalmaya özen göstermelidir.

Ordu. Askeri birliklerin veya alt birimlerin herhangi bir amaçla acil durum bölgesine konuşlandırılması, yetkili makamların durumu diğer olağan yollarla yönetemediğini gösterir. Kural olarak, ordu halkla iletişim için müstakil araçlara sahip değildir; faaliyetleri afet zarar azaltma merkezine bağlı olarak yürütülür. Durum, ordu birimlerinin ülkenin savunulmasıyla ilgili görevleri yerine getirdiği çatışma bölgelerinde biraz farklılık gösterir. Acil durumlarda enformasyon faaliyetlerinin öznesi olarak hareket edebilirler. Bünyelerinde bulunan basın subayı pozisyonları aracılığıyla iletişim kurulmakta ve gazetecilerin çalışmaları organize edilmektedir. Örneğin; askerlerle doğrudan birimde röportaj yapmak, cephe

hattından çekim ya da haber yapmak ve çatışmaların seyri hakkında bilgi almak gibi faaliyetler bu kapsamda yürütülür.

Tıbbi Hizmetler. Afet bölgesinde çalışan sağlık görevlileri her zaman bilgi paylaşamayabilir veya durum hakkında genel bir anlayışa sahip olmayabilir. Bu konuda bilgi almak için, afetin genel tablosunu görebilen sağlık kurumlarının veya bakanlıkların iletişim birimleriyle temasa geçmek daha iyi olacaktır. Aynı zamanda doğrudan afet bölgesinde bir gazeteci, tipik yaralanmalar, semptomların önlenmesi veya hafifletilmesine yönelik yöntemler, tıbbi malzeme ve koruyucu ekipman ihtiyacı ile özellikle önceki haberlerde yer verilmişse yaralıların durumu hakkında genel bilgi edinebilir. Böyle bir durumda ayrıntılı teşhis beklenmemelidir ancak yaşam veya sağlık açısından devam eden bir tehdit olup olmadığına dair bilgi edinmek mümkün olabilir.

Binaları ve Mühendislik Ağlarını Yöneten Kamu Hizmetleri ve Diğer Hizmetler. Genel olarak bu hizmetler, bir afetin ilk sonuçlarının üzerine afetin yol açabileceği ilave tehlike faktörlerinin eklenmesini önlemek için önemli çalışmalar yapar. Çünkü acil durumların yanı sıra, elektrik veya gaz şebekeleri, su temini, drenaj sistemleri ile binaların yıkılması veya zarar görmesi nedeniyle kazalar da sıklıkla yaşanır.

Gönüllü Kuruluşlar. Bu kuruluşlar devlet bünyesinde yer almasalar da afet zararlarının azaltılmasına yönelik faaliyetlere etkin biçimde katılırlar. Genellikle, yerel (ve sadece yerel olmayan) sakinleri doğal afetlerin sonuçlarıyla mücadele etmeye veya önleyici tedbirler almak da dâhil etmek için bir merkez görevi görürler.

Gazetecilerin Güvenliğini Sağlamak

Gazetecinin afet haberciliğine hazırlanırken kendi emniyetine öncelik vermesi hayati önem taşır. Erasmus+ projesi “Afet Haberciliği” kapsamında yapılan anket sonuçlarına göre gazetecilerin yalnızca yüzde 17,6’sı afet bölgesinde kendi emniyetini önceliklendirmektedir. Ancak ankete katılan gazetecilerin yüzde 80,9’u, afet bölgesinde çalışmaya hazırlanırken ilk yardım bilgisi ve becerilerinin öğrenilmesinin gerekli olduğunu vurgulamaktadır.

Yukarıda, stratejik ve taktik planlama yapısındaki belirli noktaları ana hatlarıyla özetledik. Burada ise çeşitli afet türlerinin organizasyon ve emniyet boyutlarına odaklanacağız.

Bir gazeteci, afet bölgesinde mesleki ilkeleri göz ardı edemez; akreditasyon, en azından böyle bir tutumun beklendiğini gösterir. Afet müdahale ekipleri için geliştirilen kurallar ve düzenlemeler, tehdidin doğasına bağlı olarak birçok faktörü açıkça düzenlemektedir. Dikkate alınması gereken birkaç tipik genel kural şunlardır: Sahada kalış süresi; araçların, giysilerin ve ekipmanın hareketi ve işaretlenmesi kuralları; çalışma sırasında davranış, özellikle tehlikeli unsurlar ve maddelerden kaçınma; tıbbi profilaksi (gerekirse) ve ekipman (ilk yardım çantası içeriği); belirlenmiş yerlerde koruyucu ekipman kullanımı ve koordinasyon merkezi ile sürekli iletişim veya refakat. Bu, kapsamlı bir liste olmamakla birlikte, sahada bulunma kurallarının gazetecinin yaşamını ve sağlığını korumaya yönelik karmaşık fakat hayati bir sistem oluşturduğunu göstermektedir.

Genel faktörler arasında gazetecinin sağlık durumu da önemlidir çünkü bazı zararlı etkenler, aktif görev yapabilme kabiliyetini ciddi şekilde etkileyebilir. Bu nedenle acil durum bölgesine konuşlandırma ancak bu tür kısıtlamalar bulunmadığında mümkündür. Aynı durum, konforun olmadığı ve temel insan ihtiyaçlarının (yemek, su, dinlenme) sınırlı olduğu koşullarda, olay yerinde uzun süre otonom kalabilme kabiliyeti için de geçerlidir. Buna, acil durumların haberleştirilmesi sırasında sıklıkla karşılaşılan yoğun duygusal gerilim de eklenmelidir.

Doğal afetler sırasında gazeteciler sadece kendi güvenliklerini değil aynı zamanda -onlarsız haberini yapamayacağı- ekipmanlarının korunması konusunu (su, sıcaklık, yıldırım çarpmaları gibi risklere karşı) da dikkate almalıdır. Ayrıca akut durumlar için tıbbi malzeme ve minimal bir hayatta kalma kiti (su, yiyecek gibi) bulundurmamak tavsiye edilir. Durum son derece kritikleşirse, kurtarma ekiplerini bilgilendirebilmek için gerekli araçlara sahip olmak da en az bunun kadar önemlidir. Teknolojik afetler sırasında zarar verici başlıca unsurlara karşı ek önlemler alınmalı, tıbbi tavsiyelere uyulmalı ve kişinin durumu sürekli izlenmelidir.

Askerî veya toplumsal çatışma ortamlarında ise gazeteciler, çatışmanın etkilerinden korunmak için mesleklerini açıkça belirtmelidir. Öte yandan çatışmanın bir tarafı savaş kurallarını ihlal ederse ya da farklı motivasyonları varsa “BASIN” kimliği yeni tehditler yaratabilir; çatışmalarda hayatını kaybeden gazeteci sayısı bu gerçeği acı bir şekilde ortaya koymaktadır. Ayrıca koruyucu ekipman — kask, vücut zırhı gibi — kullanımı ve sorumlu bir subay veya askerî birimin iletişim bölümünden bir temsilcinin eşlik etmesi

detayı da ihmal edilmemelidir. Kural olarak, gazetecilere gerekli desteğin sağlanabilmesi için medyanın varlığı ve çatışma bilgisi tüm taraflar için önem arz etmektedir. Askerî çatışma ortamlarında çalışırken, veri güvenliğini sağlamak ve sahada kullanmayı planladığınız telefon ile dizüstü bilgisayardaki gereksiz tüm bilgileri silmek hayati önem taşır. Sosyal medyadaki beğeniler dahil olmak üzere her türlü veri, çatışan tarafların kısıtlamalar uygulaması ve önyargılı davranması için ek bir neden oluşturabilir (Institute of Mass Information, 2016, s. 137).

Son olarak, teknolojik veya doğal afetler sırasında hayat kurtarmaya veya etkilenen bölgeden tahliyeye yardımcı olabilecek güvenilir ulaşım araçlarının gerekliliğini vurgulamalıyız; en azından bu tür olasılıklar araştırılmalı ve üzerinde durulmalıdır.

Afet Müdahale Planları (Gazeteciler Afetlerde Müdahale Planını Nasıl Geliştirebilir?)

Afet müdahale prosedürleri kanunla belirlenmiştir ve kriz durumlarında çeşitli yapıların ve hizmetlerin eylemlerini tanımlamaktadır. Bu planlar sistematik olup, afetin olumsuz sonuçlarını azaltmayı veya mümkün olan en etkili şekilde önlemeyi amaçlamaktadır. Ancak, her acil durum, geliştirilen planların çok ötesine geçen zorluklar ve tehditler yaratır ve insan faktörü veya öngörülemeyen yeni tehditlerin ortaya çıkması nedeniyle afet sonuçlarının hafifletilmesi her zaman en etkili şekilde gerçekleştirilemeyebilir. Gazeteciler, kriz durumunun çeşitli aşamalarında bu tür önlemlerin optimizasyonunu önemli ölçüde etkileyebilirler.

Her şeyden önce, afetlere meyilli yerler veya bölgeler için yerel bilgilere ve bunların objektif değerlendirilmesine odaklanmak önemlidir. Bu tür bilgiler sosyal ağlar, yerel medya kaynakları ve hatta yerel yönetim kurumlarının resmi raporları aracılığıyla yaygınlaştırılabilir. Bunlar genellikle felakete yol açabilecek durumları ifade eder - aşırı yağış, nehir seviyelerinin yükselmesi, kuru ot veya turba yangınları tehlikesi - bunların tümü acil durum olasılığını gösteren emsallerdir. Kural olarak, bu tür durumlar en azından yerel olarak izlenir veya yetkililer durumun kötüleşmesini önlemek için önlemler alırlar.

Askerî ya da toplumsal çatışmaların tırmanması veya askerî çatışma koşullarının oluşmasını yakından takip etmek, felaketleri önleyici bir unsur olarak işlev görebilir veya olası sonuçları hafifletebilir, halkı uyarabilir ve potansiyel tehditlere dikkat

çekebilir. Afet gazeteciliğinde, gerçekleşmiş olaylara tepki vermek daha yaygındır ve bu, bir gazetecinin yalnızca olayların gelişimini öngörme ve toplumsal dikkati odaklama konusundaki yetkinliğini vurgular.

Afet anlarında resmî bilgiler, olayın boyutu, gerçekleşen kayıplar ve can kayıpları, olası sonuçlar ve durumun seyri gibi temel göstergeleri ortaya koyar. Aynı zamanda, felakete tanık olan ya da doğrudan etkilenen kişiler arasında görsel içerikler yayılır, belirli ihtiyaçlar ve korkular öne çıkarılır, sonuçları ortadan kaldırmakla yükümlü olan yetkililere yönelik tutumlar da dâhil olmak üzere toplumsal tutumlar şekillenir. Afet bölgesinde görev yapan arama kurtarma ekipleri, sağlık çalışanları ve gönüllülerin çalışmaları da gazetecilerin ilgi odağı hâline gelir. Bazen kahramanca bile olan eylemleri, resmi raporlara nadiren yansır. Bu nedenle, medya yayınları sadece bu kişilerin kahramanlıklarını kamuoyuna duyurmakla kalmaz, aynı zamanda umutsuzluk, endişe ve korku düzeyini azaltmak için olumlu sosyal bağlamlar yaratmaya da yardımcı olur, çünkü sahada uzman olan profesyonellerin desteğini umut etmek her zaman iyidir.

Kılavuzun bu bölümünde ele alınacak son nokta, örnekler, uyarılar, tasdikler vb. olarak yaygınlaştırılması gereken ayrıntılara dikkat edilmesidir. Sonuçları hafifletme merkezlerinin sözcüleri ve temsilcileri tarafından yapılan resmî açıklamalar, bilgi akışının yoğunlaşmasına yol açar, yorum ve yayınların sayısını artırır. Durumun gelişimi, tehdidin artması ya da azalması da bilgi akışının yoğunluğunu artırır. Aynı zamanda, durumu anlamak açısından resmî bilgiler kadar önemli olan kişi veya koşullar çoğu zaman kamuoyunun dikkatinin dışında kalır. Bu kategoriye, hikayeleri aktarılmış ve akıbetleri kamuoyunun ilgisini çeken tanıkların ya da mağdurların anlatıları da dahil edilebilir.

Örnek Olay İncelemeleri

Yüksek sayıda etkileşim ve görüntüleme alan, dolayısıyla okuyucular tarafından etkili bulunan iki yangın haberi modeli sunulmaktadır. Amerika'daki yangınlarla ilgili içerikler, etkileşimli haritalara ve kanıtlanmış analizlerden elde edilen deneyimlerin genelleştirilmesine dayanmaktadır. Bu içeriklerin önemli bir kısmı, afetlerin nedenleri ile siyasi veya sosyal süreçler arasındaki bağlantıyı vurgulamaktadır. Buna karşılık, İspanya'daki yangınlara dair bilgilendirici içerikler biraz farklı bir nitelik taşımakta; bilgiler ağırlıklı olarak olayların zaman çizelgesine ve tehditlere odaklanmış,

içeriğin önemli bir bölümü ise acil durumun nedenlerine ve özgün özelliklerine ayrılmıştır.

Bu bölümde, afet haberlerine hazırlık süreci ele alınmaktadır. ABD’den gelen içerikler daha yüksek bir analitik derinlik sergilemekte olup, bu da olayların haberleştirilmesi için daha karmaşık bir hazırlık modelini veya gazetecilerin dikkatini afet haberleştirme modelinin temeli olarak neden-sonuç ilişkilerine yönlendirmeyi işaret etmektedir. Avrupa’dan gelen içerikler, olayın haberin ayrıntılarını belirlediği ve neden-sonuç ilişkilerinin yayının etkisini artıran açıklayıcı bir bileşen olarak işlev gördüğü bir yanıt modeliyle uyumludur.

Dünyanın çeşitli bölgelerinden gazetecilerin yaklaşımlarının karşılaştırılmasına dayalı olarak, geçmişte ortaya çıkan aynı nitelikteki acil durumların analizi, bölgeyle ilgili bilgiler ve potansiyel tehditleri sunan ve sosyopolitik bağlamlara daha az vurgu yapan bir afet haberciliği hazırlığı için bir model oluşturun. Bu haberlerde gazeteciler ile afet yardım kuruluşları veya diğer katılımcı kuruluşlar arasındaki iş birliğinin ne kadar belirgin olduğuna dikkat edin. Ayrıca, durumu daha iyi sergilemek için siyasetçilerin Amerikan haber kanallarına çıkma nedenlerini ve pozisyonlarını nasıl dile getirdiklerini göz önünde bulundurun. Sizce böyle bir model neden Avrupalı gazetecilerin yayınları için geçerli değildir? Sosyopolitik ortamın medya çalışmalarını nasıl etkilediğini ve acil durumları ele alma konusundaki sistematik yaklaşımı nasıl belirlediğini tartışarak sonlandırın.

ABD’deki Yangınlar

NBC News’ın “Los Angeles yangınlarını körükleyen tehlikeli kombinasyon: Aşırı kuraklık ve şiddetli rüzgarlar” başlıklı makalesinde, Los Angeles bölgesindeki tehlikeli orman yangınlarının ardındaki temel nedenler anlatılmaktadır. Makalede “üç büyük etki” durumu tespit edilmektedir: uzun süreli kuraklık, son derece yağışsız bir kış ve şiddetli Santa Ana rüzgarları. Haberde, 16 kişinin hayatını kaybettiği ve 12 binden fazla yapının yıkıldığı geniş çaplı yıkım ayrıntılarıyla anlatılmakta ve etkilenen bölgeler belirtilmektedir. En önemlisi, makale bu yangınları daha geniş çaplı bir sorun olan iklim değişikliğiyle ilişkilendirmekte, küresel ısınmanın yağış düzenlerini değiştirmesi ve kuraklığı şiddetlendirmesiyle bu tür yıkıcı yangınların daha da yaygın hale geleceğini savunmaktadır. Haberde iddiaları desteklemek için uzmanların yorumlarına da yer verilmektedir.

Bu içerik, birkaç nedenden ötürü orman yangınlarını haber olarak sunmak için son derece etkilidir:

1. “Ne” sorusunun arkasındaki “Neden” sorusunu cevaplandırmak: Makale, yangınların meydana geldiğini basit bir biçimde belirtmenin ötesine geçmektedir. Afete yol açan bilimsel ve meteorolojik etkenleri açıklayarak önemli bir eğitim işlevi görmektedir. Kurak koşullar ile şiddetli rüzgarların oluşturduğu “tehlikeli kombinasyon” detaylandırılarak, okuyucuların olayı daha iyi anlayabilmesi sağlanmaktadır. Bu, açıklayıcı gazeteciliğin önemli bir yönüdür.
2. Yerel Olayı Küresel Bir Soruna Bağlamak: Makale, yakın ve yerel bir afeti (Los Angeles orman yangınları) küresel ve uzun vadeli bir sorun olan iklim değişikliğiyle başarılı bir şekilde ilişkilendirmektedir. Bu ilişki, kamuoyunun farkındalığı açısından hayati bir öneme sahiptir; çünkü insanların iklim değişikliğinin somut, gerçek dünya sonuçlarını görmelerini sağlamaktadır ve küresel ısınma gibi soyut bir kavramı daha somut ve acil hale getirmektedir.
3. Uzman Yorumunun Kullanımı: Orman yangını uzmanı Max Moritz ve iklim bilimci Daniel Swain’dan alıntı yapılması, habere güvenilirlik ve bilimsel otorite kazandırmaktadır. Uzmanlıkları makalenin temel argümanını doğrulamaktadır ve kamuoyunun bilgiye güvenmesini sağlamaktadır.
4. Veri ve İnsan Unsuru Dengesi: Haber, aşırı detaya girmeden insan ölümleri ve maddi kayıpların (16 ölüm ve yıkılan 12.000’den fazla yapı) kısa bir özetini sunmaktadır. Bu saygılı yaklaşım, eldeki daha geniş, sistemik meselelere odaklanırken durumun ciddiyetini de vurgulamaktadır. Bölge sakinlerinden birinin mülkünü korumaya çalışmasının görüntüsü, doğal güçlere karşı kişisel mücadeleyi etkili bir şekilde tasvir etmektedir.
5. İleriye Dönük Bakış Açısı: Makalenin sonuç bölümünde, bu tür yangınların "insanların hayatlarını ve geçim kaynaklarını tehdit etmeye devam edeceği" uyarısı, ileriye dönük bir bakış açısı sunmaktadır. Bu sonuç, bunun münferit bir olay olmadığını, aksine yeni bir gerçekliğin parçası olduğunu öne sürmektedir ve politika yapıcılar ile kamuoyu için güçlü bir harekete geçme çağrısı niteliğindedir.

Özetle, bu makale hem bilgilendirici hem de toplumsal sorumluluk taşıyan gazeteciliğin güçlü bir örneğidir. Kamuoyunu eğitmekte, krizi bağlamına oturtmakta ve afetin altında yatan nedenleri acilen ele almaya yönelik ihtiyacı öne çıkarmaktadır.

Haber bağlantısı: <https://www.nbcnews.com/weather/wildfires/what-fueled-la-fires-dry-conditions-wind-rcna186801>

BBC News’de James FitzGerald tarafından yazılan “Los Angeles’taki orman yangınlarıyla ilgili son durum nedir ve yangınlar nasıl başladı?” başlıklı makale, devam eden ve yıkıcı Los Angeles orman yangınlarına dair kapsamlı bir genel bakış sunmaktadır. En az 25 kişinin hayatını kaybettiği, 12 binden fazla yapının yıkıldığı bildirilmiştir. Makalede, Palisades ve Eaton yangınları olmak üzere iki büyük yangının durumu ele alınmaktadır ve bunların kısmen kontrol altına alındığı ancak Santa Ana’daki kuvvetli rüzgarlardan ötürü yeni tehditlerle karşı karşıya olunduğu belirtilmektedir. Makalede ayrıca yıldırım ihtimaline imkan verilmezken, aşırı kuraklık, kuru bitki örtüsü ve kuvvetli rüzgarların bir arada bulunması öne çıkarılmaktadır. Kentin hazırlık durumuna ilişkin siyasi tartışmaları incelemekte ve yangınları iklim değişikliğinin daha geniş, uzun vadeli etkilerine bağlayarak sonuca varmaktadır.

Bu makale son derece etkili olup kapsamlı kriz haberciliği için bir model teşkil etmektedir.

1. Çok Yönlü Habercilik: Makale afetin yalnızca bir yönüne odaklanmamaktadır. Çok çeşitli önemli konuları kapsamaktadır:

- Son Gelişmeler: Ölüm, yıkılan yapılar ve kontrol altına alma yüzdeleri hakkında somut rakamlar sunmaktadır.
- Bilimsel Nedenler: Santa Ana rüzgarlarının, kuraklığın ve kurumuş bitki örtüsünün rolünü açıklamaktadır.
- İnsan Etkisi: Afetzedelerden ve hatta evlerini kaybeden ünlülerden bahsedilmesi, yıkımın boyutunu daha anlaşılır hale getirmektedir.
- Siyasi Yansıma: Hazırlık konusundaki “siyasi tartışmaya,” Vali ve Belediye Başkanının rolüne ve bütçe kesintilerine dikkat çekmektedir. Bu,

yetkilileri sorumlu tutmakta ve haberciliğe kritik, araştırmacı bir katman eklemektedir.

- Geniş Bağlam: Kritik bir önem taşıyacak surette, yangınları iklim değişikliğiyle ilişkilendirmekte ve uzmanların ve hükümet araştırmalarının verilerine dayanarak bunların münferit olaylar olmadığını, aksine daha büyük bir trendin parçası olduğunu göstermektedir.
- 2. Görsellerin ve Bölümlerin Kullanımı: Makale iyi yapılandırılmıştır, okuyucunun karmaşık bilgileri sindirmesine ve bu bilgiler arasında istediği yeri bulmasına yardımcı olan net başlıklar ve bir video bölümü bulunmaktadır. “Santa Ana rüzgarları nelerdir?” ve “Yangınlara ne sebep oldu?” gibi alt başlıkların kullanılması, okuyucuların belirli sorularına hızlı bir şekilde yanıt bulmalarını sağlamaktadır.
- 3. Eğitim Değeri: Makale, kamuoyunu, “kontrol altına alma” gibi teknik terimler konusunda bilgilendirerek ve iklim değişikliğinin “kırbaç etkisini” açıklayarak basit bir haberciliğin ötesine geçmektedir. Bu, okuyucunun olayı ve uzun vadeli etkilerini daha kapsamlı bir şekilde anlamasını sağlamaktadır.

Özetle, bu makale bir afet esnasında yapılan yüksek kaliteli gazeteciliğin mükemmel bir örneğidir. Makale olgusal ve bağlamsaldır ve yalnızca bilgilendirmekle kalmayıp aynı zamanda eğitici bilgiler vererek ve yetkililerin hesap vermesini sağlayarak hayati bir kamu hizmeti rolü üstlenmektedir.

Haber bağlantısı: <https://www.bbc.com/news/articles/clyxypryrnko>

İspanya'daki Yangınlar

Euronews'ın "İspanyada 'mega orman yangınları' çağı başladı. Nedeni iklim değişikliği mi?" başlıklı makalesi, Mart 2023'te İspanya'nın Valencia bölgesinde çıkan ve yangın mevsiminin alışılmadık derecede erken başlaması ile ilişkili olarak orman yangınları hakkında bilgi vermektedir. Haberde, yangın nedeniyle 1.500'den fazla kişinin tahliye edildiği ve 4.000 hektardan fazla arazinin yangından etkilendiği belirtilmektedir. Makale, yangının muhtemel çıkış nedenini incelemektedir (bir makineden çıkan kıvılcım) ancak asıl odak noktası yangını daha da şiddetlendiren

faktörlerdir: uzun süren kuraklık, alışılmadık derecede kuru geçen bir kış ve yüksek sıcaklıklar. Makalede bu koşullar doğrudan iklim değişikliğiyle ilişkilendirilmektedir ve İspanya’da “mega orman yangınlarının” yeni bir norm haline geldiği yönündeki uzman yorumları da yer almaktadır. Makalede ayrıca bu yangınların daha geniş kapsamlı ekolojik sonuçları tartışılmakta ve gelecekteki riskleri azaltmaya yönelik potansiyel stratejiler önerilmektedir.

Bu makale son derece etkili olup derinlemesine, çözüm odaklı gazeteciliğin mükemmel bir örneğidir.

1. Yerel Olayı Küresel Bir Trendle İlişkilendirmek: Makale, tek bir olayın ötesine geçerek daha geniş ve önemli bir konuyu başarıyla ele almaktadır. İklim değişikliğinin tetiklediği afetlerin oluşumunu daha geniş kapsamlı incelemek için İspanya’daki orman yangını bir vaka çalışması olarak kullanılmaktadır. Bu yaklaşım, soyut bir kavramın güçlü ve somut bir örneğini sunarak, iklim değişikliği tehdidini okuyucular için daha gerçek ve acil hale getirmektedir.
2. Eğitim ve Açıklama Odaklı: Makale, kuru üst toprak ve düşük nem de dahil olmak üzere yangınların ardındaki bilimsel nedenleri etkili bir biçimde açıklamaktadır. Ayrıca okuyucuya sera gazlarının etkisi, küresel ısınmanın etkileri (artan buharlaşma ve daha uzun yangın mevsimleri gibi) ve yangınların yol açtığı ekolojik zararlar hakkında da bilgi vermektedir. Bu, hayati bir kamu hizmetidir.
3. Çeşitli Uzman Seslerinin Dahil Edilmesi: Makalede Başbakan Pedro Sánchez, meteoroloji kurumları (AEMET), orman yangını uzmanı Pablo Martín Pinto ve bir orman bekçisi de dahil olmak üzere çeşitli güvenilir kaynaklardan gelen yorumlar yer almaktadır. Bu, habere derinlik ve çoklu bakış açıları kazandırarak güvenilirliğini ve kapsamlı niteliğini pekiştirmektedir.
4. Eyleme Dönüştürülebilir ve Geleceğe Dönük: Sadece afetleri ele alan makalelerin aksine, bu makale çözümlere odaklanarak sonuca varmaktadır. Makale, orman yangını riskini azaltmak için uzman destekli stratejiler sunmaktadır; bunlar arasında orman yönetiminin iyileştirilmesi, “mozaik peyzajlar” oluşturulması ve itfaiyeciler için kaynakların artırılması yer almaktadır. Bu yaklaşım, sorumlu gazeteciliğin tipik bir özelliği olarak potansiyel eylemleri

sunarak, yalnızca bilgi vermekle kalmamakta, aynı zamanda okuyuculara ve politika yapıcılara güç kazandırmaktadır.

Özetle, bu Euronews makalesi olgusal, eğitici ve bağlamsal olması nedeniyle başarılı bir gazetecilik örneğidir. Makale, küresel bir krize ışık tutmak için belirli bir olayı kullanmakta, bilimsel açıklamalar sunmakta ve bir eylem planı önermekte ve bu şekilde gazeteciliğin değişim yaratma gücünü ortaya koymaktadır.

Haber bağlantısı: <https://www.euronews.com/green/2023/03/27/the-era-of-mega-forest-fires-has-begun-in-spain-is-climate-change-to-blame>

DW'nin "İspanya: Katalonya'daki yangınlar nedeniyle binlerce kişi elektriksiz kaldı" başlıklı makalesinde, İspanya'nın kuzeydoğusundaki Katalonya bölgesinde çıkan büyük bir orman yangını aktarılmaktadır. 435 hektardan fazla alanı küle çeviren yangın nedeniyle, çok sayıda köy ve bir kamp alanından yaklaşık 140 kişi tahliye edilmiştir. Ayrıca tren seferlerinde geçici aksamalara, yolların kapanmasına ve yaklaşık 4.000 kişinin etkilendiği bir elektrik kesintisine neden olmuştur. Haberde, şiddetli rüzgarların alevleri körüklediği ve yangın söndürme uçaklarının kalkışını engellediği, engebeli arazinin de yangın söndürme çalışmalarını zorlaştırdığı belirtilmektedir. Makalede yangının iklim değişikliği, kuraklık ve İspanya'da rekor sayıda çıkan orman yangınları gibi daha büyük sorunlarla da bağlantısı olduğu belirtilmektedir.

Bu haber, devam eden bir kriz hakkında net, öz ve kapsamlı bilgi vermesi nedeniyle oldukça etkilidir.

1. Anlık Etki ve Lojistik Odaklı: Makale, gerçek zamanlı ve eyleme dönüştürülebilir bilgiler sağlama konusunda başarılıdır. Tahliye edilen kişi sayısı, elektrik kesintisinin boyutu ve yol ve belirli tren hatlarının kapanışları hakkında bilgi verilmektedir. Devam eden bir acil durum sürecinde, kamuoyunun doğru yönlendirilmesi açısından anlık lojistik ayrıntılara odaklanmak son derece önemlidir. Bu yaklaşım, güçlü rüzgârlar ve zorlu arazi koşulları gibi itfaiye ekiplerinin karşılaştığı güçlükleri de ortaya koyarak kurtarma operasyonuna ilişkin gerçekçi bir perspektif sunmaktadır.
2. Bağlama Yerleştirme: Makale, yangını başarılı bir şekilde daha geniş bir bağlama yerleştirmektedir. Haberde, İspanya'da orman yangınlarının artış gösterdiğinden söz

edilmekte ve önceki yıllarda kaydedilen rekor sayıda yangına ilişkin Avrupa Orman Yangın Bilgi Sistemi (EFFIS) verilerine atıfta bulunmaktadır. Ayrıca, yangını doğrudan iklim değişikliği ve bölgedeki şiddetli kuraklıkla ilişkilendirerek, haberi münferit bir olay anlatısından çıkarıp sistemsel ve aciliyet mesajı taşıyan bir haber seviyesine yükseltmektedir.

3. İnsani ve Teknik Unsurlar: Haber, insan odaklı unsurları (tahliyeler) teknik detaylarla (itfaiye birimlerinin sayısı, yanan hektar alan, rüzgâr hızları) dengelemekte, okuyucuyu teknik jargona boğmamaktadır. Haber ayrıca, okuyucuların etkilenen alanı ve sahadaki durumu kafalarında canlandırabilmeleri için harita ve görsellerden yararlanmaktadır.
4. Kamu Hizmeti Odağı: Makalede “kuraklık krizi” ve Katalonya’daki su kesintilerine değinilmesi, habere hayati bir kamu hizmeti boyutu kazandırmaktadır. Halk sadece yangın hakkında değil, aynı zamanda krizin altında yatan koşullar ve krizle ilgili politika müdahaleleri hakkında da aydınlatılmaktadır.

Özetle, DW makalesi, ivedi ve pratik bilgiler ile kapsamlı bağlamsal analizleri dengeli biçimde sunarak, sorumlu gazetecilik uygulamalarına güçlü bir örnek teşkil etmektedir. Haber, kamuoyunu olay, olayın gerçekleşme nedenleri ve olası gelecek etkileri hakkında bilgilendirmektedir.

Makale bağlantısı: <https://p.dw.com/p/4UoTZ>

Tavsiyeler

Acil durum haberi takibine hazırlık, bilgi toplamak, irtibat kişilerinin belirlenmesi, mevzuatın incelenmesi ve muhabirin sahada yürüttüğü çalışmaların özgün yönlerini anlama gibi adımları içeren çetrefilli bir süreçtir. Yukarıda, başlıca yaklaşımlar ve muhtemel senaryolar ele alınmış olsa da, her ayrıntıyı kapsamak kesinlikle mümkün değildir. Son olarak, haberin felakete dönüşmesini önlemeye yönelik bazı öneriler sunulmaktadır.

Etkili ve profesyonel bir çalışma için gazetecinin zihinsel hazırlığı ve psikolojik dayanıklılığı önemlidir. Bu noktada daha önce belirtilen temel ilkeyi hatırlamak elzemdir: “Zarar vermemekle yetinmeyip, yardım etmek.” Bunu gerçekleştirebilmek için,

detaylara titizlikle dikkat edilmesi ve haberlerin, afet bölgesindeki mağdurlar ile kurtarma, tıbbi ve diğer hizmet ekipleri için taşıdığı işlevsel önemin kavranması gerekmektedir. Katkıları, medya bunu haberleştirene kadar tam olarak takdir edilmeyecektir.

Planları unutmamak, özellikle resmi raporlara yansımayan ancak olayın özünü gösteren ve insanların yardım etmeye, destek olmaya hazır olduklarını ve afetlerin sonuçlarını hafifletme çabalarını sürdürdüklerini ortaya koyan unsurlara odaklanmak önemlidir. Her acil durumda, yalnızca enkazı kaldıran veya tıbbi yardım sunanlar değil, aynı zamanda operasyonları koordine eden, tahliyeleri organize eden ve içme suyu teminini sağlayan kişiler de durumun iyileşmesine katkıda bulunur. Bütün bu kişiler toplum yararına çaba sarfetmektedirler ve bu çabalarına empatiyle yaklaşmak çok önemlidir. Yayınlanacak içerik her yerde bulunabilirken haberin bir dayanışma ve sorunların üstesinden gelme öyküsü mü yoksa umutsuzluk ve yenilgi anlatısı mı olarak kamuoyu tarafından hatırlanacağı tamamen gazetecinin yaklaşımına bağlıdır.

Afet ve acil durumlar sırasında, sosyal medya ile yerel topluluk sayfalarında yoğun bir bilgi ve veri akışıyla karşılaşılır. Bu platformlardaki her bilgi, belirli kişiler tarafından yayımlanır ve bu kişiler tanıklık sunarak, yorum yaparak, resmi verileri doğrulayarak ya da kendi hayatta kalma deneyimlerini aktararak haber içeriklerinize katkıda bulunabilir. Öte yandan bu tür kaynaklardan gelen bilgiler genellikle objektif sayılmaz; çünkü yazarları yoğun duygular içindedir ve kaygı ile endişeye kapılarak olayların önemini abartmaya ya da tam aksine küçümsemeye eğilimli olabilir. Ayrıca, bilgi yayımlarken bu tür yazarlar, duyguları ya da korkuları harekete geçirmek pahasına da olsa, en yakın komşuları ve çevreleri dahil belirli kişilere yardım etmeyi, onları tehditlerden korumayı amaçlar.

Gördüklerini dünyayla ilk paylaşan kişi olma isteği, sosyal medya yazarları arasında da görülmektedir. Dolayısıyla, yerel topluluk sayfalarında yer alan bilgilere eleştirel bir bakışla yaklaşmak, nesnel veriler ile duygusal yorumları birbirinden ayırmak gerekir. Örneğin, bir bölge sakininin cep telefonu kamerasıyla kaydettiği olayın başlama zamanı nesnel bir bilgidir; buna karşılık, olayın muhtemel sonuçlarına ilişkin değerlendirmeleri teyide muhtaçtır. Yaralı ve ölü sayısına ilişkin bilgilere özellikle dikkat edilmelidir; zira bu tür bilgiler, yardım faaliyetinde bulunan veya durumu izleyen sağlık kuruluşları tarafından kolaylıkla teyit edilebilir.

Bu bölümdeki son tavsiye, hayati önem taşıyan araç ve materyallerin mümkün olduğunca yedeklenmesi yönündedir. Afet koşullarında ekipmanlarda arıza meydana gelebilir; ayrıca stres ve duygusal gerginlik nedeniyle, kopan bir kamera askısından yanlışlıkla kırılan bir objektife kadar çeşitli hasarlar yaşanabilir. Herhangi bir nedenle fiziksel bir bilgi taşıyıcısının kaybedilmesi nedeniyle kaydedilen içeriğin kaybolması ve ayrıca bir kopyasını da almamış olmanız daha da sinir bozucu olurdu. Ankete katılan gazetecilerin %86,2'si acil durum bölgesine götördükleri arasında iletişim araçlarını birinci sıraya koyarken, %57,6'sı ilk yardım çantalarını ve sadece %36,4'ü koruyucu ekipmanları birinci sıraya koymuşlardır. Güvenliği önemsemek, milyonlarca kişilik bir izleyici kitlesine içeriklerinizi görme, durumu öğrenme ve belki de etkilenenlere destek olma fırsatı vermek anlamına gelmektedir. Bu nedenle güvenliği ihmal etmek büyük tedbirsizliktir ve profesyonelce değildir.

1.3.

Afetleri Yerinde Haberleştirmek

WED IN ORD...
orters who join these
ver where they go, and
ude a bar on speaking to
the Guardian reports. The
ing the genocide has fallen to
alists, who have been
eted.

CLAIMING HE WAS IN
TERRORIST CELL, BUT HAS PR
EVIDENCE TO SUPPORT THAT
married to Bayan Khalid. He h
daughter, Sham, and a one-ye

**JOURNALISM
IS NOT A CRIME**

1.3. Afetleri Yerinde Haberleştirmek

Giriş

Afet bölgesindeki bir gazeteci, durumdan bunalmış olabilir, duygusal tepki verebilir ve sürece hemen dahil olmayabilir. Mesleki beceriler ve hazırlıklı olmak, başarılı olmanın bu bölümde ele alınacak bileşenleridir. Kaybolmaktan nasıl kaçınırsınız ve çalışmaya nasıl başlarsınız gibi soruları ele alacağız. Nelere dikkat etmelisiniz ve hangi adımları atmalısınız? Bir yandan önemli konuları hatırlarken içerikleri nasıl toplar ve hazırlarsınız? Evrensel bir algoritma sunmaktan çok uzagız; bunun yerine, kesinlikle faydalı olacak genel kalıpları tartışacağız.

Erasmus+ projesi “Afet Gazeteciliği” kapsamında yapılan bir anket, gazetecilik içerikleri için en önemli gerekliliğin, gerçekleri güvenilir bir şekilde iletme ve manipölasyondan kaçınarak insanlık ilkelerine bağlı kalma becerisi olduğunu gösterdi. Sonuçlar arasında üçüncü sırada, özellikle etkilenen kişilerle çalışırken, etik ilkelere bağlılık yer almıştır. Uzmanlardan ve fiilen gazetecilik yapanlardan elde edilen bu sonuçlar, medya çalışanının eğitiminin önemini vurgulamaktadır.

Afet haberleri birçok gazetecinin ilgisini çekmektedir. Eğer bir anı kaçırsanız, bu anın meslektaşlarınızın içeriklerinde yer alması oldukça olasıdır, ancak bu durum, özellikle bu anlar önemliyse ve afet alanındaki genel eylem planınızda onlara dikkat edilmesi bekleniyorsa, daha da üzücü olacaktır. Bu nedenle, eylemlerinizin içeriden bir incelemesi ve sonuçların önceden hazırlanmış bir plan veya basit bir fikirler listesi ile karşılaştırılması, kesinlikle faydalı olacak iyi bir kendini gözden geçirme aracıdır. Ancak, işle ilgili birçok önlem ve ayrıntı deneyimle öğrenilir, bu yüzden hem kendi yazı işlerinizdeki hem de olay yerinde karşılaştığınız daha deneyimli meslektaşlarınızın tavsiyelerini asla gözardı etmemelisiniz. Güvenlik durumu hakkında daha bilgili olan ve tehlikeli unsurlardan nasıl kaçınılacağını yeterince bilen kişilerin tavsiyelerine başvurmak da akıllıca olur. Topladığımız içerikler, görüntülediğiniz olaylar, kaydettiğiniz yorumlar ve röportajlar duruma dair bilgilendirici bir görüntü oluşturmak için şüphesiz önemlidir, ancak yazı işlerine iletilip yayınlanmadıkları takdirde bir anlamı kalmaz. Bu nedenle, güvenliğe ve işiniz için gerekli teknik araçlara dikkat etmeyi unutmayın.

İşe hazır olmanızı sağlamak adına birkaç uyarı daha: Kimliğiniz, basın kartınız ve akreditasyonunuz dahil tüm önemli belgeleri tarayın ve bulut hizmetlerine yükleyin, böylece kaybetmeniz halinde veya herhangi bir kritik durumda statünüzü doğrulayabilirsiniz. Gerekirse, bir çevirmen tutmayı veya çevrimdışı çeviri yapabilen modern yapay zeka destekli cihazları kullanmayı değerlendirin. Böyle bir cihaz, durumu anlamak ve yerel halkla iletişimi kolaylaştırmak için yeterli olabilir.

Olay Yerinde İlk Adımlar

Ukrayna'daki Kitle Enformasyon Enstitüsü'ne göre, ülkedeki mevzuat serbest erişime imkan veriyor olsa da gazetecilerin olay yerine erişiminin engellendiği durumlar sıkça ortaya çıkmaktadır (Safarov, 2019). Böyle durumlar yaşanabilir, bu yüzden her zaman akreditasyon yaptırmak ve özellikle gereken yerde çalışabildiğinizi doğrulayan belgeler bulundurmak tavsiye edilir. Bir gazetecinin olay yerindeki ilk adımları arasında afet etkilerini azaltma merkeziyle iş birliği yapmak yer almalıdır, çünkü böyle bir iş birliği hem gazeteci için (varlıklarını yasallaştırma, resmî bilgilere erişim açısından) hem de afetin sonuçlarıyla başa çıkmaya çalışan yapılar için (gerekli bilgilerin yayılması, belirli yerlerden ek bilgi kaynağı sağlanması, haberlerin görsel içeriklerle doğrulanması, vb. açısından) gereklidir ve önemlidir.

Afet etkilerini azaltma merkezleri, gazetecilerin bilgi edinme haklarını korumakla kalmaz, aynı zamanda, özellikle çatışma bölgelerinde, onların çalışmalarından da bir ölçüde sorumludur. Mümkün olduğunda, üretken bir iş birliği tesis etmek, bilgi ve iletişim bilgilerini paylaşmak ve olası tüm durumlarda mağdurların ihtiyaçlarını güncellemek tavsiye edilir.

Sarah Knight, Data Verification [Veri Doğrulama] adlı el kitabında, bir gazetecinin afet bölgesinde içerik hazırlarken üstlenebileceği başlıca üç rol tanımlar: “İnsanlara olaya müdahale etmek için ihtiyaç duydukları bilgileri sağlamak... kritik öneme sahip bilgileri dürtüyle, duygudaşlık kurmadan veya önyargısız yaymak.” Araştırmacı, üçüncü rolü, sosyal ağlardan ve herkese açık yerel sayfalardan gelen bilgileri filtrelemek olarak tanımlar; bu oldukça kapsamlı bir iştir ancak doğrulama ve açıklama gerektirir, bu da gazeteci veya yazı işlerinin görevidir (Knight, 2016).

Yazarın ifadelerine ek olarak, ilk rol olan ihtiyaç duyulan bilgi sağlama faaliyetinin, afet etkilerini azaltma merkezinden gelen

bilgiler ya da acil durum alanındaki durumu yönetmekle görevli, polis, itfaiye, kurtarma ekipleri gibi belirli hizmetlerle açıkça koordine edilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Bu tür bilgiler tehlikeli faktörleri önlemenin yollarını belirlediğinden, resmî açıklamalarla kesin bir uyum içinde olmalı, zamanında sağlanmalı ve yapılan tavsiyelerin kaynaklarını belirtmelidir.

Olay yerinde atılacak ilk adımlar arasında gazetecinin genel durumu netleştirme, ana tehditleri belirleme, tanık ve uzmanların iletişim bilgilerini alma, ilginç veya önemli olabilecek yerlerin listesini oluşturma ve lojistik geliştirme çalışmaları yer almalıdır. Afet etkilerini azaltma merkezlerinin basın toplantıları ve basın bültenleri gibi bilgilendirme faaliyetleri, durum hakkında yorum alma ihtimali ve resmî verilere dayalı diğer içerikler oluşturulmasına ilişkin bilgi edinmek faydalı olacaktır. Afet sırasında bu tür bilgiler sürekli olarak yayıldığından, olay yerine varmadan önce - eğer editör ofisi halihazırda yapmamış ise - program hakkında bilgi almak ve resmî basın bildirilerinin alınması için gerekli iletişim bilgilerinin temin edilmesi önemlidir.

Veri Toplama ve Röportajlar

Yayınlar için veri toplama süreci, kurum ve hizmetlerin yapısını ve belirli alanlardaki sorumluluklarını anlamayı, ayrıca önerilen kaynak ve uzman görüşlerini göz önünde bulundurmaya kapsar. Öncelikle, seyahat öncesi verilmediği takdirde resmî bilgileri edinmeli ve olayların gelişimini resmî iletişim kanalları ve sözcü açıklamaları aracılığıyla takip etmelisiniz. Uzmanların katılımı da düzenlenmeli ve bilgiye erişim seviyeleri, deneyimleri ve mevcut durumdaki rolleri dikkate alınmalıdır. Örneğin, bilim insanlarının teknolojik bir afetin sonuçları ya da potansiyel sonuçları hakkındaki değerlendirmeleri, durumu tam olarak yansıtmayan çeşitli senaryolar içerebilir. Bu nedenle mümkünse birden fazla kaynağın kullanılması tavsiye olunur.

Resmî veriler düzenli olarak güncellenir, kamuoyu için önemli bilgiler içerir ve krizi yönetmeyi hedefler. Bu nedenle, bu tür veriler, görgü tanıklarının ifadeleriyle tam olarak örtüşme dahi göz ardı edilemez. Böyle durumlarda, yukarıda belirtildiği gibi, bilgi kaynaklarını belirtmek, görgü tanıklıklarını ve değerlendirmeleri teyit etmek önem taşır. Ayrıca, resmî uzman değerlendirmelerinden bahsedilmesi de önemlidir. Afet sırasında durumu nesnel şekilde değerlendirmek her zaman mümkün olmayabilir, bu nedenle olası senaryolar ve perspektifler uzman yorumlarında vurgulanabilir.

Yerel uzmanlar ve görgü tanıkları, genellikle en erişilebilir medya formatı olan sosyal ağlar ve yerel kamu sayfalarında önemli miktarda bilgi üretirler. Gazeteciler, bu tür bilgilerin nasıl yayıldığına ilişkin ayrıntıları ve olayda yer alan kişilerin duygusal durumlarını göz önünde bulundurmali, verileri doğrulamali ve diğer veri doğrulama prosedürlerini takip etmelidir. Veri doğrulama el kitabı bölümünde Craig Silverman ve Rina Subaki “Bir bilgiyi değerlendirmeye çalışırken - ister bir görüntü, ister bir tweet, ister bir video ya da başka bir tür içerik olsun - kaynağı ve içeriğin kendisini doğrulamak gerekir,” demektedir. Buna ek olarak, fotoğraf ve video içeriklerinin teknik parametrelerini - meta veriler de dahil olmak üzere - değerlendirmeye yönelik teknolojileri kullanan modern veri doğrulama araçlarından istifade edilmesi tavsiye edilir.

Sosyal ve askerî afetlerde yerel sakinlerden gelen içeriklere özel dikkat gösterilmelidir. Çatışmanın taraflarından birinden kaynaklanabilecek dezenformasyon ya da yanlış bilgileri veya bilginin hibrit savaşın bir unsuru, istenen sosyal etkileri (panik, korku, kaygı, vb.) ortaya çıkartmanın bir aracı olarak kullanılması ihtimalini göz ardı etmeyin. Medyaya güvenin sosyal ağlara oranla yüksek olması ve ulaşılan izleyici sayısındaki farkın yarattığı etki nedeniyle bu bilgilerin yayılması durumu ciddi oranda kötüleştirir.

Yine de yerel kaynaklardan gelen bilgiler tamamen göz ardı edilmemelidir. Münferit konular ve mesajlar, fotoğraflar ve video içerikleri sık sık küçük değişikliklerle tekrarlanabilir (açı, aydınlatma, çekim zamanı vb.). Bu, benzer içerikleri karşılaştırarak verileri teyit etmek ve gerçek olayların seyrini ortaya koymak için ek bir fırsat yaratabilir. Yerel kaynaklarda bilgi aramak, doğası gereği belgesel bir çalışmadır ve gazetecilik araştırmalarına özgü analitik bir yaklaşım gerektirir.

İçerik toplarken, önceden oluşturduğunuz plana sadık kalmak ve genellikle kamera dışında kalan, sağlık görevlileri ve gönüllüler gibi katılımcılardan gelen bilgileri dahil etmeyi unutmamak önemlidir. Olguları, farklı sorumluluk alanlarında afet etkilerinin azaltılmasına dair içgörü sağlayabilecek konular ve alanlar bazında ayırt etmek uygundur. Bu konu ve alanlar arasında insan sağlığı ve tahliye, temel ihtiyaçların karşılanması ve gönüllü faaliyetler, ek tehlikeli faktörler ve tehdit uyarıları yer alır. İstatistikler ve istatistiksel veriler, olgu seçimi için bir başka önemli taraftır. Bir kaide olarak, bu tür bilgiler resmî kaynaklar tarafından paylaşılır, önemli bilgiler içerir ve nesnel bilginin yansıtılması adına fırsatlar sunar. İstatistiksel veriler, gönüllü kuruluşlar ve merkezler, tıbbi

hizmetler ve yerel yetkililer tarafından da toplanabilir. İçerikler yayımlanırken, istatistiklerin dayandığı gerçek temelin kaynağını, dönemini ve kapsamını açıkça belirtmek; bununla birlikte kullanılan metodolojiye bağlı olarak ortaya çıkabilecek ve yayında belirtilen olası araştırma hatalarına da yer vermek önemlidir.

Röportajlar ve yorumlar, gazetecinin olay yerindeki çalışmalarında özel bir role sahiptir. Kaydedilen her içerik yayımlanmayabilir; ancak genel kaideye göre, bir gazeteci editoryal görevin kapsamına uygun ne kadar fazla içerik toplarsa, o görevi o kadar eksiksiz yerine getirebilir. Röportaj yapılan kişiler arasında resmî kurum temsilcileri, uzmanlar, sözcüler, görgü tanıkları, yerel uzmanlar, aktivistler ve afetlerden etkilenen bireyler yer almaktadır. Soruların içeriği ve nihai içeriğin ayrıntı düzeyi, uzmanın yetkinliği ve bilgi birikimi ile yorumlarının veya röportajlarının gazetecilik içeriğinin genel yapısına nasıl entegre edildiğine bağlıdır.

Çalışmanın bu aşamasında, savunmasız gruplarla etkileşimin detaylarına dikkat çekmek önemlidir. En savunmasız grubu oluşturan çocuklar ve ergenlerle çalışırken, zımni olarak etik kurallara titizlikle uyulması gerekmektedir. "Journalist and (Un)Safety" el kitabının yazarları şu ifadeye yer vermektedir: "Çocukların ve ergenlerin menfaati ile güvenliği, her türlü editoryal gereksinimin önünde tutulmalıdır" (Institute of Mass Information, 2016, s. 168). Bir çocuk, yalnızca kendisinin, ebeveynlerinin veya vasilerinin onayıyla kamera karşısına geçebilir. En iyi seçenek, böyle bir izni yazılı olarak almaktır. Böyle bir rıza onayı alınamıyorsa ve durum müdahale gerektiriyorsa (örneğin, çocuğun yakınlarını hızla bulmak için medyanın potansiyelinden yararlanılması öneriliyorsa), bu tür adımların editörlük ofisi ve afet etkilerini azaltma merkeziyle koordineli şekilde yürütülmesi tavsiye edilir.

Afetten etkilenen bireyler genellikle hususi bir psikolojik durumdadır; bu nedenle onlarla çalışmak belirli bir hassasiyet gerektirir. İnsanlar zor anları konuşmaya hazır değillerse, bu anları yeniden yaşamaya zorlanmamalıdır. Ayrıca, bilgilerin doğrulanması ve çapraz kontrol edilmesi gerekmektedir. Örneğin, çocuklar ve ergenler hayal gücünü kullanabilir (Institute of Mass Information, 2016, s. 169), gerçekte yaşanmamış "olayları" ekleyebilir, veya başka kaynaklarda farklı yorumlanabilecek bilgileri aktarabilir; ayrıca, psikolojik esneklikleri ve gelişimsel özellikleri nedeniyle durumu beklenmedik bir açıdan değerlendirebilirler (Institute of Mass Information, 2016, s. 168).

Kriz Anlarında Travma Haberciliği ve Röportaj

“Travma Haberciliği” alanı, günümüzde birçok özel kurs, atölye, web semineri, kılavuz ve el kitabı aracılığıyla sunulan hızla gelişen bir eğitim alanıdır. Acil bölgelerde görev yapan her gazetecinin, uzmanlık becerileri kazanmak amacıyla bu tür bir kursu tamamlaması şiddetle önerilir.

Mağdurlarla röportaj yapmanın temel ilkelerinden biri, özellikle de afetin üzerinden fazla zaman geçmemişse, onları olumsuz duyguları yeniden yaşamaya zorlamamaktır. Örneğin, bir mağduru tedavi eden sağlık uzmanı, yaralanmalar hakkında daha objektif bilgiler ve duruma daha genel bir bakış açısı sunabilirken; mağdur duygusal gerçekliğini yoğunlaştırmakla kalmaz, aynı zamanda travmayı yeniden deneyimlemek zorunda da kalabilir. Ayrıca, görüşmenin niteliği, mağdurun yaşı, kültürel gelenekleri, dini inançları ve sosyal statüsü gibi faktörlere bağlı olacaktır. Bir gazetecinin, mağdurun sinirsel gerginliğini veya psikofizyolojik durumundaki kötüleşmeyi tespit edebilmesi ve duruma göre ya konuyu değiştirmesi ya da röportajı sonlandırması için temel düzeyde psikolojik ve iletişim yetkinliklerine sahip olması eşit derecede önemlidir.

Röportaj sırasında kişisel izlenimlerden genel değerlendirmelere ve bağlamlar arasında geçmişten (mağdurların hayatta kaldığı ve güvenli bir yere ulaştıkları dönem) geleceğe (afetin sonuçlarını aştıkları dönem) geçiş yapma becerisi özellikle dikkate alınmalıdır. Röportaj esnasında, hem gazeteci hem de görüşülen kişi, içeriğin küresel ölçekte milyonlarca kişi tarafından izlenebileceğini göz önünde bulundurmalıdır. Böyle bir popülerlik, mağdur için hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bireylere yardım sağlarken, röportajın ardından yerel topluluklarda sosyal sorunlara da yol açabilir.

Travma yaşamış bireylerle röportaj yaparken, yaklaşım empati temelli olmalı ve psikolojik durumları doğru bir şekilde değerlendirilmelidir. Göz önünde bulundurulması gereken bazı önemli teknikler aşağıda sıralanmıştır:

1. Güvenli ve Kontrollü Bir Ortam Oluşturulması

- Doğru mekânı seçin: Röportajı, bireyin kendini güvende hissettiği ve kesintiye uğramayacağı gözden uzak, sessiz bir ortamda yapın. Bireyin gerginliğini artıracı hale halka açık veya gürültülü ortamlardan kaçının.

- Zaman ve alanlarına saygı gösterin: Röportaj için her zaman izinlerini alın ve istedikleri zaman süreci durabileceklerini açıkça ifade edin. Görüşmenin amacını açık ve net bir şekilde belirtin.

2. Müdahaleci Olmayan, Empatik Bir Ses Tonu Benimseyin

- Konuşmak yerine dinleyin: Kişiye düşüncelerini ifade etmesi için zaman ve alan tanıyın. Sessizliklerde araya girmekten veya bu anları doldurmaya çalışmaktan kaçının. Rolünüz dinleyici olmaktır, yönlendirici değil.
- Açık uçlu sorular sorun: Kişinin rahatça paylaşabileceği şeyleri anlatabilmesi için konuşmaya geniş ve kesin olmayan sorularla başlayın. “Ne olduğunu anlatabilir misiniz?” ya da “O güne dair neler hatırlıyorsunuz?” gibi sorular, “(Onu) gördüğünüzde ne hissettiniz?” gibi doğrudan sorulardan daha iyidir. Çünkü doğrudan sorular çok yönlendirici olabilir.
- Yönlendirici sorulardan kaçının: Soruları, belirli bir cevap veya duyguya yönlendirecek şekilde sormayın. Bu, onlar adına konuşmak olur ve ifadelerinin bütünlüğüne zarar verebilir.

3. Duygusal İçeriği Dikkatle Yönetin

- Genelden özele doğru ilerleyin: Röportaja genel bilgilerle (olayın tarihi, yeri, vb.) başlayın ve duygu yüklü ayrıntılara daha sonra geçin. Böylelikle kişinin kontrolü elinde tutmasını sağlarsınız.
- Sadece duygulara değil gözlemlenebilir gerçeklere odaklanın; duygular ne kadar önemli olsa da olayı yaşayanların ifadesi tarafsız ayrıntılara odaklanıldığında daha değerlidir. Ne gördüklerini ve duyduklarını sorun. Böylelikle duygusal acıların üzerinde durarak kişinin yeniden tetiklenmesi riskini de azaltmış olursunuz.
- Duygusal durumlarının farkında olun ve sözlü ve sözsüz ipuçlarını dikkatle gözlemleyin. Eğer ağlama, titreme ya da huzursuzluk gibi belirtiler gösteriyorlarsa, konuyu değiştirme veya görüşmeyi kibarca sonlandırma zamanı gelmiş olabilir.

4. Daha Geniş Bağlamı Göz Önünde Bulundurun

- Beklentileri Yönetin: Kişiyi, anlattığı hikayenin değerli olduğunu hatırlatın ancak medyanın buna erişebileceği konusunda şeffaf olun. Bu durum kişinin, hikayesini alenen paylaşmasının etkilerini anlamasını sağlar.
- Destek kaynakları sunun: Uygunsa, yerel destek hizmetleri (danışmanlık, yardım kuruluşları vb.) hakkında bilgi verin. Bu, görüşmeyle sınırlı kalmayıp onların iyiliğini önemseyişinizi gösterir.

Afet yaşamış kişilerle röportaj yapmak, gazetecilerin etik standartları ve psikolojik hassasiyeti iyi anlamasını gerektirir. Asıl amaç, zarar vermeden bilgi toplamaktır. Genel olarak mağdurlarla etkili bir röportaj yapmak, kamuoyunu bilgilendirme görevi ile bilgi kaynağının korunmasına yönelik etik sorumluluk arasında bir denge gerektirir. Bu, geleneksel gazeteciliğin ötesinde özel beceriler ister.

Farklı Formatların Kullanımı (Metin, Görsel, Video)

Afetler hakkında bilgi sunmanın yolları; metin, ses, video ve fotoğraflardır. Editörler görsel tasarım ve efektler ekleyebilir ancak içeriğin kalitesi ve bütünlüğü gazeteciye bağlıdır. Günümüzde medyanın birleşik yapısı, mesleki nitelikler açısından kısa haberlerden podcastlere, fotoğraflardan video haberlere kadar çeşitli içerikleri hazırlayabilme yeteneği gerektirir. Bir gazeteci, böyle bir işe hem olayları aktaracak türsel araçlara hâkimiyet açısından hem de teknolojik açıdan hazır olmalıdır; yani, editoryal birimin desteklediği bütün platformlarda olayları kapsamlı şekilde sunmak için çeşitli araçları kullanabilmelidir.

Metin çalışmaları, özel dikkat gerektiren bazı özellikler taşır: Anlatımda doğruluk ve bütünlük; özellikle özel isimlerin doğru yazılması, belirsiz kısaltmalardan kaçınılması ve teknik ya da bilimsel terimlerin açıklanması, metinler için öncelikli gerekliliklerdir. Özellikle haberlerde sunum tarzı, gazetecinin yorumlarını ya da kişisel duygularını içermemelidir. Bu, olayların tarafsız bir şekilde aktarılmasını sağlar. Ayrıca nefret söyleminden kaçınmak ve belirli terimleri doğru kullanmak da büyük önem taşır — örneğin, mülteci ile yerinden edilmiş kişi arasındaki farkı ayırt etmek, sosyal ya da askerî çatışmalarda tarafların tanımlanmasına yönelik kurallara uymak gibi.

Sesli metinler hazırlanırken olayın ambiyans sesi önemlidir. Dinleyicinin ne olduğunu anlayabilmesi için yorum ve ek ses efektleri de kullanılabilir. Ayrıca, siren veya patlama gibi seslerin dinleyicide gerilim yaratabileceği unutulmamalı; bu tür sesler olayın bağlamında açıklanmalıdır. Özellikle görsel-işitsel içerikler için, bilginin yayımlanacağı platform mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır; çünkü farklı platformların içerik süresi ve sunum tarzı gibi kendine özgü gereksinimleri bulunmaktadır.

Gazeteci tarafından çekilen veya haber içeriğini desteklemek için kullanılan fotoğraflarda her zaman kaynak belirtilmelidir. Bu tür fotoğraflar sıklıkla stok fotoğraf bankalarından ya da resmî kaynaklardan temin edilebilir. Fotoğraf kalitesi önemlidir; görsel içeriğin hem yeterli düzeyde hem de anlamlı olmasına özen gösterilmelidir. Bununla birlikte, her zaman yüksek kalitede olmasa da sosyal medya ve yerel kaynaklardan gelen ve olayı doğru şekilde yansıtan fotoğraf ve videolar da kullanılabilir. Bu tür durumlarda, görselin yayımlanıp yayımlanmayacağına editoryal ekip karar verir.

Bir afetin video ile belgelenmesi her zaman uygundur. Dijital çağda, gazetecinin olay yerinde bulunmasının temel amaçlarından biri video içerik oluşturmaktır. Video, olayların dinamiklerini yansıtmalı, durumlardaki değişiklikleri göstermeli, olaya dahil olanları ve mağdurları göstermeli ve yine, editoryal ofisin desteklediği platformlara uygun biçimde yayına hazırlanmalıdır. Birçok durumda ek aydınlatma gerekebileceğini belirtmek isteriz. Topyekûn işgalden önce Terörle Mücadele Operasyonu bölgesinde çalışan Ukraynalı gazetecilerin deneyimleri, çekilen görüntünün kalitesini artırmak için bir veya birkaç el feneri taşımak gerektiğini doğrulamaktadır (Institute of Mass Information, 2016, s. 21). Askerî çatışma bölgelerinde, kamuflaj sağlamak için el feneri veya kırmızı LED ışıklar bulundurmamak tavsiye edilir.

Günümüzde, insansız hava araçları ve diğer insansız sistemlerin aktif olarak kullanıldığını görüyoruz. Bu tür ekipmanlar, bir uzmanın hayatını riske atmadan bilgi toplaması gerektiği durumlarda, örneğin yangın görüntülemekten askerî operasyonları haberleştirmeye kadar uzanan pek çok alanda kullanılır. Savaşlarda insansız sistemlerin yaygın kullanımı, bu alanda hızlı bir gelişimi beraberinde getirmiş ve çeşitli teknolojik ile altyapısal yetkinliklerin oluşmasına yol açmış, öyle ki bazı ordular artık yalnızca insansız hava araçlarına odaklanan özel birlikler kurmuştur.

İnsansız sistemlerin kullanımı ve bu sistemlerin çektiği görüntüler kendine özgü teknik özelliklere sahiptir. Bunlar arasında ekipmanın kendisi, içerik kalitesi, kamera açıları, çekimlerin hızı ve veri güvenilirliği yer almaktadır. Operatörün yetkinliği, ekipmanın özellikleri ve doğru kullanımı ile ilgili özel hususlar da bulunmaktadır. Afet bölgesinde çalışmayı planlayan gazetecilerin, dron operatörü olmak için özel bir kursa katılmaları şiddetle tavsiye edilir. Böyle bir eğitim yalnızca dronları bizzat kullanabilmelerini değil, aynı zamanda başkalarının çektiği dron görüntülerinin avantajlarını, olası tarafılıklarını ve sınırlamalarını da kavrayabilmelerini sağlar.

Gazetecilik Becerileri ve Avantajları

Dron kullanımı, gazetecilere haberlerinin kalitesini önemli ölçüde artıran benzersiz avantajlar sağlar. Dronlar, yerden çekilmesi imkansız olan çekimleri mümkün kılar. Bunlar arasında yıkılmış şehirlerin geniş ölçekli panoramaları, taşan nehirlerin görüntüleri veya tahribatın boyutunu değerlendirmeye yardımcı olacak kuşbakışı çekimler yer alabilir. En önemli avantajı ise gazetecilere güvenli bir şekilde haber yapma imkanı vermesidir. Dronlar, gazetecinin hayatını riske atmadan yangınların yakınında, heyelan bölgelerinde ya da çatışmaların sürdüğü alanlarda görüntü almasına olanak tanır. İnsansız hava araçları, ulaşılması güç bölgelere hızla erişebilme yetenekleri sayesinde gazetecilerin geleneksel yöntemlere kıyasla çok daha kısa sürede görüntü elde etmelerine olanak tanır.

Öte yandan, özellikle afet bölgelerinde gazetecilik amaçlı dron kullanımı, göz önünde bulundurulması gereken çeşitli etik ve hukuki meseleleri gündeme getirir.

- **Mahremiyet ve Alan İhlali:** Havadan yapılan çekimler, dronların genellikle özel olan mekânları ve olayları görüntülemesine olanak tanır. Gazeteciler, özellikle mağdurları, yaşadıkları yerleri ya da kişisel trajedileri görüntülerken, kamunun haber alma hakkının bireylerin mahremiyet hakkından ağır basıp basmadığını dikkatle değerlendirmek zorundadır.
- **Uçuş Düzenlemeleri:** Ülkeye ve bölgeye bağlı olarak, insansız hava araçlarının (İHA) kullanımı konusunda katı kurallar geçerlidir. Bunlar arasında irtifa sınırlamaları, uçuşa yasak bölgeler (örneğin havaalanları, resmi kurumlar ya da askeri bölgeler) ve gerekli izinlerin alınması gibi düzenlemeler yer alır. Gazetecilerin hukuki sonuçlarla

karşılaşmamak için bu kuralları bilmeleri ve bunlara uymaları gerekmektedir.

- **Güvenlik:** Dronların yanlış kullanımı, yerdeki insanlara, diğer hava araçlarına ve arama-kurtarma ekiplerine yönelik tehdit oluşturabilir. Bir gazeteci, dronunun acil durum birimlerinin çalışmalarını engellememesi gerektiğini bilmelidir.

Önemli avantajlarına rağmen, gazetecilikte dron kullanımının bazı zorlukları da vardır. Dronlar, şiddetli rüzgar, yağmur, don veya sis gibi aşırı hava koşullarında etkisiz kalabilir. Bu gibi koşullar dronların kullanımlarını sınırlar. Bataryanın tükenmesi, sinyal kaybı ya da kamera arızası gibi teknik sorunlar, dronun kaybedilmesine ya da düşük kaliteli görüntülerin elde edilmesine yol açabilir. Yanlış seçilmiş bir açı veya ölçek, durum hakkında yanıltıcı bir izlenim yaratabilir. Bir gazeteci, okuyucuyu yanıltmamak için dürüst ve tarafsız olmalıdır.

Genel olarak dronlar, çağdaş afet gazeteciliği için son derece güçlü bir araçtır; ancak bu araçların kullanımı yalnızca teknik beceriler değil, aynı zamanda etik, hukuki ve mesleki boyutların derinlemesine kavranmasını da gerektirir.

Bir felaketi haber yaparken gazeteciler meslektaşlarının veya ajansların materyallerini, çoğunlukla fotoğraf materyallerini ve basın bültenlerini kullanabilirler. Telif hakkı ve ilgili hakları hatırlamak, kaynağı belirtmek veya bu hakları saklı tutmak için başka bir model uygulamak önemlidir. Aynı tavsiye, sosyal medyada yerel bilgi kaynaklarından elde edilen bilgilerin kullanımı için de geçerlidir. Alıntılarının doğruluğuna ve alıntılarının orijinal bağlamından kopuk sunulduğu durumların önlenmesine özel dikkat gösterilmelidir. Bu tür eylemler, gazetecilik standartlarının ve mesleki etik kurallarının ihlal edildiğinin kanıtıdır.

Canlı Yayınlar

Afetler sırasında, ulusal ve bölgesel televizyon kuruluşları, olayların seyrine dair 24 saat kesintisiz bilgi akışı sağlayan özel yayın prosedürlerini devreye alır ve genellikle teleton ya da benzeri formatlarla aralıksız yayın yaparlar. Yayın içeriğinin önemli bir kısmını, sahada bulunan gazetecilerin aktardığı canlı haberler oluşturmaktadır. Milyonlarca izleyici bu tür içerikler yoluyla afetin boyutu ve sonuçlarına dair bir anlayış kazanır; dolayısıyla bunlara yönelik talep oldukça yüksektir.

Canlı yayına hazırlık, gazetecilikte geleneksel olan birkaç zorunlu adımı içerir. İlk adım, etkinliğin doğasını yansıtan uygun bir konum seçmektir. Bir sonraki adım zaman planlamasıdır. Afet durumları için en az iki uyarı söz konusudur: yayının süresi çok uzun olamaz ve gazeteci, bölgesel afet müdahale merkezince yayımlanan resmi veriler de dahil olmak üzere en güncel bilgilere sahip olmalıdır. Sonraki adım sunumu planlamaktır. Deneyimli yayıncılar, hazırlanmış ve tamamıyla prova edilmiş bir metnin canlı yayın sırasında işe yaramayabileceğini bilir, zira izleyiciler bunun bir senaryodan okunduğu izlenimine kapılabilir. Bu nedenle, mesajın yapısına ve sıralamaya, anahtar bilgi ve isimlere ilişkin bir anlayışa sahip olmak, yayında hangi haberin verildiğini ayarlayabilmeniz için daha iyidir. Son adım, ekipman hazırlığını ve bağlantı kalitesini kontrol etmektir. Çoğunlukla, bu son kontrol, stüdyo sinyal alımını netleştirdikten sonra yayın sırasında yapılır; bu, özellikle aciliyet ve olası yayın kesintileri dikkate alındığında yaygın bir durumdur.

Bir gazeteci, uzmanları veya afet sonrası zarar azaltma birimlerinin temsilcilerini canlı yayına davet edebilir. Bu tür konukların alınması da hazırlık gerektirir: Uzman, ne hakkında konuşacağını anlamalı, sorulara hazır olmalı ve gerekli bilgilere bütünüyle ya da en azından yeterli düzeyde sahip olmalıdır. Açıkları ve aydınlatmayı, ayrıca ortam gürültüsünü (araya giren sesler) unutmamak da önemlidir; tüm bu faktörler birleşik bir etki yaratır ve acil durumun algılanışını etkiler. Gazeteci, kendi güvenliğini ve operatörün güvenliğini sağlamak zorundadır, bu nedenle yer seçimini dikkatlice değerlendirmek ve canlı yayın sırasında güvenlik normlarına uymak gerekir. Bu, özellikle gizli mevzilerden ateş eden silahların isabet etme riski bulunan muharebe bölgelerinde veya cephe hatlarında oldukça ciddi bir sorundur. Burada, basın görevlilerinin ve askerî komutanlık temsilcilerinin tavsiyelerine sıkı sıkıya uymak hayati önem taşır. Gazeteciler, askeri çatışma bölgelerinde, bölgenin bazı kısımlarının hedef alınabileceğini veya mayın döşenmiş halde olabileceğini, keskin nişancılar veya insansız hava araçları tarafından izlenmekte olabileceğini unutmamalıdır ve bugün, birkaç yıl öncesine göre dahi çok daha fazla silah türü bulunabilmekte; havan ateşiyle birlikte FPV dronlar ve diğer insansız sistemler aktif olarak kullanılabilmektedir. Ekipman üzerindeki “BASIN” yazısı sizi her zaman korumayabilir; ve Rusya-Ukrayna savaşı deneyiminin kanıtladığı gibi bazı durumlarda daha fazla ateş açılmasını kışkırtabilir.

Gazetecinin ekrandaki görüntüsü, TV kanalının tarzına uygun olmalı ve dahili yayın standartlarına uymalıdır. Gazeteciler afetler

sırasında, her zaman duygularını kontrol edemez; bu hem sahadaki gazeteci, hem de stüdyodaki sunucu için geçerlidir. Genel olarak, izleyiciler bu tür durumları anlayışla karşılar, duraklamaları veya titreyen bir ses ya da belirsiz konuşma gibi diğer eksiklikleri göz ardı ederler. Ancak, gazeteciler kendi durum ve duygularından bağımsız olarak bilgi aktarmanın, önemli gerçekleri yayımlamanın üzerlerine düşen temel görev olduğunu anlamalıdır, çünkü birçok insanın hayatı veya güvenliği buna bağlı olabilir. Canlı yayın hazırlığı sırasında duygusal olmayan bir sunuş mümkün değilse, yine de ana gerçekleri ve içeriği kaydetmek, yayının tam olarak gerçekleştirilmesi ve en önemli bilgileri iletmesi açısından tavsiye edilir.

Diğer Gazetecilerle İş Birliği

Bir afet sahasında, çeşitli medya yapılarının temsilcilerinden oluşan bir gazeteci ekibi genellikle birlikte çalışır. Bu paragrafta, içeriğinizi daha etkili hale getirmenize katkıda bulunabilecek birtakım iş birliği alanlarını özetleyeceğiz. Öncelikle, her gazeteci afet bölgelerinde çalışma konusunda farklı bir tecrübeye sahiptir, bu yüzden kendinizi sadece teoriyle sınırlamamanız; tavsiye ve önerileri istemeniz ve dinlemeniz her zaman salık verilir. Benzer şekilde, meslektaşlarınızın olay yerinde daha uzun süre bulunmuş ve yerel kurallar ve koşullar, hizmet birimlerinin faaliyetleri, ve uzmanlara özgü hususlar konusunda daha fazla bilgiye sahip olması muhtemeldir; dolayısıyla içerik hazırlama çabalarınızı önemli ölçüde basitleştirebilirler. Güvenlik önerileri de önemli olacaktır ve bunları uygulamak gerekir.

UNESCO Destekli Gazeteciler İçin Güvenlik Rehberi, AFP (Agence France-Presse) ajansının gazetecilerinin her zaman bir ekip olarak çalışabilmesi için yerel meslektaşlar veya diğer gazetecilerle birlikte olmalarını sağlamaya çalıştığını vurgular (UNESCO, 2017, s. 87), böylece medya profesyonellerinin yalnız bırakılmaması sağlanır. Bu yaklaşım özellikle askeri ve sosyal çatışma bölgelerinde, trajik sonuçlara yol açabilecek çeşitli durumların olmasından kaynaklanmaktadır.

Gazeteciler, meslektaşlarının güçlü yönlerinden de yararlanabilirler. Örneğin, eğer profesyonel bir foto muhabiri olay yerinde çalışıyorsa, doğrudan anlaşmalar veya içeriğin barındırıldığı platform aracılığıyla uygun şekilde atıfta bulunarak onların çektiği fotoğrafları kullanabilirsiniz. Acil durumlar ve afetler sırasında birçok iş birliği fırsatı ortaya çıkar. Medya çalışanları ortak bir misyonu yerine getirirler; gerekli desteği sunmanın, hayati

ihtiyaçların karşılanmasına yardım etmenin, duruma ve müdahale imkânlarına dair bir anlayış oluşturmanın yanı sıra birçok insanın hayatını ve sağlığını korumasına yardımcı olacak bilgileri sağlarlar.

Röportaj yaptığınız her kişi kamera karşısında konuşmayabilir, yüzünü göstermeyebilir ya da kimlik tespitine olanak sağlayacak veriler sunmayabilir. Böyle durumlarda, röportaj yapılan kişinin güvenliğini garanti eden içerik hazırlama yöntemlerini kullanmak önemlidir. Bu, kaynağın açık olmasını ve güven duymasını sağlamaya yardımcı olacaktır.

rnek Olay İncelemeleri

2023 yılında Slovenya sel felaketleri yaşadı. Avrupa genelindeki haber ajansları ve medya, bu krizle ilgili bilgileri yayarak sellerin sonuçlarına dair oldukça nesnel değerlendirmeler ve çıkarımlar sundu. Yerel medya, bu doğal afet karşısında korunma gereksinimlerini analiz ederek, durumun ekonomi üzerindeki etkisine ve gelecekteki bu tür tehditlere karşı ihya ile nleme yatırımı yapılması gerekliliğine dair bilgiler yayımladı.

DW'nin ‘‘Slovenya ve Avusturya'daki sel felaketleri  can aldı’’ başlıklı makalesi, bir aylık yağışın yalnızca 24 saat içinde düşmesiyle Slovenya ve Güney Avusturya'yı vuran şiddetli sel ve toprak kaymalarını konu alıyor. Afet, üç kişinin ölümüyle sonuçlandı. Haberde, sular altında kalan kasabalar, geçilemez yollar ve kapalı demiryolu hatları dâhil olmak üzere geniş çaplı hasara dair ayrıntılar veriliyor. Birçok köyün bağlantısının kesildiği, binlerce hanenin elektriksiz kaldığı ve kurtarma ekiplerinin etkilenen bölgelere ulaşmakta zorluk çektiği belirtiliyor. Makale aynı zamanda, ordu, itfaiyeciler ve sivil koruma ekiplerinin sakinleri kurtarmak ve enkazı temizlemek için yürüttüğü müdahale çalışmalarına dair bir bakış sunuyor. Son olarak, aşırı hava koşullarının Hırvatistan ve Bosna'ya yayılmasının beklendiğini ve uzmanların bu olayları iklim değişikliğiyle ilişkilendiğini belirtiyor.

Bu içerik, baş gösteren bir doğal afeti açık, kısa, öz ve kapsamlı biçimde ele alması bakımından oldukça etkili.

1. Doğrudan ve Gerçekçi Habercilik: Makale, en kritik bilgiler olan can kaybı ve afetin nedeniyle başlıyor, ardından hasarın boyutuna dair temel gerçekleri sunuyor. Haberde, yağış miktarı (‘‘24 saat içerisinde bir aylık yağmur’’) ve etkilenen hane sayısı (16.000 elektrik kesintisi) sayısal

olarak ifade edilerek, olayın vahameti somut bir biçimde ortaya koyuluyor.

2. Lojistik ve Zorluklara Odaklanma: Haberde, kapanan otoyollar, kapatılan demiryolu hatları ve ulaşılamayan köyler gibi selin yol açtığı lojistik kâbus ayrıntılarıyla ele alınıyor. Botlara duyulan ihtiyaç ve iletişimde yaşanan güçlükler dâhil olmak üzere, acil durum ekiplerinin karşılaştığı zorluklara dikkat çekiliyor. Afet müdahalesinin “nasıl”ına odaklanmak, sahadaki gerçekliğe dair değerli bir içgörü sunuyor.
3. Resmî Açıklamaların Dâhil Edilmesi: Savunma Bakanı ve sivil koruma şefi gibi yetkililerden alıntılara yer verilmesi habere otorite ve aciliyet kazandırıyor. Yetkililerin açıklamaları, durumun ciddiyetini ve yürütülen kurtarma çalışmalarının kapsamını doğrulamaktadır.
4. Daha Geniş Bağlam İçerisinde Ele Alma: Diğer etkili makalelerde olduğu gibi, bu haber de yerelde yaşanan sel felaketini iklim değişikliği gibi daha geniş bir meseleyle ilişkilendiriyor. Uzman görüşlerine atıfta bulunmakta ve Yunanistan ve İspanya’daki sıcak hava dalgaları gibi son zamanlarda Avrupa’da yaşanan diğer aşırı hava olaylarına değinmektedir. Bu ilişkilendirme, okuyucuların bunların münferit değil, daha büyük ve gelişen bir örüntünün parçası olduğunu kavramalarına yardımcı olmaktadır.

Özetle, bu makale amacına son derece iyi hizmet ediyor. Acil bir durum hakkında kritik ve doğrulanmış bilgiler sunarken, aynı zamanda olayın nedenlerini ve olası uzun vadeli sonuçlarını anlamak için gerekli bağlamı da sunuyor.

Slovenya’daki sel felaketi hakkında daha fazla bilgiye bu bağlantıdan ulaşabilirsiniz: <https://www.dw.com/en/slovenia-austria-floods-leave-3-dead/a-66443381>

2024 sonbaharının başında Avrupa’da yine sel felaketleri yaşanırken İtalya, Avusturya, Romanya, Macaristan, Çekya, Slovakya ve Polonya bu felaketlerden etkilenen ülkeler olmuştur. Polonya’nın güneybatı kesimlerinde, bazı kasabalar tamamen sular altında kaldığı için tahliye edilmiştir.

BBC News’in “Polish city urged to evacuate as floods batter central Europe” (“Orta Avrupa’yı vuran seller üzerine Polonya

kentinde tahliye çağrısı”) başlıklı haberinde, Boris Fırtınası’nın yol açtığı ve Polonya, Çekya, Romanya, Avusturya ile Macaristan’ı da kapsayan Orta Avrupa genelinde etkili olan şiddetli seller ele alınmaktadır. En az 16 kişinin hayatını kaybettiği bildirilmiştir. Haberde, çevredeki bir gölden kaynaklanabilecek yıkıcı bir sel dalgası konusunda belediye başkanının uyarıda bulunmasının ardından Polonya’nın Nysa kentinin tahliye edilmesi gibi olağanüstü önlemlere vurgu yapılmaktadır. Söz konusu haber, elektrik kesintileri, kapanan yollar ve tren hatları ile silahlı kuvvetlerin görevlendirilmesi dâhil, afetin her ülkedeki somut etkilerini ele almaktadır. Haberde ayrıca, bazı bölgelerde durumun istikrara kavuştuğu, bazılarında ise yükselen su seviyelerine karşı teyakkuz hâlinin sürdüğü belirtilmektedir. Haber metni, rekor yağışların, iklim değişikliğinin etkisiyle şiddetlenen “bir dizi olumsuz koşulun birleşimi”nden kaynaklandığını vurgulayarak sona ermektedir.

Bu haber, sorumlu ve kapsamlı uluslararası kriz haberciliğinin başarılı bir örneği olarak öne çıkmaktadır.

1. Pan-Avrupa Bakış Açısı: Haber, bölgesel bir felaketi, farklı ülkelerden sağlanan spesifik bilgilerle kapsamlı biçimde aktarmaktadır. Bu haber metni, yalnızca tek bir bölgeye yoğunlaşmak yerine, bir fırtına sisteminin tüm bölge üzerindeki etkilerini kapsamlı ve bağlantılı bir şekilde ele almaktadır. Bu yaklaşım, okuyucunun olayın gerçek boyutlarını kavramasına yardımcı olmaktadır.
2. Kamu Güvenliği ve Resmî Makamların Müdahalesine Vurgu: Söz konusu haber, kamu hizmeti gazeteciliğinin bir örneğidir. Haber, Polonya’da bir belediye başkanının hayati önem taşıyan tahliye çağrısıyla başlamakta ve hükûmetin doğal afet ilanları, (Polonya ve Avusturya’nın verdiği) mali yardım sözleri ile acil durum ve askerî birliklerin sahaya sevk edilmesi gibi detayları aktarmaktadır. Haberin resmî makamların müdahalelerine ve kamu güvenliğine odaklanması, bilgileri afetten etkilenen bölgelerde yaşayanlar için anlamlı ve kullanılabilir kılmaktadır.
3. Afetin İnsani Boyutunun Ön Plana Çıkarılması: Haber metni, belediye başkanının ilçe sakinlerine “Eşyalarınızı, kendinizi ve sevdiklerinizi tahliye edin” çağrısını ve bir Romanyalı belediye başkanının afetin halk üzerindeki yıkıcı

etkilerini aktardığı sözlerini içeren güçlü insani öğelere yer vermektedir. Kurtarılan ilçe sakinleri ve evcil hayvanlarına yapılan atıflar, habere yakınlık kurmayı kolaylaştıran ve empati uyandıran bir dokunuş katmaktadır.

4. Bilimsel ve Bağlamsal Açıklama: Haber, düz bir olay aktarımının ötesine geçerek sellerin meteorolojik nedenlerini açıklamaktadır. Metinde, soğuk Arktik havanın sıcak Akdeniz havasıyla karşılaşması, durağan bir hava paterni ve iklim değişikliğinin rolü gibi “bir dizi olumsuz koşulun birleşimi”ne de değinilmektedir. Küresel sıcaklıktaki her 1°C artış için “atmosferin yaklaşık %7 daha fazla nem tutabildiği” bilgisi, rekor düzeydeki yağışın bilimle desteklenen gerekçesini sunmaktadır.

Sonuç olarak, bu BBC haberi son derece etkili bir gazetecilik örneğidir. Haber, kapsamlı, kanıtlara dayalı ve insani bir nitelik taşıırken; afeti bağlamına oturtması ve ardındaki sistematik nedenleri vurgulaması sayesinde hayati bir kamu hizmeti işlevi de görmektedir.

Haber bağlantısı: <https://www.bbc.com/news/articles/c5yjjqyv84eo>

Euronews’un “Poland declares state of natural disaster in areas affected by severe flooding,” (“Polonya, şiddetli selden etkilenen bölgelerde doğal afet ilan etti”) başlıklı haberi, Orta Avrupa’yı etkisi altına alan yıkıcı seller karşısında alınan resmî önlemleri aktarmaktadır. Haberin ana odağı, Başbakan Donald Tusk’ın “tahliye ve kurtarma operasyonlarını kolaylaştırmak ve mağdurlara mali desteği hızlandırmak” amacıyla açıkladığı Polonya hükümeti doğal afet durumu ilanıdır. Haber, Polonya’nın yardım amacıyla 1 milyar zloty ayırdığını ve Avrupa Birliği’nden ek destek isteyeceğini ifade etmektedir. Bu haber; afetten etkilenen Çekya, Avusturya ve Romanya gibi diğer ülkelerdeki durumla ilgili güncel bilgileri sunmakta ve Macaristan’da, Tuna Nehri seviyelerinin yükselmesiyle, belediye başkanının ‘on yılın en büyük seli’ olabileceğini öngördüğü tehlikeye karşı hazırlık yapıldığına dikkat çekmektedir.

Bu içerik son derece etkili olup kriz sırasında duruma odaklı, resmî müdahaleleri esas alan gazeteciliğin en başarılı örneklerinden biridir.

1. Doğrudan ve Yetkin Habercilik: Haber, esas olarak hükûmetin resmî makamlarının müdahalelerine odaklanması ile öne çıkmaktadır. Haberin, Başbakan'ın yaptığı “doğal afet” ilanı ile başlaması, durumun ciddiyetini hemen ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, okuyucuların, yetkili makam düzeyinde krizi çözmek için atılan adımları net bir biçimde anlamasını sağlamaktadır.
2. Kamu Hizmeti ve Güvence Vurgusu: Haberde, afet ilanının sağladığı daha hızlı tahliye ve mali yardım gibi doğrudan faydaları vurgulanmaktadır. Başbakan Tusk'un “imkanlarımızda sıkıntı olmayacak” güvencesi ve tahsis edilen fonlardan (bir milyar zloti) bahsetmesi, etkilenen halkı rahatlatmada kritik öneme sahiptir.
3. Bölgesel Bağlam: Haber, söz konusu durumun geniş kapsamlı ve çok sayıda ülkeyi etkileyen bir afet olduğunu etkili bir şekilde ortaya koymaktadır. Çek Cumhuriyeti, Romanya ve Macaristan'daki son gelişmelerin kısaca belirtilmesi, olayın Orta Avrupa'daki kapsamını ortaya koymaktadır. Ostrava'daki Oder Nehri'nin taşması ve 12.000 Macar askerinin hazır bulunması gibi belirli etkilerden bahsedilmesi, çeşitli bölgelerde durumun net bir resmini sunmaktadır.
4. Kısa ve Net: Haber, kısa ve öz dür. Uzun anlatımlardan kaçınılarak, önemli olgulara ve rakamlara yer verilmekte ve bu sayede son durumu hızlıca öğrenmek isteyenler için bilgiler daha erişilebilir ve anlaşılır hâle getirilmektedir.

Sonuç olarak, bu Euronews haberi, bölgesel bir afete karşı hükûmetin resmi müdahalesini net ve öz bir şekilde aktardığı için oldukça başarılı bir gazetecilik örneğidir. “Doğal afet hâli” kavramının önemini açıklayarak ve kamuoyuna kaynakların seferber edildiği güvencesini vererek önemli bir kamu hizmeti sunmaktadır.

Haber bağlantısı: <https://www.euronews.com/my-europe/2024/09/17/poland-declares-state-of-natural-disaster-in-areas-of-flooding>

Su seviyeleri normale döndükten ve toplumun afetin sonuçlarını değerlendirmesinden sonra, hükûmet programlarının ve girişimlerinin iklim değişikliğinin etkilerini azaltmaya ve iklim değişikliğinin etkilerinin normalleştirilmesi veya iyileştirilmesi

yoluyla halk sağlığını korumaya odaklanması çağrısında bulunan yayınlar ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla 2024'teki sel afetinin ardından yapılan analiz ve değerlendirmeler, Slovenya'daki durumdan daha küresel bir niteliğe bürünmüştür.

Birbirine çok yakın zaman dilimlerinde meydana gelen bu iki afet, afet haberciliğini anlamak için iki kritik soruyu gündeme getirmektedir:

1. Slovenya'daki sellerle ilgili yayınların büyük ölçüde Avrupa geneline değinmediği ve daha çok yerel okuyucu kitlesine odaklandığı, bunun da 2024'teki sel afetinin önemli hasara yol açmasına neden olduğu size doğru geliyor mu? Slovenya'daki afetin sonuçları ve Avrupa'da yükselen su seviyeleri ve sellerle mücadele için olası çözümler hakkında sağlam bir bilgilendirme kampanyası, önleyici tedbirler ve risk azaltımı için bir itici güç görevi görebilir miydi?
2. 2024'teki sel felaketinden sonra olduğu gibi, iklim koruma prosedürleri aracılığıyla sel kontrolünün küresel bağlamını gündeme getirmek ve böylece 2023'te Slovenya'da olduğu gibi ihya ve iç kaynaklara odaklanmak yerine, bu durum için Avrupa çapında bir bağlam yaratmak uygun mudur?

Tavsiyeler

Bir afetin yaşandığı yerde gazetecinin genellikle kapsamlı bir planlama ve sistemleştirme yapmaya vakti olmaz. İçerik üretmek, durumu haberleştirmek ve afet müdahale merkezindeki resmî temsilciler, uzmanlar ve etkilenen kişiler de dâhil olmak üzere diğer insanların düşüncelerine ve bakış açılarına yer vermek için hızlı hareket etmelisiniz. Sonuç olarak, seyahat öncesinde kapsamlı bir planlama yapmak, çeşitli durum ve zorluklara hazırlıklı olmak etkili bir çalışma için kritik öneme sahiptir.

Fotoğraf makineniz en kritik anda bozulabilir; hafıza kartınız tam da muhteşem bir kare yakalayacağınız anda dolabilir; dizüstü bilgisayarınıza veri kopyalamak için hafıza kartını çıkardığınızda çektiğiniz görüntüler kaybolabilir. Murphy Kanunu tarzındaki bu uyarılar, hakikaten şanssızsanız gerçek olabilir. Ancak biz farklı bir yaklaşım tavsiye ediyoruz: Bu tür durumlar için öngörülü davranın ve modern ekipman ve teknolojilerin olanaklarından yararlanarak kendinizi bu ihtimallere karşı koruyun.

Görsel-işitsel içerik oluştururken, olaya dair görsel veya işitsel unsurlarla desteklenmeyen bilgilerin, hedef kitle nezdinde daha az güven kazanacağını aklınızda bulundurun. Bu unsurlar arasında arka plan görüntüleri, afetin sonuçları veya izleri, acil durum esnasındaki ses ortamı, ortam gürültüsü ve uzmanların, gönüllülerin veya mağdurların görüntüleri yer alabilir; bunların hepsi olayın genel izlenimine katkıda bulunmaktadır.

Sizin verdiğiniz bilginin, bilgi alanındaki tek bilgi olmadığını, ancak hedef kitleniz için kritik öneme sahip olduğunu unutmayın. Bu nedenle, özellikle canlı yayınlarda, davetli uzmanların ve röportaj yapılan kişilerin açık ve akıcı olması için gayret göstermelisiniz. Stüdyodaki meslektaşlarınız olayın sosyal odağını korumalı ve haberiniz, halkın acil durumun kapsamını ve tehlikelerini anlamasına yardımcı olacak ritmi ve sunum tarzını desteklemelidir.

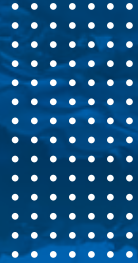
Kaynaklarınız ve meslektaşlarınızla irtibat bilgilerinizi paylaşın ve bilgi alışverişinde bulunun. Büyük olasılıkla, bazı kişilere bir haberi ilk bildiren kişi olma fırsatını yakalayacak, diğerleriyle ise çalışma ortamında tanışma imkânı bulacaksınız. Açıklık ve destek, gerçekten değerli bilgiler edinmenize yardımcı olacak etkili iletişim araçlarıdır. Ayrıca, mesleki beceri ve yeteneklerinizin acil durumdan etkilenenler için gerekli ve yararlı olabileceğini unutmayın. Bu ihtiyaçlar çoğunlukla yetkililerin dikkatini çekmek veya insanların yakınlarını ya da sevdiklerini bulup onlar hakkında bilgi edinmelerine odaklanmaktadır. Bu, mesleğimizin bir parçasıdır ve afetlerin sonuçlarını hafifletmede aynı derecede önemlidir.

1.4.

Afetleri Haberleştirmek

1.4. Afetleri Haberleştirmek

Giriş

Tıpkı olayların kendisi gibi afet haberleri de her zaman beklenmediktir. Kaygı uyandırır ve ne olduğunu, olayın boyutunu, acil bir tehdit olup olmadığını ve bunun hangi biçimde olduğunu anlama çabasına yol açarlar. Tüm bu soruların cevaplarını gazetecilerin içeriklerinde arar, haberleri ve sosyal medyayı takip eder ve duruma yönelik kendi tepki modellerimizi oluştururuz. Afet haberciliğinin ilk safhası, bir sonraki gün veya ay dünyamızın nasıl olacağını anlamak için referans noktalarına ve afetin boyutuna net bir vurgu yapılmasını gerektirir.

Afetlerde gazetecilik içeriklerine talep artar. Bu durumda, her haber önemli veya süper önemli olarak kabul edilir ve içeriklere olan güven, özellikle sosyal ağlardan bilgi alırken, bazen yersiz bir şekilde artar. Bir süre sonra, olayların boyutu ve başlıca tehditler anlaşıldığında, toplum mağdurlara yardım ve destek sağlama, etkileri ve tehditleri azaltma ve uluslararası toplumu dahil etme yolları arar. Daha sonra, nedenler ve sonuçlar üzerine düşünme, benzer durumları önlemek için yöntemler ve yollar geliştirme ve afet bölgesinde görev yapan insanların ve servislerin faaliyetlerini değerlendirme zamanı gelir. Çok daha sonra bile, afeti toplumun atlattığı bir olay, kahramanlık, zaferler ve kayıplar, davaya adanmışlık ve empati ile dolu tarihi bir kazanım olarak insan hafızasına kazıyan içerikler ve yayınlar ortaya çıkar.

Gazetecilerin çalışmaları da, paniğin önlenmesine ve güvenilir olmayan bilgilerin yayılmasının engellenmesine yardımcı olan faaliyetleri, medya haberlerinin mağdurlara sağladığı faydaları ve gazetecilerin profesyonelliğini anlamayı amaçlayan uygun değerlendirmelere tabi tutulur. Bu nedenle, afetler hakkında bilgi edindiğimiz temel içerik türlerinin nasıl olması gerektiği, özellikleri ve afet durumlarında haber içeriği hazırlama teknolojileri hakkında tartışmakta fayda vardır.

Haber İçeriklerinin Yapısı

Haber içerikleri, bilgilendirici gazetecilik türüne dahildir; en etkili olanlardır ve mesleki standartların ve gazetecilik etiğinin en çok şekillendirdiği türdür. Bu tür içeriklerin başlıca özellikleri, gazetecinin tarafsızlığı, izleyicinin gelişen durum hakkında kendi izlenimini oluşturabilmesi için duygulardan ve değerlendirmelerden

kaçınılmasıdır. Haber içerikleri, olguları aktarmaya odaklanır, ilgili yetkililerin veya uzmanların yorumları da buna eşlik edebilir. Gazetecilik faaliyetinin standartlarının önemli bir şartı, objektif ve güvenilir bilgi sağlama ihtiyacı doğrultusunda, olguların yorum ve değerlendirmelerden ayrılmasıdır.

Tekil içerik düzeyinde, afet haberlerinin yapısı tipik bir haber notu veya diğer bilgilendirici içeriklerden farklı değildir ve başlık, alt başlık, görseller, haberin ana gövdesi, resmi temsilciler veya uzmanlardan gelen yorumlar ve arka plan bilgisinden oluşur.

Başlık mesajın önemli bir parçasıdır, okur buna göre içeriğe bakıp bakmamaya karar verir ve olayla ilgisinin düzeyini tespit eder. Afet hakkındaki bilgileri ve olguları iletmek için, başlık-haber tarzı, yani olay hakkında başlıca bilgileri içeren bir başlık türü kullanmak uygundur. Afet veya acil durumlarda, birçok kaynak aynı olgular hakkında haberler yayınladığı için bu yaklaşım son derece önemlidir.

Bir başlıkta olması gerekenler en genel anlamda şu şekilde formüle edilebilir: Çok uzun olmamalıdır (bu durum dile bağlıdır, genellikle en fazla 10 kelime) ve yalnızca teyit edilmiş olguları içermelidir. Gazeteciler, sansasyonel veya olağanüstü olaylar hakkında haber yaparken bile duygusallıktan kaçınmalıdır. Haberde olayın yer, zaman ve mekân bilgisi her zaman önemli veriler olarak yer alır ve en azından mekân bilgisi, özellikle hangi olayların tartışıldığının hemen anlaşılmasını sağladığı için başlıkta bulunmalıdır. Askerî çatışmalar söz konusu olduğunda, bu tür bilgiler daha da önemlidir ve özellikle muharebe bölgesinde veya bombardıman noktalarında tehditler düzenli olarak veya belirli bir süre boyunca birkaç kez tekrarlanıyorsa, tarihi de içerebilir; bu durumda okur durumu daha kesin bir şekilde değerlendirebilir.

Afet haberlerine genellikle olay yerinden fotoğraflar gibi görsel unsurlar eşlik eder. Bu nedenle, hangi olayların tasvir edildiğini anlamak için, fotoğraf ile başlık arasında anlamsal bağlantı kurulabilmesini sağlamak önemlidir. Yer veya kamusal figür iyi tanınsa bile fotoğraf altı yazısı eklemek gereklidir çünkü; bu sayede bu verilere tamamen aşina olmayan yabancı kitlelere bilgi aktarılabilir.

Alt başlık, başlığın içeriğini genişleterek detaylandırır. Mesajın yapısında bu kısım, başlığın hemen ardından gelir ve mesajın ana fikrini belirtir. Alt başlığın uzunluğu 30-40 kelimeden fazla olmamalıdır ve bilgilendirici mesajlarda daha da kısa olabilir.

Alt başlığın özelliği, metin formundaki bir mesajda başlıktan sonra okunurken; video formatındaki bir mesajda (örn. haber) ise başlıktan sonra, ilk cümlede seslendirilmesidir.

Okurun dikkatini çeken üçüncü unsur görüntüdür. Bu unsurların algılama sürecindeki sıralaması değişkenlik gösterebilir; görüntü, haber tüketilmeden önce dahi dikkat çekebilir. Görsellerin yayımlanması aralarında en kritik olan görsellerin kaynağının belirtilmesi gibi çeşitli kurallara bağlıdır. Bu, yalnızca editoryal ofisin yasal olarak düzenlenmiş bir yükümlülüğü olan telif hakkını temin etmekle kalmayıp, aynı zamanda manipülasyondan ve güvenilmez verilerden kaçınmayı da sağlar. Bilhassa açıklama amacıyla kullanılan görseller, belirtilen olgularla uyuşmayan ve yazarların profesyonellikten uzaklığını işaret eden bilgi ya da veriler içerebilir. Böyle bir hataya örnek olarak başlık ya da alt başlıktaki askerî ekipman ile görselin uyumsuz olması verilebilir. Aynı durum bireyler ve konumlar için de geçerli olabilir ve bu genel olarak okurun içeriğe ve bunu yayımlayan editoryal ofise olan güvenini olumsuz yönde etkiler. Açıklayıcı fotoğraflar mesajlara eşlik edebilir ama bu olguya ilişkin özel bir belirteç içermeleri gerekir.

Askerî veya sosyal çatışmalar sırasında, kişilerin, bilhassa hassas gruplara mensup bireylerin görüntülerini yayımlarken özel bir dikkat gösterilmelidir; zira kişisel verilerin paylaşılması zarara ve trajik sonuçlara neden olabilir. Gazetecilik, sosyal bilgilerin yayılmasına ilişkin bir sistem olarak, bu tür görsel içeriklerin yayımlanmasına dair net kurallar geliştirmiştir. Reşit olmayanların fotoğrafları yalnızca kendilerinin ve ebeveynlerinin veya vasilerinin rızasıyla yayınlanabilir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu rızanın yazılı olarak alınması en uygun seçenektir. Bazı hallerde, özellikle sivillerin hedef alındığı bombardımanlarda, savaş kuralları ve teamüllerinin ihlallerini belgelemek için benzer fotoğraflar kullanılabilir; buna rağmen, izin almak zorunludur.

Gazeteciler, tutuklanma şüphesi olan ancak suç eylemlerinin kanıtlanmadığı ve soruşturmaların devam ettiği durumları haberleştirirken, şüphelilerin, polis memurlarının ve diğer hizmet personelinin kişisel yaşamlarına zarar vermemek adına yüz hatlarını bulanıklaştırmak için özel yöntemler kullanır. Bu bilgilere dair son gelişmeleri bildirmesi gereken gazetecilere, BBC yönergeleri, ulusal mevzuatlar veya mesleki standartları ve gazetecilik etiğini düzenleyen uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler hakkında bilgi edinmelerini öneririz.

Askerî ve toplumsal çatışma ortamlarında, görsellerle ilgili özel düzenlemeler söz konusudur. Etik normlar ve tarafsız yayınlara dair zorunlulukların yanı sıra, görsel bilginin iletimine kısıtlamalar getiren yasalar ve hükûmet kararnameleeri yürürlükte olabilir. Bu tür kısıtlamalara konu olan bilgiler arasında askerî birliklerin konumu, hava savunma sistemleri ve varlıklarının konumu, füze saldırıları veya drone saldırıları sırasında etkilenen alanlar ve önemli nesnelerin yerini belirlemeye ve onlara saldırmaya yardımcı olan diğer bilgiler yer alır.

Rusya-Ukrayna savaşı sırasında, füzelerin isabet ettiği noktalarla ilgili bilgilerin kamuoyuna açık yerel sayfalarda paylaşılması, verilerin ayarlanmasına ve yinelenen saldırıların isabet oranlarının artmasına sebep olan durumlar tekrar tekrar kaydedildi. Daha da trajik olan, bu tür bilgilerin yayılması sonucunda, önceki bir saldırının etkilerini azaltma çalışmaları sırasında aynı noktalara Rus füzelerinin tekrar saldırısı sonucu gönüllülerin, kurtarma ekiplerinin ve polis mensuplarının hayatını kaybettiği veya yaralandığı durumların gerçekleşmesiydi.

Haberin ana gövdesi, olayla ilgili olguların, yorumların ve diğer bilgilerin yayımlandığı bölümdür. Bu bilginin yapılandırılmasında genellikle ters piramit ilkesi uygulanır. Bu ilkeye göre durumu anlamak için daha elzem olan ana bilgiler haberin başında sunulurken, önemi daha az olan bilgiler metnin ilerleyen kısımlarında yer alır (Dovzhenko, 2018). Bu ilkeler, bilgi verme amacı taşıyan tüm türler için geçerlidir. Çünkü haberin başındaki bilginin algılanması, okuyucunun bildirilen şeye olan ilgisini sürdürmesini ve içeriği sonuna kadar okumasını (veya izlemesini) sağlar.

Metnin ana bölümünde, yorumlar ve uzman görüşleri de sunulur. Bununla birlikte, gazeteci, bu yorumları ve uzman görüşlerini kendi metninden açıkça ayırmalı, doğrudan alıntı veya uzmanın adıyla yapılan dolaylı atıf şeklinde sunmalı veya kişi ismi belirtilmemişse 'kendi kaynaklarından' gibi bir ibare kullanmalıdır.

Uzmanların ve ek bilgi kaynaklarının seçimi aşağıdaki faktörlere dayanır:

- Kaynak, yetkin ve statüsü, bilgiye erişim veya pozisyonu nedeniyle gerekli bilgilere sahip olmalıdır (örneğin, afetin etkilerini azaltma merkezi sözcüsü, ilgili kurumların başkanı ya da yetkili bir çalışanı [bölgesel sağlık hizmeti başkanı gibi], bir gönüllü kuruluşun temsilcisi veya yöneticisi ya da

üretimde kullanılan teknolojileri ve malzemeleri bilen bir tesis/işletme temsilcisi [teknolojik afetler durumunda] vb.).

- Kaynak, acil duruma tanık olmuş veya olaya bizzat şahitlik etmiş olmalıdır (bu tür bir uzmanın psikolojik durumu ve özellikleri mutlaka dikkate alınmalıdır).
- Kaynak, olayla ilgili konuları iyi bilen ya da bu alanda profesyonel bir araştırmacı olmalıdır.
- Kaynak, afetin etkilerini azaltmaya yönelik stratejiler geliştirme ve/veya uygulama yetkisine sahip bir hükümet temsilcisi olmalıdır.

Haberin arka planı, herkes tarafından bilinen gerçeklerin aktarıldığı, olayların gelişiminin ayrıntılandırıldığı ve seçilen konuyla ilgili önceki haber yayınlarına değinilen kısımdır. Afet haberciliği alanında bir arka plan hazırlamak, birkaç nedenden ötürü son derece önemlidir:

- Okuyucu kitle, acil durumun aslını ve nedenlerini, olayların gelişimini, tehditleri ve sonuçları hızla anlayabilir.
- Bu metinsel unsur, okuyucunun olayı algılama sürecini düzenlemeye yardımcı olur.
- Arka planda sunulan bilgiler ve bağlantılar, okuyucunun gerekli verilere, kişi ve ünvan isimlerine hızla erişmesine yardımcı olur böylece afet durumlarında hayati önem taşıyan zamandan tasarruf sağlar.
- Ayrıca, bu haber metni unsuru, medyanın olayı ele alışındaki tutarlılığı yansıtır ve afete ilişkin izleyiciyi bilgilendirmeye ne kadar önem verildiğini gösterir.

Gazeteciler ve medya araştırmacıları (Dovzhenko, 2018), arka plan bilgilerinin her zaman okunmayabileceğini ve bir haberin zorunlu unsuru olmadığından dahil edilip edilmemesinin tartışmalı olduğunu belirtiyorlar. Ancak bize göre, afetler ve acil durumlar hakkında haber yapılırken, bu tür bir unsur durumu anlamada önemli ölçüde yardımcı olur.

Haber materyalleri hazırlarken gazeteciler, öncelikle aktarılan bilgilerin yapısında hata yapmaktan ve hedef kitlede yetersiz farkındalık oluşturmaktan kaçınmalarını sağlayan geleneksel teknikleri kullanırlar. Bu teknikler, bilgi faaliyetlerinin standartlara,

etik normlara ve gerekliliklere uygun şekilde yürütülmesini sağlar. Başlıca bilgilendirici türleri inceleyelim: haber, röportaj, söyleşi, inceleme haberi; ayrıca alt türler: fotoğraf haberciliği ve fotoğraf kolajı, video güncesi. Bu tür ve alt türlerin her biri hazırlık aşamasında ek özel özellikler taşır ve materyal toplama ile işleme konusunda özel gazetecilik yaklaşımları gerektirir.

Gazetecilik Türleri

Haber, not veya rapor, bir olaya ilişkin eksiksiz, güvenilir ve tarafsız bilgi sunmayı hedefleyen bilgilendirici türlerin varyasyonlarıdır. Afetler sırasında, gazetecilik metinlerinde duygusalıktan kaçınmanın önemi büyüktür. Olayın kendisi zaten doğal olarak duygusal bir yük taşır ve gazetecinin kendi duygularını eklemesi kitleye belirli tepkiler dayatabilir. Haber hazırlama standartları, tarafsızlık gereklilikleri ile olayların medya alanındaki temsil kalitesine ilişkin ölçütler temelinde oluşturulur. BBC standartları (editorial kılavuzlar), medya uygulamalarında büyük ölçüde yaygınlaşmış ve benimsenmiştir. Standartların yanı sıra, gazeteciler ulusal ve uluslararası etik kuralları da rehber edinmelidir. Bu kurallara uymak öncelikle gazeteciye korur ve haberin konusu olan kişilerin yaşamını veya sağlığını tehlikeye atacak durumların oluşmasını da önler.

Haber hazırlanırken, bilgilerin geçtiği süreç yukarıda belirtilen ters piramit ilkesine dayanır. Gazeteci, özellikle olay yerindeyse veya açık kaynaklardan elde edilen bilgileri kullanıyorsa, olguları bizzat kendisi seçer. Bilgilendirici türde materyallerle çalışmanın önemli bir noktası, bilgilerin doğrulanması, güvenilirliğinin belirlenmesi ve resmi kaynakların kullanılmasıdır. Bilgi, sosyal ağlar gibi resmi olmayan kaynaklardan sağlanıyorsa, ek doğrulama yöntemleri kullanılır: Görgü tanıklarıyla iletişim kurmak, aynı konu veya meseleye ilişkin farklı raporları karşılaştırmak, görüntü veya video içerikleri için teknik doğrulama yöntemlerini uygulamak gibi.

Her acil durum, çok sayıda olguyla kendini gösterir ve bu olguların birçoğu durumu anlamak açısından önem taşır. Ancak, bu olguların tümünü kısa bir haber metninde ya da bir olayın uzun süreli bilgi desteği bağlamında dahi aktarmak mümkün değildir. Bu nedenle, gazeteciler olguları seçerken, haber hazırlamak için kritik öneme sahip gerçeklerin özelliklerini göz önünde bulundururlar. Bu özellikler, olayın boyutunu, olası tehditleri ve sonuçları, durumun nasıl geliştiğini, etkilenen kişilerin sayısını, hayatı veya sağlığı koruma yöntemlerini, tahliye yollarını ve yöntemlerini ve

nüfusu desteklemeye yönelik organizasyonel önlemleri gösteren gerçeklerdir. Uzun süreli afet haberlerinde, sonuçların hafifletilmesine yönelik alınan önlemlerin gerçek sonuçlarını, normal hayata dönüşle ilgili gelişmeleri, tahliye gerçekleşmemişse afet bölgesindeki halkın ihtiyaçlarını, yetkililerin, kamu kuruluşlarının ve gönüllülerin faaliyetlerini, uluslararası fonlar, kurumlar ve hayırseverlerin katılımını da haberleştirmek önemlidir. Yani, durumu normale döndürmeye katkı sağlayacak bilgilerin kamuoyuna duyurulması gerekir.

Haber metinlerinin yapısı “Ne?” (“Kim?”), “Nerede?” ve “Ne zaman?” sorularına yanıt verir. Bazen bu listeye “Neden?” sorusu da eklenir. Afet haberlerinde bu sorulara verilen doğru ve nesnel yanıtlar, insan hayatının ve sağlığının korunmasını doğrudan etkileyebilir. Bu da bilgi kaynaklarının doğrulanması gerekliliğini gündeme getirir. Acil durumun seyrinin sistematik olarak izlendiği, özellikle bir teleton ya da afetle ilgili 24 saatlik canlı yayınlarda, olayların zamanına dair bilgiler açıkça belirtilmeyebilir. Ancak, gelişmelerin sıralı şekilde izlenebilmesi açısından bu veriler haberin arka planında yer almalıdır; çünkü izleyicilerin bir kısmı olayları eşzamanlı takip edemeyebilir.

Haber hazırlanırken ayrıca şu da göz önünde bulundurulmalıdır: Resmî kaynaklar her zaman bilgileri zamanında paylaşmaz. Bazı veriler gizli tutulabilir ya da yayımlanmayabilir. Bu tür süreçler, halk arasında panik ya da endişeyi önlemek, durumu kontrol altında tutmak ve yetkililerin olayların kontrolden çıkmayacağına dair güvenini sürdürmek amacıyla gerçekleşir. Gazeteciler ise bu tür sınırlamalara sahip değildir; bu da resmî basın bültenlerinde yer almayan bilgileri değerlendirme özgürlüğü tanır. Ancak bu durum, bilgi kaynaklarının doğruluğunu teyit etme konusunda gazetecilere daha büyük bir sorumluluk yükler.

Röportaj da haber kadar popülerdir ve yapısı ile hazırlanma gereksinimleri açısından önceki türle oldukça benzerdir. Bilgilerin sunumu, olguların seçimi, doğruluk, bütünlük ve güvenilirlik, etik ilkelere uyum ve gazetecilik tarafsızlığı, haberlerde olduğu gibi röportaj için de geçerlidir.

Bir röportajın özgünlüğü, olay yerindeymiş hissini yaratmasında, afet bölgesindeki atmosferi ve gelişen durumu yansıtmasında yatar. Gazeteci röportaj hazırlarken olaylara ilişkin bir olgular sistemi kurmalı, izlenimleri ve değerlendirmeleri kullanılacak tanıklardan ve uzmanlardan oluşan bir çevre belirlemelidir. Röportaj

sırasında yanıtlar veya yorumlar her zaman önceden öngörülemez, bu yüzden gazeteci konuyu iyi bilmek, tartışma sınırlarını koruyacak iletişim becerilerine sahip olmak zorundadır.

Polonyalı gazeteci Ryszard Kapuściński'ye göre iyi bir röportaj, gazetecinin konusunu derinlemesine incelemesiyle ortaya çıkar; ancak o zaman “konuyu en iyi bilenleri bile şaşırtacak” bir metin hazırlanabilir (Tarasiuk, 2022, s. 17). Bu görüş, röportajın merkezinde insanın yer aldığını bir kez daha doğrular: Özellikle kriz ve olağanüstü durumlarda insanın bakış açısı ve ihtiyaçları daha da belirgin hâle gelir.

Bir afet durumunu tam anlamıyla yansıtabilen bir röportaj hazırlamak için gazeteci, izleyicinin atmosferi hissetmesini sağlayacak etkilerden yararlanmalıdır: uygun kamera açıları ve panoramalar, dikkatle seçilmiş ses düzeni, olay yerindeki kişiler ve uzmanların görüntüleri, hatta afetin sonuçlarıyla mücadelede kullanılan araç ve ekipmanlar. Her bir unsurun uygunluğu sahada belirlenir. Ancak gazeteci olayın atmosferini aktaramazsa, röportaj da başarılı olamaz.

Haber ise bilgiye dayalı bir türdür ve bir olgunun sistematik biçimde betimlenmesini içerir. Resmî materyaller ve bültenler üzerine inşa edilir ve olayın tanımı açısından önemli tüm bilgileri kapsar. Afet koşullarında haber hazırlığı, durumun tamamen ya da kısmen istikrara kavuştuğu, resmî istatistiklerin ve olayların nedenleriyle sonuçlarına dair uzman değerlendirmelerinin mevcut olduğu bir aşamada yapılır. Medya söyleminde çok popüler olmasa da haber hazırlamak için gazeteci kendi topladığı materyalleri ve editoryal içeriği de kullanarak olayların kronolojisini ayrıntılı biçimde yansıtabilir ve belirli olguların önemini vurgulayabilir. Ayrıca, eğer afetle ilgili bir belgesel yayın ya da film planlanıyorsa, resmî raporların dikkatle izlenip saklanması gerekir.

Röportaj türü, bilgilendirici türler grubuna dâhildir ve bir afet ile sonuçlarını aktarmada kullanılabilir. Diğer türlerde olduğu gibi, giriş kısmı okuyucuya ya da izleyiciye durumu tanıtır, konuğu sunar ve arka plan bilgilerini verebilir. Bu türün en önemli unsuru, izleyicinin bilgi ihtiyacını karşılayacak şekilde, konuk kişinin bilgi düzeyini ortaya çıkaran bir soru sisteminin oluşturulmasıdır.

Afetlerin sonuçlarını ya da gelişim sürecini görsel olarak aktarmak amacıyla fotoğraf haberleri ve fotoğraf kolajları kullanılır. Bu tür haber varyasyonları, tekil fotoğraflarda kaydedilmiş görsel

olguların seçilmesi ve düzenlenmesini içerir. Gazeteci, durumu bütünüyle ya da tematik ve içerik açısından bütünlük taşıyan bir parçasıyla ortaya koyacak şekilde çalışmayı düzenlemelidir. Zaman zaman, yalnızca temel olguların değil, olayların ardışık gelişimini de görselleştiren bir fotoğraf haber biçimi kullanılır.

Bilgilendirici tür grubundaki gazetecilik materyallerinin son biçimi, video kronik formatıdır. Yapısal olarak, olayı tamamen kapsayan ve tüm önemli gerçekleri içeren bir rapora benzer. Bu tür materyalleri hazırlamak, olay yerinde sürekli bulunmayı ve önemli miktarda çekim yapmayı gerektirir. Bazı durumlarda, özellikle bir video kroniği belgesel filme dönüştüğünde, profesyonel olmayan haberciler dahil olmak üzere diğer yazarların materyalleri ile açık kaynaklardan ve resmi etkinliklerden alınan video klipler de dahil edilebilir. Bir video kroniği, durumu görsel olarak özetleme, kolay izlenebilir bir formatta sunma fırsatı sağlar, ancak afetle mücadele sürecinde yer alan önemli olaylara, gerçeklere ve kişilere vurgu yapar.

Bilginin Farklı Kanallar Yoluyla Yayılması

Çağdaş gazetecilik, öncelikle izleyicilerin haberleri ve diğer içerikleri kolay bir şekilde alma ihtiyacı ve isteği tarafından yönlendirilen, bilgi hazırlamanın yakınsak modellerine odaklanmaktadır. Teknik gelişmeler, cihaz erişilebilirliği ve iyileştirilmiş internet kalitesi de yakınsak gazetecilik için çok önemlidir. Afetleri haber yaparken gazeteciler öncelikle yayın için editoryal ofislerinin kullandığı platformlara ve teknolojilere odaklanırlar. Günümüzde, yalnızca basılı veya görsel-ışitsel medya olarak işlev gören medya kaynakları muhtemelen kalmamıştır. Her editoryal ofisin sosyal ağlarda kanalları vardır ve bu kanallardaki bilgi akışının yoğunluğu çoğu zaman geleneksel yayıncılıkla eşit düzeye ulaşır ya da onu aşar.

Resmi bir medya bileşeni bulunmayan sosyal projelerden farklı olarak, sosyal medyada faaliyet gösteren bir editoryal ofisin özelliği, doğrulanmış ve güvenilir bilgi sağlaması ve genellikle bilgilendirmede operasyonel hıza öncelik vererek başarılı biçimde rekabet etmesidir.

Sonuç olarak, gazeteciler sosyal ağların gerekliliklerini göz önünde bulundurarak, tanıdık formatlarda materyaller hazırlamalıdır. Örneğin, “X” için karakter sınırları veya uzun ileti dizileri, Instagram için felakete ilişkin görseller, TikTok için kısa videolar vb.

Gazeteciler, kendi editoryal ofisleri için materyal hazırlamanın ötesinde, çeşitli anlaşmalar temelinde uluslararası medya dahil olmak üzere diğer medya kuruluşlarıyla işbirliği yapabilirler. Bu tür durumlarda, yayın kuruluşları arasındaki bilgi ihtiyacı çatışmalarından kaçınılması, belirli kaynaklarda yayın önceliği konusunda uzlaşılması ve seyahat ile ekipman giderleri, sağlık sigortası gibi masrafların karşılanması gerekir. Fotoğraflar veya video materyalleri gibi, hazırlanan materyallerin sadece bir kısmının diğer medya veya ajanslarda yayınlanması amaçlanan durumlar vardır. Bu durumlar da anlaşmalarda açıkça belirtilmelidir.

Belirtilen durumlara ek olarak, bir gazeteci yayın kuruluşunun bilgi alanı dışında kendi blogunu veya kişisel hesabını sürdürebilir. Bu tür kaynaklar için yapılacak içerik hazırlığı da yanlış anlaşılmanın ve aksaklıkların önüne geçmek amacıyla ayrı bir şekilde karara bağlanmalı ve düzenlenmelidir.

Editör Ekibiyle İş Birliği

Afet bölgesinde görev yapan bir gazeteciye sağlanan editoryal destek, iş seyahati hazırlıkları aşamasında dahi dikkat gerektiren çeşitli unsurları barındıran çok yönlü ve karmaşık bir olgudur. Bu aşamada ilk ve en önemli husus, ilgili bölge için akreditasyon ve çalışma izinlerinin alınmasıdır. Gazeteci ayrıca güvenlik brifingleri ve eğitimleri almak zorunda kalabilir ve ekipman ve kişisel eşyalarla ilgili resmi tavsiyeler alabilir (koruyucu giysiler, uygun kıyafetler ve ayakkabılar dahil - bkz. “Journalist and (UN)safety: A guide for journalists working in dangerous conditions” (Institute of Mass Information, 2016, s. 18-69). Editör ekibi ayrıca ekipman listesini, sigortasını (daha önce yapılmamışsa) onaylar ve iletişim araçlarını sağlar. Gazeteci serbest olarak veya benzer koşullarda çalışıyorsa, bu aşamaları ve sonraki aşamaları bağımsız olarak tamamlamalıdır.

Bir gazetecinin afet bölgesinde kalmasını desteklemek, sistematik iletişim, görevin ilerleyişi hakkında bilgi verme, içerik ve haber gönderme, çalışma planlarını netleştirme vb. faaliyetleri içerir. Bu aşamadaki temel gereksinimler, ekipmanın verimliliği ve iletişimin kalitesidir. Afet bölgesinden canlı yayınlar, haber ve fotoğraf içeriklerinin hazırlanması ve haberlerin yayımlanması için güvenilir bir iletişim kanalı gereklidir ve bunu editör ekibi sağlayabilir. Ayrıca, gazeteci afet etkilerini azaltma merkezinin imkanlarını, kamu veya gönüllü kuruluşların desteğini veya diğer

altyapıları kullanabilir. Çatışma bölgelerinde veya çatışma hattına yakın yerlerde iletişim olanaklarının sıkı bir şekilde düzenlendiğini ve askeri idarelerin güvenlik nedenleriyle kısıtlamalar getirebileceğini unutmamak önemlidir.

Yayın programını koordine etmek, editör ekibiyle çalışmanın bir diğer yönüdür. Bu ekip, içerikleri hazırlama ve bu yayını hayata geçirebilmek için istikrarlı bir bağlantı sağlama programını belirler.

Editör ekibiyle çalışmanın bir diğer boyutu ise, kanalın ihtiyaçlarına ilişkin bilgi toplamaktır. Bu ek görevler, gazetecinin editör ofisi ya da diğer medya profesyonelleri tarafından hazırlanan içerikte ele alınan konuya, soruna veya kişilere duyulan izleyici ilgisinden kaynaklanır. Okuyucu talepleri, sosyal medyadaki geri bildirimler ya da içeriğin yayımlanmasından sonraki erişim düzeyleri üzerinden kolayca takip edilir. İlgili konuların araştırılması görevin yürütülmesi sırasında gerçekleşebilir; özellikle gazeteci belirli bir kişiyle (ya da birimle — örneğin itfaiye ekibiyle) çalışıyor ve onların acil durum bölgesindeki faaliyetlerini takip ediyorsa, görev süresi uzatılabilir ya da başka bir bölgeye taşınabilir.

Bu bölümde değinilecek son kısım, gazeteciler tarafından yürütülen görevlerin ve hazırlanan içeriklerin belgelenmesidir. Teknik donanım ve bilgi saklama kapasitesinin yedeklenmesi ihtiyacını zaten ele almıştık. Bu noktada, gazetecinin afet bölgelerindeki çalışmalarının belgelenmesi, görev sonuçlarına dayalı kişisel veya editoryal gerçeklere dayalı bir arşiv oluşturulması ve zamanla kaldırılabilir veya değiştirilebilecek bilgilerin ve belgelerin korunması gerekliliğini vurguluyoruz. Bunun için ekran görüntüleri veya fotoğraflar alabilir, verileri kişisel ya da editoryal bir hesap üzerinden güvenilir bulut hizmetlerinde saklayabilirsiniz.

Sonuçların Uzun Vadeli Takibi

Afet sonuçlarının uzun vadeli takibi, 2. Bölümde ele alındığı üzere, stratejik bir çalışma planına dayanmalıdır. Bu plan elbette editör ofisiyle koordine edilir ve başta afetin türü ve özgül özellikleri olmak üzere birçok faktöre bağlıdır. Salt organizasyonel koşulların (görevlerin sayısı ve süresi, lojistik ve konaklama, haber yapma hacmi) yanı sıra, afet etkilerini azaltma süreçlerini derinlemesine anlamak ve kamuoyunun duruma ilgisini sürdürmek de son derece önemlidir.

Afet etkilerinin uzun süreli takibi, şu konuların ele alınmasını kapsar:

- Devlet düzeyinde afet etkilerini azaltmaya yönelik planlama: önlemler, kaynaklar, olanaklar ve beklenen sonuçlar.
- Mağdurlara destek sağlayan ve toparlanma sürecinde yer alan yerli ve uluslararası hayırseverler, vakıflar ve kuruluşların katılımı.
- Gönüllü kuruluşların faaliyetleri ve odak alanları.
- Yerel halkın durumu, özellikle tahliye durumlarında; geri dönüş koşulları (veya geri dönüş mümkün değilse ülke içinde ya da dışında barınma imkânları).
- Etkilenen bölgede insani felaket tehditleri ve bu risklere karşı geliştirilen önlemler.
- Afetlerin nedenleri ve etkileri üzerine yapılan araştırma ve istatistikler.
- Resmî ve gayriresmî kuruluşların faaliyetlerine dair verdikleri bilgiler ile plan ve niyetlerine ilişkin açıklamaları.
- Toparlanma sürecine dair gerçek örnekler ve bunların açıklamalar ve niyetlerle tutarlılığı.
- Afet mağdurları ve kaderleri.
- Afet müdahale ekipleri ve afet etkilerini azaltmaya yönelik çabaları.

Afet bölgesinde çalışma sırasında ve süresince, uzun vadeli haber takibi planlayan bir gazeteci, gelecekte odaklanacağı, tercihen belirli yerler ve kişilerle ilişkili konular ve meselelerden oluşan bir liste oluşturmalıdır. Afetin nedenleri ve etkileri, akut dönemi takiben ekolojik durum ve bölgesel toparlanma veya afet etkilerinin azaltılması olasılıklarıyla ilgili bilimsel, istatistiksel ve referans bilgileri sağlayabilecek uzman ve alanında yetkin kişilerin bir listesinin hazırlanması da faydalı olacaktır. Hazırlanacak uzman ve konu listesi geniş kapsamlı olmalıdır.

Bir afet sonrasında bölgenin yeniden inşası düzensiz bir şekilde değil, devlet düzeyinde onaylanmış bir strateji çerçevesinde gerçekleştirilir ve bu süreç uluslararası ortakların katılımını da

içerebilir. Bu tür stratejiler, fonların hedefli tahsisini ve belirli ihtiyaçlara yönelik kullanımını öngörür. Buna bağlı olarak, afet etkilerini azaltmaya yönelik belirli alanlardan sorumlu uygulayıcı ve yüklenici ekipler oluşturulur. Her aşama belgelenir. Bu süreçleri tam olarak anlayabilmek için, bir gazetecinin bu tür stratejileri ve bunların finansmanını takip etmesi, fon kullanımının planlanan sonuçlara etkisini izlemesi gerekir; böylece medyanın doğasında var olan eleştiri ve denetim işlevini yerine getirmiş olur.

Yayımları uluslararası toplumun ilgisini çeken konulara yönlendirmek ve ilgili içerikleri yabancı kamuoyuna ulaştırmak, uluslararası diplomasinin iyi bir örneğidir. Böyle yayımların, afet bölgesindeki sivil toplum kuruluşları ve aktivistler ile yurt dışından destek sağlayan kişiler ve yapılar arasındaki bağları güçlendirmek için bir itici güç hâline gelebileceğini unutmamak önemlidir.

Gazeteciler İçin Öz Değerlendirme ve Öz Bakım

Bir gazetecinin çalışmasının doruk noktası, bir afet ve afet sonrası dönemini haberleştirme konusundaki etkinliğini değerlendirmesi olmalıdır. Bu süreç, profesyonel gelişim ve ilerleme açısından kritik öneme sahiptir; hatalarınızı fark etmenize ve gelecekteki benzer durumlara yönelik çıkarımlar yapmanıza yardımcı olur. Bu çalışmanın somut bir sonucu, böyle bir ihtiyaç doğarsa acil durum bölgelerinde çalışmaya ne kadar hazır olduğunuzun belirlenmesi olmalıdır. Benzer durumlarda eyleme yönelik yeni algoritmaların oluşturulmasına bile zemin hazırlayabilecek, nesnel biçimde değerlendirmeye değer birkaç alan ve unsur öneriyoruz.

Öncelikle görev için olan kişisel ve profesyonel hazır bulunuşluğunuza odaklanmalısınız. Afet bölgesine yapılan seyahate hazırlanırken yaptığınız hataları veya gözden kaçırdığınız noktaları gözden geçirerek başlayın:

- Ekipmanlarınız yeterli miydi ve bunlarla çalışmak rahat mıydı (giysi ve ayakkabı, ilk yardım çantası ve ilaçlar, yiyecek ve su, ek ekipmanlar ve bunların kullanım kolaylığı [sırt çantaları, el fenerleri, çok amaçlı alet, görev sırasında ihtiyaç duyulan diğer eşyalar])?
- Kişisel ve mesleki teknik donanımınız, iletişim araç ve teknolojileriniz, belgeleriniz ve destekleyici materyalleriniz yeterli miydi?

- Seyahat planlamanız ve lojistiğiniz ne kadar etkili oldu?
- Görev sırasında fiziksel ve psikolojik durumunuz nasıldı?

Gelecekteki benzer görevler için belirlenen ihtiyaçları veya özel durumları belgelemek önemlidir.

Görev Sırasındaki Performans

Görev sırasında yaptığınız çalışmanın analizi bir sonraki unsur olmalıdır:

- Mesleki eğitiminiz yeterli miydi ve buna ek olarak mesleki bilgi ve becerilere (örneğin teknik nitelikte) ihtiyacınız var mı?
- Afetle ilgili yorum, referans ve bilimsel bilgi almak için iletişim kurabileceğiniz uzman ve bilirkişilerin listesi uygun muydu?
- Mesleki standartlara ve etik kurallara uydunuz mu, bu konuda ne gibi zorluklarla karşılaştınız?
- Daha önce yayımlanmış bilgileri yalanlamak zorunda kaldınız mı? Eğer böyle bir durum ortaya çıktıysa, bu tür bilgilerin yayılmasının sebepleri nelerdi?
- Afet bölgesindeki durumu ve atmosferi ne kadar iyi ve tutarlı bir şekilde aktarabildiniz ve bunun için ekstra bir çaba gerekti mi?

Nicel ve Nitel Sonuçlar

Üçüncü analiz alanı, daha nicel ölçümler içermektedir ancak verileri özetleme bakımından daha önemsiz değildir:

- Görev sırasında ve sonrası için belirlenen zaman dilimi içerisinde kaç adet haber hazırlandı ve yayımlandı?
- Kişisel arşiviniz için ne kadar içerik üretildi?
- Çalışmaya devam etmek istediğiniz başka konular var mıydı? Bu tür konulardan kaç tanesini not düştünüz veya bunların üzerinde çalışmaya başlayabileceğiniz içeriğiniz var mı?
- Kaç kişinin iletişim bilgisini aldınız? Kaç kişiyle iletişim kurdunuz? Bu kişilerle hâlâ bağlantı halinde misiniz, yoksa

bağlantıyı kaybettiniz mi (ve eğer öyleyse, hangi fırsatları kaçırmış olabileceğinizi değerlendirin).

- Deneyimin dışında, bu çalışmanın size sağladığı başka faydaları da belirtebilir misiniz? (Buraya, ücretlerinizin miktarı veya uluslararası medya holdinglerindeki yeni kurduğunuz bağlantılar gibi sizin için önemli olan her şeyi eklemelisiniz.)

Zamanında Bilgilendirme (Bilgiyi Hızla Nasıl ve Ne Zaman Yaymalı)?

Bu bölümde afet haberciliği için hayati önem taşıyan iki tür bilgilendirmeden bahsedeceğiz. Birincisi, afet etkilerini azaltmaktan sorumlu kurumların temsilcileri tarafından yapılan geleneksel bilgilendirme toplantılarıdır. Genellikle, bunlar birkaç tanedir, örneğin:

- İlk bilgilendirmeler son derece ciddi ve yoğundur. Bu bilgilendirme toplantılarında temsilciler, nüfusun tahliyesinden, özel ekipman kullanma lojistiğine kadar en geniş anlamda durumun anlaşılmasını ve acil müdahale modellerini tanımlarlar.
- Sonraki bilgilendirme toplantıları, acil durumun ilerleyişi ve etkileri azaltma çalışmalarının etkinliği hakkında gelişmeleri belirtmek amacıyla düzenlenir.
- Son olarak, durum istikrara kavuştuktan ve etkilerin azaltılması sorumluluğu yerel yönetimlere veya ilgili bölgesel yapılara devredildikten sonra, nihai bir bilgilendirme toplantısı düzenlenir. Bu toplantı, afet sırasında ve sonrasındaki faaliyetleri özetler ve analiz eder.

Bu etkinlikler ile birlikte, önemli veriler ve istatistikleri belirten, olayın kapsamını ve etkilerini açıkça tanımlayan ve konuyla ilgili içeriklerin hazırlanmasında ve ek araştırmaların yapılmasında kullanılabilecek resmi belge görevi gören basın bültenleri dağıtılır.

Değerlendirme Toplantıları (Debriefing)

Başka bir raporlama türü değerlendirme toplantıları (debriefing) olarak adlandırılır. Amacı, verilen görevin etkinliğini ve gazetecinin editöryal vazifeyi ne kadar etkili bir şekilde yerine getirdiğini analiz etmektir. “Gazeteciler İçin Güvenlik Rehberi”nin (UNESCO, 2017)

yazarları, bu sürecin yürütülmesine ilişkin aşağıdaki özellikleri vurgulamaktadır:

“Bir görevden döndükten sonra yapılan değerlendirme toplantısı, görev sırasında neyin başarılı olup neyin başarısız olduğunu belirlemeye ve gelecekteki görevlere hazırlanmak için sonuçlar çıkarmaya olanak tanır. Ayrıca, görevden dönenlerin edindiği ortak deneyimler, üst düzey editoryal yönetimin kendi sorumluluklarını daha iyi anlamasına da olanak tanır. France Médias Monde’da, kıdemli haber editörleri ve tüm ekip üyeleri, teknik ekip temsilcileri (ses, yayın) ile birlikte değerlendirme toplantılarına katılır. Amaçları, görev sırasında ortaya çıktığı belirlenen sorunları özetlemek ve üç noktaya odaklanmaktır: editoryal (Hazırlanan raporlar belirlenen hedefe ulaşıyor mu?); teknik (Ekipman ve iletişim memnuniyet verici bir şekilde çalıştı mı?); insani (Ekip içinde ve editoryal ofisle bilgi alışverişi sırasında karşılıklı anlayış düzeyi neydi?)” (UNESCO, 2017, s. 87).

Yazarlar, “gazetecilerin ve editörlerin edindikleri deneyimleri özetlemek ve gelecekteki olası tehlikelere daha iyi hazırlanmalarına yardımcı olacak güncel tavsiyeler ve yeni bilgiler içermek” şeklinde ayrı bir görevin belirlendiği BBC’deki bilgilendirme deneyimlerine de atıfta bulunmaktadır. Görüldüğü üzere, bir gazeteci ya da ekibin afet bölgesindeki çalışmalarının sonuçlarına gösterilen ilgi, sadece kişisel beceri ve yetkinliklerin etkinliğini artırmakla kalmaz, aynı zamanda editörlüğün genel etkinliğini de etkiler.

Tematik Çalışmalar

Afetlerin haberlerde nasıl ele alındığına dair araştırmalar, büyük ölçüde gazetecilerin zorlu koşullarda nasıl çalıştıklarına odaklanır. Bu araştırmalarda, zorlu durumlardaki ekipman, hazırlık, veri doğrulama ve etik hususlar hakkında bilgiler bulunur. Bu çalışmalara el kitabımızda daha önce referans verilmiş kaynakçada yer verilmiştir. (Institute of Mass Information, 2016; UNESCO, 2017). Bir sonraki bölümde, modern dijital teknolojilerin kullanımına yardımcı olan kaynaklara yöneleceğiz.

Farklı bir çalışma ise tür sistemi ve tanımlanmış türlerdeki içeriklerin hazırlanmasına ilişkin araştırma ve tavsiyeleri içermektedir. Bu çalışma, profesyonel standartlara uygun olup, uygulayıcıların tavsiyeleri, deneyimlerin genellenmesi ve muhtemel zorlukların analizine dayanmaktadır. İçerik hazırlığının türünü ya da teknolojik doğasını tanımlayan el kitapları sisteminin

sık güncellenmediğini, kabaca her 10-15 yılda bir güncelleme yapıldığını belirtmekte fayda var. Bunun nedeni, medyanın realitesinden kaynaklanan ve bilimsel veya metodolojik yorumlama gerektiren yeni zorlukların ortaya çıkmasıdır.

İçerik hazırlığının ayrıntılarını daha iyi anlamak için, Z. Weischenberg'in (2011) haber üzerine yazdığı ders kitabını ve bu konuyu derinlemesine inceleyen ulusal gazetecilik kuramcılarının çalışmalarını öneriyoruz. Kendi payımıza Raisa Radçik (2015 & 2019), Volodimir Pavliv (2015) ve Volodimir Tarasyuk (2022) tarafından yazılan el kitaplarını ve çatışma bölgelerindeki gazeteciler için el kitabını (Buromenski ve diğerleri, 2016) tavsiye edebiliriz.

Bu el kitabını yazdığımız şu dönemde, geleneksel yaklaşımların farklı medya türlerine yayılan faaliyet modellerini tam olarak kapsamadığı bir dönemde yaşıyoruz. Sosyal medya kullanımına ilişkin deneyim, henüz kapsamlı bir teorik model oluşturacak kadar geniş değil. Bu nedenle uygulayıcılar, sosyal medya içeriği oluşturmak için geçerli kuralları anlamak için yalnızca kısmi tavsiyeler kullanmaktadır. Mesleki etkinliğinizi artırmak için uygulayıcılar ve tanınmış blog yazarlarının program ve atölye çalışmalarından istifade edebilir veya sosyal medyada çalışma üstüne hazırlanmış özel kurslar alabilirsiniz. Önümüzdeki beş sene içinde, sosyal medyanın geniş kitlelere yönelik bir iletişim aracı olarak kullanımına ilişkin bir kuramın ortaya çıkacağını öngörüyoruz. Bu kurama göre gazetecilik yetkinliklerine dair yeni bir mesleki profil geliştirilecektir.

Tavsiyeler

Bu alanda, üç farklı açıdan kilit tavsiyeler verebiliriz.

Öncelikle, acil durum veya afet bölgelerinde çalışmış meslektaşların kuramlarını ve deneyimlerini anlamaya odaklanmak elzemdir. Bu deneyim, onların yayınları ve içerikleri aracılığıyla izlenebilir veya kişisel iletişim yoluyla temin edilebilir. Bir görevlendirmeden önce, afet bölgesinde zor durumlarla karşılaşmamak için etik kural ve normların gerektirdiği hususları hafızanızda tazelemeniz tavsiye edilir. Eğer editörlüğünüzün sorunlu durumlar için politikasını belirleyen belli editoryal yönergeleri varsa, bu konuda onlara danışmak fena bir fikir olmayabilir.

İkinci tavsiyenin konusu ise kişisel bir arşiv oluşturulmasıdır. Bu arşiv, portföyünüzden biraz daha geniş olmalı ve yayımlanmış

makaleler veya haberlere dahil edilmemiş içerikler ve fikirler içermelidir. Muhtemelen daha sonra bu verileri netleştirmeniz veya bu olayları yeniden değerlendirmeniz gerekecektir. Bilgi, materyal, fotoğraf ve video içeriğini düzenlemek için uygun olan herhangi bir sistemi kullanabilirsiniz. Ayrıca, ilgili konuları ve kısa bir iletişim geçmişini de içeren bir iletişim listesi oluşturmalısınız. Telefonunuzdaki sıradan bir kişi listesi, tüm önemli durumları ve belirli ayrıntıları kaydetmenize imkân tanımadığından yeterli olmayabilir.

Üçüncü tavsiye ise durumun kapsamlı bir şekilde analiz edilmesine yöneliktir ve şu basit soruyu yanıtlamalıdır: Bu tür görevler için hazır mısınız, bu tür bir çalışma sırasında ortaya çıkan mesleki ve kişisel zorluklarla başa çıkabilecek durumda mısınız? Bu sorunun cevabı, mesleki kariyerinizi önemli ölçüde etkileyecektir. Çıkarılacak bazı sonuçlar sadece afet bölgelerindeki görevler için değil, diğer işler için de önemli olabilir. Ve en önemlisi, bu analiz, görev sırasında ne öğrendiğinizi gösterecek, mesleki ve kişisel gelişime hazır olduğunuzu teyit edecektir.

1.5.

Dijital Çağda Afetleri Haberleştirmek

1.5. Dijital Çağda Afetleri Haberleştirmek

Giriş

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi, milyonlarca insanın yaşamını köklü bir şekilde değiştirdi. Bugün, gerçekten 20. yüzyılın sonlarından bu yana öngörüldüğü gibi bilgi çağında yaşıyoruz. Modern dijital çağın ayırt edici özelliği, yüksek düzeyde medyalaşma (bireylerin medyanın karakteristik özelliği olan, kendi görüş ve niyetlerini geniş bir kitleye yayma süreçlerine özne olarak katılımı) ve bilginin, yani her yıl giderek daha fazla tükettiğimiz içeriğin artan önemidir. Nesnelere ve olgulara ilişkin bilgiye dayalı imgelerin gerçeklerinden ille de daha önemli olmadığını, ancak belki de bize “daha yakın” geldiğini söylemek makul olacaktır. Yeni bir cep telefonu ya da güneş kremi için internette yaptığımız arama, bizi onun internetteki bilgiye dayalı imgesine götürür. Nihayetinde ürünü satın alırız, ancak başlangıç noktamız yine de bu bilgiye dayalı imgedir.

Bilgi üretim endüstrisi, bilgi yayma araçları ile bunları çalıştırmak için kullanılan cihazlar, teknolojilerin hızla geliştiğini, bilgi akışının yoğunluğunun arttığını ve bu olanaklara erişim eşliğinin giderek düştüğünü göstermektedir. Yapay zekânın gündelik ihtiyaçlar için pratik kullanımına ve nöral ağlarının teknolojik gelişimine yönelik artan ilgi, bazı uzmanların belirli mesleklerin zamanla ortadan kalkacağını, bazılarının ise yeni biçimler kazanacağını düşünmesine yol açmaktadır. Bu süreçler geri döndürülemez ve yaşamın her alanında kendini gösterir. Dolayısıyla gazeteciliği de etkileyerek hem fırsatları artırır hem de medya profesyonellerinden yeni bilgi ve yetkinlikler talep eder.

2012 yılında, FOJO Enstitüsü’nde (Kalmar, İsveç) düzenlenen bir gazetecilik becerileri eğitimi sırasında, bu el kitabının yazarları ve meslektaşları, o dönemde İsveç yerel medya haber odalarında popüler olan bir teknolojiyle tanıştılar. Haber yapmak üzere sahada çalışan bir gazeteci, akıllı telefon, tripod, mikrofon ve güç kaynağından oluşan bir mobil sırt çantası taşır. Veri iletimi için bir amplifikatörün ya da daha yüksek video kalitesi sağlayan ek parçaların ayrıntıları belirtilmemiş olsa da, bu teknoloji yerel medyanın kullanımı için işlevsel ve oldukça etkiliydi. Teknolojinin mevcut gelişim aşamasında, bu olanaklar artarken sırt çantasının boyutu küçülmüştür.

Afet haberciliğinde, bilgi teknolojilerinin gelişimi, afetler ve sonuçları hakkında bilgi sağlama hızını önemli ölçüde artıran ve acil durumların bilgi desteği koşullarını tamamen değiştiren bir faktör haline gelmiştir. Kanaatimize göre, bu değişiklikler kendilerini aşağıdaki özelliklerde göstermektedir:

- Sosyal medyada bilgi yayımlama ve iletme yeteneği, hem yerel hem de küresel ölçekte önemli ölçüde arttı; afetler artık daha yakın hissediliyor.
- Yayıncı sayısı arttıkça, yanlış, eksik ve zaman zaman güvenilir olmayan bilginin miktarı da artmıştır.
- Sosyal medya üzerinden bilgi tüketimi, özellikle afetlerin kanıtlarını sunma hızından dolayı geleneksel medyaya olan ilgiyi azaltmıştır.
- Acil durumlarda, görgü tanıkları veya katılımcılar tarafından oluşturulan ve paylaşılan fotoğraf ve video içeriklerinin kalitesi artmıştır.
- Sabit görüntüleme kameralarından uydu sistemlerine kadar açık erişimli kayıt ve izleme araçları ortaya çıkmıştır. Bu araçlar ek önemli bilgilerin elde edilmesine ve eldeki bilgileri teyit etmek veya çürütülmek için kullanılmasına imkân tanımaktadır.

Dijital Çağda Afet Haberciliği (Yalan Haber, Sosyal Ağlar, Bilgi Doğrulama ve Yapay Zekâ)

Afetler sırasında üretilen bilginin hacmindeki artış, iletişim araçlarının erişilebilirliği ve sosyal ağların açık iletişim kanalları olarak işlev görmesinden kaynaklanmaktadır. Mesajın içeriği, biçimi ve hacmi (örneğin, metin, görsel veya sesli mesajlar, boyutları veya süreleri) ile ilgili teknik düzenlemeler ve gereklilikler bulunsun da, bu iletişim kanalları genellikle olayın temsil kalitesi ve bütünlüğü konusunda herhangi bir zorunluluk getirmez. Bu kanallar, Yasal düzenlemeler kapsamına girenler dışındaki etik gerekliliklerden yoksundur ve sahtecilik veya dezenformasyon ihtimalini sınırlamaz. Kanaatimize göre, sosyal medyanın toplumun medya okuryazarlık düzeyini yansıttığı hipotezi; şayet bu iletişim kanalları belirli siyasi veya ideolojik hedeflere ulaşmak amacıyla kasıtlı manipölasyon ve dezenformasyon için kullanılmasaydı ve zaman zaman belirli süreçlerin ticarileştirilmesine alet olmasaydı geçerli olabilirdi. Bununla birlikte, sosyal ağlar büyük miktarda ve sıklıkla oldukça

güvenilir olan bilgiler sunar, dolayısıyla afetlerle ilgili içerik hazırlarken bu bilgileri kullanmaktan geri duramayız.

Acil durumlar sırasında insanlar genellikle belirli faktörlerin etkisini abartır veya olayın boyutunu yanlış değerlendirir. Örneğin, günümüzde yangınlarla ilgili haberler genellikle yangının alanını metrekare veya hektar cinsinden ölçerek sunar. Daha önceleri, “büyük bir yangın” ifadesi ya da diğer bir değerlendirme unsuru katarak nitel değerlendirmeler yapılırdı. Bir olgunun değerlendirilmesi, özellikleri veya ölçümleri üzerinden sahte haberlerin ortaya çıkması, profesyonellik dışı tutumu gösterir. Bunun sebebi, hataların bilgi doğrulama yoluyla tespit edilebilmesidir. Eğer bu doğrulama eksik yapıldıysa ve gazeteci bir görgü tanığına güvendiye, gazeteci veya editör ofisinin profesyonelliğinden şüphe etmek için geçerli sebepler vardır.

Yalan haberin başka bir türü de, belirli bir amaç doğrultusunda güvenilir olmayan bilgilerin yayımlanmasıdır. Eskiden “uydurma haber” şeklinde bir ifade vardı, ancak bu günümüzdeki “yalan haber” anlamıyla tamamen örtüşmüyordu. Yalan haberler yaymaktaki amaç, yanlış bilgi vermek ya da durumu istikrarsızlaştırmaktır. Bu tür mesajlar, akut sosyo-politik, ekonomik veya askerî sorunlarla ilgilidir; duygusal tepkiler uyandıran unsurlar içerir ve belirsizlik ile karamsarlık ortamı yaratır. Bu tür yalan haberler toplumsal ve askerî çatışmalar sırasında yayılır. Bu yönde yürütülen sistematik faaliyetler, hibrit savaşın bir parçası olarak sınıflandırılabilir; zira yalan bilgilerin yayılması, diğer manipülasyon yöntemleriyle birlikte, fark edilir düzeyde toplumsal değişimlere yol açar veya toplumsal gerginliği ciddi ölçüde artırır.

Sosyal ağlar, bilgi doğrulama açısından özel bir yaklaşım gerektirir. Burada bildirilen verilerin güvenilirlik, bütünlük ve doğruluk kriterlerine uyma zorunluluğu yoktur. Bu nedenle bu tür kaynaklardan elde edilen bilgilerin kullanımında ortaya çıkabilecek sorunlar ve tehditlere karşı “objectivity barrier” (nesnellik bariyeri) olarak ifade etmeyi önerdiğimiz bazı koşullar ve yaklaşımlar geliştirilmelidir. Burada ve sonraki bölümlerde “nesnellik bariyeri” terimiyle, iletişim kanalının özelliklerinden ve bilgi konusu olan afetin türünden kaynaklanabilecek bir takım tipik nesnellik ihlalleri kastedilmektedir. Sosyal medyada tartışma biçimlerine göre farklı gerçeklik çarpıtma modellerine sahip olabilecek iki tür afeti birbirinden ayırmak gerekir; bu nedenle, bu iki tür afet için farklı doğrulama araçları veya yaklaşımları gereklidir.

1. Birinci tür afetler, doğal ve insan kaynaklı afetlerdir. Bu tür olağanüstü durumların sonuçları belirgin bir toplumsal nitelik taşımaz; daha doğrusu, etkileri toplumsal tabakalaşmaya veya yandaşlar ve muhalifler olarak ikiye bölünmeye yol açmaz. Çünkü herkes bu tür afetlerin sonuçlarından eşit şekilde etkilenir ve desteklenecek veya desteklenmeyecek çatışan taraflar yoktur.
2. Farklı bir yalan haber ve yanlış bilgi dalgasını oluşturan ikinci tür afetler ise toplumsal ve askerî çatışmalardır. Bu tür çatışmalarda belirgin bir toplumsal bölünme gözlenir ve toplumun geleceğine dair fikir ve kavramların toplumsal konumlandırılması gerçekleşir. Bunlar, belirli bir dizi kural, yasa, kavram, norm veya ahlâki değere göre taraftar toplamaya veya benimsenen tutumları açıklamaya yöneliktir.

Birinci tür afetlerde sosyal medyadan alınan bilgileri kullanırken mesajın birincil kaynağıyla iletişim kurma (mümkünse), bilgiyi diğer kamu sayfalarındaki paylaşımlarla karşılaştırma ve ses, fotoğraf veya video içeriklerini kıyaslama gibi doğrulama yolları izleyerek çalışma yürütmek önemlidir. Bu süreci algoritmik düzeyde şu şekilde özetlemek mümkündür: kaynağın, çerçevenin ve en sonunda hakikatin bulunması. Örneğin, büyük ölçekli bir yangını konu alan bir haberde yer alan bilgiler görsel içeriklerle desteklenmediğinde gerçeği tam olarak yansıtmayabilir. Söz konusu içerikler tek bir kaynaktan sağlanmışsa, özellikle meta veriler açısından, görselin ya da videonun üretim sürecine ilişkin teknik özelliklerin incelenmesi önerilir. Birincil kaynak belirlenemiyorsa, yayılan bilgiyle ilgili röportaj yapılamıyorsa ve diğer iletişim aktörleri olaya tanıklık etmemişse, bu bilgiye temkinli yaklaşılmalıdır. Aynı olaya dair fotoğraflar farklı kaynaklardan elde edildiğinde, çekim açılarının, perspektif-ölçek ilişkilerinin, ayrıca içeriğin yayımlanma veya oluşturulma saatinin karşılaştırılması, ön inceleme düzeyinde dahi, doğru soruların yöneltilmesine olanak tanır. Son doğrulama adımı olarak bağımsız kaynaklardan bilgi izleme yapılabilir; örneğin, uydu görüntüleri, OSINT (açık kaynak istihbaratı) araştırmacılarının verileri veya afet bölgesinde mevcutsa güvenlik kameralarından alınan kayıtlar kullanılabilir.

İkinci tür afetlerde — yani belirgin toplumsal bölünmenin bulunduğu toplumsal veya askerî çatışmalarda — gerçekten ne olduğunu belirlemek adına bilgi doğrulama süreci ek tekniklerle

desteklenmelidir. Bu tür ek doğrulamalar, mesajın gönderenini tanımlamaya odaklanmalıdır: Gönderici gerçek bir kişi mi? Bu kimlik doğrulama yalnızca kişisel veriler ve hesap geçmişine (resmî kimlik doğrulaması) dayanmakla kalmamalı; içerik göstergeleri de analiz edilmelidir. Bu süreçte, kaynağın çatışmanın taraflarından biriyle bağlantısının olup olmadığının, önceki paylaşımların içerik ve anlam açısından tutarlılığı, önceki kriz durumlarına verdiği tepkilerin incelenmesi de dahildir. Bu ve benzeri göstergeler, mesaj kaynağının olayları ne kadar tutarlı ve doğru yansıttığını anlamaya yardımcı olur. Ayrıca, bir çatışmanın ya da mevcut durumun belirli bir bileşenine ilişkin yayının içeriğinin, çatışma bölgesinde gerçekleşen süreçlerle karşılaştırılması, kaynağın bilgi verme amacının salt olguları aktarmak mı yoksa toplumsal dikkati genel duruma dair belirli bir algıya yönlendirmek mi olduğunu öngörmek açısından uygun olacaktır.

Örneğin, Ukrayna kuvvetlerinin Rusya'nın Kursk bölgesinde yürüttüğü operasyonu ele alalım. Bu operasyonun amacı -en azından resmî kaynaklara göre- Rus askeri komutanlığını diğer cephe hatlarından birlik kaydırmaya zorlayarak Ukrayna'daki cephe hattındaki durumu hafifletmekti. Bu operasyon sırasında Ukrayna sosyal medyası, Rus güçlerinin Kursk bölgesini vurmak için büyük kalibreli hava bombaları da dâhil olmak üzere ağır silahlar kullandığını ve bu saldırıların ev ve altyapı yıkımına yol açarak özellikle yerel Rus nüfusu etkilediğini aktardı. Öte yandan, Rus sosyal medyası, Ukrayna silahlı kuvvetlerinin özellikle yerel halka (sivillere) yönelik işlediği iddia edilen savaş suçlarına dair bilgiler yayımladı.

İlk haberlerle birlikte, Rusya'nın hava bombası saldırılarına ve diğer ağır silah kullanımına ait fotoğraf ve video kanıtları da yayımlandı. Önemli nokta, bu haberlerin bilgilerin güvenilirliğinin doğrulanmasına imkân tanıyacak çeşitli kaynaklardan gelmiş olmasıydı. İkinci örnekte, Rusya'ya ait sosyal medya sayfalarında, belirli olaylara tanık olduğunu iddia eden kişilerin röportajları ya da ifadeleri paylaşıldı. Ancak, röportaj yapılan kişilerin ifadeleri dışında, ne video ne fotoğraf ne de başka bir somut kanıt sunuldu.

Bu bilgi modelinin en basit bir analizi bile, çeşitli kaynaklardan gelen fotoğraf ve video kanıtlarıyla doğrulanmış bilgilerin, güvenilir sosyal medya kaynaklarına bağlantı verilerek de yayılabileceğini mantıksal olarak göstermektedir. Olası bir tanığın ifadelerinden edinilen ve bir savaş muhabiri veya blog yazarı tarafından

kaydedilen diğer bağlam ise şüpheli görünmekte ve ek doğrulama gerektirmektedir. Bu videoların, çatışmadaki bir tarafı savaş kurallarını ve geleneklerini ihlal etmekle suçlamak amacıyla kasten yapay olarak üretilmiş olabileceğini varsaymak gayet makuldür.

Sahte videoların tespit edilmesi, bir videonun meta verilerinin incelenmesinden acil durum sahasında diğer kullanıcılar tarafından çekilen ve sosyal medyada paylaşılan görüntülerin karşılaştırılıp analiz edilmesine kadar kapsamlı bir analitik araştırmayı gerektirir. Bu yöntemler ciddi çaba gerektirir ve oldukça zaman alır. Günümüz medya ortamının ayırt edici özelliklerinden biri, yoğun odaklanma gerektiren ince ve mekanik esaslı işleri yürütmek, büyük veri setlerini işlemek ve karmaşık, çeşitli bilgi ortamlarındaki ilişkileri tespit etmek için yapay zekânın kullanılmasıdır.

Yapay zekâ kullanımı, bir medya profesyonelinin işini kolaylaştırıp zaman kazandırmakla kalmaz; tarafsızlık ve hızın hayati önem taşıdığı afet durumlarında özellikle kritiktir ve aynı zamanda sahte haberlerin tespitinde yüksek düzeyde nesnellik ile analitik netlik sağlar. Yapay zekâ, kullandığı analiz modeli doğrultusunda tüm verileri değerlendirebilir ve böylece kapsamlı bir doğrulama yapabilir.

Her araçta olduğu gibi, yapay zekânın da etkin şekilde kullanılabilmesi için farklı sinir ağlarının özelliklerini anlamak, hangi görev ve analizler için tasarlandıklarını ve doğruluk ile güvenilirlik açısından teknik parametrelerini bilmek gibi belirli beceri ve bilgi gerektirir. Bu durum da, alanda uzmanlaşmaya yönelik eğitim veya konunun uzmanlarının sürece dahil olmasını gerektirir. Örneğin, bir haber merkezi, her bir formatın kendi teknolojik doğrulama modelini gerektirmesi nedeniyle, metin, video veya ses formatlarına dayalı sahte haberleri analiz etmek için özel araçlar geliştirebilir.

Önümüzdeki beş yılın medya sektöründe yapay zekâ teknolojilerinin giderek daha kapsamlı biçimde kullanılacağı bir dönem olacağını şimdiden öngörebiliyoruz. Yapay zekânın değeri, veriye dayalı algoritmalarla haber üretebilme yetisinden ziyade; sistematik ve nesnel analiz yapabilme kapasitesinde ve farklı koşullar altında veriler arasındaki olası ilişkileri değerlendirme becerisinde yatar.

Günümüz haber merkezleri, sinir ağlarıyla çalışmayı bilen uzmanlara ihtiyaç duymaktadır. Bu durum yalnızca bilişim teknolojileri sektörüyle ilgili değildir; medya bağlamlarını da kapsar.

Çünkü bilginin nasıl üretildiği ve yayıldığına, ayrıca sahte haberlerin yayılmasının doğasına ve nedenlerine dair derin bir anlayış olmadan, medya söylemini analiz etmeye yönelik algoritmaları doğru biçimde geliştirmek güç olacaktır.

Özetle, afetin türünü dikkate almak ve bu tür sınıflandırmaya dayalı veri doğrulama algoritmaları geliştirmek büyük önem taşır. Ayrıca, kişilerin belirli bilgileri yayma güdüsünü ve bu davranışın arkasındaki nedenleri anlayabilmek için durumun daha titiz bir şekilde incelenmesi gereklidir. Bu anlamda teknik göstergelere dayalı veri doğrulama araçlarının kullanılması da önem arz eder. Acil durum bölgesinden gelen herhangi bir haber, kasıtlı bir manipölasyon söz konusu olmadıkça, stüdyo koşullarında üretilmiş sayılmaz. Bu nedenle, pek çok gösterge bir mesajın sahte olduğuna işaret edebilir.

Teknik veri doğrulama konusunda uzmanlaşmaya yönelik eğitim alınması veya içerik güvenilirliğini teknik parametrelere göre değerlendirmeye yardımcı olan kaynaklardan yararlanılması tavsiye edilmektedir. Bu tür kaynaklar arasında, “Verification Handbook” (Doğrulama El Kitabı) (2016) kitabı sistematik ve kapsamlı örneklerden biridir. Kitap, okuyuculardan gelen içerikler, görseller, web sayfaları ve video içerikleri de dahil olmak üzere, verilerin güvenilirliğinin teknik olarak doğrulanmasına yönelik adım adım yöntemleri detaylandırır. Kitabın yazarları, bu tavsiyenin somut içerik doğrulama durumlarında uygulanabilmesi için tatmin edici örnekler ve tavsiyeler sunmaktadır.

Afet Haberciliğinin Hukuki Yönleri

Afet haberciliği, yaşamı ve sağlığı tehlikeye atabilecek karmaşık durum ve koşullarda görev yapan medya profesyonellerinin faaliyet alanını ifade eder. Uluslararası toplum, afet bölgelerindeki gazetecilerin haklarını tanımlayan, bilgiye erişimi düzenleyen ve gazetecilerin çatışma tarafları nezdinde dokunulmazlığını güvence altına alan belirli yasal düzenlemelere yansıyan bir dizi yasama girişimi geliştirmiştir.

Acil durum bölgelerinde gazetecilerin faaliyetlerine ilişkin hukuki çerçeve, başlı başına derinlemesine bir tartışmayı gerektiren bir konudur. Bununla birlikte, gazetecilerin acil durum bölgelerinde mesleki haklarını daha net anlayabilmelerine yardımcı olacak temel belgeleri belirtmek önemlidir. Bu listeye şunlar dâhildir:

- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Çatışma ve Baskı Durumlarında Gazetecilerin Korunması Hakkında” Bildirgesi (Bakanlar Komitesi tarafından 3 Mayıs 1996’da, 98. oturumunda kabul edilmiştir).
- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin R (96) 4 sayılı “Çatışma ve Baskı Durumlarında Gazetecilerin Korunması Hakkında” Tavsiye Kararı (Bakanlar Komitesi tarafından 3 Mayıs 1996’da 98. oturumunda kabul edilmiştir).
- Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi’nin 1706 (2005) sayılı “Medya ve Terörizm” konulu Tavsiye Kararı.
- Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi’nin 1438 (2005) sayılı “Çatışma Bölgelerinde Basın Özgürlüğü ve Gazetecilerin Çalışma Koşulları” konulu Kararı.
- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Kriz Zamanlarında İfade ve Haber Alma Özgürlüğünün Korunması Hakkında” Tavsiye Kararları (Bakanlar Komitesi tarafından 26 Eylül 2007 tarihinde, Bakan Yardımcılarının 1005. toplantısında kabul edilmiştir).
- Bakanlar Komitesinin “Araştırmacı Gazeteciliğin Korunması ve Geliştirilmesi Hakkında” Bildirgesi (Bakanlar Komitesi tarafından 26 Eylül 2007 tarihinde, Bakan Yardımcılarının 1005. toplantısında kabul edilmiştir).
- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Gazeteciliğin Korunması ve Gazeteciler ile Diğer Medya Aktörlerinin Güvenliği Hakkında” Bildirgesi (Bakanlar Komitesi tarafından 30 Nisan 2014 tarihinde, Bakan Yardımcılarının 1198. toplantısında kabul edilmiştir).
- Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin 2035 (2015) sayılı “Avrupa’da Gazetecilerin Güvenliği ve Medya Özgürlüğünün Korunması” konulu Kararı.
- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin üye ülkelere yönelik CM/Rec (2016) 4 sayılı “Gazeteciliğin korunması ve gazeteciler ile diğer medya aktörlerinin güvenliği hakkında” Tavsiye Kararı (Bakanlar Komitesi tarafından 13 Nisan 2016 tarihinde, Bakan Yardımcılarının 1253. toplantısında kabul edilmiştir) (Avrupa Konseyi, 2016, s. 6-49).

Silahlı çatışmalar sırasında, kriz bölgelerindeki gazetecilerin can güvenliğini ve sağlığını temin etmek amacıyla ek kurallar ve tavsiyeler uygulanabilir. Bu tür tavsiyelerin listesi, belirli askeri çatışmalardan elde edilen deneyimlerin analizi ve genelleştirilmesinin yanı sıra, bu ortamlarda çalışan gazetecilerin ifadeleri ve geri bildirimlerine dayanmaktadır (Buromensky vd., 2016). Bu tavsiyeler, mevzuatın güncellenmesi ve medya çalışanlarını korumaya yönelik modern yöntemlerin geliştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Afetlerden etkilenen bireylerin de korunma ve destek alma hakkı vardır. Bu imkânları tanımlayan ve her bir ülkenin veya uluslararası toplumun çabalarına yön veren yasal düzenlemelerin kaynağı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'dir. Bu tür yasal düzenlemeler, mültecilerin haklarını, geçici korumanın sağlanmasına ilişkin ilke ve şartları, maddi desteğin düzeyini ve kapsamını vb. tanımlamaktadır. Rusya'nın Ukrayna'yı topyekûn işgal etmesinin ardından Avrupa Birliği Konseyi, 4 Mart 2022 tarihinde Brüksel'de düzenlenen toplantıda, yerinden edilmiş kişilerin kitlesel sığınması durumunda geçici koruma sağlanması için asgari standartlar ve bu kişilerin kabulü ve bu sığınmanın sonuçlarının üstlenilmesi konusunda üye devletler arasında yük dengesini gözeten önlemlere ilişkin 2001/55/EC sayılı Yönerge'yi uygulamaya karar vermiştir. Bu Yönerge'nin güncellenmesiyle 4 milyondan fazla Ukraynalı'nın AB'de geçici koruma statüsü alması, ayrıca sağlık hizmetlerine, eğitime ve iş piyasasına erişimi sağlamıştır.

Ayrıca, afetler veya çatışmalar iç göç süreçlerini tetikleyebilir ve bu da söz konusu bireylerin yasal statüsünü ve kendilerine verilecek desteği tanımlayan yasaların (geçici konut imkânlarından sosyal ödeme ve yardımlara kadar) kabul edilmesine ve uygulanmasına neden olabilir. Ukrayna'da, ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin (ÜİYEK) statüsü, 20 Ekim 2014 tarihli ve 1706 sayılı "Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişilerin Hak ve Özgürlüklerinin Sağlanması Hakkında Kanun" ile düzenlenmektedir. Bu kanun, çatışmanın başlangıcından (2014 yılında Kırım'ın ilhakı) bu yana bu kişilere sağlanan hakları ve imkânları tanımlamaktadır.

Kriz durumlarından ve felaketlerden etkilenen kişiler ile mağdurlar, çoğu zaman gazetecilik içeriklerinin öznesi hâline gelmektedir. Gerçekten de onların hikâyeleri sayesinde durumun ne denli trajik olduğunu öğreniriz. Durumu tam olarak yansıtabilmek için bir gazetecinin bu kategoriye giren kişilerin haklarını düzenleyen mevzuatı derinlemesine anlaması gerekmektedir. Bu bilgi olmadan,

durumu bütüncül olarak değerlendirmek için ölçütler kullanmak ya da belirli bir bölge veya ülkedeki sorunların ve olası gelişmelerin varlığını ortaya koymak mümkün değildir.

Gazeteciler Açısından Psikolojik Hazırlık

Gazeteciler için psikolojik hazırlık, kriz durumlarında çalışmaya yönelik yeterlilik ve becerilerin kazanılmasını gerektirmektedir. Günümüzde stresin doğası ayrıntılı biçimde incelenmiş olup, sonuçlarıyla başa çıkmanın birçok yolu bulunmaktadır. Dahası, dijital çağda günlük yaşamın getirdiği sayısız zorluk ve farklı durumlar ile bilgi akışlarına hızla yanıt verme ihtiyacı, stres sorununu toplumsal düzeyde daha da artırmaktadır. Bu durum; psikoloji, tıp, nörobiyoloji ve diğer ilgili disiplinleri bir araya getiren saygın bilimsel çevrelerde tavsiyelerin geliştirilmesine, eğitimlerin planlanmasına ve farklı durumların incelenmesine zemin hazırlamaktadır.

"Safety Guide for Journalists"ın (Gazeteciler İçin Güvenlik Rehberi)" yazarları, editör ofislerinin kriz bölgelerinden dönen gazeteciler ile yürüttüğü çalışmaları ele almaktadır (UNESCO, 2017, s. 89). Bu tür çalışmaların özü, çalışanların travma sonrası stres bozukluğunun etkilerini hafifletmek ve onları rutin iş akışının normal temposuna adapte etmektir. Önleyici iletişim uygulamalarının yanı sıra, bu süreç toplu destek sağlanmasını, aileler ve yakınlar için tavsiyelerin sunulmasını ve bu dönemin daha rahat geçmesi için uygun koşulların oluşturulmasını da kapsamaktadır.

Gazetecilerin psikolojik dayanıklılık sorunu, sosyal veya askeri çatışmalar sırasında daha da belirgin hâle gelmektedir. Örneğin, Ukrayna'da Ulusal Gazeteciler Birliği'nin girişimiyle, Rusya'nın topyekûn işgalinin başlamasından sadece üç ay sonra, Mayıs 2022'de "Ukrayna'daki Savaşı Haberleştiren Gazeteciler İçin Psikolojik Güvenlik" başlıklı eğitimler düzenlenmiştir. Ayrıca, gazeteciler için hazırlanan güvenlik rehberleri güncel veriler doğrultusunda güncellenmiş ve zihinsel dayanıklılığı artırmayı amaçlayan diğer çalışmalar yürütülmüştür (Psychological Safety of Journalists During The War, 2022).

Görünüşte basit bazı tavsiyeler, gazetecinin odağını acil durum bölgesinde çalıştığı zamanlara ilişkin anılarından günlük yaşama kaydırmasını sağlayarak önemli ölçüde olumlu etki yaratabilir. Ukrayna Ulusal Psikoloji Derneği Başkanı Valeriia Palii, gazeteci Yelyzaveta Zhabska ile şu tavsiyeleri paylaşmıştır:

- Zamanında yemek yiyin ve düzenli bir uyku alışkanlığı edinin.
- Yeterli düzeyde fiziksel aktivite yapın; bu, ruh hâlinizin iyi olmasını sağlayan nörotransmitterlerin sentezlenmesine katkı sağlar.
- Stres yaşadıktan sonra, tatlı bir şey tüketmek adeta bir "mutluluk nörohormonu" gibi etki gösterebilir.
- Alışık olduğunuz çalışma ortamında çalışın; bu, iş atmosferi hissini pekiştirir.
- Psikolojik olarak travmatik olabilecek materyallerle çalışırken (zorlayıcı tanıklıklar, şiddet unsurları, yaralanmalar içeren görüntüler vb.), bir süre sınırı koyun ve bu sınıra uyun.
- Ekranda şiddet sahneleri gibi zorlayıcı görüntüleri izlemeden önce, küçük bir önizleme penceresinde bakmak veya görüntüleri kaydırarak kare kare taramak tavsiye edilir; bu, beynin algılamaya hazırlanmasına yardımcı olur.
- Duygusal açıdan zorlayıcı görsel içerikleri ilk kez izlerken, ekran parlaklığını ve sesi azaltın. Teknoloji izin veriyorsa, siyah-beyaz modunu veya sepya efektini etkinleştirin; bu, içeriğin üzerinizde yarattığı yoğun hissi hafifletir ve dolaylı travmayı önlemeye yardımcı olur (Zhabska, 2022).

Çatışma bölgesinde çalışırken destek almak ve ruh sağlığınızı korumak için bir psikolog, aşağıdaki yöntemleri tavsiye etmektedir:

- Durumu anlayan ve sizi, özelliklerinizi iyi bilen bir uzmanla konuşma (danışma) vesilesiyle stresinizi azaltmak için tavsiye veya destek alabileceğiniz güvendiğiniz bir psikoloğunuz olsun.
- Çatışma bölgesinde çalışan medya sektöründeki meslektaşlarınızla ortak bir sohbet grubu oluşturun ve iletişimde kalın.
- Göreve gitmeden önce psikolojik dayanıklılık ve ruhsal ilk yardım eğitimlerini alın. Askeri çatışmalar sırasında, bu yöntem hem gazeteciler hem de çevresindekiler için savaş kaynaklı psikolojik travmayı önlemeye yardımcı olabilir (Zhabska, 2022).

Korku ve kaygı, vücutta biyolojik dayanıklılık mekanizmalarını tetikleyen ve gerekli kaynakları harekete geçiren normal insan duyguları ve durumlarıdır. Diğer tüm duygular ve ruh hâlleri gibi, bunlar da yönetilebilir veya en azından bunların doğası ve bu hâllerden çıkış yolları —faaliyet değişikliği de dâhil olmak üzere— anlaşılabilir. Gazetecilik mesleği, sadece afet bölgelerinde değil, her durumda zihinsel dayanıklılık becerilerine özel bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu nedenle, bu hususa gereken önemi göstermenizi ve zorlayıcı ruhsal durumlarla başa çıkmak için kendi yöntemlerinizi geliştirirken profesyonel eğitmenler ya da uzmanlardan destek almanızı tavsiye ederiz.

Kriz bölgelerinde gazeteci olarak çalışmak, zorlu durumlarla başa çıkmayı sağlayan belirli yetkinlikler ve beceriler dâhil olmak üzere, yüksek düzeyde psikolojik hazırlık gerektirmektedir. Stres, üzerine çok sayıda araştırma yapılmış bir konudur ve etkilerinin üstesinden gelmek için çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Aralıksız bilgi akışı ve hızlı tepki verme gerekliliğiyle dijital çağın günlük yaşam koşulları, toplumdaki stres sorununu daha da derinleştirmektedir. Bu durum, psikoloji, tıp, nörobiyoloji ve diğer ilgili alanlardan elde edilen bilgilerle birleştirilen tavsiyeler, uzmanlaşmaya yönelik eğitimler ve kapsamlı bilimsel çalışmaların geliştirilmesi için zemin hazırlamıştır.

Editörler, kriz bölgelerinden dönen gazetecilere destek olmanın ne kadar önemli olduğunu farkındadır. "Safety Guide for Journalists: A handbook for reporters in high-risk environments" (Gazeteciler için Güvenlik Rehberi: Yüksek Riskli Ortamlardaki Muhabirler İçin El Kitabı) (UNESCO, 2017, s. 89), travma sonrası stres bozukluğunun (TSSB) etkilerini hafifletme ve çalışanların rutin işlerine yeniden adapte olmalarına yardımcı olma gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu destek, önleyici iletişimin ötesine geçerek, toplu desteğin teşvik edilmesini, aileler ve yakınlar için tavsiyeler sunulmasını ve bu uyum sürecinde rahat bir ortam sağlanmasını kapsamaktadır.

Afet Mağdurlarına Yardım Etmek

Gazeteciler, önemli meseleleri bildirir, tespit eder ve öne çıkarırlar. Kamuoyunun afet algısını, afete ilişkin ihtiyaçları ve destek yönlendirmelerini şekillendiren mesajlar oluştururlar ve bunu genellikle geniş bir küresel bağlam içinde yaparlar. Gazetecilerin bilgi alışverişi sisteminde tek başlarına çalışmadıklarını da düşündüğümüzde, afet mağdurlarına yardım edilmesinin bu yönü

ne kadar vurgulansa azdır. Yeterli sayıda haber ve yayın, yardım çalışmaları noktasında harekete geçilmesini ve hızlı müdahaleyi tetikler ve bu da yardımların afetin getirdiği zorluklarla orantılı bir hâle gelmesini sağlar.

Mağdurlara yönelik yardım süreci birkaç farklı kademedede gerçekleşir. Bu yardımlar, genellikle devlet yardımlarını, uluslararası kuruluşlardan ve diğer ülkelerden gelen yardımları, ayrıca sahada doğrudan görev yapan çeşitli hizmet birimleri, kurumlar ve gönüllülerden (sağlık çalışanlarından lojistik uzmanlarına kadar) gelen yardımları kapsar. Ayrıca, afetin akut evresinden sonra iyileşmeyi ve travmanın atılmasını hedefleyen uzun vadeli yardımlar da sürecin bir parçasıdır. Afet durumlarında her kademedede yardım açısından çok önemli bir bileşen, insanların yaşadıkları talihsizlik sonrası yalnız bırakılmışlık duygusunu yaşamamaları için sağlanan destek ve bakımdır.

Afet durumunda gazeteciler olay yerinde yaralanmış veya fiziksel açıdan kötü durumda olan ve tıbbi yardıma ihtiyaç duyan insanlarla karşılaşmaya hazırlıklı olmalıdır. Bu gibi durumlar sıkça ortaya çıkar ve doğru adımların atılmasını gerektirir. Tıp diploması ya da özel tıbbi eğitimi olmayan (örn. sertifikalı ilk yardım veya taktik tıp kursunun tamamlandığına dair bir sertifika) bir kişinin böyle bir yardım faaliyeti sunmak için izni yoktur. Bazı durumlarda bu, idari ya da cezai sorumluluğa yol açabileceği gibi, en önemlisi, sağlığın bozulması veya can kaybına neden olabilir.

Gazetecilerin karşılaşabileceği bir diğer durum ise, materyal hazırlığı sırasında ya da hayat kurtarmanın mikrofonu ve kamerayı bir süreliğine kenara koymaktan gerçekten daha önemli olduğu zamanlarda mağdurlara yardım etmektir. Bu durumlarda gönüllü faaliyetleri koordine eden afet müdahale merkezine başvurulması tavsiye edilir. O anda ihtiyaç olan şey enkaz temizliğine katılacak bir çift el değil, çocukları taşıyabilecek veya bir sağlık görevlisini gerekli yere ulaştırabilecek bir sürücü olabilir. Afet bölgesindeki girişkenliğiniz ve duyarlılığınız değerli olsa da, kurtarma ekiplerinin koordineli çalışmaları da en az bunun kadar önemlidir.

Ayrıca afet bölgesindeki yardım faaliyetine ilişkin hazırlık sürecine de değinmemiz gerekir. Mağdurlara yardım etmek için gereken pratik becerileri geliştirmeye ve gönüllüleri eğitmeye odaklanan birçok ulusal ve uluslararası program bulunmaktadır. Erasmus+ programı da benzer girişimler içermektedir (European Education and Culture Executive Agency, 2023). Ayrıca, Erasmus+

projeleri aracılığıyla uluslararası bir ekibin parçası olabilir, daha fazla bilgi edinebilir ve daha fazla katkı sunabilirsiniz; zira modern dijital teknolojiler, daha iyi sonuçlar elde etmek için girişimlerin ve çabaların birleştirilmesine olanak tanımaktadır.

Sosyal Ağlarla Çalışma Stratejileri (Afetlerde Sosyal Ağların Rolü ve Etkili Kullanım Yöntemleri)

Sosyal ağların afet haberlerinde kullanılmasına yönelik stratejik model, afet olgusuna has özelliklere dayanmaktadır. Sosyal medya verileriyle çalışmanın taktik düzeyi bilgi doğrulama, verilerin netleştirilmesi ve karşılaştırılması, birincil kaynakların tanımlanması ve kullanılması gibi unsurları içerirken, afet sırasında sosyal ağların kullanıldığı stratejik boyutu aşağıdaki adımlarla gerçekleştirilir:

- Sosyal medyadaki mesajların yoğunluğunu veya belirli mesajlara ve olgulara verilen toplumsal tepkileri analiz ederek tema ve sorun tespiti yapmak.
- Aynı bağlamda, ön tepkileri ölçmek için kendi içeriklerinizi kısaltılmış ya da bölümlendirilmiş biçimde yayımlamak; örn. kısa mesaj paylaşımına olanak sağlayan “X” (eski adıyla Twitter) aracılığıyla.
- Bilgi biriktirmek ve bir konu üzerinde uzun vadeli çalışmaya bağlam oluşturmak amacıyla belirli konular veya gruplar belirlemek.
- Uzmanlarla sosyal medyada genel izleyici kitesince kendilerinin yargı ve tahminlerine verilen tepkilere dayalı olarak çalışmak.
- Belli durumlarda maddi ve manevi destek başlatmak için sosyal ağları kullanmak.
- Sosyal medya etkileşimleri üstünden belirli tema ve sorunlar hakkındaki kamuoyu algısının dinamiklerini izlemek - Belli tepkilerin kayda değer bir süre boyunca gösterdiği artış ya da azalmanın gözlemlenmesi (bu model askeri ya da sosyal çatışmaların seyrini yansıtmaması açısından faydalıdır.)

Yukarıdaki liste kapsamlı olmamakla birlikte stratejik sosyal medya kullanımının yönlerini ortaya koymaktadır. Ancak gazeteciler elde edilen veri ve gözlemlerin ilişkilendirilmesinin doğrulamadan sonra yapılması gerekebileceğinin farkında olmalıdır. Burada

genellikle gönderi veya tepki başına belirli bir fiyat karşılığında yapay olarak oluşturulmuş hesaplar kullanarak çok sayıda insandan bilgi veya tepki yayan “bot çiftlikleri” gibi olguların varlığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Sosyal ağların stratejik kullanımıyla alakalı birçok durumda gazetecilerin ciddi miktarda veriyi analiz etmekle uğraşması gerekir. Afet sırasında, hatta olay yerinden döndükten sonra dahi büyük veri setlerini karşılaştırmak ve analiz etmek zor olabilir. Böylesi durumlarda sinir ağı araçları, eldeki görevi doğru şekilde yorumlamak ve daha sonra geliştirilebilecek ön sonuçlar veya genellemeler elde etmek için kullanılabilir. Bu çalışmanın etkili olabilmesi ve elde edilen sonuçların geçerli sayılabilmesi için, yapay zekâ ile çalışmaya yönelik tavsiyeler içeren bir eğitim almanız veya bir çevrimiçi seminere katılmanız tavsiye edilir.

Tematik Çalışmalar

Dijital çağda gazeteciliğin işleyişine ilişkin araştırmalar, son 5–10 yılda önemli değişimler yaşamıştır. Araştırmacılar sinir ağlarına ve yapay zekânın (YZ) potansiyeline giderek daha fazla odaklanmaktadır. Günümüzde yapay zekâ bilim, üretim, eğlence, günlük yaşam ihtiyaçları ve hatta yaratıcılık gibi pek çok alandaki potansiyel uygulamaları nedeniyle araştırmaların ön saflarında yer almaktadır. Ancak gazeteciler, bu dönemden önce de önem taşıyan konulara ilişkin araştırmalardan —veri doğrulama ve dijital hakikatin tesisine yönelik teknolojik çözümler üzerine hazırlanmış bilimsel ve pratik el kitapları ile monografilerden— vazgeçemezler. Daha önce "Verification Handbook" (2016) adlı esere atıfta bulunmuştuk; kapsamlı bir uluslararası çalışma olması nedeniyle bu eseri özellikle tavsiye ediyoruz. Ayrıca, akıllı telefonunuzda görüntüleri veya sosyal medya mesajlarını doğrulamanıza yardımcı olacak diğer güvenilir kaynaklardan da yararlanabilirsiniz.

Şimdi yeniden yapay zekâ konusuna dönelim. Bu olgu iki farklı eksende incelenmektedir: birincisi, sinir ağları ve yapay zekâ dünyasında insan varoluşunun felsefesi; ikincisi ise yapay zekânın belirli ihtiyaçlar için kullanımına yönelik özgün özelliklerdir. İlk eksen, bizi yapay zekâ teknolojilerinin gelişiminden doğabilecek tüm öngörüler, korkular ve tavsiyelerle tanıştırır (evet, yazarlar "Rise of the Machines" (Makinelerin Yükselişi) kavramına da hâkimdir.) Bu tür eserler arasından, "Total Automation: How Computer Algorithms Are Changing the World" (Steiner, 2018) adlı monografiyi örnek gösterebiliriz. Gerçekten de, bu konu üzerine birçok ciddi ve yerinde

çalışma yapılmıştır; bu yayınların bazılarının felsefi bağlamları ise gerçekliği yeniden değerlendirmek için zemin oluşturmaktadır.

İkinci eksen, daha çok yakın zamanda yayımlanan çalışmlarca temsil edilmektedir; bu, yapay zekânın gerçek ihtiyaçları karşılamak üzere kullanılmasının görece kısa bir geçmişe sahip olmasıyla uyumludur. Bu yayınlar, daha çok yapay zekâ ile çalışma veya diğer ilgili etkileşim biçimlerine yönelik algoritmalar içeren tavsiye ve önerilere odaklanmakta ve olgunun gelişimindeki eğilimlere yoğunlaşmaktadır. İkinci eksen kapsamında yayımlanan çalışmlar, gelecekteki teknolojik değişimleri ve yapay zekânın kullanım olanaklarını takip etme konusunda geniş bir yelpaze sunmaktadır. Bu alandaki yayınlar arasında iki çalışmayı örnek olarak gösterebiliriz: *The Creativity Code: How AI Learns to Write, Draw, and Think* (Saitou, 2023) ve *Artificial Intelligence in Media* (Krainikova, Voldolazka, Ryzhko ve Sytnyk, 2025).

Dijital çağ konularının gelecekteki gelişim olanakları, günümüzde yapay zekânın yeteneklerinin gelişim olasılıklarına ve şu soruya yanıt aramaya odaklanmaktadır: İnsanlık için bir tehdit oluşturuyorlar mı? Önemli bir husus, yapay zekâ tarafından oluşturulan görsel verileri doğrulamanın, bir metnin yazarının yapay zekâ olduğunu tespit etmekten daha kolay olmasıdır. Zamanla bu bir sorun hâline gelebilir; zira bazı durumlarda sinir ağları, haberlerin yanı sıra, onları seslendiren sunucuları da üretmek için kullanılmaktadır. Ancak yapay zekâ henüz kriz bölgelerinde görevlendirilebilecek yetkinlikte değildir; bu nedenle, afet haberciliğine hakim medya çalışanlarına hâlâ büyük ölçüde ihtiyaç duyulmaktadır.

Tavsiyeler

Günümüzde dijital teknolojiler, mesleki beceri ve yetkinliklerin geliştirilmesinde öncelikli bir konudur. Bu nedenle, öncelikli tavsiye, bu teknolojilerde ustalaşmak için göstermeniz gereken çabayla ilgilidir. Bu çaba önemli görünür, aynı zamanda ölçülebilir niteliktedir: veri doğrulama, açık kaynakları (uydu verileri dâhil) kullanabilme, doğruluk kontrol araçlarını uygulama ve diğer bilgi teknolojisi becerileri, hazırlayacağınız içeriklerin doğruluğunu ve etkileyciliğini artıracaktır.

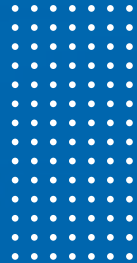
Her insan icadında olduğu gibi, yapay zekâ da mesleki görevlerde önemli ölçüde yardımcı olabilir; ancak aynı zamanda, gerçekten karmaşık işleri devralarak gelişimi kısıtlayabilir. Tekerleğin icadının üzerinden binlerce yıl geçmiş olmasına rağmen,

hâlâ hem yürümeyi hem de tekerlek kullanmayı aynı kolaylıkla yapabiliyoruz. Benzer şekilde, yapay zekânın potansiyelini bilinçli biçimde kullanmanızı öneririz: tekdüze, tekrarlayan ve büyük çaplı işler yapay zekâyâ bırakılırken; yaratıcılık ve üslup ise gazetecinin alanı olarak kalmalıdır. Yapay zekânın veri analizi, bilgi toplama ve takvim düzenleme konularındaki yetkinliklerini; en azından sağladığı sonuçların ardındaki düşünsel mekanizmayı artık kavrayamaz hale geldiğiniz ana kadar küçümsemeyin. O an geldiğinde, en azından yapay zekâ ile nitel olarak eşit ilerleyebilmek ve onun sıkıcı, tekdüze işleri yapmaya devam etmesini sağlamak için veriyle çalışma konusunda yeni yöntemler öğrenin.

Kendi stratejilerinizi geliştirin. Günlük yaşam ve rutin görevler, uzun vadeli hedef ve fikirlerimizi sürekli olarak belki de hiç gelmeyecek bir "sonraya" ertelememize yol açarak gelişimimizi engelleyebilir. Bir afet bölgesine gidip materyal topladıysanız, konu size dokunduysa ve defterinizde birçok fikir ve iletişim bilgisi biriktiyse, belgesel türünde bir kitap yazmayı, film kurgulamayı, etkileşimli bir veri merkezi oluşturmayı ya da zor zamanlarda orada bulunan insanları bir araya getirecek, restorasyonu tamamlanmış bir mekânda bir dayanışma festivali düzenlemeyi düşünebilirsiniz. Belki de bu el kitabı güncelliğini yitirdiğinde, afet haberciliği üzerine yapılacak bir sonraki çalışmanın yazarları, sizin gazetecilik çalışmalarınızdan alıntı yapacak.

Terimler Sözlüğü

Terimler Sözlüğü

Aşağıda verilen terimler ve anlamları genel niteliktedir ve bu rehber kitabın içeriğini anlamaya yardımcı olmak amacıyla sunulmuştur. Bu olguların ülkenizin mevzuatında nasıl tanımlandığına, içeriğin nasıl yorumlandığına ve bir gazetecinin acil bir durumdaki eylemlerinin mevzuatta nasıl düzenlendiğine dikkat etmenizi öneririz. Buna dikkat etmek önemlidir, çünkü terminolojiyi ve olguların içeriğini anlamada ve dolayısıyla acil bir durumda atılacak profesyonel adımlar hususunda çok farklı yaklaşımlar olabilir.

- **Kaza** - belirli bir bölgedeki halkın yaşamına ve sağlığına karşı tehdit oluşturan, konut, binalar ve ulaşımda tahribat yaratan, ve tehlikeli maddelerin yayılımına veya diğer olumsuz çevresel etkilere yol açan, insan eliyle meydana gelen tehlikeli olay.
- **Felaket** - ciddi veya geri dönüşü olmayan sonuçlara yol açan acil bir durum veya kaza.
- **Sivil Korunma**- halkı ve çevreyi koruma araçlarından müteşekkil bir devlet fonksiyonu.
- **Sivil Savunma Araçları** - acil durumlarda ve afetlerde halkın hayatını ve sağlığını korumak ve acil durumların sonuçlarını ortadan kaldırmak amacıyla kullanılan özel araç, gereç, tıbbi malzeme ve ilaçların yanı sıra toplu ve bireysel koruyucu donanımı ifade eder.
- **Afet Etkilerini Azaltma**- bir felaket veya başka bir acil durumun meydana geldiği bölgede yaşam destek sistemlerini ve ağlarını yeniden kurmayı amaçlayan eylem ve araçlar bütünü. Her ülkenin kendi mevzuatına tabidir, genellikle temel ihtiyaçları (yiyecek, su, sağlık, güvenlik vb.) karşılamayı hedefler; halkın ihtiyaçlarını karşılayacak ve güvenli yaşam koşulları sağlayacak şekilde bölgenin işlevsel olanaklarını geri kazandırmayı amaçlar. Özel olarak tesis edilmiş devlet kurumu/ kurumlarının eş güdümü çerçevesinde gerçekleştirilen afet etkilerinin azaltılmasına yönelik çalışmalara ulusal ve uluslararası kuruluşlar, şirketler, vakıflar ve gönüllüler katılır. Süreç, mevzuatta öngörülen norm ve yaklaşımlar doğrultusunda afet

etkilerinin azaltılmasına ilişkin aşamaların belirlenmesini ve her bir aşamanın amacının tanımlanmasını kapsar.

- ***Afet Etkilerini Azaltma Merkezleri*** - Afet etkilerinin azaltılmasına yönelik faaliyetler arasında eş güdüm sağlayan ve mağdurlara destek sunan özel örgütlenmeye sahip devlet yapıları. Bu tür yapıların faaliyetleri mevzuat veya diğer normatif düzenlemelere tabi olabilir. Bu yapıların işlevlerinden biri gazetecilere resmi akreditasyon sağlamak ve felaket veya sonuçları hakkında güvenilir (resmi) bilgi yaymaktır. Bu tür yapıların tipolojisi felaketin niteliğine göre farklılık gösterebilmektedir; bu yapılar, acil durumun türüne ve niteliğine bağlı olarak acil durum bakanlığı, polis teşkilatı veya askeri birlikler bünyesinde oluşturulmaktadır.
- ***Tehlikeli Olay*** - insan hayatını ve sağlığını tehdit eden veya maddi hasara yol açabilecek her türlü olay.
- ***Tehlikeli Faktör*** - kimyasal, biyolojik, radyolojik veya başka türde yayılmalar, yangın, kaza, silah etkisi ya da silah kullanımının sonuçları gibi insan yaşamı ve sağlığı için tehdit oluşturan tehlikeli bir olay bileşenidir. Tehlikeli faktörler tanımlandıktan sonra ilgili yapılar, tehlikeli olayların parçası olan ve bir ülke veya bölgedeki yaşam üzerinde daha geniş bir etkiye sahip olan bu tür olguların nedenlerini belirler veya belirlemeli ve açıklamalıdır. Tehlikeli faktör, acil bir durum veya tehlikeli bir olaydan ayrı olarak var olmaz.
- ***Afet Haberciliği*** - afetlere ve afet sonrasını ele alan, haberin objektifliğine ve çabukluğuna özel dikkat gösterilmesini, ayrıca haberciliğin etik normlarına ve ilkelerine bağlı kalmayı gerektiren ayrı bir habercilik türüdür. Ele alınan konuların doğası gereği afet haberciliği, birçok karmaşık hukuki tedbiri ve gazetecilerin güvenliği açısından bazı özel gereklilikleri beraberinde getirmektedir.
- ***Afet Mağdurları*** - acil durum teşkil eden bir olgunun tehlikeli faktörleri sonucunda yaralanma (yaralanmalar) yaşamış bir kişi veya bu kişilerden oluşan bir grup. Mağdurlar ayrıca toplu travma yaşamış kişileri veya bu kişilerden oluşan grupları da kapsar.

- **Tahliye** - Acil bir durum veya kaza durumunda insan hayatını korumak veya acil bir durumun sonuçlarından korunmak, değerli eşyalar ve önemli ekipmanların güvenliğini sağlamak amacıyla, nüfusun, değerli eşyaların ve ekipmanın düzenli bir biçimde bulunduğu yerden uzaklaştırılmasını hedefleyen önlemler bütünüdür.
- **Acil Durum Önleme** - Olası bir tehlikenin sonuçlarını hafifletmeyi amaçlayan, olası tehditler ve bunların sonuçlarının hafifletilmesi konusunda izleme, araştırma ve öngörü sağlayan yasal, politik, sosyal, ekonomik, organizasyonel, teknik ve sıhhi-hijyenik faktörlerden oluşan önlemler bütünüdür.
- **Acil Durum** - Belirli bir bölge ya da yapıda, o bölgenin veya yapının normal işleyiş koşullarının bozulmasıyla ortaya çıkan durumdur. Acil durum, bir kaza, doğal afet, salgın hastalık, yangın, silah kullanımı veya nüfusun yaşamı veya sağlığı için tehdit oluşturmuş veya oluşturabilecek herhangi bir olağanüstü olaydan kaynaklanabilir.
- **Afetler Sırasında Uluslararası Destek** - Ülkelerin ve sivil toplum kuruluşlarının, afetzedelerin sorunlarını çözmeye ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak yürüttükleri faaliyetlerdir. Uluslararası destek, aynı zamanda afetlerin uzun vadeli sonuçlarının hafifletilmesine yönelik çalışmalarda da sağlanır.

Afet Haberciliğın Sınırları ve Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

- Toplumsal veya askeri acil durumlar sırasında, gazeteciler, yaptıkları haberlerin çatışmada taraf olan gruplardan biri için farkında olmadan istihbarat kaynağına dönüşebileceğini ve bunun olayın seyrini etkileyebileceğini bilmelidir. Gazeteciler, gerginlikleri artırmamak veya daha fazla kayba neden olmamak için, bilgi paylaşımına ilişkin kuralları dikkatle incelemeli ve belirli türdeki bilgilerin yayımlanmasına dair hem duruma özgü hem de kalıcı yasaklara titizlikle uymalıdır. Bu kurallar aşağıda belirtilenleri de kapsamaktadır:

- Olayların tam konumlarını açıklamaktan kaçının.
- Olayla ilgili kişilerin kimliğini gizli tutun.
- Tehlikeli unsurların yol açtığı kayıpların sayısı ve niteliği.

Örneğin, Rusya-Ukrayna savaşı sırasında, hem sosyal hem de geleneksel medyada füze saldırıları ve diğer saldırıların tam konumuna ilişkin bilgi paylaşımı yapmak ya da füze ve insansız hava araçlarının etkisiz hâle getirilişine dair görüntüler çekip yaymak yasaklanmıştır. Bu kısıtlamalar, hava savunma sistemlerinin yerlerini gizlemek ve sonraki saldırılarda imha edilmelerini önlemeye yöneliktir. Bu tür bilgiler yalnızca Savunma Bakanlığı'nın veya diğer yetkili kanalların (örneğin basın sözcülerinin açıklamalarının ardından) resmî olarak yayımlamasından sonra paylaşılabilir.

- **Askeri Acil Durum** - Belirli bir bölgede, konvansiyonel silahlar veya kitle imha silahlarının kullanımı sonucunda, halkın yaşam ve faaliyet koşullarının bozulmasıyla ortaya çıkan; bu nedenle devlet ve toplumsal yapıların normal işleyişini kısıtlayan tali unsurların yanı sıra yangın, bölgesel kirlenme gibi diğer acil durumların da meydana geldiği durumdur.
- **İnsan Kaynaklı Acil Durum** - Ulaşım, sanayi tesisleri, enerji hatları, su temin veya kanalizasyon ağları gibi kritik alanlarda meydana gelen bir kaza sonucunda, belirli bir bölgede halkın yaşam ve faaliyet koşullarının bozulmasıyla ortaya çıkan durumdur. Bu tür olaylar; yangın, patlama ya da zararlı kimyasal veya biyolojik maddelerin sızıntısına neden olan ya da olmayan kazalar şeklinde gerçekleşebilir. Bu unsurların bir araya gelmesi, halk arasında can kayıplarına yol açabilir veya acil durum bölgesinde ve çevresinde normal yaşam koşullarını ciddi biçimde kısıtlayabilir.
- **Doğal Acil Durum** - Belirli bir bölgede, jeolojik, jeofiziksel veya meteorolojik nitelikteki tehlikeli bir doğa olayının etkisiyle halkın yaşam ve faaliyet koşullarının bozulmasıyla ortaya çıkan durumdur. Bu olaylar arasında depremler, heyelan ya da toprak kaymaları, seller, dağlık bölgelerdeki çığlar, doğal faktörler nedeniyle çıkan yangınlar, salgınlar nedeniyle yabani veya evcil hayvanların kitlesel ölümleri

ya da tarım ürünlerinin zararlılar veya bulaşıcı hastalıklar tarafından zarar görmesi veya yok olması şeklinde ortaya çıkabilir.

- **Sosyal Acil Durum** - Belirli bir bölgede silah kullanımı, insan kaçırma veya insanlara zarar verme gibi eylemler içeren çatışma ve protestolara sebep olan yasadışı ve anayasaya aykırı eylemler nedeniyle halkın yaşam ve faaliyet koşullarının aksamaya uğramasıdır. Bir askeri acil durumun aksine, çatışmayı ortaya çıkartmak ve sürdürmek amacıyla askerî operasyonlar yürütülmez ya da yabancı ülkelere ait askerî birlikler görevlendirilmez.
- **Felaket Türleri** - Felaket türleri seviye ve ölçeklerine göre aşağıdaki şekilde ayrılır: Kozmik, yer kabuğuyla ilgili, hidrosferik, biyosferik, toplumsal (savaş dahil), insan kaynaklı, ulaşım, endüstriyel ve bireysel (bireysel felaketler afet haberciliğinin konusu değildir).
- **Travma** - İnsan hayatı ve sağlığına yönelik doğrudan tehditlerin varlığı veya acil durum ve felaketlerin etkisi sonucunda kişinin sağlığının zarar görmesi, stres yaşaması, olaylara sağlıklı şekilde tepki verememesi ve normal yaşam düzenini sürdürememesi durumudur. Acil durumlar kolektif travmaya sebep olabilir. Kolektif travma; bir felaket, acil durum, ya da siyasi veya diğer sosyal oluşumların suç teşkil eden eylemleri sonucunda büyük bir insan grubunun, bazen de tüm toplumun psikolojik travma yaşamasıdır.
- **Gazeteciler İçin Afet Haberciliğinde Etik Kurallar** - Gazetecilerin afet sırasında yürüttüğü faaliyetlerinin niteliğini belirleyen; afetzedelerin özel yaşamlarını etkileyebilecek içeriklerin yayımlanmasına ilişkin sınırları düzenleyen yaklaşımlar ve ilkeler bütünüdür.
- **Mağdur** - Bir acil durum veya felaket sırasında, felaketten kaynaklanan tehlikeli faktörler sonucunda zarar gören veya hayatını kaybeden kişi veya kişi grubudur.

- ***Gönüllüler ve Gönüllü Kuruluşlar*** - Afet sonuçlarının hafifletilmesine yönelik çalışmalara katılan, tıbbi veya diğer yardımların sağlanmasını kolaylaştıran ve tahliyeler ile diğer tedbirlerin organize edilmesi süreçlerinde yer alan kişi ve yapılardır. Afetler sırasında gerçekleştirilen gönüllü faaliyetler, uluslararası toplum da dahil olmak üzere mağdurlara verilen desteğin bir göstergesidir. Gönüllü kuruluşlar, üyelerinin psikolojik dayanıklılıktan taktik tıbbı kadar eğitilmesini sağlar. Acil durum sonuçlarını hafifletme merkezi, afetlerden etkilenen ülke halkından duruma göre görevlendirilen gönüllüler de dahil olmak üzere tüm gönüllülerin faaliyetlerini koordine eder.

Kaynakça

Kaynakça

BBC News. (2023, 8 Şubat). *Turkey earthquake: Satellite pictures show scale of destruction*. <https://www.bbc.com/news/science-environment-64540696>

Buromensky, M., Shturhetsky, S., Bilz, E., Betz, M., Schuepp, C., & Kazanji, Z. (2016). *Journalizm u konfliktu: Naykraschi praktyky ta rekomendatsiyi*. [Çatışma ortamında gazetecilik: En iyi uygulamalar ve öneriler: Medya çalışanları için rehber] (D. Danylenko, H. Ivanchenko, O. Ivkina, O. Rykhlo, & O. Prostack, Trans.). VAITE Company.

CBS/AP. (2025, 13 Ocak). Güneybatı Japonya’da şiddetli deprem meydana geldi ve geçici tsunami uyarısı verildi. *CBS News*. <https://www.cbsnews.com/news/japan-earthquake-tsunami-advisory-jan-13-2025/>

Chow, D. (2025, 9 Ocak). Los Angeles yangınlarını besleyen tehlikeli kombinasyon: Olağanüstü kuraklık ve şiddetli rüzgarlar. *NBC News*. <https://www.nbcnews.com/weather/wildfires/what-fueled-la-fires-dry-conditions-wind-rcna186801>

Avrupa Konseyi. (2016). *Collection of Council of Europe documents “Safety of Journalists”*. <https://rm.coe.int/16806b5970>

Dovzhenko, O. (2018, 15 Temmuz). *Yak pysaty novyny* [Haber nasıl yazılır]. Medialab. <https://medialab.online/news/novyny1/> adresinden alınmıştır.

DW. (2023, 4 Ağustos). Slovenya ve Avusturya’daki sel felaketlerinde 3 kişi hayatını kaybetti. *DW*. <https://www.dw.com/en/slovenia-austria-floods-leave-3-dead/a-66443381>

DW. (2023, 5 Ağustos). İspanya: Katalonya’daki yangın sürerken binlerce kişi elektriksiz kaldı. *DW*. <https://p.dw.com/p/4UoTZ>

BBC Editorial Guidelines 2025. (2025). <https://www.bbc.co.uk/editorialguidelines/guidelines>

Emergency situations: Glossary of terms. (t.y.). In *Praktyka upravlinnia zakladom osvity* [Bir Eğitim Kurumunda Yönetim Uygulamaları]. Tsyfrovye vydavnytstvo MCFR [MCFR Digital Publishing].

15 Temmuz 2025 tarihinde, <https://edirshkoly.expertus.com.ua/storage/import/62e0d5ac2b9e27204.pdf> adresinden alınmıştır.

Avrupa Eğitim ve Kültür Yürütme Ajansı. (2023). *Avrupa Dayanışma Programı Kılavuzu 2023*. Avrupa Birliği.

Euronews. (2024, 17 Eylül). *Polonya, şiddetli selden etkilenen bölgelerde doğal afet durumu ilan etti.* . <https://www.euronews.com/my-europe/2024/09/17/poland-declares-state-of-natural-disaster-in-areas-of-flooding>

Euronews. (2024, 17 Eylül). Polonya Başbakanı, binlerce kişinin tahliye edilmesine neden olan felaket için AB'den yardım fonu talep etti. *Euronews*. <https://www.euronews.com/my-europe/2024/09/17/polish-pm-calls-for-eu-relief-funding-as-thousands-forced-to-evacuate>

Avrupa Dayanışma Programı. *Current changes in the 2023 program*. (t.y.). 15 Temmuz 2025 tarihinde, <https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/european-solidarity-corps-2023-2024.pdf> adresinden alınmıştır.

Gaffrey, M., Winson, M., Shapiro, E., Pereira, I., Deliso, M., El-Bawab, N., & Shakvwy, K. (2023, February 15). *Türkiye-Suriye deprem güncellemeleri: Ölü sayısı 41,000'i aştı*. *ABC News*. <https://abcnews.go.com/International/live-updates/turkey-earthquake/?id=96913081>

Ghosh, P. (2023, February 10). *Türkiye depremi: Nerede meydana geldi ve neden bu kadar ölümcül oldu?* *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/science-environment-64540696>

Gozzi, L., Thorpe, N., Easton, A., & Cameron, R. (2024, September 17). Orta Avrupa'yı vuran sel felaketi nedeniyle Polonya'daki bir şehir tahliye çağrısı yaptı. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/articles/c5yjjqv84eo>

Institute of Mass Information. (2016). *Journalist and (UN) safety: A guide for journalists working in dangerous conditions*. Institute of Mass Information. <https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Zhurnalistski-nebezpeka.pdf>

Journalistic standards: Information reference. (t.y.). *Institute of Mass Information*. 15 Temmuz 2025 tarihinde, <https://imi.org.ua/monitorings/jurnalistski-standarti-informatsiyna-dovidka-i28623> adresinden alınmıştır.

Konrad-Adenauer-Stiftung. (2017). *The media in disaster and conflict: A handbook for journalists*. Yazar.

Knight, S. (2016). Preparing for disaster coverage. A. Silverman & S. Subak (Eds.), *Verification handbook: A definitive guide to verifying digital content for emergency coverage* eserinde. <https://verificationhandbook.com/>

Krainikova, T., Voldolazka, S., Ryzhko, O., & Sytnyk, O. (2025). *Artificial intelligence in media*. Morpheus.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.

Mendonca, D. (2023, 7 Ağustos). Slovenya Başbakanı, ülkeyi vuran “şimdiye kadarki en kötü doğal afet” olan sel felaketinde en az altı kişinin hayatını kaybettiğini açıkladı. CNN. <https://edition.cnn.com/2023/08/07/europe/slovenia-floods-intl>

Pavliv, V. (2015). *Reportazh: Mizh faktamy ta emotsiyamy* [Habercilik: olgular ve duygular arasında]. *Praktychnyy posibnyk dlya zhurnalistiv*. Vydavnytstvo Ukrayinskoho Katolytskoho Universitetu.

Pereira, I. (2023, 7 Şubat). Türkiye ve Suriye’deki depremzedelere nasıl yardım edilebilir? *ABC News*. <https://abcnews.go.com/US/earthquake-victims-turkey-syria/story?id=96948818>

Psychological safety of journalists during the war. (2022). *National Union of Journalists of Ukraine*. 15 Temmuz 2025 tarihinde, <https://nsju.org/anonsy/psychologichna-bezpeka-zhurnalistiv-pidchas-vijny-anons-treningu/adresinden-alinmiştir>.

Radchyk, R. (2019). *Analitychni zhanry* [Analitik türler]. Dnipro.

Radchyk, R. V. (2015). *Zhurnalistyska profesiia: Informatsiini zhanry* [Gazetecilik mesleği: Bilgi türleri]. Kyiv University.

Regan, H., Akbarzai, S., Kobayashi, C., & Maruyama, M. (2024, January 2). Japonya tsunami uyarılarını kaldırırken ve ölü sayısı artarken depremde kurtulanları bulmak için ‘zamana karşı mücadele’ devam ediyor. CNN. <https://edition.cnn.com/2024/01/02/asia/japan-earthquake-tsunami-warnings-tuesday-intl-hnk>

Safarov, A. (2019). *Zhurnalisty na mistsi katastrofy* [Afet mahallindeki gazeteciler]. <https://j-mama.imi.org.mua/article/zhurnalisty-na-mistisi-katastrofy-i83>

Saitou de, M. (2023). *The creativity code: Art and innovation in the age of AI*. ArtHuss.

Silverman, C. (Ed.). (2014). *Verification handbook: A definitive guide to verifying digital content for emergency coverage*. European Journalism Centre. <https://verificationhandbook.com/>

Silverman, C., & Subak, R. (2016). *When hazard warnings fall apart*. In *Verification handbook: A definitive guide to verifying digital content for emergency coverage* eserinde. <https://verificationhandbook.com/>

Steiner, C. (2018). *Automate this: How algorithms took over our markets, our jobs, and the world*. Nash Format.

Symons, A. (2023, 27 Mart). *İspanya'da 'mega orman yangınları' dönemi başladı. Suçlu iklim değişikliği mi?* Euronews. <https://www.euronews.com/green/2023/03/27/the-era-of-mega-forest-fires-has-begun-in-spain-is-climate-change-to-blame>

Tools and tips for creating reports. MediaDev Fundraising Guide in Ukrainian. (t.y.). MediaDev Fundraising Guide in Ukrainian. <https://ua-fundraising.gfmd.info/crisis-emergencies/resursy/porady-dlia-reportazhiv>

Ukrayna Devlet Acil Durum Servisi Özel Hızlı Müdahale Merkezi. (2021, 4 Şubat). *Trauma (psychological trauma)*. <https://2scshr.dsns.gov.ua/uk/news/ostanni-novini/405> adresinden alınmıştır.

UNESCO. (2017). *Safety guide for journalists: A handbook for reporters in high-risk environments*. UNESCO Dijital Kütüphanesi. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000259837>

"Her şeyi eski haline getirecek ve yeniden inşa edeceğiz. Ama nefret yüzyıllar boyunca yaşayacak": Kiev ve Dnipro'da, saldırıların ardından bir yol bir gecede onarıldı. (2022, 11 Ekim). Dzerkalo Tyzhnia (ZN.UA). <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/vse-vidnovimo-i-vse-vidbudujemo-ale-nenavist-zhitime-stolititjami-u-kijevi-ta-dnipri-za-nich-vidremontuvali-dorohu-pislja-prilotiv-.html>

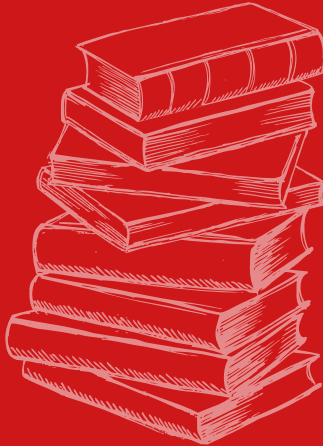
Weischenberg, S. (2011). *Novynna zhurnalistyka: Navchalnyy posibnyk* [Haber gazeteciliği: Bir çalışma kılavuzu] (V. F. Ivanov, Ed.). *Akademiya ukrayinskoyi presy* [Ukrayna Basın Akademisi].

“Yaralı Üniversite.” Rektör Volodymyr Buhrov, Taras Shevchenko Ulusal Üniversitesi’nin gördüğü hasar hakkında konuştu. (t.y.). *Suspilne.Media*. 15 Temmuz 2025 tarihinde, <https://suspilne.media/culture/292372-poranenij-universitet-pro-uskodzenna-knu-imeni-tarasa-sevcenka-rozpovidae-rektor-volodimir-bugrov/> adresinden alınmıştır.

Zhabska, Y. (2022). *Yak zhurnalistkam pidtrymuvaty svoye emotsiynе zdorovya v umovakh viyny* [Gazeteciler savaş sırasında duygusal sağlıklarını nasıl koruyabilirler]. <https://tj.org.ua/yak-zhurnalistkam-pidtrymuvaty-svoye-emocziyne-zdorovya-v-umovah-viyny/>

2. BÖLÜM

AFET HABERCİLİĞİ ETİK REHBERİ

2.1.

Gazetecilikte Etik Nedir?

2.1. Gazetecilikte Etik Nedir?

Giriş

6 Şubat 2023, 04:17 Türkiye'nin güneyi şiddetli bir depremle sarsıldı. Üzerinden birkaç dakika geçmişken sosyal medyada çelişkili iddialar ortaya atıldı: “7,8 şiddetinde”, “binlerce ölü”, “şehirler yok oldu”... Yerel basından gazeteciler bir seçim yapmak zorundaydı; ya resmi açıklamaları bekleyecek ya da kendi gözleriyle gördüklerini haber yapacaklardı.

İlk fotoğraf bir Türk foto muhabirinden geldi: enkazın bir görüntüsü, altında ise yorum yok. Beş dakika geçmeden bu görsel yirmi uluslararası ajans tarafından paylaşıldı. Bir saat geçmişti ki söz konusu fotoğraf yaşanan trajedinin sembolü haline geldi. Peki, ya bu görsel depremin merkez üssünden değil de geçen yılki bir kazaya ait eski bir fotoğrafta? Ya söz konusu gazeteci yer konusunda bir hata yaptıysa?

Afet haberciliğinde etik, hız ve doğruluk, bilme hakkı ile özel hayatın gizliliği, bilgilendirme ve koruma arasında bıçak sırtında yürümek gibidir. Geleneksel gazetecilikte haber doğrulama süreci günler hatta aylar sürebilirken afet haberciliğinde her şey dakikalar içinde gerçekleşir. Sıradan gazeteciler bir konuya ertesi gün dönme ayrıcalığına sahipken bir afetin tam ortasında bulunan gazeteciler yarının çok geç olabileceğini bilir.

Yaptığımız ankete göre gazetecilerin yüzde 92,2'si, afet durumlarında çalışmanın gereklilikleri konusunda bilgi eksiklikleri olduğunu kabul etmektedir. Bu da mesleğin bir paradoksudur. Yıllarca siyaset, ekonomi ve kültür haberleri yapar ama sonra bir gün kendinizi gerçek bir kaosun tam ortasında savunmasız halde bulursunuz. Bu kaos ise sizden mesleki anlamda mükemmel olmanızı bekler.

Gazetecilikte Etiğin Temel İlkeleri ve Değerleri

Güven Mimarisi

Afet haberciliğinde etik, yedi temel üzerine inşa edilmiştir. Bu temeller, onlarca yıllık mesleki deneyim ve acı verici hatalar sonucunda şekillenmiş; gazetecilerin afet olaylarını haberleştirirken uyması gereken ahlaki prensipler ve mesleki normlar bütünüdür. Bu olaylar arasında doğal afetler (depremler, seller, yangınlar), insan kaynaklı kazalar, terör saldırıları, savaşlar ve diğer kitlesel trajediler yer almaktadır.

Gazetecilikte doğruluk, yalnızca doğruyu söylemekle kalmayıp, gerçeği titiz bir şekilde arama çabasıdır. Afet durumlarında doğruluk hayatı önem kazanır. Örneğin bir tahliyeye dair doğru olmayan bir haber birçok can kaybına yol açabilir. Bill Kovach ile Tom Rosenstiel'in "The Elements of Journalism" (Kovach ve Rosenstiel, 2011) adlı eserine göre "gazeteciliğin ilk sorumluluğu hakîkate karşıdır". Ama olgular birbiriyle çelişip doğrulamak için zaman olmadığında hakîkat nedir ki?

Afet haberciliğinde bağımsızlık, yaşanan felaketin boyutunu küçültmeye çalışan yetkililerin baskısına direnmek anlamına da gelebilmektedir. Öte yandan, bağımsızlık, resmî kaynakları görmezden gelmek demek de değildir. Gerçek bağımsızlık, manipüle edilmeden bütün bilgi kaynaklarını kritik bir açıdan değerlendirebilme becerisinde yatmaktadır.

Gazetecilikte adil olmak, bir çatışmanın tüm taraflarını yansıtmayı gerektirir. Bir afet durumunda söz konusu "taraflar" sadece mağdurlar ya da kurtarıcılar değil aynı zamanda felaketten sorumlu olanlardır. Adil olmak demek ne suçluyu gizlemek ne de masumu yanlış bir şekilde suçlamak demektir.

Hesap verebilirlik, bir gazetecinin yaptığı haberlerin sorumluluğunu almasıdır. Afet durumlarında bu ilke ayrıca bir anlam kazanır zira yapılan hataların ölümcül sonuçları olabilir. Hesap verebilirlik aynı zamanda hataları düzeltmek ve onları hızla ve alenen kabul etme konusunda hazır olmak anlamına da gelmektedir.

Bu noktada insaniyet, uygulaması en zor ilke olabilir. Yapılan bir ankette gazeteciler, manipülasyondan kaçınma ve insanlıklarını koruma becerilerini beş üzerinden 4,43 olarak değerlendirmiştir. Bu yüksek oran, insanlığın sansasyon uğruna feda edildiği gerçek durumlarla çelişmektedir.

İnsanlık, acı verici gerçekleri susturmak anlamına gelmemektedir. Tam tersi, bilginin, mağdurların haysiyetlerine saygı gösteren, yeni yaralar açmayan ve kamu yararına hizmet eden bir şekilde sunulmasını gerektirmektedir. Bu, felaketi bir gösteriye dönüştürmeden anlatma sanatıdır.

Afet durumlarında özel hayatın gizliliğini gözetmek özellikle zorlu bir hâl almaktadır. Yasın kamusal bir boyutu da vardır zira toplumun yaşanan felaketin boyutunu bilme hakkı vardır. Ancak yasın aynı zamanda şahsi bir boyutu da vardır ki bu bireylerin şahsen çektikleri acılardır. Gazetecilik etiği bu iki boyut arasında bir denge kurmayı gerektirmektedir.

Nesnellik, gazetecilik etiğinin belki de en tartışmalı ilkesidir. Tamamen nesnel olmak imkânsızdır, her gazetecinin kendi deneyimleri, değerleri ve ön yargıları vardır. Ama bu nesnellik için çaba gösterilmemesi gerektiği anlamına gelmez.

Ne var ki afetler, soğukkanlı bir değerlendirme yapma fırsatını çoğu zaman vermez. Panik, acı ve kaos söz konusu olduğunda duygusal tarafsızlık alaycılık gibi gözükebilir. Bu noktada nesnellik kayıtsızlıktan ziyade en ağır şartlarda bile zihni berrak tutabilme becerisi olarak şekillenir.

Zamansal Paradoks: Zaman, Doğruluğun Düşmanı Olduğunda

Geleneksel gazetecilikte zaman bir ayrıcalıktır. Bir gazeteci bir konuyu günlerce, haftalarca ya da aylarca araştırabilir. Kaynaklarına geri dönebilir, bilgilerini doğrulayabilir ya da uzmanlara danışabilir. Afet haberciliği bu ayrıcalığı acımasızca ortadan kaldırır, haberi ne kadar hızlı girerseniz hata payı da o kadar artar. Doğrulama süresi uzadıkça kamu bundan o kadar az yarar sağlar.

Araştırmamıza göre gazetecilerin yüzde 76,9'u afet sırasında çalışırken etik kılavuz ilkelerde bir eksiklik hissetmektedir. Bu rakam, mesleğin kendine özgü zorluklarını gözler önüne sermektedir. “Normal” zamanlar için oluşturulmuş standart etik kodları olağanüstü durumlarda yetersiz kalmaktadır.

Duygusal Yoğunluk: Profesyonellik ile İnsanlığın Kesişim Noktası

Geleneksel gazetecilikte bir gazeteci kendi hayatını riske atacağı durumlarla nadiren karşılaşmaktadır. Savaş muhabirliği bile bir ölçüde duygusal mesafe tanır. Afet haberciliği ise bu mesafeyi yıkıp geçmektedir.

Afetlerin sebep olduğu duygusal yoğunluk geleneksel gazetecilikte karşılaşılmayan etik ikilemleri de beraberinde getirir. Gazeteci bazen sadece bir gözlemci değil aynı zamanda yaşanan felaketin potansiyel mağduru hâline gelir. Bu durum gazeteciliğin klasik ilkeleri olan mesafe ve nesnelliğin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılar.

Çoklu Hedef Kitle: Bir Metnin Herkese Hizmet Etmesi Gerektiğinde

Geleneksel gazetecilik, açıkça belirlenmiş bir hedef kitleye sahiptir. Bir iş dünyası yayını için ekonomi haberi, kamu politikası medyası için siyasi bir analiz ya da magazin dergileri için eğlence içerikleri hazırlanır. Afet haberciliği bu sınırları ortadan kaldırmaktadır.

Ekim 2024'te Valensiya'daki sel olayında İspanyol medyası emsali görülmemiş bir sorunla karşılaştı. Hedef kitleleri eş zamanlı olarak:

- Tahliye hakkında pratik bilgiye ihtiyaç duyan yerel halk;
- Diğer bölgelerden, sevdikleri hakkında haber almaya çalışan mağdur akrabaları;
- Afetin boyutunu anlamak isteyen uluslararası toplum;
- ve karar verme sürecinde doğru verilere ihtiyaç duyan uzmanlar ve yetkililerden oluşmaktaydı.

Peki, bu grupların hepsinin ihtiyaçlarını karşılayabilecek tek bir haberi nasıl yazarsınız? Akrabalar için duygusal bir üslubu, uzmanlar içinse gerçekçi bir üslubu nasıl net bir şekilde bir araya getirirsiniz? Yerel bağlamı korurken uluslararası düzeyde anlaşılır olmayı nasıl başarabilirsiniz?

Sonuçlar İçin Etik Sorumluluk

Geleneksel gazeteciliğin ani ve ölümcül sonuçları pek olmaz. Hatalı bir ekonomik tahmin piyasayı sarsabilir fakat kimsenin hayatına mal olmaz. Tarafli bir siyaset haberi reytingleri etkileyebilir ama can kaybına yol açmaz.

Afet haberciliği yaşam ve ölüm arasındaki bir çizgide yürür. Tahliye konusundaki yanlış bilgiler birçok hayata mâl olabilir. Radyasyon tehdidiyle ilgili erken yayımlanan bir haber panik yaratarak can kayıplarına yol açabilir. Eksik yapılan bir risk değerlendirmesi halkın hazırlıksız yakalanmasına yol açabilir.

Afet Haberciliğinde Etik İhlallerinin Tarihteki Örnekleri ve Sonuçları

Katrina Kasırgası (ABD, 2005): Sansasyon, Kalıp Yargılar ve Unutulan Kesimler

2005 yılında Katrina Kasırgası Körfez Kıyısını yerle bir ettikten sonra Amerikan medyası, New Orleans ve diğer etkilenen bölgelerdeki insanî felaketi aktarmakta benzeri görülmemiş bir zorlukla karşılaştı. Ancak birçok etik hataya da imza attılar (Giudici, 2008).

İlk olarak, önde gelen birçok medya kuruluşu ilk günlerde sular altındaki New Orleans'ta yağma, şiddet ve hatta silahlı çatışma olaylarının yaygın olarak yaşandığına dair doğrulanmamış söylentiler yaydı. Örneğin, Superdome sığınağında çok sayıda tecavüz ve cinayet yaşandığına dair haberler vardı ancak bunlar daha sonra bir soruşturma yoluyla doğrulanmadı. Bu sansasyonel iddiaların, kaostan kaynaklanan söylentiler olduğu ortaya çıktı.

İkinci olarak, haberlerde ırka bağlı kalıp yargılar kendini gösterdi: Selden etkilenen marketlerden yiyecek taşıyan kişileri gösteren iki fotoğraf, farklı alt yazılarla verildi. Siyahi bir adam "marketi yağmalıyor" başlığıyla verilirken beyazlar "markette ekmek arıyor" şeklinde gösterildi. Bu olay, basının aynı davranışları ırka bağlı olarak farklı tanımlaması nedeniyle bir skandala ve ırk temelli yanlışlık suçlamalarına neden oldu – oysa insanlar yalnızca hayatta kalmak için yiyecek temin ediyordu.

Üçüncü olarak, kasırgayı izleyen haftalarda gazeteciler, neredeyse tüm dikkatlerini New Orleans'a yöneltmek konusunda eleştirilirken; Mississippi kıyısı gibi diğer ağır etkilenen bölgeler medya ilgisinin dışında kaldı.

Japonya'da Deprem ve Tsunami (2011): Dezenformasyon ve Panik

Mart 2011'de şiddetli bir deprem ve tsunami Japonya'yı vurduğunda küresel medya trajediyi hızla haber yaptı. Genel olarak gazeteciler profesyonel davrandı ancak bu olay, risk iletişiminde kasıtsız yanlış hesaplamaların bile nasıl sonuçlara yol açabileceğine dair bir örnek oluşturmaktadır.

Fukushima nükleer santral kazasının ardından radyasyonla ilgili panik yaşanması bunun bir örneği. İlk günlerde medya, olası radyoaktif sızıntı ve sağlık riskleri üzerine kapsamlı biçimde haberler yayımladı. Amerika Birleşik Devletleri'nin Batı Kıyısında, binlerce mil uzakta olmasına rağmen, bu haberleri okuyan insanlar kendilerine yönelik bir tehdit olmamasına rağmen potasyum iyodür (radyasyona karşı koruyucu) hapları alma telaşına girdiler.

Haiti Depremi (2010): Mahremiyetin İşgali ve "Kameradaki Kurtarıcılar"

Ocak 2010'da Haiti'de yüz binlerce insanın yaşamını yitirdiği deprem felaketinin ardından, dünyanın dört bir yanından binlerce gazeteci adaya intikal etti. Bununla birlikte Haiti'deki afetin haberleştirilmesine ilişkin bazı yaklaşımlar etik tartışmaları da beraberinde getirdi.

Öncelikle, eleştirmenler "Batılı kurtarıcı" söylemini kullanma eğilimine dikkati çekti: Haberlerin birçoğu, yabancı (Amerikalı ya da Avrupalı) kurtarma çalışanlarının ve doktorların çalışmalarına odaklanır ve bazen onları anlatının kahramanları haline getirirken, Haitilileri pasif kurbanlar olarak yansıttı. Bu tür bir yanlışlık kasıtlı olmayabilir fakat yerel halkın sesini bastırmaktadır.

İkinci olarak, Amerikan televizyon kanalı CNN, haberlerinde doktor-muhabir Dr. Sanjay Gupta'yı odak aldı; kendisi kameralar önünde mağdurlara bizzat tıbbi yardımda bulunuyordu. Bir açıdan Dr. Gupta'nın bölgede ciddi yardımları oldu. Bölgede başka sağlık

personeli yokken bir çocuğu ameliyat ederken ve ilk yardım yaparken görüntülendi. Öte yandan şu soruyu gündeme getiren bir tartışma doğdu: Bu durum, gazetecilikle etkin katılım arasındaki sınırı aşıyor muydu? Bazı meslektaşlar, CNN’i reytingleri artırmak amacıyla kurtarma trajedisini sömürmekle suçladı ve Dr. Gupta’yı “kamerası olan kahraman bir doktor” olarak nitelendirdi. Dr. Gupta ve CNN, hayatın daha önemli olduğunu ve tıbbi uzmanlığı faydalı olacaksa insaniyet namına kenarda duramayacağını belirtti (Folkenflik, 2015).

Üçüncü olarak, Haiti’de aşırı sarsıcı görüntülerin yayımlanması tartışmalara yol açtı. Avrupa’da bazı gazeteler, ortada öylece duran cesetlerin fotoğraflarını yayımladı. İzleyici kitlesinin ve medya uzmanlarının bir kısmı bunu aşırı buldu ve “Orada insanların öldüğünü biliyoruz; bunu sarsıcı bir biçime göstermek gerekli değil,” değerlendirmesinde bulundu. Bazıları ise dünyanın yardım sağlama konusunda daha aktif davranması için dehşeti bütün boyutlarıyla görmesi gerektiğini söyledi. Bu tipik bir tartışma: bir taraf zararı en aza indirme ve ölüye saygı gösterme ilkesine dayanırken, diğer taraf doğruluk ve etki ilkesine dayanıyor.

Brezilya’daki Kiss Gece Kulübü Yangını (2013): Ailelerin Acılarına Saygısızlık

Santa Maria şehrinde bir gece kulübünde çıkan korkunç yangın, 230’dan fazla gencin ölümüne yol açtı. Bu olay Brezilya’yı şok etti. Çoğu medya kuruluşu olayı uygun biçimde haberleştirdi ancak bir Brezilya bulvar gazetesi, sosyal medyadan alınan ve (çoğu gençlerden ya da genç yetişkinlerden oluşan) neredeyse tüm kurbanların fotoğraflarından oluşan büyük bir kolajı “Tanıyın: trajedinin mağdurları” manşetiyle ilk sayfasına taşıdı. Ölenlerin akrabaları öfkeliydi. Gazete, sevdiklerinin portrelerini kamuya açık bir “ölüm duvarı”na dönüştürerek, yaslarının mahremiyetini bilfiil ihlal etmişti. Bu durum, ölümün sonrasına uzanan mahremiyet hakkı ve medyanın üslubu üzerine bir tartışma başlattı.

L’Aquila Depremi (İtalya, 2009): Bilimsel Bir Tartışma Medyanın Kurbanı Olduğunda

6 Nisan 2009. Şiddetli bir deprem İtalya’nın L’Aquila şehrini yerle bir etti. Üç yüz dokuz kişi hayatını kaybetti. Ancak asıl trajedi, afetten sonra İtalyan medyasının bir “cadı avı” başlatmasıyla ortaya çıktı.

Altı bilim insanı ve bir yetkili, taksirle adam öldürmekle suçlandı. Suçları ne miydi? Bu kişiler depremden bir hafta önce, güçlü bir depremin olası olmadığını açıklamışlardı. İtalyan medyası bunu “güvenlik garantisi” olarak yansıttı; oysa aslında olasılıksal değerlendirmelerle ilgiliydi.

Medya kampanyası, bilimsel bir meseleyi ceza davasına dönüştürdü. Bilim insanları altı yıl hapis cezasına çarptırıldı; karar daha sonra temyiz mahkemesi tarafından bozuldu.

MH17 Sefer Sayılı Uçuş Kazası (Ukrayna, 2014): Savaş Çağında Bilgi Savaşı

17 Temmuz 2014'te Malezya Havayollarına ait MH17 sefer sayılı uçuş, Donetsk bölgesi üzerinde düşürüldü. İki yüz doksan sekiz kişi hayatını kaybetti. Bu trajedi ilk anlarından itibaren karşıt anlatılar cephesine dönüştü.

Rus medyası, Ukrayna Hava Kuvvetlerini suçladı. Ukrayna medyası, geçici işgal altındaki bölgelerde bulunan Rusya yanlısı ayrılıkçıları suçladı. Batı medyası, gerçekleri ortaya koymaya çalışsa da dezenformasyon tuzağına düştü. Sahte deliller, tahrif edilmiş görüşme kayıtları ve manipülatif fotoğraflar enformasyon alanına yayıldı.

Neticede bu durum, hem yaşamını yitirenlerin aileleri için bir trajediye dönüşürken hem de uzun vadede medyaya karşı güven kaybına yol açtı. İzleyiciler, hakikate ulaşmanın imkansız olduğu ve bütün medyanın politik gerekçelerle gerçeği çarpıttığı hislerine kapıldı. Nihayetinde 2025 yılında Hollanda'daki bir mahkeme, uçağın Ukrayna kontrolünde olmayan bir bölgede bulunan Rus hava savunma sistemi tarafından düşürüldüğü kararına vardı.

Afet Haberciliğinde Etik Kurallar

Yukarıda açıklanan etik zorluklar, uluslararası toplumu kriz ve afet ortamlarında çalışan gazeteciler için net yönergeler ve kurallar geliştirmeye yönlendirmiştir. UNESCO, Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ), Etik Gazetecilik Ağı (EJN), Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) ve diğer küresel kuruluşların hazırladığı, medya mensuplarına etik olma yönünde yol gösteren çeşitli dokümanlar ve öneriler vardır. Aynı zamanda, birçok ulusal gazetecilik kanununda trajedi haberlerinin yapımına ilişkin bölümler ve hükümler bulunmaktadır.

Etik Kurallarda Ortak Küresel İlkeler

Farklı ifade biçimlerine rağmen uluslararası etik kurallar, afetlerde uyulması gereken bir takım temel ilkelerde birleşmektedir:

Hakikat ve Doğruluk. IFJ, Gazetecilik Etik İlkeleri Küresel Bildirisi birinci maddesinde şunu belirtmiştir: “Gazetecinin ilk görevi, gerçeklere ve halkın hakikate erişim hakkına riayet etmektir” (*Global Charter of Ethics for Journalists - IFJ*, t.y.). EJN, hakikati ve gerçekleri iletişimin temeli olarak nitelendirmektedir (Ethical Journalism, t.y.). Bu, kaosun hüküm sürdüğü durumlarda bile gazetecinin gerçeklere dayalı hakikate bağlı kalması gerektiğini

teyit etmektedir. Etik kurallar, sahtecilik yapmama, konuları bağlamının dışına çıkarmama ve yanlış bilgilendirme yapmama üzerinde durmaktadır. Afet bağlamında bu, veriyi olabildiğince teyit etme ve bilinmeyen konularda dürüst olma anlamına gelmektedir. Hataların düzeltilmesi de önemlidir: IFJ, gazetecileri “herhangi bir hatayı mümkün olan en kısa sürede, açık ve eksiksiz bir şekilde düzeltmekle” yükümlü tutmaktadır (*Global Charter of Ethics for Journalists* - IFJ, t.y.). Bu, elde edilen ilk bilgilerin daha sonra asılsız çıkabileceği afet durumlarında son derece anlamlıdır- etik ilkelere bağlı bir haber merkezi, derhâl bir tekzip veya açıklama yayımlayacaktır.

Bağımsızlık ve Çıkar Çatışmalarından Kaçınm: Etik kurallar (IFJ, EJN, RSF), bir gazetecinin herhangi bir makam, şirket ya da kişisel kazanç baskısından kaçınarak yalnızca kamu yararına hizmet etmesi gerektiğini vurgulamaktadır (*Global Charter of Ethics for Journalists* - IFJ, t.y.). EJN, hakikatten sonra ikinci temel değer olarak bağımsızlığa yer vermiştir. Afetler söz konusu olduğunda, bu şu anlama gelmektedir; muhabir ne resmî propagandanın, ne de aksine herhangi birinin spekülasyonlarının sözcüsü olmalıdır. Farklı tarafları, yani hem devletin duruşunu, hem de halkın sesini titizlikle yansıtmalı; ve resmî verileri körü körüne yeniden aktarmak yerine irdelemelidirler. Bağımsızlık, kişisel çıkar gözetmemeyi de kapsar. Bir gazeteci, bir afeti belirli bir biçimde yansıtmayı için hediye ya da para kabul etmemeli; korku ya da birine duyduğu sadakat nedeniyle hakikati gizlememelidir.

Adalet, Tarafsızlık ve Ayrımcılık Yapmamak. EJN, “dürüstlük ve tarafsızlığı” etik haberciliğin beş temel taşından biri olarak belirlemiştir. IFJ, Gazetecilik Etik İlkeleri Küresel Bildirisinde herhangi bir (coğrafik, etnik, dini, vb.) kimliğe dayalı nefrete ya da önyargıya tahriki yasaklamaktadır (*Global Charter of Ethics for Journalists* - IFJ, t.y.). Afet bağlamlarında bu, örneğin, mağdurların etnik kimliğini sansasyonel hale getirmeme, (“bu milletten bu beklenir” gibi) kalıp yargıları yaymama ve farklı topluluklara dair yanlışlık barındıran haber yapış biçimlerinden kaçınma gerekliliğini de kapsar. Farklı ülkelerdeki afet haberlerinde medyanın bazen “çifte standart” uyguladığı bilinmektedir; “bizim gibi” mağdurlara daha fazla empati gösterirken, “yabancılar” daha az empati gösterirler. Uluslararası etik ilkeler, eşit düzeyde empati ve saygı gösterilmesi çağrısında bulunmaktadır.

İnsaniyet ve İnsan Onuruna Saygı. Birçok yönergede bu ilke özellikle vurgulanmaktadır. IFJ, savunmasız bireylerin onuruna ve mahremiyetine saygı gösterilmesinden söz eder (*Global Charter*

of Ethics for Journalists - IFJ, t.y.). UNESCO, Dart Center ve diğer kuruluşlarla iş birliği içinde, merkezinde "zarar vermeme" yaklaşımının yer aldığı "travma bilincine dayalı gazetecilik" üzerine öneriler geliştirmiştir. Bu dokümanlar gazetecilere, duyarlı olmalarını, özellikle çocuklar ve şiddet mağdurları söz konusu olduğunda gizliliği korumalarını ve izin almadan şahısların isimlerini veya görüntülerini kullanmaktan kaçınmalarını tavsiye etmektedir. Afet haberi yaparken medya, kamuyu ilgilendiren bir trajedi yaşansa bile insanların özel hayatlarının gizliliğini korumalıdır. Örneğin, Profesyonel Gazeteciler Derneği (SPJ) Etik Kuralları doğrudan şunu belirtir: “Kamuya mal olmuş kişilere kıyasla özel şahıslar, kişisel bilgileri üzerinde daha fazla kontrol hakkına sahiptir... Yalnızca üstün bir kamu yararı, bir şahsın acısına veya gizliliğine müdahaleyi haklı gösterebilir. (*SPJ's Code of Ethics*, t.y.). Bu doğrultuda uluslararası standartlar, zorlayıcı bir gerekçe olmadıkça, yaşamını yitirmiş evladı başında gözyaşı döken bir annenin yüzüne kamera tutulmaması ve travma yaşamış bir kişinin adının, kişinin izni olmadan açıklanmaması gerektiğini şart koşmaktadır.

Sorumluluk ve Topluma Hizmet. UNESCO ve EJN, etiğe dayalı gazeteciliğin kamu yararına olan ve güven üzerine kurulu bir gazetecilik olduğunu vurgulamaktadır (Global Charter of Ethics for Journalists, t.y.). Afetler bağlamında, (medya ile iş birliği içindeki UNESCO veya Uluslararası Kızılhaç Komitesi gibi) uluslararası kuruluşlar, gazetecilere toplumsal görevini hatırlatan kılavuzlar yayımlamıştır: bu görev yalnızca insanları bilgilendirmekle kalmayıp, onlara acil durumlarda doğru şekilde tepki vermelerinde yardımcı olmayı da kapsar. Örneğin, Avrupa Gazetecilik Gözlemevi (EJO), afetlerin, toplumların afetlerle başa çıkmasına katkıda bulunacak bir etik anlayışla haberleştirilmesi anlamına gelen, "toplumlara yardımcı olmayı amaçlayan etik afet haberciliği" kavramını önermektedir. Bir EJO/Poynter materyalinde şu beş yaklaşıma dikkat çekilmiştir: nedenleri açıklamak (toplumun, afetin neden yaşandığını ve kimin sorumlu olduğunu anlaması için); etkilenen grupları göstermek (marjinalleştirilmiş insanların unutulmaması için); mit yaymamak (örneğin, çoğu zaman bir mitten ibaret olan geniş çaplı yağma olayları hakkında (Sur & Shaw, 2023); “toz duman dağıldıktan” sonra konunun takibini sürdürmek (yani yalnızca kriz anını değil, aynı zamanda yeniden inşa sürecini de haber yapmak); son olarak, afetleri “doğal” olarak nitelendirmeyerek insan faktörünü kabul etmek [Sur & Shaw, 2023].

Örnek Olay İncelemeleri ve Tematik Araştırma

Örnek Olay 1: Türkiye Depremi (2023) – Hız m1, Doğruluk mu?

Durum: 6 Şubat 2023 tarihinde saat 04.17’de meydana gelen 7,8 büyüklüğündeki deprem Türkiye’nin güneydoğusunu yıkıma uğratmıştır. İlk muhabirler olay bölgesine 40 dakika sonra ulaşmıştır. Resmî can kaybı rakamlarının gelmesine henüz 6 saat vardır.

Etik zorluklar:

- *Zaman Baskısı:* Uluslararası ajanslar anlık bilgi talep etmekteydi.
- *Çelişkili Veriler:* Görgü tanıklarının anlatımları büyük ölçüde farklılık göstermekteydi.
- *Duygusal Baskı:* Çarpıcı görüntüler anında yayımlama baskısı yaratmıştı.

Farklı Medya Yaklaşımları:

- Reuters: Temkinli bir strateji seçti. İlk yayın 2 saat sonra ve temkinli bir dille (“ilk gelen verilere göre”, “yıkımın boyutu netleşiyor”) yapıldı. Hızdan ödün verdi ama itibarını korudu.
- Yerel Türk Medyası: Doğrulanmamış görgü tanığı anlatımlarını yayımladı. Açıkladıkları ilk can kaybı rakamlarının gerçeğinden üç kat daha düşük olduğu ortaya çıktı. Bir hafta boyunca acı verici düzeltmeler yapmak zorunda kaldılar.
- BBC: Güvenilirlik ölçeği uyguladı. Her bilgi, kaynağıyla beraber sunuldu: “Bir görgü tanığına göre”, “Yerel bir hastaneden alınan bilgilere göre” ve “Resmî doğrulama henüz yapılmadı.”

Sonuç: Bir ay sonra, medya analistleri tarafından yapılan araştırmalar, izleyicilerin ellerindeki bilginin sınırlı olduğunu dürüst bir biçimde kabul eden yayınlara, kendilerini her şeye vâkıf gibi gösterenlerden daha fazla güven duyduğunu ortaya koydu.

Çıkarılan Ders: Kişinin kendi bilgi sınırları konusunda mesleki dürüstlük göstermesi, her şeyi biliyormuş izlenimi vermekten çok daha fazla güven kazandırır.

Vaka 2: Valensiya Sel Felaketi (2024) – Dezenformasyonla Mücadele

Durum: Ekim 2024’te, yoğun ve şiddetli yağışlar, Valensiya’da sel felaketine yol açtı. Can kaybı 230’u (228’i Valensiya’da) aştı ve binlerce kişi elektriğe, ulaşım ve barınma olanaklarına erişemedi. Bu olay, 21. yüzyılda İspanya’nın yaşadığı en büyük hidrolojik afetlerden biri olarak kayıtlara geçti.

Etik zorluklar:

- Bilgi Kaosu: Onlarca çelişkili kaynak.
- Sahte Haber: Gerçekten daha hızlı yayılması.
- Trajedinin Siyasallaştırılması: Muhalefet, hükûmeti hazırlıksız olmakla suçladı.

İspanyol Medyasından Yenilikçi Çözümler:

- El País: "Gerçek Zamanlı Teyit" için özel bir sayfa hazırladı. Her şüpheli bilgi, bir saat içinde inceledi ve "teyit edildi", "çürütüldü" veya "doğrulanıyor" olarak işaretlendi.
- La Vanguardia: Her bilgi için "kaynak-bağlam-doğrulama" sistemi getirdi. Okurlar yalnızca bilgiyi değil, aynı zamanda onun doğrulanma sürecini de görmüş oldu.
- RTVE: Her alanın "teyit edilmiş bilgi", "çelişkili veri" veya "doğrulanmamış" olarak işaretlendiği etkileşimli bir güvenilirlik haritası oluşturdu.

Sonuçlar: Anketler ve teyit etme platformları, etkilenen bölgelerde yaşayanların geleneksel medyaya duyduğu güvenin arttığını kaydetti. Bu, kriz anında medyaya duyulan güvenin arttığı nadir örneklerden biridir.

Çıkarılan Ders: Sahte haber çağında, teyit etme sürecinde şeffaf olmak, medyaya önemli bir rekabet avantajı sağlayabilir.

Örnek Olay 3: Yunanistan Orman Yangınları (2021) – Çevre Gazeteciliği mi, Sansasyonel Habercilik mi?

Durum: Ağustos 2021. Orman yangınları kuzey Evia'yı sardı. Yüzyılın ilk örneği olarak yangın, Olimpiyat Oyunları'nın doğduğu yer olan Olympia'ya ulaştı.

Etik ikilemler:

- Tarihi Değer mi, Halkın Güncel İhtiyaçları mı?
- Medyanın İlgi Odağında Çevresel Sonuçlar mı, Can Kayıpları mı?
- Yerel Medya Öncelikleri mi, Uluslararası Medya Öncelikleri mi?

Farklı Yaklaşımlar:

- Protagonist: Yunan televizyonu, itfaiyecilerin kahramanlık mücadelesini öne çıkardı. Duygusal mülakatlara, çarpıcı görüntülere yer verildi. Reytingler yükseldi, ancak eleştirmenler kanalı trajediyi gösteriye çevirmekle suçladı.
- Καθημερινή (Kathimerini): Analitik bir yaklaşımı tercih etti. Yangınların nedenleri, iklim değişikliği ve orman yönetimindeki eksiklikler üzerine detaylı makaleler yayınlandı. Daha az duyguya, daha fazla bağlama yer verildi.

- Uluslararası Medya: Avrupa medeniyetinin beşiği Olympia'ya yönelik tehdit, sembolizm bağlamında ele alındı. Halkın yerel ihtiyaçları arka plana itildi.

Beklenmedik Sonuç: En büyük etki, duyguyu analizle birleştiren haberlerden geldi. Yunan gazeteci Nikos Vasilopoulos, evlerini kaybeden bazı aileler hakkında bir dizi haber yazdı; ancak her haber, afetin sistematik nedenlerine dair bir analizle son buluyordu.

Çıkarılan Ders: Duygu-analiz ikilemi sahte bir ikilemdir. En etkili afet haberciliği, insan hikâyelerini sistemik analizle harmanlayandır.

Örnek Olay 4: Cenova'daki Köprünün Çöküşü (2018) – Sorumluluk mu, Suçlama mı?

Durum: 14 Ağustos 2018. Cenova'daki Morandi Köprüsü çöktü. Kırk üç kişi hayatını kaybetti. Akla ilk gelen soru şuydu: suçlusu kim?

Medya Stratejileri:

- Corriere della Sera: Teknik nedenlere odaklandı. Mühendislik uzmanlarını devreye soktu ve köprünün durumu ile ilgili arşiv belgelerini yayınladı. Erken suçlamalardan kaçındı.
- La Repubblica: Araştırmacı bir strateji benimsedi. Yıllardır görmezden gelinen mühendis uyarılarıyla ilgili belgeleri yayımladı. İşletmeci şirketi doğrudan suçladı.
- Cenova Yerel Medyası: İnsan hikâyelerine odaklandı. Hayatını kaybedenlerin fotoğraflarına, ailelerle yapılan röportajlara ve mağdurlara yapılan yardımlara yer verdi.

Etik Sonuçlar: Bir yıl sonra, üç yaklaşımın da gerekli olduğu ortaya çıktı. Yapılan teknik analiz, olayın nedenlerinin anlaşılmasını sağladı. Soruşturma sonucunda ceza davaları açıldı. İnsan hikâyeleri, kamuoyunun desteğini harekete geçirdi.

Ancak bazı medya kuruluşları, hayatını kaybedenlerin kişisel verilerini ailelerinin izni olmadan yayımlayarak sınırı aştı. İtalyan Gazeteciler Derneği (The Italian Journalists' Association) bunu etik bir ihlal olarak değerlendirdi.

Çıkarılan Ders: Afetler, çok yönlü yaklaşımlar gerektirir, ancak her yaklaşım etik sınırlar içinde kalmalıdır.

Anket Sonuçlarından Çıkarımlar: En Kritik Yetkinlikler

2025'te Türkiye, Ukrayna, İspanya ve Slovenya'da görev yapan gazetecilerle yaptığımız anketin sonuçları, afet haberciliği bağlamında, gazetecilik mesleğinin idealleri ile gerçekleri arasında acı verici bir fark olduğunu göstermektedir.

1. *Gerçekleri Güvenilir Bir Şekilde Aktarma Yeteneği* (4.46/5). Kuralı unutmayın: Önce güvenilirlik, sonra hız. Bilgi hızla elde edilmiş ancak teyit edilmemişse, bunu açıkça belirtin ("görgü tanıklarına göre...", "ön bulgulara göre..."). Bir hata yaparsanız, bunu dürüstçe ve alenen düzeltin.
2. *Manipülasyondan Kaçınma ve İnsaniyeti Ön Plana Çıkarma* (4.43/5). Bağlamı gösterin ve dramatik betimlemeler yapmak yerine nedenleri açıklayın. Müdahale çalışmalarına dair bilgi verin: hangi birimlerin görev aldığını ve ne tür yardıma ihtiyaç duyulduğunu belirtin.
3. *Mağdurlarla Çalışma Etiği* (4.43/5). Resmî olarak açıklanmadıkça hayatını kaybedenlerin isimlerini paylaşmayın. Hayatını kaybedenlerin yüzlerini yakından gösteren görüntüler paylaşmayın. Çekim yaparken "Ben gazeteciyim, kayıt/çekim yapabilir miyim?" şeklinde izin isteyin.
4. *Panik Yaratmadan Bilgilendirme* (4.35/5). Sansasyonel başlıklardan ve aşırı sarsıcı görsel betimlemelerden kaçının. Kendinize sorun: Bu ayrıntı, durumu anlamaya yardımcı oluyor mu, yoksa yalnızca şok etkisi yaratmak için mi eklenmiş? "Korkunç şekilde yanmış cesetler" yerine "vücutları yanmış mağdurlar" ifadesini kullanın.
5. *Mağdurlarla İletişim* (4.25/5). Konuşmaya başsağlığı dilekleriyle başlayın. Hikâyelerinin neden önemli olduğunu açıklayın. Karşınızdakini dikkatle dinleyin, sözünü kesmeyin ve başınızı sallayarak onaylayın.
6. *Kendinizi ve Materyallerinizi Korumak* (4.19/5). Koruyucu ekipmanlar edinin ve haber merkeziyle iletişim planı yapın. "Sahada" çalıştıktan sonra kendinize toparlanmak için zaman ayırın; meslektaşlarınızla konuşarak yaşadıklarınızı sindirin.

Sorunlu Alanlar: Eksikliklerin Hissedildiği Noktalar

- Gazetecilerin %92,2'si, çeşitli afetlerde çalışma konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını kabul etmektedir. Bu da, mesleki eğitimden yoksun bir şekilde, yalnızca sezgilere dayanarak körü körüne çalıştığımız anlamına gelmektedir.
- Gazetecilerin %81,3'ü, kriz durumlarında çalışmak için yeterli kaynaklara sahip değildir. Teknik hazırlık eksikliği, etik ihlallere zemin hazırlar: teyit edemediğiniz bir bilgiyi görmezden gelmek daha kolaydır.

- Gazetecilerin %76,9'u, afet koşullarında çalışırken uygulanacak etik kuralların eksikliğini hissetmektedir. Etik kurallarımız “barış zamanı” için oluşturulmuştur ve olağanüstü durumlar karşısında yetersiz kalmaktadır.
- Gazetecilerin %63,3'ü, stresle başa çıkmak için yardıma ihtiyaç duymaktadır. Travma yaşamış gazeteciler, travmatik olayları objektif şekilde aktaramaz.
- Gazetecilerin %70,5'i, farklı koşullarda hangi ekipmana ihtiyaç duyulduğunu bilmemektedir. Teknik hazırlık eksikliği etik ikilemler yaratır: Düşük kaliteli bir içeriği yayımlamak mı, yoksa hedef kitleyi bilgiden mahrum bırakmak mı daha doğrudur?

Özdenetim İçin Kontrol Listeleri

Etkili ve sorumlu iletişim, özellikle yüksek riskli ortamlarda, özdenetim için sistemli bir yaklaşım gerektirir. Bu süreç, iletişimcinin ilk tepkisinden özenle hazırlanmış ve gerekçelendirilebilir bir mesaja ulaşmasına rehberlik eden beş aşamaya ayrılabilir.

1. *Adım:* İlk adım olan **Dur ve Değerlendir**, durup düşünmek için kritik bir otuz saniyelik penceredir. Derhal şu soru sorulmalıdır: “Bilgiyi doğrulamak için zaman var mı?” Eş zamanlı olarak, yanlış bilgi yaymak gibi bir hatanın maliyeti ile sessiz kalmanın, yani kritik bir gerçeği aktaramamanın maliyetini karşılaştırın. Bu ön değerlendirme, sonraki tüm kararlar için gerekli bağlamı sağlayacaktır.

2. *Adım:* Ardından, **Paydaşları Belirle** adımı kapsamında kapsamlı bir tespit yapmak gerekir; bu yaklaşık bir dakika sürer. Bu aşama, bilgiyi gerçekten kimin bilmesi gerektiğini ve yayılması durumunda kimin zarar görebileceğini belirlemeyi içerir. Bu aşamanın temel unsurlarından biri, çıkar çatışması yaşayan tarafların belirlenmesidir; bu da iletişimde daha nüanslı ve etik bir yaklaşım benimsenmesini mümkün kılar.

3. *Adım:* İki dakikalık bir eleştirel düşünme egzersizi ile **Güvenilirliği Derecelendirmek**dir. Amaç, bilgiyi kesinlik düzeyine göre sınıflandırmaktır. Neyin kesin olarak bilindiğini, neyin yalnızca olasılık taşıdığını ve en önemlisi, neyin şüpheli olduğunu ayırt etmelisiniz. Bu yaklaşım, bilginin güçlü yönleri ile sınırlılıklarına net bir bakış sağlar.

4. *Adım:* Bu aşamadan sonra, **Mesajı Geliştirmek** için en fazla beş dakikanız bulunmaktadır. Bu, önceki adımların uygulamaya geçirildiği ve iletişimin dikkatle kurgulandığı aşamadır. Mesaj, teyit edilmiş gerçekler ile varsayımları

açıkça birbirinden ayırmalıdır. Bilgi kaynaklarını belirtmeli ve mevcut bilginin sınırlarını açıkça ifade etmelisiniz. Bu şeffaflık, güvenilirliği pekiştirir ve hedef kitlenin beklentilerini yönetir.

5. *Adım*: Son olarak, **Olası Sonuçları Öngörmek** için üç dakika ayırmalısınız. Son aşamada, izleyicinin bilgiyi nasıl yorumlayabileceğini göz önünde bulundurmanız gerekmektedir. Beklenmedik tepkileri göz önünde bulundurmalı ve mesajı yayınlama kararınızı gerekirse savunmaya hazır olmalısınız. Bu proaktif yöntem, sözlerinizin yaratacağı sonuçlar konusunda hesap verebilirliğinizi temin eder.

Etik “Uyarı İşaretleri” Kontrol Listesi

Bilgi hazırlama ve yayma sürecinde, bazı etik “uyarı işaretleri” kritik göstergeler olarak işlev görür ve durup değerlendirme yapılması gerektiğini gösterir. Bu işaretleri tespit edip müdahale etmek, hataların önlenmesine ve mesajın güvenilirliğini korumaya katkı sağlar.

İlk uyarı işareti, “önce yayınlama” baskısı hissetmektir. Günümüz medyasının hızlı temposunda, haberleri ilk veren olma dürtüsü oldukça kuvvetlidir. Bu his ortaya çıktığında, kendinize şu soruyu yöneltmelisiniz: 10 dakikalık gecikme olayın özünü değiştirir mi? Bu basit soru, bilgileri teyit etmek ve ciddi hatalardan kaçınmak için gerekli alanı yaratabilir.

Başka bir uyarı işareti, bir kaynağın belirsiz nedenlerle anonimlik taleptemesidir. Anonimlik, risk altındaki bireyleri korumak için güçlü bir araçtır; ancak bu, keyfi nedenlerle değil, kişilerin güvenliğine yönelik somut tehditlerle gerekçelendirilmelidir. Böyle bir talep ile karşılaşıldığında, anonimliğin gerekçeli olduğundan ve sorumluluktan kaçınma aracı olarak kullanılmadığından emin olmak için ilgili risklerin net bir şekilde belirlenmesi esastır.

Önemli bir uyarı işareti, bilginin kişisel olarak sizde güçlü bir duygusal tepki uyandırmasıdır. Öfke, üzüntü veya hiddet uyandıran bir haber, durup objektif bir görüş edinilmesi gerektiğine işaret eder. Duygular, doğrular konusunda güvenilir bir rehber değildir ve kararları bulandırabilir. Bir meslektaşla danışmak, objektif perspektifi yeniden kazanmanızı ve mesajın doğru ve tarafsız biçimde aktarılmasını temin eder.

“Her zaman”, “asla”, “hepsi” veya “hiçbiri” gibi mutlak sözcükleri kullandığınızda dikkatli olmalısınız. Afetler ve karmaşık olaylar nadiren mutlak özelliklere sahiptir. Bu tür bir dil gerçeği basitleştirebilir ve hedef kitleyi yanıltabilir. Kendinizi bu kelimeleri kullanırken bulduğunuzda, mesajınızı durumun nüanslarını ve karmaşıklıklarını yansıtacak şekilde yeniden ifade etmelisiniz.

Son olarak, göz önünde bulundurulması gereken bir uyarı işareti, sizin için bile sarsıcı olan görsel içeriklerdir. Çarpıcı görüntüler güçlü olabildikleri gibi, aynı zamanda sömürücü de olabilirler ve yarardan çok zarar verebilirler. Alternatifleri göz önünde bulundurun; bazen bir olayın düşünceli ve iyi yazılmış bir tasviri, rahatsız edici bir görüntü göstermekten çok daha etkili ve saygılıdır ve hedef kitlenin bilgiyle daha derin bir düzeyde etkileşime girmesini sağlar.

Baskı Altında Etik Anlaşılabilirliği Koruma Teknikleri

Karmaşık bir bilgi ortamında dürüstlikle hareket etmek, etik karar alma konusunda proaktif bir yaklaşım gerektirir. Belirli teknikler, baskı altındayken bile anlaşılabilirliği korumak ve eylemlerinizin ilkelerinizle uyumlu olmasını sağlamak için kullanılabilir.

Öncelikle, **“İki Ses” tekniğini** dikkate alın. Herhangi bir materyali yayınlamadan önce, onu iki ayrı ses tonuyla yüksek sesle okuyun: birincisi, gerçeklere ve doğruluğa odaklanmış profesyonel bir gazeteci olarak, ikincisi ise sıradan bir vatandaş, hedef kitlenizin bir üyesi olarak. İkinci ses herhangi bir rahatsızlık, kafa karışıklığı veya şüphe hissederse, bu mesajı yeniden yazmanız ve açıklığa kavuşturmanız için açık bir işarettir.

Daha sonra **“Ayna Testi” tekniğini** deneyin. Bu, son derece kişisel ve güçlü bir egzersizdir. Kendinize şunları sorun: Yayılandıktan sonra aynaya bakabilecek miyim? Kararımı bir çocuğa açık ve dürüst bir şekilde anlatabilecek miyim? Bu yöntem, temel değerlerinizle bağlantı kurmanıza yardımcı olur ve profesyonel eylemlerinizin kişisel bütünlüğünüzle uyumlu olmasını sağlar.

“24 Saatlik Perspektif” tekniği, anlık baskılardan uzaklaşmanızı teşvik eder. Kararınızı sadece yarın değil, bir hafta sonra, hatta daha da önemlisi bir yıl sonra nasıl değerlendireceğinizi hayal edin. Uzun vadeli bu bakış açısı, daha sonra pişman olabileceğiniz aceleci seçimlerden kaçınmanıza yardımcı olabilir.

Son olarak, **“Alternatif Senaryo” Tekniği** eleştirel düşünme için değerli bir araçtır. Her önemli karar için bilinçli olarak en az iki alternatif yaklaşımı modelleyin. Neden bu yolu diğerlerine tercih ettiğinizi açık ve gerekçeli bir şekilde ortaya koyun. Bu uygulama muhakemenizi güçlendirir ve kararlarınızı savunmaya hazırlar.

Eğitim Yoluyla Etik Sezgiyi Geliştirme

Etik karar verme doğuştan gelen bir beceri değildir; sürekli eğitim ve düşünmeyle güçlendirilebilen bir kastır.

Etik sezginizi geliştirmenin harika bir yolu, **haftalık etik ikilemleri** analiz etmektir. Her hafta karmaşık bir etik vakayı ele alın

ve “doğru” cevabı aramadan onu analiz edin. Bunun yerine, çatışan çıkarları, farklı eylemlerin potansiyel sonuçlarını ve söz konusu karmaşıklık katmanlarını anlamaya odaklanın. Bu süreç zihninizi sadece siyah ve beyazı değil, gri alanları da görmeye alıştıır.

Rol canlandırma çalışmaları son derece etkilidir. Bir durumu farklı bakış açılarından canlandırın: gazetecinin, editörün, haberin konusunun ve okuyucunun bakış açılarından. Bu uygulama empati kurmanızı sağlar ve eylemlerinizin ilgili tüm taraflar üzerindeki etkisini önceden tahmin etmenize yardımcı olur.

Etik odaklı bir medya tüketim alışkanlığı benimsemeyi değerlendirin. Haberleri takip ederken yalnızca başlıklara bakmakla yetinmeyin. Yazarların etik kararlarını aktif bir şekilde analiz edin. Kendinize şunları sorun: Bu detay neden eklendi? Diğeri neden çıkarıldı? Ben olsaydım neyi farklı yapardım? Başkalarının çalışmalarına yönelik bu bilinçli eleştirii, kendi muhakemenizi keskinleştirir.

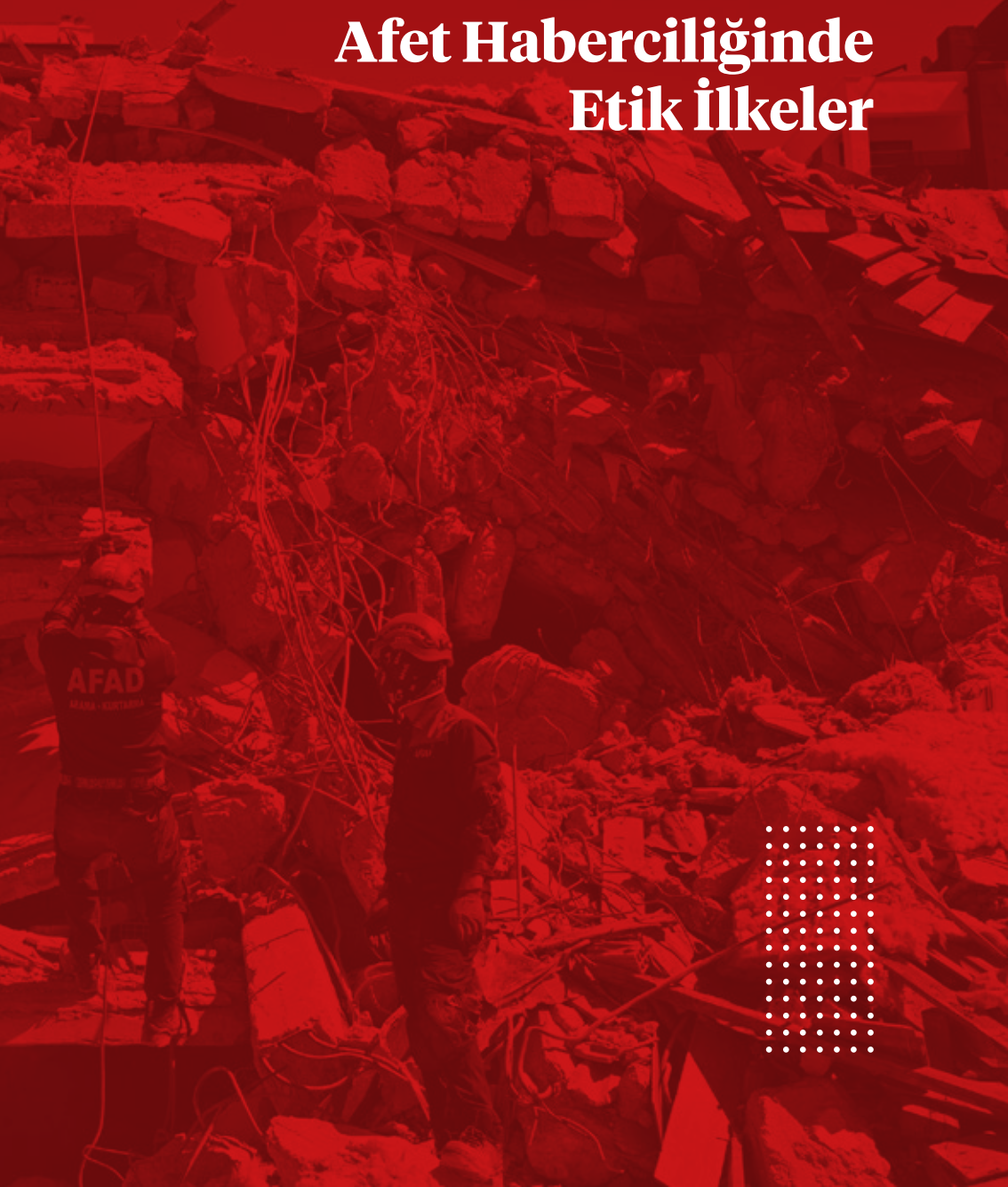
Son olarak **bir etik günlüğü tutmak**, gelişiminizin kaydını tutmanızı sağlar. Büyük ya da küçük, verdiğiniz zor etik kararları not alın. Aylar sonra bu girdilere geri dönün ve bunları geriye dönük olarak analiz edin. Bu düşünce öğreniminizi sağlamlaştırır ve güçlü bir etik deneyim temeli oluşturmanıza yardımcı olur.

Gazetecilikte etik, yasaklar bütünü değil; mesleki bir labirentte yol gösteren ilke ve kılavuzlar sistemidir. Bir afet bağlamında bu labirent özellikle karmaşık bir hâl alır: duvarlar olayların hızına göre yer değiştirir, stres ışıkları karartır ve karar verme süresi asgari düzeye iner. Bu bölümün en önemli mesajı, etik düşüncenin kriz sırasında değil, krizden önce oluşturulması gerektiğidir. İnsan hayatı için saniyelerin belirleyici olduğı anlarda, bir gazetecinin etik sezgisi mesleğin en kritik unsurlarından biri hâline gelir. Ancak bu sezgi doğuştan gelen bir yetenek değil, bilinçli bir mesleki eğitimin sonucudur. Modern etik kurallar kriz durumlarında çalışmak için özel araçlar sunar. Ancak bu araçların yerel koşullara, kültürel bağlamlara ve her bölgenin kendine özgü zorluklarına uyarlanması gerekmektedir.

2.2.

Afet Haberciliğinde Etik İlkeler

2.2. Afet Haberciliğinde Etik İlkeler

Giriş

Bir gazeteci düşünün: Depremin ardından yıkıntıların arasında duruyor. Elinde bir mikrofon, gözlerinin önünde acı çeken insanlar, zihninin ardında ise hız talep eden bir haber merkezinin baskısı var. O anda etik ilkeler, kitap sayfalarındaki soyut ifadeler olmaktan çıkar. Her saniyenin insan hayatı için belirleyici olduğu, tek bir hatalı bilginin paniğe yol açabileceği, yanlış seçilmiş bir kelimenin birinin acısını derinleştirebileceği anlarda mesleki ilkelerin gerçek değeri anlaşılır.

Anket sonuçlarına göre gazetecilerin %87,8'i afet haberciliğinin riskler barındırdığını kabul etmiş ancak %76,9'u etik kaynak eksikliği ifade etmiştir. Bu da mesleğin paradoksu: Gazeteciliğin en riskli alanı, etik hazırlık açısından en az dikkat edilen alandır.

Afetler, ister doğal ister insan kaynaklı olsun, gazeteciler için benzersiz zorluklar doğurur. Bir yandan toplumun tehlike, yıkımın boyutu, kayıpların sayısı ve yetkili mercilerin aldığı önlemler hakkında derhâl bilgilendirilmesi gerekmektedir. Öte yandan doğrulanmamış söylentileri yaymak, müdahaleci sorularla mağdurları istemeden travmatize etmek veya propaganda aracı hâline gelmek gibi zarar verme riski de mevcuttur.

Doğruluk ve Teyit

6 Şubat 2023, saat 05:30. Türkiye’de meydana gelen şiddetli depremin ardından bir saat içinde sosyal medyada “Gaziantep’te bir okulun enkazı altında binlerce kişi hayatını kaybetti” şeklinde haberler yayıldı. Yıkılmış binanın fotoğrafı dakikalar içinde bütün dünyaya yayıldı. Kurtarma ekipleri belirtilen adrese hızla intikal etti.

Üç saat sonra, söz konusu okulun tatil nedeniyle boş olduğu ortaya çıktı. Herhangi bir can kaybı yoktu. İnsanların hayat mücadelesi verdiği asıl enkaz yığınlarına ise yardımların hızla ulaşmasına engel oldu. Doğrulanmamış bilgi yalnızca karışıklık yaratmakla kalmamış, kurtarma kaynaklarının yanlış yönlendirilmesine de yol açmıştır (Kovach ve Rosenstiel, 2001).

Anketimize katılan gazeteciler gerçekleri güvenilir bir şekilde aktarma becerisini 5 üzerinden 4,46 olarak değerlendirmiştir ki bu, tüm yetkinlikler arasında en yüksek oran olmuştur. Baskı altında en çok ihlal edilen ilkelerin, aynı zamanda en çok değer verilen ilkeler olması bir paradoks oluşturmaktadır.

Doğruluk ilkesinin ihlal edilmesinin sonuçları, yalnızca Türkiye’de meydana gelen yıkıcı depremde değil, Suriye depreminde de görülmektedir (Şubat 2023). Kriz sırasında, sosyal medya ve bazı basın organları hayatını kaybedenlerin sayısı, enkaz altındaki insanları kurtarmak için kritik olan 72 saatin dolduğu ve Türk yetkililerin diğer ülkelerden gelen yardımları kabul etmediği iddiaları gibi teyit edilmemiş haberler yaymıştır. Bazı basın kaynakları, söz konusu iddiaları gerekli doğrulama süreçlerini izlemeden yayımlamıştır. Reuters ve AFP gibi önde gelen uluslararası ajanslar, dezenformasyona karşı çıkarak, arama kurtarma çalışmalarının 72 saatten çok daha uzun süre devam etmesi gerektiğini, zira depremden bir hafta sonra bile enkazdan kurtarılan vakalar olduğunu açıklamıştır (Media Ethics, t.y.). Türkiye’deki araştırmacı gazeteciler, başta Teyit platformu olmak üzere kurtarma çalışmalarının siyasi nedenlerle “askıya alındığı” yönündeki iddiaları etkin bir şekilde çürütmüştür. Doğru bilgi, yalnızca uluslararası yardımın koordinasyonu için değil, aynı zamanda sevdiklerinden haber bekleyen mağdurların aileleri için de hayati önem taşımaktaydı.

Şubat 2022’de başlayan Rusya’nın Ukrayna’yı topyekûn işgalinin ilk gününden itibaren, dikkatle doğrulanması gereken çok sayıda video, fotoğraf ve tanık anlatısı bilgi mecralarında yer almıştır.

Örnek olarak Nisan 2022’de Kiev’in kurtarılması sırasında Bucha kasabasında sivillere ait toplu mezarlar bulunmuştur. Rusya propagandası, bunu derhâl “kurgulanmış bir hadise” olarak nitelendirerek cesetlerin Rus birlikleri çekildikten sonra ortaya çıktığını ileri sürmüştür. The New York Times ve Reuters’tan gazeteciler uydu görüntüleri, video konum verileri, araç kameraları, tanık ifadeleri ve adli tıp uzmanı raporlarını kullanarak kapsamlı bir araştırma yürütmüş, toplu katliamların gerçekten de Rus işgali sırasında gerçekleştiğini teyit etmiştir (Folkenflik, 2015). Bilginin teyit edilmesinde bu denli titiz bir yaklaşım izlenmesi, savaş suçlarının belgelenmesi ve bu suçlar için hesap verilmesini sağlama açısından hayati bir önem kazanmıştır.

Kesin yargılar ifade etmek yerine, kaynaklarınız konusunda şeffaflık ilkesini gözetin:

- “Resmî kurumların verdiği bilgilere göre...” – en yüksek güvenilirlik seviyesidir.
- “Görgü tanıklarının ifadelerine göre...” – sahada elde edilen ve doğrulama gerektiren ifadelerdir.
- “Sosyal medyada paylaşılan haberlere göre...” – bilgilerin doğrulanmamış olduğunun işaretidir.

Kritik Durumlarda “Üç Kaynak Kuralı”

Normal şartlarda gazeteciler, üç bağımsız kaynak ilkesine göre hareket ederler. Afet durumlarında ise daha yüksek bir standarta ihtiyaç duyulur. Ölüm kalım meselesi söz konusu olduğunda kritik bilgileri üç veya daha fazla farklı türde kaynaktan doğrulamaya çalışmak önemlidir:

1. Resmî kaynak – hizmet birimleri veya devlet kurumlarının temsilcileri.
2. Görgü tanığı – olaylara şahit olan kişi veya mağdur.
3. Tarafsız uzman – olayla bağlantısı bulunmayan bir uzman.

Verilen örnekler, önemli dersler ortaya koymaktadır. Doğru bilgiye ulaşmak için sabırlı olmak ve doğrulanmamış iddialara eleştirel yaklaşmak gerekir. Gazeteciler, birden fazla bağımsız kaynak kullanmalı; bilgileri resmî raporlar ve uzman verileriyle karşılaştırarak doğrulamalıdır. Sosyal medya çağında, söylentiler ve varsayımlar hızla yayılıp “viral” olduğundan gazeteciler, bunları mutlaka teyit süzgecinden geçirmekle yükümlüdür. Etik boyutu açısından, SPJ Etik Kurallarında belirtildiği gibi “Kasıtlı çarpıtma asla kabul edilemez” ve hatalar derhal kabul edilip düzeltilmelidir.

Nesnellik ve Tarafsızlık

Olağanüstü durumlarda gazeteciler mümkün olduğunca objektif kalmalı; bilgileri çarpıtmadan ve dış etkilerden bağımsız olarak tarafsız bir biçimde sunmalıdır. İzleyici, bilhassa kriz anlarında medyanın propaganda veya dezenformasyon aracı olarak kullanılmadığından emin olmalıdır. Hakikat yetkililer veya diğer paydaşlar için rahatsız edici olsa bile gazetecilik yalnızca gerçeğe ve kamu yararına hizmet etmelidir.

Afetlerde sadece kahramanlar ve kötüler olmaz. Doğal bir afet, insanın hem en iyi hem de en kötü özelliklerini ortaya çıkarabilir. Yetkililer bir açıdan kahramanca davranabilirken başka bir açıdan tamamen başarısız olabilir. Nesnellik, “altın orta” bulmaya çalışmak değil, farklı bakış açılarını bağlamları ve gerekçeleriyle sunmaktır.

Valensiya’daki sel sırasında İspanyol medyası yerel yetkililerin eylemleri konusunda çelişkili değerlendirmelerle karşı karşıya kaldı. Şehrin sakinleri, yetkilileri hazırlıksız olmakla suçladı. Yetkililer, afetin öngörülemez doğasını gerekçe gösterdi. Yerel uzmanlar, uyarıların yıllarca göz ardı edildiğini iddia etti.

El País ise tek bir versiyonu seçmek yerine olayların kronolojisini çeşitli açılardan aktardı:

- İklim bilimcilerin uyarılarına dair bir araştırma raporu.
- Teknik kısıtlamalar hakkında yetkililerle yapılan röportajlar.
- Mağdurların bilgi eksikliği hakkındaki ifadeleri.
- Sistemik sorunların uzman analizi.

Canal Sur ve ulusal televizyon kanalı *RTVE*'den gazeteciler, sadece afete değil, aynı zamanda barajların idaresi ve olağanüstü hal ilanındaki gecikmelerle ilgili tartışmalara da yer vererek hükûmet temsilcilerine, muhalefete ve bağımsız uzmanlara söz hakkı tanıdı. Bu dengeli yaklaşımla, hem afeti tek taraflı sunmamış hem de afete müdahaledeki sorunları gizlememiş oldular. Bölgesel medyanın çalışmaları özellikle önemliydi; çünkü etkilenen topluluklar için tahliye merkezleri, kurtarma güzergâhları ve güvenli bölgeler gibi pratik bilgilere odaklanarak hayati mesajları siyasi polemiklerden ayırdılar.

Propaganda anlatılarına karşı mücadele

Afetler, propaganda için ideal ortamlardır. Duygusal olarak tükenmiş bir izleyici kitlesi, manipülatif mesajlardan daha kolay etkilenebilir. Bunun bir örneği, 8 Nisan 2022'de Ukrayna'da tahliye edilmeyi bekleyen 60'tan fazla sivilin öldürüldüğü Kramatorsk tren istasyonuna yapılan füze saldırısıyla ilgili haberlerdir. Rusya devlet medyası ve propaganda organları, derhal saldırının Ukrayna ordusu tarafından gerçekleştirildiğini iddia eden bir dezenformasyon kampanyası başlattı. Bellingcat ve BBC muhabirleri de dahil olmak üzere bağımsız gazeteciler, görüntüler, füze parçalarının fotoğrafları, uçuş rotası ve uydu görüntülerinin detaylı bir analizini yaparak füzenin Rus güçlerinin kontrolündeki bölgeden fırlatıldığını doğruladı.

The Washington Post ve Reuters dahil profesyonel medya, aceleyle sonuca varmadı: Haberlerinde tarafların açıklamaları ile teyit edilmiş gerçekleri (füze türü, ölü sayısı, saldırı zamanı) net bir şekilde ayırt ederek, propaganda anlatılarını propaganda olarak etiketlediler. Ayrıca, silahın teknik özelliklerini ve saldırının olası koşullarını analiz etmek için bağımsız askeri uzmanlara da başvurdular. Bu yaklaşım, enformasyon manipülasyonunu engellemeye ve izleyiciye trajedinin objektif bir resmini sunmaya yardımcı oldu.

Benzer bir durum, 2023 Türkiye ve Suriye depremleri sonrası, kurtarma operasyonları ve uzman incelemeleri tamamlanmadan bazı medya kuruluşları aceleyle inşaat şirketlerine ve yerel yetkililere kalitesiz inşaat nedeniyle suçlamalar yönelttiğinde yaşanmıştı.

Türkiye'nin resmi yayın kuruluşu *TRT* ve uluslararası ajanslar *Associated Press* ve Reuters ise daha ölçülü bir yaklaşım benimseyerek yıkım ve kurtarma operasyonlarıyla ilgili verilere odaklanmış, durumun karmaşıklığını açıklamak için depreme dayanıklı inşaat uzmanları, jeologlar ve mühendislere başvurmuştu. Bu medya kuruluşları, imar yetkililerine karşı yürütülen yasal

işlemleri ele alırken de, mevcut bilgileri masumiyet karinesine dair gerekli yasal uyarılarla birlikte sunmuştur.

Afet Koşullarında Propagandayı Tanıma Araçları:

- gerçeklere dayanmayan aşırı duygusallık.
- mutlakçılık – “her zaman,” “asla,” “herkes,” “hiç kimse.”
- belirli grupların veya kişilerin şeytanlaştırılması.
- önemli gerçeklerin veya bağlamın dahil edilmemesi.
- soruşturma tamamlanmadan varılan peşin hükümler.

Yapıcı eleştiri ilkeleri:

- Sistemik sorunlara odaklanın, sorunu bireylere indirgemeyin.
- Alternatifler ve çözümler sunun.
- Koşulları ve kısıtlamaları dikkate alın.
- Eylemlerin eleştirisi ile niyetlerin eleştirisini ayırt edin.

Objektifliği sağlamak için, çeşitli taraflara ve uzmanlara söz hakkı vermek faydalıdır. İnsan kaynaklı kaza veya doğal afet durumunda, hem yetkililerin (hükümet, arama-kurtarma ekipleri) hem de bağımsız uzmanların, topluluk temsilcilerinin ve görgü tanıklarının görüşlerine yer vermek önemlidir. Ancak dengeli sunum, gerçek ile kurgu arasında yapay bir eşitlik kurmak anlamına gelmez; “sahte denge” kurmak da nesnellik ilkesine aykırıdır. Gazeteci gerçeklere sadık kalmalıdır: Eğer kanıtların ezici çoğunluğu bir şeyi işaret ediyorsa, tarafsızlık algısı uğruna çürütülmüş versiyonları desteklemeye değmez. Afet gazeteciliğinde nesnellik, her şeyden önce, ne kadar acı olursa olsun hakikate bağlılık ve bu hakikati çarpıtabilecek herhangi bir baskıya karşı direnmektir.

Adil Olmak

Adillik ilkesi, gazetecinin bir çatışmanın tüm taraflarına ve tüm mağdurlara saygılı ve eşit bir şekilde, ayrımcılık yapmadan yaklaşmasını zorunlu kılar. Afetler bağlamında, bu, belirli bir gruba yönelik nefret söylemi, stereotipler veya önyargılı habercilikten kaçınmak anlamına gelir. Bir trajediyi yaşamış veya içinde yer almış herkes — milliyeti, ırkı, sosyal statüsü veya rolü ne olursa olsun — medyada adil ve insancıl bir şekilde temsil edilmeyi hak eder. Küresel etik standartlara göre, ayrımcılık yapmamak mesleğin temel ilkelerinden biridir.

Medyanın adil davranmadığının en ince tezahürlerinden biri, örtük “mağdur hiyerarşisi”dir. Zengin bir ülkeden gelen bir turistin ölümü, yerli bir işçinin ölümünden daha fazla dikkat çeker. Tarihi bir yapının yıkılmış olması, yoksul ailelerin evlerinin çökmesinden daha fazla dikkat çeker.

Ağustos 2021’de Türkiye’nin kuzeyinde çıkan orman yangınlarında ilk haberlerde turist otellerine ve beldelerine odaklanıldı. Hayvanlarını ve mahsullerini kaybeden yerel çiftçiler ise odağa alınmadı.

The Guardian ve Yunan gazetesi *To Vima*, olayı daha etik ve dengeli bir yaklaşımla ele alarak Evia’da zeytinliklerini ve arı kovanlarını, yani geçimlerinin ana kaynağını kaybeden çiftçilerle ilgili bir haber dizisi hazırladı. Ayrıca gazeteciler, böylesine büyük bir felaketle ilk kez karşılaşan gençlerden, bu yangınları tarihi afetlerle kıyaslayan yaşlı bölge sakinlerine kadar farklı yaş gruplarından kişilere de yer verdi. Yunanistan’ın kamu yayıncısı ERT’nin “Voices from the Ashes” (Küllerden Yükselen Sesler) adlı multimedya projesinde, itfaiye görevlilerinden küçük işletme sahiplerine kadar 30’dan fazla mağdurun hikayesine değinilerek trajedinin sonuçlarına ilişkin kapsamlı bir bakış açısı sunuldu.

Afetler en savunmasız durumdaki grupları, yani yoksul, yaşlı, engelli insanları, mültecileri ve etnik azınlıkları orantısız bir şekilde etkilemektedir. Bunlar, medyada pek de yer bulamayan gruplardır.

Adil bir temsilin stratejileri şu şekilde sıralanabilir:

1. Marjinal grupların sesini aktif bir şekilde duyurmak.
2. İçinde bulundukları durumu bağlama oturtmak.
3. Kalıp yargılardan ve mağduriyetten kaçınmak.
4. Sadece sorunlara değil çözümlerine de odaklanmak.

Bu ilkenin olumlu bir örneği, İspanya medyasının tam teşekküllü işgalin başlamasının ardından Ukraynalı mültecilerin durumunu ele alışında gözlemlendi. *El Pais* ve *La Vanguardia* gibi önde gelen yayınlar, kalıp yargılardan kaçınmak suretiyle mültecilerin bireysel hikayelerine ve İspanya toplumuna entegrasyonlarına odaklandı. Başta *RTVE* ve *Cadena SER*’den olmak üzere İspanyol gazeteciler; eğitimciler, bilgi işlem uzmanları, doktorlar ve işçilerden oluşan Ukraynalı mülteci çeşitliliğini kasıtlı olarak öne çıkararak mesleki deneyimlerini ve topluma katkılarını vurguladı, onları yalnızca “bিরer kurban” olarak resmetmekten kaçındı. Bağlamsal bir yaklaşım ise bilhassa önemliydi; gazeteciler, “savaş mağduru” anlatımına indirgemektense Ukraynalıların zorla yerlerinden edilmesinin sebeplerinin derinlerine indi. Bu yaklaşımın bir örneği de TVE’deki, “Nuevas Vidas” adlı (Yeni Yaşamlar) belgesel projesinde gözler önüne serildi zira bu proje, İspanya’nın farklı bölgelerinde yaşayan beş Ukraynalı ailenin bir yıl boyunca adaptasyon süreçlerini takip etti ve onları yardımın pasif alıcıları olarak değil, geleceklerini inşa eden aktif katılımcılar olarak gösterdi.

İnsanîyet

Afet haberi yaparken gazeteciler, “zarar vermeme” ilkesini uygulamayı hatırlamalı ve mağdurlara insanca ve anlayışlı bir şekilde yaklaşmalıdır. Etik kodları gazetecilerin ele aldıkları konuya, birer bilgi kaynağı olarak değil başından acılar geçmiş birer hikaye olarak yaklaşmalarını gerektirmektedir. SPJ’nin de dediği gibi, “Yapacağınız haberden etkilenebileceklerle şefkat gösterin. Başından bir trajedi ya da acı geçmiş kişilerle mülakat yapar ya da fotoğraflarını çekerken hassas olun. Bilgi toplamanın ve bunu haber yapmanın zarar verebileceğinin ya da rahatsızlığa neden olabileceğinin farkında olun. Haber kovalamak demek duyarsız olabilirsiniz demek değildir.” Bu ilke, gazetecinin, travma halindeki insanların onuruna ve duygusal durumuna saygı göstererek hareket etmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Yaptığımız bir ankete göre gazeteciler manipölasyondan kaçınma ve insanîyetin önemini 5 üzerinden 4,43 olarak değerlendirmiştir. Bu, sansasyon veya reyting uğruna insanîyetin sıkça göz ardı edildiği gerçek uygulamalarla çelişen yüksek bir orandır.

Mağdurlarla mülakat yapmak afet haberciliğinde karşılaşılabilecek en büyük zorluklardan biridir. Şok veya yas durumundaki bir kişi, sonradan pişmanlık duyacağı sözler sarf edebilir. Gazetecinin, mülakat yaptığı kişiyi kendisinden bile koruması gerekir.

Afet mağdurlarıyla etik bir mülakat yapmak, “travma bilincine dayalı yaklaşım” olarak anılan özel yetenekler gerektirmektedir. Dart Centre, UNESCO vb. uluslararası kuruluşlar şu tavsiyelerde bulunmaktadır: Bir gazeteci; görüşmeye kendini hazırlamalı, hangi soruların kişiyi yeniden tetikleyebileceğini gözden geçirmeli, mülakat sırasında kişinin yanında sevdiği ya da destek aldığı birinin bulunması seçeneğini sunmalı ve sonrasında da iyi olduklarından emin olmalıdır.

Travma bilincine dayalı yaklaşım, Eylül 2023’te 15’ten fazla kişinin ölümüne ve binlerce evin sular altında kalmasına neden olan “Storm Daniel” (Daniel Fırtınası) adlı Selanik’teki feci sel felaketi sırasında Yunan medyası tarafından sergilenmiştir. MEGA TV ve SKAI’dan gazeteciler mağdurlarla iletişimlerinde Helexpo Media Ethics Initiative’in (Helexpo Medya Etiği Girişimi) belirlemiş olduğu ilkelere bağlı kaldılar: İnsanlarla yıkılan evlerinden uzakta görüştüler, kayıt almadan önce her zaman müsaade istediler ve (“Evinizin akıntıya kapılıp gittiğini gördüğünüzde ne hissettiniz?” gibi) travmayı tetikleyici sorular sormaktan kaçındılar.

Bilhassa da başından travmatik bir olay geçmiş olan biriyle hassas ve etik bir mülakat gerçekleştirmek için bir gazeteci **travma bilincine dayalı mülakat ilkelerini** izlemelidir:

- Bilgilendirilmiş Onam: Mülakatın amacı ve elde edilen bilginin nasıl kullanılacağına dair net bir açıklama yaparak başlayınız. Bu durum, mülakat yapılan kişinin dâhil olmak isteyip istemediğine dair bilinçli bir karar vermesini sağlar.
- Ara Verme Hakkı: Mülakat yapılan kişiye istediği an görüşmeyi durdurma hakkı veriniz. Bu, onlara kontrol duygusu kazandırır ve travmalarının tetiklenmesini önlemeye yardımcı olur.
- Duygulara değil gerçeklere odaklanın: Empati önemli bir unsur olmakla birlikte asıl amaç kişisel duyguları didiklemek değil bilgi toplamaktır. Kişinin nasıl hissettiğinden ziyade olaylarla ilgili sorulara odaklanın.
- Yönlendirici sorulardan kaçının: Sorularınızı istenen bir cevabı ima edecek şekilde ifade etmeyin. Bunun yerine kişinin başından geçenleri kendi cümleleriyle paylaşmasını sağlayacak ucu açık sorular sorun.
- Sessizliğe Saygı Duyun: Sessiz kalmanın da bu sürecin doğal bir parçası olduğunu unutmayın. Sessizlik, kişinin düşüncelerini toparladığı ya da paylaşmak istemediğine işaret edebilir. Onları acele ettirmeyin ya da konuşmaları için baskı yapmayın. Bazı şeylerin söylenmemesinin daha iyi olduğunu kabul etmek onların mahremiyetine ve kişisel sınırlarına saygı duyduğunuzu gösterir.

Gizlilik: Afetlerde Çocukların Durumu.

Çocukların, afet durumlarında hem fiziksel olarak hem de medya nezdinde özel olarak korunmaya ihtiyacı vardır. Kamera karşısında söylediklerinin ya da yaptıklarının sonuçlarını bütünüyle kavrayamazlar.

Gazeteciler çocuklarla çalışırken onların güvenliğini ve iyiliğini temin etmek adına sıkı bir **Çocuklarla Çalışma Protokolüne** uymak zorundadır. Söz konusu protokolün birkaç önemli adımı vardır:

- Herhangi bir mülakat yapmadan ya da etkileşime girmeden önce çocuğun yasal vasilerinin açık iznini almanız gerekir.
- Çocuğun kimliğini ve mahremiyetini korumak için yüzlerini bulanıklaştırmaya, seslerini değiştirmeye veya yayımlanan içeriklerde tanınmamalarını temin edecek diğer teknikleri kullanmaya hazır olmalısınız.

- Anlatıda travmatik olayın üzerinde durmaktansa çocuğun baş etme ve iyileşme becerisi öne çıkarılmalıdır.
- Tam isim, açık adres veya travmayla ilgili özel ayrıntılar gibi çocuğu ileride riske atabilecek hiçbir bir bilgiyi dâhil etmeyin.

Ayrıca başkalarının acılarını haber yaparken aşırı sansasyonelleştirmeden kaçınmak da önemlidir. Örneğin, son derece gerekli olmadıkça parçalanmış bedenleri yakın çekimden göstermek veya insanların çaresizliğini yayımlamak etik değildir. Bazı trajediler (toplu silahlı saldırılar, uçak kazaları), medya üzerinde daha fazla talep oluşturur; bir yanda kamuoyunun gerçekleri bilme hakkı varken, öte yanda aşırı ya da rahatsız edici detaylar içeren haberler halihazırda acı çekenlerin acısını derinleştirebilir. Böyle durumlarda, “kamuoyunun merakından önce kişilerin mahremiyetine ve onuruna saygının” gözetilmesi kuralı uygundur. Toplumsal açıdan anlamlı bir sebep yoksa, sarsıcı görüntüleri vermemek daha iyidir.

Afetler, özel hayatı kamusal hâle getirir. Kişisel bir alan olan ev ortamı, medya ilgisinin nesnesi hâline gelir. Mahrem kalması gereken yas haber olur. Gazeteciler, kamuya mâl olmuş bir olayın parçası hâline geldiklerinde bile insanların mahremiyet hakkını korumalıdır.

İlke açıktır: Afet, mahremiyet hakkını ortadan kaldırmaz. Karmaşıklık, kamu yararı ile kişisel haklar arasındaki sınırların belirlenmesinde yatmaktadır.

Bu ilkeye bağlılığın önemli bir örneği, Yunanistan açıklarında Haziran 2023’te yüzlerce göçmeni taşıyan bir gemide yaşanan kazanın medyada yer alış biçimidir. Yunan yayın organları *Kathimerini*, *To Vima* ve ERT, mağdurların fotoğraflarını rızaları olmadan yayımlamaktan kaçınmış ve hayatta kalanların kişisel bilgilerini açıklamamıştır. Aynı zamanda gazeteciler, ölen kişilerin ailesinin rızası ile, aile tarafından sağlanan hikayeleri ve fotoğrafları yayımlamıştır; bu yaklaşım, etik kuralları ihlal etmemelerini ve mağdurların insani yönünü yeniden ortaya koymalarını sağlamıştır.

Travmatik deneyimlerin detayları konusunda temkinli olunması da önemli bir unsur olmuştur: Medya, mültecilere uygulanan şiddet veya istismara dair haberleri, açık rızaları ve bilgilerinin kullanılmasına ilişkin izinleri olmadan yayımlamamıştır. Yunan Basın Konseyi (ESR) bu olayı, bilginin kamuoyu nezdindeki değerinin insanların onur ve mahremiyet haklarından ağır basmadığı, dengeli bir trajedi haberleştirme örneği olarak göstermiştir.

Ukrayna'daki savaş döneminde bazı medya ve Facebook toplulukları, esir alınan Ukraynalı askerlerin pasaport bilgilerinin tamamını paylaştı. Mağdurların aileleri, bunun sonucunda telefon terörizminin birer hedefi hâline geldi. Dolandırıcılar, “yakınları hakkında bilgi vermek” veya “esaretten kurtulmasına yardımcı olmak” gibi vaatlerle mağdurların ailelerinden para sızdırmak için bu kişisel bilgileri kullandı.

Gizliliği koruma ilkesine bağlılık, hem insanlara duyulan saygının bir işareti, hem de mesleki sorumluluğun bir göstergesidir. Birtakım kişisel bilgiler açıklanmasa da alıcı kitle hiçbir şey kaybetmez. Bunun yerine mağdurlar, geçirdikleri zor zamanlarda biraz da olsa mahremiyetlerini ve onurlarını korumuş olurlar. Aksi halde bu ilkenin ihlâli, medyanın itibarını ciddi derecede zedeleyebilir; ve en önemlisi, halihazırda muzdarip olmuş kişilere onarılamaz manevi zararlar verebilir.

Bağımsızlık

Afetler, gazetecilerin üzerinde baskı oluşturacak ideal koşullar yaratır. Yetkili makamlar “güvenlik gerekçesiyle” bilgiye erişimi kısıtlayabilir. Kurtarma hizmetleri, “ayak bağı olmayın” diyebilir. Mağdurlar, “panik yaymayın” diyebilir.

Bir gazetecinin bağımsızlığı, yalnızca kamu yararına hareket ettiği ve herhangi bir dış baskıya veya çıkar çatışmasına boyun eğmediği anlamına gelir. Afetler sırasında bağımsızlığı korumak zorluk teşkil edebilir; çünkü gazeteciler, yetkili makamlar, şirketler ya da kendi duyguları ve bağlantılarının nüfuzu altında kalabilir. Etik kılavuz ilkeler, toplumun gerçeği bilme hakkını tesis etme dışında herhangi bir menfaatten uzak durulması gerektiğini söyler. Özellikle, SPJ Etik Kuralları gazetecilere şu talimatları vermiştir: Gerçek veya algılanan çıkar çatışmalarından kaçının; hediyeleri, ayrıcalıkları ya da özel muameleyi reddedin, ve bağımsızlığınızı zedeleyebilecek ikinci bir istihdamı veya siyasi girişimleri reddedin.

Afetler, gazetecilikte ekonomik çıkarları devreye sokar. Dramatik görüntüler reytingleri artırır. Sansasyonel başlıklar tıklanmayı da beraberinde getirir. Tek bir trajedinin uzun süre boyunca haber yapılması, istikrarlı bir izleyici kitlesi oluşturabilir. Ekonomik çıkarlar yayın politikasını dikte etmeye başladığında gazeteciliğin bağımsızlığı tehlikeye girer.

Bazen toplum gazetecilerden “vatansever bir sessizlik” takınmasını, yani “ülkenin imajına zarar verebilecek” ya da “halkın moralini bozabilecek” gerçekleri gizlemesini talep eder. Bu baskı, bilhassa bir ülkenin dışarıdan gelecek yardıma ihtiyaç duyduğu uluslararası afetlerde yoğunlaşabilir.

Bağımsız karar alma kriterleri:

- Bu bilgi kamu yararına hizmet ediyor mu?
- Benzer trajedilerin önlenmesine yardımcı olur mu?
- Eleştiri, gerçeklere mi yoksa duygulara mı dayanıyor?
- Kararımı herkesin önünde savunabilir miyim?

Hesap Verebilirlik, Duyarlılık ve Eğitim

Etik afet gazeteciliği, medyanın sadece olayları haberleşirmesi değil, aynı zamanda yaptıkları işin hesabını kamuoyuna vermekle yükümlü olduğu anlamına gelir. Hesap verebilirlik ilkesi, gazetecinin haberlerinin doğruluğu ve etik niteliği konusunda sorumluluk üstlenmesini, hatalarını kabul edip düzeltmesini gerektirir. SPJ Etik İlkeleri bu hususu açık biçimde vurgular: Gazeteciler, aldıkları kararları alıcı kitleye açıklamalı, insanları eleştirilerini dile getirmeleri konusunda teşvik etmeli, hatalarını dürüstçe kabul ederek vakit kaybetmeden düzeltilmelidir. Geri bildirimle açık olmak, olgun bir medya kuruluşu olmanın göstergesidir. Pek çok yayın kuruluşu, düzeltme köşeleri veya ombudsman bulundurmakta, okur mektuplarını yayımlamakta ya da eleştirilere yanıt verdikleri çevrim içi tartışmalar düzenlemektedir. Bu tür geri bildirimler güveni korumaya yardımcı olur: alıcı kitle, gazetecilerin kendilerini hukukun üstünde görmediklerine, söyledikleri ve gösterdikleri her şeyden sorumlu olduklarına ikna olur.

Hesap verebilirlik, yayımladığınız içeriklerin ve sonuçlarının sorumluluğunu üstlenmeye gönüllü olmaktır. Afet durumlarında bu ilke özel önem taşır: hatalar ölümcül sonuçlar doğurabilir. Afetler söz konusu olduğunda hataların bedeli ağır olabileceğinden hesap verebilirlik büyük önem taşır. Medya, yanlış bilgi yayması ya da etik dışı harekette bulunması halinde, kamuoyuna yönelik özür ve açıklama gereklidir. 2021 yazında Rodos Adası'ndaki orman yangınlarında yaşamını yitirenlerin sayısını yanlış aktaran Yunan televizyon kanalı MEGA'nın tutumu, bu duruma iyi bir örnektir. Yayının başında haber sunucusu, henüz doğrulanmamış verilere dayanarak "en az iki ölü" bulunduğunu bildirdi. Bir saat sonra, resmi kaynaklar can kaybı olmadığını doğruladığında, kanal yalnızca bilgiyi düzeltmekle kalmayıp hatanın nasıl meydana geldiğini açıklamaya özel bir bölüm ayırarak gazetecilerin doğrulanmamış bilginin kaynağını açıkça tartışıp izleyicilerden ve Rodos sakinlerinden herkesin önünde özür dilemelerini sağladı. Ayrıca kanal yönetimi, doğal afetler sırasında muhabirleri için bilgi teyidiyle ilgili bir rehber notu yayımlayarak hataları karşısında sorumlu bir yaklaşım benimsediklerini gösterdi.

Gazeteciler ve haber merkezleri de standartları ihlal ettikleri takdirde yasal yükümlülüklerle karşı karşıya kalabilirler. 2023 yılında İspanya’da, Valensiya’daki sel felaketinin mağdurlarına ait fotoğrafları ve travma yaşamış çocuklarla yapılan röportajları izinsiz olarak yayımlayan yerel bir çevrimiçi yayının üç gazetecisi, Katalonya Görsel-İşitsel Konseyi’nin (CAC) kararıyla idari para cezasına çarptırılmıştı. Ayrıca, haber merkezinin afet haberi yapmanın etik kuralları üzerine özel bir eğitimden geçmesi gerekmişti. Bu emsal karar, hızlı davranma ve izleyicinin ilgisini çekme baskısı altında bile etik normların ihmal edilmesinin kabul edilemez olduğunu medya topluluğuna ciddi biçimde gösteren bir uyarı niteliğindeydi.

Gazeteciler ve medya kuruluşları, birtakım temel **hesap verebilirlik mekanizmaları** aracılığıyla güven inşa edebilir ve itibarlarını koruyabilir. Bunlar yalnızca tepkisel önlemler değildir; aynı zamanda etik uygulamalara yönelik sürekli bir bağlılığın parçasıdır.

- **Hataların Hızla Düzeltilmesi:** Yanlışın kamuoyu tarafından tespit edilmesini beklemeyin. Bilginin doğruluğunu önceden denetlemek ve fark edilen hataları vakit kaybetmeden düzeltmek büyük önem taşır. Bu, sadece itibara değil, hakikate olan bağlılığın da bir göstergesidir.
- **Şeffaf Düzeltmeler:** Bir hata tespit edildiğinde, düzeltmeler şeffaf bir şekilde sunulmalıdır. Bunu sağlamak, hatalı bilginin kaldırılmasından daha fazlasını gerektirir. Olaya bağlam kazandırmak ve hatanızdan ders çıkarmaya istekli olduğunuzu göstermek için hatanın nasıl meydana geldiğini dürüst ve açık bir şekilde açıklamalısınız.
- **Hatalardan Ders Almak:** Hesap verebilirlik, sadece bir olayla sınırlı kalmaz. Hatalardan ders çıkarma sürecini de içerir. Bu süreç, gelecekte benzer olayların önlenmesi amacıyla yeni prosedürler veya kontrol listeleri oluşturmayı ve hayata geçirmeyi kapsar.
- **Kamuyu Bilgilendirme:** Çalışma standartlarınız ve etik ilkeleriniz hakkında kitlenizi düzenli olarak bilgilendirin. Çalışma süreçleriniz hakkında açık davranmak, güven inşa etmenizi sağlarken doğruluk ilkesine bağlılığın misyonunuzun merkezinde yer aldığını ortaya koyar.

Anketimizin sonuçları, gazetecilerin %76,9’unun afet ortamlarında çalışırken etik kılavuz ilkelerin eksikliği yaşadığını göstermiştir. Bu durum, sistematik bir sorun olup, akademik müfredata uzmanlık dersleri eklemeyi, görevdeki gazeteciler için

düzenli eğitimler sağlamayı ve erişilebilir kendi kendine eğitim kaynakları geliştirmeyi içeren sistematik çözümler gerektirir.

Farkındalık için bir afetin daha geniş tarihî, toplumsal, çevresel ve ekonomik bağlamını kavramak gerekir. Yalnızca yüzeysel bilgilere sahip bir gazeteci, çetrefilli olayları yeterince kapsamlı bir şekilde aktaramaz.

Örnek Olay İncelemeleri

Medya ve gazetecilerin karşılaştığı etik ikilemleri kapsamlı bir şekilde anlayabilmek için, münferit olayların ötesine geçmek ve daha derinlemesine akademik araştırmalara ve uzman kaynaklara başvurmak gerekir. Aşağıda listelenen çalışma ve kaynaklar, tam da bu tür derinlemesine bir analiz sunarak, afetlerin etik bir şekilde haberleştirilmesine ilişkin kuramsal temellerin ve uygulamaya yönelik önerilerin ayrıntılı olarak incelenmesine imkân sağlamakta, ve böylece iyi temellendirilmiş bir mesleki duruş geliştirilmesine yardımcı olmaktadır.

1. Ward, Stephen J. A. (2023). *Ethical Journalism in a Time of Crisis: The Challenges of Covering the Ukraine War*. Routledge.

<https://www.routledge.com/Ethical-Journalism-in-a-Time-of-Crisis-The-Challenges-of-Covering-the-Ward/p/book/9781032413868>

Bu çalışma, rehberimizde incelenen belirli vakalardan daha geniş bir perspektife sahip olmakla birlikte, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik kapsamlı işgali sırasında haber yapan muhabirlerin etik ikilemlerini derinlemesine incelemektedir. Ward, bir bilgi savaşında doğruluk sorunlarını, savaş suçlarının (örneğin Buça veya Kramatorsk'ta) belgelenmesinde objektifliği, propagandanın yarattığı baskıyı, travma yaşamış tanıklar ve mağdurlarla çalışırken zararı en aza indirme gerekliliğini (insanilik) ve medya bağımsızlığı önündeki zorlukları incelemektedir. Eser, klasik etik ilkelerin modern savaşın olağanüstü koşullarına uyarlanma biçimlerini incelemekte; Batı ve Ukrayna medyasının habercilik uygulamalarını karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Metninizde Ukrayna ile ilgili bahsedilen karmaşık etik sorunları anlamak için bu eser başlıca kaynaklardan biridir.

2. Selva, Meera & Nielsen, Rasmus Kleis (2023). *Reporting on the Turkey-Syria Earthquake: Lessons for Covering Disaster*. Reuters Institute for the Study of Journalism.

<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/reporting-turkey-syria-earthquake-lessons-covering-disaster>

Alanında otorite kabul edilen Reuters Enstitüsü'nün hazırladığı bu rapor, Türkiye ve Suriye'de meydana gelen depremin medyada nasıl yer aldığını incelemektedir. Rapor, bilgi aktarımında doğruluk ve hız ikileminin zorluklarına, sosyal medyada aktif olarak yayılan dezenformasyonla mücadeleye, acının aktarımının etik yönlerine ve mağdurlarla etkileşime odaklanmaktadır. Rapor, doğruluk, insan odaklılık ve bağımsızlık ilkelerine değinerek, haber merkezleri için bu tür büyük ölçekli afetlerin haberleştirilmesine hazırlık ve yanıt verme konusunda pratik dersler sunmaktadır.

3. Dart Center for Journalism & Trauma. Covering Migration: Resources & Tips.

<https://dartcenter.org/resources/covering-migration>

Bu çalışma, Yunanistan açıklarındaki gemi kazası (2023) gibi belirli bir olayın incelemesi olmasa da, Dart Center (Dart Gazetecilik ve Travma Merkezi), göç krizleri de dahil olmak üzere travmatik olayların etik olarak haberleştirilmesi üzerine araştırma yapan ve kaynaklar sağlayan önde gelen bir kuruluştur. Sunduğu içerikler (makaleler, rehberler, web seminerleri) araştırma ve uygulama deneyimine dayanmaktadır. Merkez, mültecilerin ve göçmenlerin mahremiyetini ve onurunu korumayla ilgili etik ikilemleri, kalıp yargılardan kaçınmayı, bilgilendirilmiş onam almayı, travmaya duyarlı röportaj yapmayı ve görsel temsili ayrıntılı bir şekilde incelemektedir. Dart Merkezi'nin içerikleri, göçmenlerin akıbetinin haberleştirilmesinde ilgili metninizde değinilen insaniyet ve mahremiyetin korunması ilkelerini anlamınıza yardımcı olacaktır.

4. Pantti, Mervi (2019). Media, Emotion and Suffering in Disaster News: The Politics of Showing and Telling. Palgrave Macmillan.

<https://link.springer.com/book/10.1057/978-1-137-51200-6>

Bu kitap, medyanın afetleri ele alış biçiminin derinlemesine teorik ve ampirik bir analizini sunarak, duygusal boyuta ve insan acısını tasvir etmenin etik yönüne odaklanmaktadır. Münhasıran metninizdeki vakalara odaklanmasa da, çalışma sunduğu analiz insaniyet ve gizliliğin korunması ilkelerini anlamak açısından son derece önemlidir. Pantti, görsel imgelerin ve anlatıların seçiminin alıcı kitlenin algısını nasıl etkilediğini, sansasyonellik risklerini ve “şefkat yorgunluğunu” incelemektedir. Yasın haberleştirilmesine yönelik farklı yaklaşımları, bilgilendirme ile zarar verme arasındaki ikilemi analiz etmektedir; bu, metninizde bahsedilen (depremlerden savaşa kadar) herhangi bir felaketi haberleştirirken göz önüne alacağınız önemli bir unsurdur.

5. European Journalism Observatory (EJO). Ukrayna Savaşı, Yunanistan Yangınları vb. konuların medyada ele alınışı üzerine birden fazla makale.

<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/14648849211040303>

EJO (Avrupa Gazetecilik Gözlemevi), Avrupa'daki medya trendleri ve etik konular üzerine düzenli olarak analitik makaleler ve kısa araştırmalar yayımlayan bir araştırma enstitüsü ağıdır. Web sitelerinde, Ukrayna'daki savaşın (dezenformasyonla mücadele ve kaynaklarla çalışma etiği dahil), Yunanistan ve diğer ülkelerdeki orman yangınları ve sellerin (doğruluk, nesnellik ve siyasi etki analizi) medyada yer almasıyla ilgili birçok içerik mevcuttur. Bu makaleler genellikle yerel araştırmalara ve medya takibine dayanarak, metninizde bahsedilenlere benzer şekilde, belirli ulusal bağlamlarda etik uygulamalar ve zorluklar hakkında güncel bir analiz sunar. EJO web sitesinde anahtar kelimeler (Ukrayna, Yunanistan yangınları, afet haberciliği etiği) araması konuyla ilgili birçok sonuç verecektir.

6. Bunce, Mel, Scott, Martin, & Wright, Kate (Eds.). (2020). *Reporting Humanitarian Crises: Ethics, Representation and Practice*. Routledge.

<https://www.routledge.com/Reporting-Humanitarian-Crises-Ethics-Representation-and-Practice/Bunce-Scott-Wright/p/book/9781138502184>

Bu derleme, genellikle afetler ve çatışmalarla birlikte gelen insani krizleri haberleştirmenin etik zorluklarını analiz etmektedir. Kaynak, metninizdeki birçok durum için geçerli konuları kapsar: mağdurların adil ve kalıp yargılar içermeyen temsili (Ukrayna'daki yabancı öğrenciler veya göçmenler örneğinde olduğu gibi), savunmasız gruplarla etkileşimde bulunmanın etiği, yerel gazetecilerin rolü, insani yardım kuruluşlarının medya anlatısı üzerindeki etkisi ve bağımsızlık konuları. Bu kitaptaki araştırma, dünyanın çeşitli bölgelerinden yaşanmış vakalara dayanmaktadır ve insani gazetecilik bağlamında adillik, insaniyet ve bağımsızlık ilkelerinin derinlemesine anlaşılmasını sağlamaktadır.

7. Hänska, Max & Bauchowitz, Stefan (2017). *Tweeting #refugees: A computational analysis of the impact of traditional news media and citizen reporting on the public discourse on refugees*. Information, Communication & Society.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369118X.2017.1389082>

Bu çalışma, sosyal medyanın (örnek olarak Twitter’ı kullanarak) mültecilerle ilgili kamusal söylemi şekillendirmedeki rolünü analiz etmekte ve geleneksel medya ile vatandaş gazeteciliğinin etkisini karşılaştırmaktadır. Metninizdeki bazı olaylardan önce yayımlanmış olsa da metodolojisi ve vardığı sonuçlar, örneğin Türkiye’deki deprem veya Ukrayna’dan tahliye gibi krizler sırasında enformasyonun (ve dezenformasyonun) yayılmasını anlamak açısından çok önemlidir. Çalışma, belirli anlatıların (potansiyel olarak yanlış veya doğrulanmamış anlatılar dahil) çevrimiçi alanda ne kadar hızlı yayıldığını, bunun da geleneksel medyaya, teyit, doğruluk ve kalıp yargılara karşı koyma (adillik ilkesi) konusunda bir zorluk teşkil ettiğini göstermektedir.

8. Allan, Stuart (Ed.). (2019). The Routledge

Companion to News and Journalism (2. basım). Routledge.

<https://www.routledge.com/The-Routledge-Companion-to-News-and-Journalism/Allan/p/book/9781138481717>

Bu kapsamlı el kitabı, etik, krizlerin, savaşın ve afetlerin haberleştirilmesi gibi gazeteciliğin çeşitli yönlerine ayrılmış bölümlerden oluşmaktadır. Önde gelen araştırmacılar tarafından yazılan ayrı ayrı bölümlerde, farklı bağlamlarda etik ilkelere (doğruluk, tarafsızlık, insaniyet, mahremiyet, bağımsızlık ve hesap verebilirlik) bağlı kalmanın teorik temelleri ve uygulamadaki zorlukları analiz edilmektedir. El kitabı tek bir vakaya odaklanmamakla birlikte temel bir çerçeve oluşturmakta, sizin etik normlar ve bunların metninizde tarif edilenlere benzer durumlara uygulanmasına dair daha derinlemesine bir anlayış sahibi olmanıza yardımcı olacak birçok çalışmaya atıfta bulunmaktadır.

Afet Yayımlı Kontrol Listesi

Bir afeti haber yaparken, sıkı bir kontrol listesine bağlı kalmak zararı azaltabilir ve doğruluğu temin edebilir. Bu liste iki aşamadan oluşur: yayımlanma öncesi zorunlu kontroller ve yayımlanma sonrası gerekli izleme.

Yayımlanma öncesi (zorunlu noktalar)

Tek bir kelime bile yayımlanmadan önce, en yüksek etik standartların sağlanması için birtakım kritik adımlar atılmalıdır. Kritik bilgiler söz konusu olduğunda kaynaklar, en az üç bağımsız kaynaktan doğrulama ile teyit edilmelidir. Bilginin güvenilirliği açıkça belirtilmeli ve etiketlenmelidir ki kitle, kesinlik derecesini anlayabilsin. Gerçeklerin önemini açıklamak ve kitlenin büyük resmi kavrayabilmesini sağlamak için bağlam eklenmelidir.

Önemli adımlardan biri, zararı en aza indirmektir. Bu adım, yayınların, ilgili kişiler için ek bir sıkıntı ya da tehlike oluşturmamasını sağlamak adına dikkatli bir kontrol yapılmasını gerektirir. Mağdurların onurlarını ve güvenliklerini korumak için, kişisel verilerinin gizlenmesi suretiyle gizlilik sağlanmalıdır. Kullanılan dil, damgalayıcı ya da ayrımcı ifadelerden kaçınmak adına denetlenmelidir. Son olarak, şiddet içerikli görüntülerin uygunluğu titizlikle değerlendirilerek, görsel içerik filtrelenmelidir. Bazen bir anlatım, bir fotoğraftan daha güçlü ve daha saygılı olabilir.

Yayımlandıktan sonra (takip)

Hikâye yayımlandıktan sonra iş bitmez. Dürüstlüğü korumanın en önemli yolu etkili bir takiptir. Bu, bilgilerin nasıl algılandığını anlamak amacıyla yorumların ve sosyal medyanın takip edilerek aktif biçimde **tepkilerin izlenmesini** kapsar. Hataların hızla giderilmesini sağlayan bir **düzeltmeye hazır olma** mekanizmasına sahip olmak esastır. Son olarak, içerik yaşayan bir belge olarak ele alınmalı ve ortaya çıktıkça yeni gerçeklerle tamamlamak için düzenli olarak **bilgi güncellemeleri** yapılmalıdır.

Etik sorunların göstergesi olan ifadeler

Kontrol listelerinin dışında, belirli ifadeler, hem kendi yazınızda hem de edindiğiniz bilgilerde, potansiyel etik sorunlara dair ince ama önemli uyarılar olarak işlev görebilir.

Kendi metninizi kırmızı uyarılar

Titizlik eksikliğini belli eden ifadelere dikkat edin. Örneğin, “Tüm uzmanlar hemfikir...” ifadesi, yalnızca bir veya iki kaynakla görüşüğünüzü ya da bir fikir birliğini yanlış yansıttığınızı gösterebilir. “Şiddet içeriği nedeniyle bunu gösteremiyoruz...” ifadesi, bilgiyi etkili ve etik şekilde sunmak için alternatif bir yöntemin gerekli olduğuna dair bir uyarıdır. Benzer şekilde, “Kaynak, bilinmeyen nedenlerle adının açıklanmasını istemedi...” ifadesini eklemek, devam etmeden önce kaynağın motivasyonlarını netleştirmeniz gerektiğine dair güçlü bir işarettir. En önemli kırmızı uyarı, “Bu bilgi doğrulanamaz ancak...” ifadesidir. Bu, yayımlamaktan kaçınmanız gerektiğine dair açık bir işarettir, çünkü güvenilirliğinizi anında zedeler.

Sarı Uyarılar (özel dikkat gerektirir)

Sarı uyarılar süreçte duraklama ve ekstra dikkat gerektirir; ancak her zaman yayını durdurmazlar. Tek bir kaynaktan alınan bilgi, doğrulanana kadar her zaman şüpheyi gerektirir. Yoğun duygusal içerikli tanık anlatımları son derece titizlikle ele alınmalıdır; çünkü kişinin duyguları, algısını ve hafızasını etkileyebilir. Karmaşık konular ele alınırken, uzman yorumu

olmadığında teknik veriler kolayca yanlış yorumlanabilir. Benzer şekilde, bağlam ya da karşılaştırma olmadan sunulan istatistikler son derece yanıltıcı olabilir ve çoğu zaman bir kitleyi manipüle etmek için kullanılır. Verilere karşı temkinli olun ve onları açık ve anlamlı biçimde sunabileceğinizden emin olana dek sorgulamaya devam edin.

Haber merkezleri için kriz protokolü

Bir kriz sırasında, haber merkezinin verimliliği ve etik titizliğini sağlamak için üç aşamalı, net bir protokol gereklidir.

Aşama 1: İlk haberler (0–30 dakika)

İlk yarım saat, yoğun bir hareketlilik dönemidir; hızlı ve koordineli bir eylem gerektirir. İlk öncelik, haberleştirme sürecinin tüm yönlerini denetleyecek sorumlu bir editörün atanmasıdır. Önceden belirlenmiş kişiler ve veri tabanlarına dayanarak, doğrulama kanallarını hemen faaliyete geçirin. Teyit edilmiş bilginin aslı kaynakları olmaları sebebiyle resmî kaynaklarla mümkün olan en kısa sürede iletişime geçin. Hızlı bilgi akışını kontrol etmek için, doğrulanmış bilgilerin hızlıca eklenebileceği güncelleme şablonları oluşturun.

Aşama 2: Aktif haberleştirme (30 dakika – 6 saat)

Kriz gözler önüne serildikçe odak noktası, sürdürülebilir ve düzenli haberleştirmeye yönelir. Gazetecilerin rotasyonunu düzenleyerek tükenmişlik yaşanmadan sürekli haberleştirmeyi sağlayın. Gerçek zamanlı bilgi paylaşımı ve teyit için koordinasyon amaçlı dâhilî bir sohbet oluşturun. Yayın öncesinde gelen tüm haberleri doğrulamak için özel bir bilgi teyitleyici görevlendirilmelidir. Son olarak, sahada bilgiye ulaşabilecek yerel meslektaşlarla irtibat kurun.

Aşama 3: Analitik haberleştirme (6 saat ve üstü)

İlk saatlerden sonra odak noktası, haberleştirmeden analize ve bağlam oluşturmaya doğru genişler. Olaylara daha derin bir perspektif sağlayabilecek uzmanlar ve analistlerle iletişime geçme vakti gelmiş olur. İzleyicinin, tarihî önemi ve olası uzun vadeli sonuçları kavramasına yardımcı olacak bağlamsal içerikler hazırlayın. Ekip, kendi hazırladığı haberi hata var mı diye incelemeli ve gerekli düzeltmeleri yapmaya hazır olmalıdır. Son olarak, sonuçların uzun vadeli olarak haberleştirilmesini planlayarak, hikâyenin ilk anların ötesinde anlatılmaya devam etmesini sağlamak büyük önem taşır.

Afet haberciliğinin etik ilkeleri soyut idealler değil, profesyonel hayatın bekasını sağlayan pratik araçlardır. Bu ilkeler, gazetecilerin, insanlık dışı koşullarda insaniyetlerini korumalarına, dezenformasyonun kaotik ortamında hakikati ortaya çıkarmalarına ve toplum en zor zamanlarından geçerken bile ona hizmet etmelerine olanak tanır.

Bu bölümün temel mesajı, etik ilkelerin gazetecilikte etkisini kısıtlamadığı, aksine güçlendirdiğidir. Doğruluk, izleyici güvenini artırır. İnsaniyet önemli kaynaklara erişim sağlar. Adil olmak, kalıcı bir itibar oluşturur. Bağımsızlık, belirli çıkarlar yerine topluma hizmet etmenize olanak tanır.

Ancak ilkeler, kavrandığında ve benimsenip uygulanabildiğinde etkili olur. Anketimize göre gazetecilerin %76,9'u afet sırasında çalışırken etik kılavuz ilkelerde bir eksiklik hissetmektedir. Bu bölüm, soyut kavramları somut eylemlere dönüştürmek amacıyla bu boşluğu doldurmayı hedefler.

2.3.

Afet Öncesi Olaylar Hakkında Haber Yapma

2.3. Afet Öncesi Olaylar Hakkında Haber Yapma

Giriş

Bir sismoloğun, ekranda, olası bir depremin habercisi olan endişe verici sinyaller gördüğünü düşünün. Araştırmaları, doğru ve son derece önemli; ancak genel halkın erişemeyeceği bir bilimsel dergide yayımlanıyor. Ya da bir meteorolog düşünün, yıkıcı bir kasırgayı önceden tahmin etmiş ama uyarıları bürokrasi dehlizlerinde yitip gitmiş olsun. Böyle durumlarda gazeteciler sıradan birer muhabir olmanın ötesine geçerler ve toplumun sinir sistemine dönüşerek tehlike sinyali verirler.

Önleyici afet haberciliği sadece olası tehditler konusunda bilgilendirmekle kalmaz. Toplumu olası zorluklara karşı aktif biçimde hazırlar. Bu yaklaşım, medyanın yalnızca bir trajediden sonra, o da yıkımı ve acıları belgelemek için ortaya çıktığı geleneksel reaktif modelden ciddi anlamda farklıdır.

Anketimize göre, gazetecilerin %95,6'sı afet haberciliğinin izleyiciyi, acil durumlarda nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunda eğitmesi gerektiğine inanıyor. Bu fikir birliği, gazeteciliğin rolüne dair anlayışta, pasif bir tarih anlatıcılığından kamu güvenliğinin aktif bir savunuculuğuna doğru temelden bir değişim yaşandığına işaret etmektedir.

Önleyici haberciliğin etik değeri, gazetecilere trajedileri yalnızca belgeleme değil aynı zamanda önleme olanağı tanımasında yatmaktadır. Bir muhabir, tahliye sistemindeki hataları ya da yangın güvenliğindeki zayıflıkları haberleştirdiğinde, muhtemelen, afet gerçekleşmeden önce hayatlar kurtarmaktadır.

Etik Habercilik Kapsamında Afetlere Hazırlık

Afet haberciliğinin geleneksel modeli, haber sunumunun temel ilkeleri olan “kim, ne, nerede, ne zaman ve nasıl” sorularına dayanmaktadır. Önleyici model kritik önemde bir soruyu da beraberinde getirmektedir: “Bu durum okuyucuyu nasıl etkiliyor ve ne yapmalılar?” Bu yaklaşım, gazetecilik standartlarından uzaklaşmak değil, bu standartları pratik faydayı da kapsayacak şekilde genişletmek anlamına gelmektedir.

Toplumu afetlere hazırlamak medyanın önemli bir görevidir ve küresel uygulamada Afet Risk Azaltma (ARA) stratejisinin parçası olarak kabul edilir. Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen 2015–2030 Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi'ne göre (Kovach ve Rosenstiel, 2001), medya afet risklerinin azaltılmasında kilit bir rol oynamalı, yerelden küresele bütün seviyelerde aktif bir

şekilde hareket ederek kamuoyunun tehlikelere karşı farkındalığını artırmalıdır (Giudici, M. (2008). Yani gazeteciler bir trajedi yaşanmasını beklememeli; fırtına, sel, yangın, deprem gibi doğal afetlerden, kaza, sızıntı, salgın gibi insan kaynaklı afetlere kadar, potansiyel tehditler hakkında önceden haber yapmalıdır.

Bu tarz ön bilgilerin ulaşılabilir olması ve sorumlu bir şekilde sunulması önemlidir. Sendai Çerçevesi, medyanın riskler konusunda doğru olan ve spekülasyon içermeyen bilgileri, ilgili makamlarla yakın iş birliği içerisinde, basit, şeffaf ve anlaşılabilir bir şekilde yayması gerektiğini vurgulamaktadır. Örneğin bir sel tehdidini haberleştirirken gazeteci hidrometeoroloji servislerinden doğrulanmış verileri almalı, belli bölgelere ilişkin riskleri açıklamalı ve abartıya kaçmadan insanlara tahliye rotalarını hatırlatmalıdır. Etik kuralları, endişe yaratma potansiyeli olan bilginin dahi bir sansasyona dönüştürülmemesini gerektirir. Söz konusu bilgi bunun yerine pratik bir amaca hizmet etmeli ve insanların tehlikeyi anlayıp hazırlanmasına yardım etmelidir.

Etik ilkelere dayalı önleyici habercilik.

Etik ilkelere dayalı önleyici habercilik özellikle de kriz olasılığı karşısında kamu güvenliğini ve iyiliğini sağlamak açısından çok önemlidir. Bu standardı korumak için titizlikle uygulanması gereken bazı kilit ilkeler vardır:

İlk olarak, uzman doğrulaması tartışmaya açık değildir. Her türlü tavsiye ve rehberlik, ilgili alanda uzman kişiler tarafından titizlikle incelenmeli ve teyit edilmelidir. Yalnızca "genel bilgiye" ya da anekdot niteliğindeki kanıta bel bağlamak yeterli değildir ve tehlikeli bir mezenformasyona neden olabilir. Uzman onayı, doğruluğu ve güvenilirliği de beraberinde getirir.

İkinci olarak, yerel adaptasyon hayati önemdedir. Her ne kadar iyi niyetli olsalar da evrensel tavsiyelerin genellikle belirli yerel koşullara göre uyarlanması gerekir. Örneğin, kendine özgü yapı yönetmelikleri ve altyapısı dikkate alındığında Japonya'da etkili olan deprem hazırlık önerileri, Türkiye'deki yapı türleri ve deprem riskleri önemli ölçüde farklı olduğundan, Türkiye için doğrudan uygulanabilir veya uygun olmayabilir. Bilgiyi bağlamına oturtmak onu daha geçerli ve etkili kılar.

Üçüncü olarak, konunun geniş kitlelerce kavranması için anlaşılır dil kullanımı elzemdir. Karmaşık teknik tavsiyeler her ne kadar kesin olsalar da halkın geneli için anlaşılmaz olabilir. Açık ve anlaşılabilir bir dil kullanılmalı, bu esnada doğruluktan da ödün verilmemelidir. Amaç, kafaları karıştırmak değil, kritik güvenlik bilgilerinin herkese ulaşmasını ve herkes tarafından anlaşılmasını sağlayarak bilgilendirmektir.

Son olarak da zamanlama kritik bir unsurdur. Güvenlik bilgisi doğası itibarıyla hızla güncelliğini yitirebilir. Yeni tehlikeler ya da altyapı gelişmeleri nedeniyle tahliye güzergâhları değişebilir ve acil durum iletişim numaraları da sık sık güncellenir. Bu nedenle önleyici haberciliğin sürekli olarak gözden geçirilmesi ve güncellenmesi gerekir ki verilen bilgi güncel ve uygulanabilir kalabilsin.

Bilgi ve kaygıyı dengelemek

Önleyici gazeteciliğin en zorlu unsurlarından biri de korkutmadan uyarma konusudur. Olayların aşırı dramatize edilmesi paniğe sevk edebilir. Yeterli ciddiyetin gösterilmemesi ise tehlikenin görmezden gelinmesine neden olabilir.

2021 yılında İspanyol El País gazetesi rekor sıcaklıklar beraberinde orman yangınlarının oluşturduğu riskleri haber yaptı. İklim bilimciler, yazın aşırı kurak geçeceği konusunda uyardı. *El País*'in içerikleri, panik yaratabilecek sansasyonel yaklaşımlardan kaçınarak bilimsel tahminleri okurlara yönelik tavsiyelerle birleştirmekteydi.

Haber merkezi “tehdit derecelendirmesi” stratejisi izledi.

- Yeşil seviye: “Normal tedbir”
- Sarı: “Artırılmış hazırlık”
- Turuncu: “Ciddi risk”
- Kırmızı: “Kritik tehlike”

Her bir makalede, net bir derecelendirme ve buna karşılık gelen öneriler yer alıyordu. Sonuç olarak, halk değişen duruma paniğe kapılmadan uygun şekilde tepki verdi.

Topluma Yönelik Riskleri Azaltma Konusunda Gazetecilerin Rolü

Önleyici gazetecilik, gazeteciyi pasif bir gözlemciden, olumlu değişimin aktif bir temsilcisine dönüştürür. Gazeteciler, sistematik sorunları trajediye yol açmadan önce tespit ederek politikayı etkileyebilir, kamuoyunu harekete geçirebilir ve yetkilileri adım atmaya zorlayabilir.

Sistematik düşünme mi, birbirinden bağımsız sorunlar mı? Etkili önleyici gazetecilik, sistematik düşünme gerektirir. Tek bir sorunu tespit etmek yeterli değildir; bu sorunun, diğerleriyle nasıl bağlantılı olduğunu ve küçük aksaklıkların büyük felaketlere nasıl yol açabileceğini ortaya koymak gerekir.

Kamu kaynaklarının seferber edilmesi

Önleyici gazetecilik, yalnızca yetkilileri değil, sivil toplumu da seferber edebilir. Medya, afetlere hazırlıkta sıradan insanların nasıl yardımcı olabileceğini göstererek, karşılıklı yardımlaşma ağı oluşturur.

Uluslararası standartlar, gazetecilerin yalnızca doğrulanmış verileri paylaşmasını açıkça şart koşar. Örneğin, Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (International Federation of Journalists, t.y.), afet durumlarında Etik Kurallarına sıkı bir şekilde bağlı kalınması çağrısı yapmaktadır, zira söz konusu ilkeler dezenformasyona karşı en etkili çözümdür. Her şeyden önce, gazeteciler güvenilir resmî ve bilimsel kaynaklara dayanarak, spekülasyondan kaçınarak gerçekleri aktarmalıdır. Örneğin, yaklaşan bir salgın hastalık durumunda, sosyal medyadaki söylentilerden ziyade doktorlar ve Dünya Sağlık Örgütü referans alınmalıdır.

İnsan Faktörünün Göz Önünde Bulundurulması ve Paniğin Önlenmesi

Gazetecinin bir başka görevi de paniği önlemektir. Bilgilendirme ile paniği önleme arasındaki denge hassas bir etik meselesi olarak karşımıza çıkar. Bir yandan tehlikeye karşı toplum açıkça uyarılmalı, diğer yandan ise bilginin sunum biçimi yersiz bir korku yaratmamalıdır. Gazeteciler aşırı dramatize edici bir dil kullanmaktan kaçınılmalıdır. IFJ, “gerçekliği yansıtmayan ve panik yaratacak ifadelerin kullanımından” kaçınılmasını özellikle önermektedir. Bu, “kıyamet” veya “şehir çöle dönüşecek” gibi abartılı ifadelerin, gerçeği yansıtmıyorsa kullanılmaması gerektiği anlamına gelmektedir. Bunun yerine eylemlere ve çözümlere odaklanan, nötr ve kurumsal bir üslup kullanılması daha uygun olur. Örneğin, “Bizi korkunç bir kuraklık bekliyor, her şey ölecek.” demek yerine, “Önümüzdeki ay neredeyse hiç yağış beklenmiyor; bu yüzden su sorunları yaşanabilir. Yetkililer ve halk önlem almalı.” demek daha doğrudur. Doğruluk, aşırı duygusallığa başvurulmadan ifade edildiğinde, güven oluşturur ve panik yerine akılcı davranışı teşvik eder.

Tehdit seviyelerini derecelendirme – Anlaşılır bir sınıflandırma, insanların farklı seviyelerdeki risklere uygun şekilde tepki vermelerini sağlar.

Söylentilerle ve dezenformasyonla mücadele – Afet yaşanmadan önceki dönem, söylentilerin ve dezenformasyonun yayılması için elverişli bir ortamdır. İnsanlar bilgi arayışındadır; bilgi eksikliğinin yerini spekülasyon doldurur.

2021 yangın sezonuna hazırlanırken Yunan medyası, “kasıtlı kundaklama” ve “sabotaj” üzerine çok sayıda söylentiyle karşı karşıya kaldı. Önde gelen yayın organları bu söylentileri göz ardı etmek yerine, “önleme amaçlı çürütme” stratejisi izledi:

- Özel teyit birimleri oluşturdular.
- Yaygınların nedenleri hakkında düzenli olarak resmî istatistikler yayımladılar.

- Yangının doğal nedenlerini açıklamak için uzmanlarla bir araya geldiler.
- Kundaklama olaylarını inceleyen birimlerin çalışmalarını sundular.

Sonuç: Sahte haberlere olan güven önemli ölçüde azaldı ve toplum, gerçek tehditlere karşı daha hazırlıklı hale geldi.

Toplumsal Farkındalığın Oluşturulması: Proaktif İletişim Stratejileri

Etkin bir önleyici iletişim için (geleneksel medya, sosyal ağlar, yerel toplum kuruluşları ve eğitim kurumları gibi) mevcut bütün kanallar kullanılmalıdır.

2019’da yaşanan sel felaketinden sonra İspanya’nın Valensiya şehri, gelecekteki afetlere yönelik kapsamlı bir iletişim stratejisi geliştirmiştir:

- Geleneksel medya – kapsamlı analitik içerikler, uzman yorumları, tarihsel bağlam.
- Sosyal ağlar – anlık güncellemeler, görsel yönergeler, etkileşimli risk haritaları.
- Yerel aktivistler – bilgiyi bölgeye özgü koşullara göre uyarlamak, savunmasız gruplarla çalışmak.
- Okullar – bilginin aile içinde yayılmasını sağlayacak olan çocuklara yönelik eğitici programlar.

Kültüre duyarlı bilgilendirme

Farklı kültürel gruplar, risklere ilişkin bilgileri farklı biçimlerde algılar ve tehlikeye karşı farklı tepki gösterirler. Etkin önleyici gazetecilik, bu özellikleri dikkate alır.

Türkiye’de, çok sayıda Suriyeli mültecinin bulunduğu bölgelerde deprem hazırlığı yapılırken, medya dil engeli sorunuyla karşı karşıya kaldı. Birçok mülteci Türkçe uyarıları ve talimatları anlamıyordu.

Yerel medya özel bir strateji geliştirdi:

- Önemli bilgileri Arapçaya çevirdiler.
- Mülteci topluluklarının liderlerini güvenilir kişiler olarak sürece dâhil ettiler.
- Sözcükler olmadan anlaşılabilir görsel yönergeler kullandılar.
- Tavsiyeleri mülteci kamplarındaki yaşam koşullarına göre uyarladılar.

Kasırgaların sık görüldüğü ülkelerde (ABD, Japonya), yerel medya, her yıl kasırğa mevsiminden önce “tahliye planı nasıl oluşturulur, ilk yardım çantasında neler olmalı, bildirimler için telefona hangi uygulamalar yüklenmeli” gibi konulara odaklanan özel sayılar yayımlar. Bu, zamanla toplumun güvenlik kültürünün

bir parçası haline gelmiştir. Bu tür içerikleri düzenli olarak okuyarak veya takip ederek insanlar proaktif olmayı, yani son dakikaya kadar beklemek yerine önceden harekete geçmeyi öğrenirler.

Güvenlik kültürü oluşturmaın esasları:

- Süreklilik – Güvenlik bilgileri yalnızca tehditler ortaya çıkmadan önce değil, sürekli olarak aktarılmalıdır.
- Format çeşitliliği – Ciddi analitik içeriklerden eğitici eğlence programlarına kadar çeşitli formatlar.
- Günlük yaşamla bütünleştirme – Güvenliğe ilişkin tavsiyeler, başka konulardaki içeriklerle doğal bir şekilde bütünleştirilmelidir.
- Olumlu yaklaşım – Afetlerin dehşet verici sahnelerine değil, onlardan korunma imkânlarına odaklanılmalıdır.

Yerel Topluluklar ve Uzmanlarla İş Birliği

Ağ Koordinatörü Olarak Gazeteci

Etkin önleyici gazetecilik; uzmanlar, yetkililer, kamu kuruluşları ve sıradan vatandaşlar gibi çeşitli paydaşlar arasında bir güven ağı oluşturulmasını gerektirir. Gazeteci, bu ağı koordinatördür. Aynı zamanda, bir gazetecinin görevi bilgilerin dürüstçe, eksiksiz ve gereksiz “siyasete” yer verilmeden sunulmasını sağlamaktır. İdeal olarak medya bir köprü görevi görür: Risk verilerini uzmanlardan alır; anlaşılır bir dille yeniden ifade ederek vatandaşların dikkatine sunar ve vatandaşların tepkisi ile taleplerini yetkililere geri bildirir.

Güvenin Temeli Olarak Uzmanlık

Önleyici içerikler, mevcut en iyi uzmanlık bilgisine dayanmalıdır. Ancak her uzman, bir gazetecinin çalışmalarına aynı ölçüde fayda sağlamaz. Gerçek uzmanları sahtekârlardan ayırt edebilmek gerekir.

Uzman seçme kriterleri:

- Mesleki yeterlilikler ve deneyim.
- Ticari veya siyasi çıkarlardan bağımsızlık.
- Karmaşık konuları basit bir dille anlatabilme becerisi.
- Sözlerini herkes karşısında savunmaya hazırlıklı olma.

İzleyici Geri Bildirimi

Önleyici gazetecilik monolog değil, karşılıklı bir diyalogdur. İzleyicilerden alınan geri bildirim şunlara olanak sağlar:

- Bilgilendirme faaliyetinin etkinliğinin kontrol edilmesi.
- Yeni sorunların ve ihtiyaçların belirlenmesi.
- Bilginin sunum biçiminin uyarlanması.
- Şeffaflık ile güvenin inşa edilmesi.

Araştırmadan Elde Edilen Bulgular: Profesyonellerin Eğitim Beklentileri

Eğitimin İşlevi Üzerinde Görüş Birliği

Gazetecilerin %95,6'sı, afetlerle ilgili içeriklerin izleyicilere acil durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini öğretmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu oran, anketin tamamında ulaşılan en yüksek mutabakat düzeyidir ve gazeteciliğin rolünün anlaşılmasında köklü bir değişim olduğunu göstermektedir.

Bu fikir birliği, profesyonel düşüncede bir devrim anlamına gelmektedir: gazeteciler artık trajedilere sadece tanık olmak istememekte – bunların önlenmesinde aktif rol almak istemektedir.

İstek ve Yetenekler Arasındaki Uçurum

Eğitim çalışmalarına yönelik yüksek motivasyona rağmen gazeteciler sistematik sınırlamalarla karşı karşıyadır:

- %92,2'si farklı afetlerde alınacak önlemlerin ayrıntıları hakkında bilgi eksiklikleri bulunduğunu kabul etmektedir. Kendi bilmedikleri bir şeyi nasıl öğretebilirler?
- Gazetecilerin %81,3'ü, kriz durumlarında çalışmak için yeterli kaynaklara sahip değildir. Yüksek kaliteli önleyici içerikler hazırlamak zaman, uzmanlık ve özel ekipman gerektirir.
- %76,9'u etik ilkelere dair net bir rehber eksikliği hissetmektedir. Önleyici gazetecilik, geleneksel kuralların cevap veremediği yeni etik ikilemler yaratmaktadır.

Bu Durumun Haber Merkezleri İçin Anlamı

Anket sonuçları, gazetecilerin kamu güvenliği konusunda daha fazla sorumluluk almaya hazır olduklarını, ancak desteğe ihtiyaçları olduğunu göstermektedir. Haber merkezleri, gazetecilere yönelik temel güvenlik bilgileri konusunda özel eğitimler düzenlemek, önleyici içerikleri teyit etmek için uzmanlarla iş birliği yapmak, güvenliğe ilişkin konuların yüksek kalitede haberleştirilmesi için teknik ekipman sağlamak ve önleyici gazetecilik için etik protokoller oluşturmak için yatırım yapmalıdır.

Önleyici Gazetecilik Üzerine Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Yunanistan'da Orman Yangını Uyarıları

(2021) – Kriz Anında Önleyici Gazetecilik

Durum: 2021 yazında Yunanistan, son on yılların en şiddetli sıcak dalgasını yaşadı: Bazı bölgelerde sıcaklıklar +45 °C'yi aştı. Meteoroloji servisi ve sivil savunma, özellikle Evia, Rodos ve Attika adalarında orman yangınları riskinin son derece yüksek olduğunu vurguladı. Bu da zor bir durum ortaya çıkardı: Bir yanda halkı uyarma gerekliliği, diğer yanda ise özellikle turizm sezonunun en yoğun döneminde ekonomik panik riski vardı.

Etik zorluklar:

- Bir tehdit durumunda, toplumsal paniği tetiklemeden kamuoyu nasıl bilgilendirilir?
- Resmî uyarılara yönelik kamu güvenini nasıl koruyabiliriz?
- Özellikle küçük işletmeler için bilgi salgını ve turist akışındaki düşüşü nasıl önleyebiliriz?

Yunan medyasının çözümü:

- Kathimerini: Çevre Bakanlığı ve meteorologların verilerine dayalı olarak günlük olarak güncellenen etkileşimli bir risk bölgeleri haritası geliştirdi. Her bölge için şunları belirtmiştir: izin verilen faaliyetler (örneğin, kuru ot yakmanın yasaklanması), tehlike seviyesi (yeşil, sarı, kırmızı) ve yerel hizmetlere ait iletişim bilgileri. Mesajlara, bu tür kısıtlamaların neden gerekli olduğuna dair açıklamalar da eşlik etmiştir.
- MEGATV: Yangın tehdidi altında nasıl davranılması gerektiğine dair tavsiyeler içeren bir dizi eğitici video yayımladı. Bu kısa kliplerde tahliye prosedürleri, ‘acil durum çantası’ hazırlama ve dumanla karşılaşıldığında nasıl hareket edilmesi gerektiği gibi konular ele alındı. Bu videolar YouTube, Instagram ve TikTok platformlarında paylaşıldı ve ayrıca haber bültenleri arasında da yer aldı.
- Yerel radyo istasyonları (örneğin, Radio Lamia, Volos FM):

Her gün saat sabah 8:00’de, ormanda dolaşma yasağı, yaşlılar için açık serinleme merkezlerinin listesi ve diğer yararlı bilgiler dâhil olmak üzere kurtarma ekipleri ve belediyelerden gelen özetleri yayımladılar. Bu, özellikle internete erişimi olmayan kişiler için büyük önem taşıyordu.

Sonuç: Ağustos 2021’de büyük yangınlar çıkmasına karşın (Evia dâhil), topluluklar önceki yıllara kıyasla çok daha hazırlıklıydı. Birçok bölgede tahliyeler düzenli bir şekilde gerçekleştirilmiş ve neredeyse hiç panik yaşanmamıştır. Yunan İtfaiye Teşkilatı’nın verilerine göre, can kaybı ve yaralı sayısı 2007 ve 2009 yıllarında meydana gelen benzer büyüklükteki orman yangınlarına kıyasla önemli ölçüde daha düşük olmuştur.

Çıkarılan ders: Önleyici gazetecilik sadece uyarıları yaymakla ilgili değildir. Bu uyarıları anlam, araçlar ve bağlamla doldurmakla ilgilidir. Tehditlerin derecelendirilmesi, anlaşılır görsel araçlar, sakın bir üslup ve düzenli yayınlar, medyanın bilgilendirme ve paniği önleme arasında denge kurmasını sağlar. En önemlisi, hayat kurtarır.

Örnek Olay 2: Valensiya’da Sel Baskınına Hazırlık (İspanya, 2020)

Durum: 2019'daki yıkıcı sel felaketinin ardından bölge yeni yağmur mevsimine hazırlanmaktaydı. Meteoroloji uzmanları, şiddetli yağış ihtimalinin yüksek olduğunu öngördü.

El País'in yenilikçi yaklaşımı: Her vatandaşın aşağıdakileri yapabileceği etkileşimli bir çevrimiçi platform olan “Mi Plan de Emergencia” (Acil Durum Planım) platformunu oluşturdu:

- İkamet ettikleri yerin risk düzeyini öğrenmek.
- Kişiselleştirilmiş öneriler almak.
- En yakın tahliye noktalarını tespit etmek.
- SMS uyarılarına abone olmak.

La Vanguardia, gazeteciler, uzmanlar ve hizmet temsilcilerinin katılımıyla en yüksek riskli bölgelerde bir dizi halka açık konferans düzenlemiştir.

Sonuç: Bölgedeki 200.000'den fazla kişi El País platformunu kullanmıştır. 2020 yılının Ekim ayında şiddetli yağmurlar başladığında tahliye panik veya can kaybı yaşanmadan düzenli bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Çıkarılan ders: Etkileşimli teknolojiler, önleyici bilgileri kişisel ve etkili hâle getirebilir.

Örnek Olay 3: Gaziantep'te Önleyici İletişim (Türkiye, 2023)

Durum: 2023 yılının Ocak ayında yaşanan deprem felaketinin birkaç hafta öncesinde Türkiye Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Gaziantep bölgesinde artan sismik aktiviteye ilişkin bir dizi uyarı yayımladı. Bu, önleyici bilgilendirmenin devlet, yerel medya ve eğitim kurumları arasında koordineli bir ölçüde ulaştığı ilk örneklerden biriydi.

Önleyici Tedbirler:

Türkiye Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD):

- “Depreme Hazırım” adlı ulusal bir bilgilendirme kampanyası başlattı.
- Televizyon kanalları, mesajlaşma uygulamaları ve sosyal ağlar aracılığıyla talimatlar içeren (sarsıntılardan önce, sırasında ve sonrasında ne yapılması gerektiği) videolar paylaştı.
- Gaziantep, Kahramanmaraş ve Şanlıurfa gibi yüksek riskli bölgelerde yaşayanlara tavsiye içeren SMS mesajları gönderildi.
- Yerel medya (Antep Gündemi, Gaziantep Olay Medya):
 - Uyarılanmış günlük ipuçlarını infografik şeklinde yayımladı:

- “acil durum çantası” nasıl hazırlanır;
- evde mobilyalar nasıl sabitlenir;
- şehrin farklı bölgelerinde sirenlerin ne anlama geldiği.
 - AFAD temsilcileri, belediyeler ve psikologlarla canlı yayınlar düzenlendi.
 - Ocak ayı boyunca Gaziantep’teki okullarda, AFAD’ın görsel materyallerine dayalı olarak deprem güvenliği dersleri düzenlendi.
 - Birçok ilkokulda eğitim amaçlı tahliye tatbikatları düzenlendi.
 - Öğrencilere, deprem anında yapılması gerekenlere dair tavsiyeler içeren aile bilgilendirme broşürleri dağıtıldı.

Sonuçlar: 6 Şubat 2023’te meydana gelen 7,8 büyüklüğündeki yıkıcı deprem sırasında Gaziantep bölgesi, merkez üssüne daha yakın diğer bölgelere kıyasla daha iyi bir koordinasyon düzeyi sergiledi. Birçok bölgede geçici yardım noktaları zamanında kuruldu. İnsanlar daha bilinçli hareket etti, çoğunun çantası hazırdu ve tahliye güzergâhlarını biliyordu. AFAD, resmî raporunda “yerel iletişim çalışmaları sayesinde bazı illerde yüksek düzeyde toplumsal farkındalık oluştuğunu” belirtti.

Çıkarılan Ders: Kamu kurumları, yerel medya ve eğitim kurumları arasındaki koordinasyon, etkin bir önleyici ekosistem oluşturur. Bu model, yalnızca paniği önlemekle kalmaz, aynı zamanda özellikle riskli bölgelerde toplumların afetlere karşı dayanıklılığını da artırır.

Önleyici Doküman Hazırlama Kontrol Listesi

Halk sağlığı, doğal afetler veya yanlış bilgilendirme alanlarında önleyici dokümanlar üretmek, özel bir etik anlayış ve stratejik düşünce biçimi gerektirir. Bu süreç değerlendirme, içerik yapılandırma ve etkinlik kontrolü olmak üzere üç temel aşamada ele alınabilir.

1. Aşama: Risk ve hedef kitle değerlendirmesi

Yazım aşamasına geçmeden önce hedef kitlenizi ve karşı karşıya oldukları riskleri tam olarak kavramanız gerekir. İlk soru riskin hedef kitleyle ilişkisidir: Bu bilgi gerçekten hedef kitlenizi ilgilendiriyor mu, yoksa uzak ve soyut bir tehdit mi? Bir sonraki aşama, hedef kitlenin konuya ilişkin bilgi düzeyini değerlendirmektir. Hâlihazırda hangi temel bilgilere sahipler ve hangi eksiklikleri sizin tamamlamanız gerekiyor? Bilginin nasıl algılanacağını etkileyebilecek kültürel dinamikleri her zaman dikkate alın. Hangi inançlar, gelenekler veya tarihî olaylar mesajınızın algılanma

şeklini etkileyebilir? Son olarak, önemli bilgiler ve güvenilirlik kazandırabilecek yerel uzmanları tespit edin ve görüşlerine başvurun.

2. Aşama: İçerik yapılandırma

Hedef kitleyi ve riskleri kavradığınızda, içeriği en yüksek etkiyi sağlayacak biçimde kurgulayabilirsiniz. Temel bilgilerle başlayın; riskin mahiyetinin son derece açık ve kolayca kavranabilir olduğundan emin olun. Hedef kitlenin atabileceği somut ve eyleme dönük adımları sıralayan sistematik talimatlar sunun. İçeriğin yerel koşullar ve kaynaklara uygun olduğundan emin olun. Son olarak, ek destek sağlayabilecek resmî internet siteleri, çağrı hatları veya yerel kuruluşlar gibi kaynakları açık ve net bir şekilde sıralayın.

3. Aşama: Etkinlik kontrolü

Doküman yayımlamadan önce, potansiyel etkinliğini ve etkisini mutlaka değerlendirin. İçerik, teknik terimlerden ve karmaşık ifadelerden kaçınılarak uzman olmayan kişilerin de kolayca anlayabileceği açık ve anlaşılır bir dilde sunulmalıdır. Ayrıca, gereksiz korku yaratmadan, belirli eylemleri teşvik ederek motive edici bir nitelik taşımalıdır. Kritik bir değerlendirme noktası da dokümanın oluşturduğu kaygı düzeyidir: Haksız bir paniğe mi yol açıyor, yoksa hedef kitleyi güçlendiriyor mu? Son olarak, dokümanın etkisini izleyebilmek ve gelecekte gerekli düzenlemeleri yapabilmek için geri bildirim alınabilecek bir mekanizma bulunduğundan emin olun.

Önleyici Doküman Yapısı Şablonu

Önleyici dokümanlar hazırlanırken, yapılandırılmış bir şablon, hedef kitleye doğrudan ulaşan açık ve etkili bir mesaj oluşturmanızda size rehberlik edebilir.

Bu yapı, öncelikle belirli bir faydayı vurgulayan bir başlıkla başlar. Başlık, okuyucuya bilginin ne işe yarayacağını ilk bakışta anlatmalıdır. Örneğin: “30 Dakikada Ev Tahliye Planı Nasıl Hazırlanır.” Bunu, okuyucunun dikkatini çekmek üzere tasarlanmış motive edici bir giriş izler; bu giriş, konuyla ilgili bir soru sorar ve konunun önemini öne çıkarmak için bir istatistikten yararlanır. İyi bir şablon örneği: “Eğer [tehdit] şimdi gerçekleşseydi, ne yapacağınızı biliyor muydunuz? [İstatistikler], çoğu insanın buna hazır olmadığını gösteriyor. İşte bunu değiştirmenin yolları.”

Ana metin kısmı, abartıya kaçmadan gerekli çerçeveyi sunmalıdır. Bu bölüm, riskin ne olduğunu, okuyucu açısından neden önemli olduğunu ve muhtemel sonuçlarını gereksiz paniğe yol açmadan açıklamalıdır. En kritik kısım, uygulanacak adımları sistematik biçimde ortaya koyan talimatlardır. Bunlar uygulanabilir ve basit olmalı; her madde, tek seferde kolayca yapılabilecek şekilde tasarlanmalı ve öncelik sırasına göre numaralandırılmalıdır.

Dokümanın etkinliğini artırmak için yerel unsurları mutlaka dahil edin. Buna, acil durum hizmetlerine ait iletişim bilgileri, yerel altyapıya ilişkin detaylar ve hedef kitlenin tepkisini etkileyebilecek kültürel farklılıklar dahildir. Ardından, resmî kaynaklar, eğitsel içerikler ve danışma için iletişim bilgilerini içerecek şekilde yapılandırılmış ek başvuru kaynakları sunun.

Doküman, net bir eylem çağrısıyla sonlandırılmalıdır. Bu son ifade, okuyucuyu küçük ve hemen atılabilecek bir adım atmaya teşvik etmelidir. Örneğin: “Bugün bu listedeki maddelerden biriyle başlayın.”

Önleyici tavsiyelerin doğrulama algoritması

Nasıl ki yapılandırılmış bir şablon önleyici dokümanların hazırlanmasına rehberlik ediyorsa, sistematik bir algoritma da bu dokümanlarda yer alan önerilerin doğrulanması için vazgeçilmezdir. Bu mekanizma, bilginin sadece anlaşılır ve eyleme dönük değil, aynı zamanda güvenilir ve etkili hale getirilmesini sağlar.

Adım 1: Kaynak doğrulama

İlk adım, önerilerin **kaynağını titizlikle doğrulamaktır**. Önerilerin alanında saygın uzman kuruluşlar tarafından onaylanıp onaylanmadığını ve yerleşik uluslararası güvenlik standartlarına uygun olup olmadığını sorgulayın. En az bunun kadar önemli olan husus, yerel koşullar ve mevcut kaynakların dikkate alınıp alınmadığını kontrol etmektir.

Adım 2: Anlaşılabilirliğin test edilmesi

Bir sonraki adım, talimatların ne kadar **açık ve anlaşılır olduğunu test etmektir**. Özel bir eğitim veya uzmanlık gerektirmeden bir kişi bu talimatları kolaylıkla takip edebiliyor mu? Erişilebilirlik konusunu da dikkate alın: Engelli bireyler için alternatif yöntemler veya uyarlanmış talimatlar mevcut mu? Ayrıca, tavsiyelerin kolay uygulanabilir olmasını ve pahalı teçhizat veya kaynaklar gerektirmemesini sağlamak için kitlenizin içinde bulunduğu ekonomik sınırlamaları dikkate almanız da kritik önem taşır.

Adım 3: Olumsuz sonuçları değerlendirme

Son olarak, **muhtemel olumsuz sonuçları** değerlendirmelisiniz. Tavsiyeler, iyi niyetli olmasına rağmen, yersiz bir panik haline yol açabilir mi? Yanlış yorumlanma riski var mı ve bu zarara neden olur mu? Haber merkezi, son soruya hazırlıklı olmalıdır: Yayından sonra izleyiciden gelebilecek olası soruları ve eleştirileri ele almaya hazır mıyız?

Bir Afet Öncesi Proaktif Çalışma için Öneriler

Etik gazetecilik, sadece halihazırda gerçekleşmiş olaylara tepki vermekle ilgili değildir; aynı zamanda sorumlu proaktif

çalışmayı da içerir. Aşağıda afet meydana gelmeden önce olayları etik ve etkili bir şekilde nasıl haberleştireceğinize dair pratik ipuçları yer almaktadır:

1. Bölgenizin Risklerini Araştırın ve Anlayın. Proaktif olun: Hedef kitlenizi en çok alakadar eden tehditlerin (doğal, teknolojik, sosyal) hangileri olduğu konusunda çalışın. Bölgeniz deprem bölgesinde ya da sel veya orman yangınlarına yatkın bir bölgede mi yer alıyor? Yakınlarda tehlikeli sanayi tesisleri var mı? Salgın veya çatışma tehdidi var mı? Potansiyel tehlikeleri derinlemesine anlamak, bir şeyin olmasını beklemek yerine, ilgili ve zamanlaması iyi içerikler oluşturmanıza olanak tanır.
2. Uzmanlar ve Resmi Kaynaklarla İşbirliği Yapın (Ancak Bağımsızlığı Koruyun). Bilim insanları (sismologlar, meteorologlar, epidemiyologlar), sivil savunma uzmanları ve acil durum hazırlığından sorumlu yerel makamlarla iletişim kurun. Onların tahminlerini, verilerini ve tavsiyelerini içeriklerinizin temeli olarak kullanın. Ancak, kendinizi sadece bir aktarıcı olmakla sınırlamayın. Eleştirel sorular sorun: Hazırlık için yapılanlar yeterli mi? Tahliye planları gerçekçi mi? Gerekli teçhizat mevcut mu? Bağımsızlığınız, bilginin yalnızca resmi değil, aynı zamanda doğrulanmış ve eksiksiz olmasını sağlar.
3. Karmaşıklıkları Basit Bir Dille Açıklayın, Panikten Kaçının. Potansiyel tehditleri tartışmaktaki amacınız korkutmak değil, bilgilendirmektir. Açık bir dil kullanın, mesleki jargonlardan kaçının veya onları açıklayın. Riskler hakkında bilgileri sakın ve makul bir şekilde sunun. “Hepimiz ölüm tehlikesi altındayız!” gibi manşetler yerine, daha nötr olanları kullanın: “Uzmanlar artan sel riski konusunda uyarıyor: nasıl hazırlanmalı?.” Olasılık ile kaçınılmazlık arasında net bir ayrım yapın. Korkular üzerine spekülasyon yapmayın; bunun yerine, gerçekleri sağlayın ve yapıcı tavsiyelerde bulunun.
4. Önleyici Tedbirlere ve Hazırlıklı Olmaya Odaklanın. İçerikleriniz sadece tehlike hakkında uarmamalı, aynı zamanda kitlenize somut talimatlar da vermelidir: Hazırlıklı olmak için ne yapmalı? Bu, bir “acil durum kiti,” mülk sigortası, ev güçlendirme, belirli bir afet sırasında uyulması gereken kurallar ve evdeki ilk yardım çantasının kontrol edilmesi gibi tavsiyeleri içerebilir. Yerel tahliye planları, sığınak yerleri ve acil servis iletişim bilgileri

hakkında haberler. Bu türdeki çözüm gazeteciliği, pasif haber tüketicilerini kendi güvenliklerini sağlamada aktif katılımcılara dönüştürür.

5. İnsan Faktörünü ve Geçmiş Deneyimleri Vurgulayın. Geçmiş afetleri ve bu afetlerden çıkarılan (veya çıkarılmayan) dersleri kitlenize hatırlatın. Benzer durumları hazırlıklı olmaları sayesinde başarıyla atlatan insanların hikayelerini anlatın. Ayrıca, bina yönetmeliklerine uygunsuzluk, altyapı ihmali, ve çevresel sorunlar gibi insan faaliyetleriyle bağlantılı potansiyel risklere ışık tutun. Bu, topluluğun birçok afetin yalnızca doğal değil, aynı zamanda üzerinde etki edilebilecek insan kaynaklı nedenlerinin olduğunu anlamasına yardımcı olur.
6. Efsaneleri ve Yanlış Bilgileri Proaktif Olarak Çürütün. Sahte unsurlarla mücadele etmek için bir afetin meydana gelmesini beklemeyin. Eğer toplumda belirli riskler hakkında yanlış inançlar varsa (örneğin, “bölgemizde deprem olması imkansız” veya “sarımsak bu hastalığı iyileştirir”), bunları bilimsel veriler ve uzman görüşlerine dayanarak önceden çürütün. Gelecekteki bir kriz sırasında dezenformasyon düzeyini azaltmak için proaktif doğruluk kontrolü yardımcı olacaktır.
7. En Geniş Kitleye Ulaşmak İçin Çeşitli Formatlar Kullanın. Kendinizi sadece haber makaleleriyle sınırlamayın. İnfografikler, eğitici videolar, podcast’ler, etkileşimli risk haritaları ve eğitici özel projeler oluşturun. Sosyal medyada bilgilendirme kampanyaları düzenleyin. Hazırlıklı olmaya yönelik içerikleriniz ne kadar çeşitli ve erişilebilir olursa, o kadar çok insan onları görecektir ve özümseyecektir. İçeriği farklı hedef kitlelere (çocuklar, yaşlılar, engelli bireyler) uyarlayın.
8. Topluluğu Diyaloğa Dahil Edin. Acil durumlara hazırlık konularında uzmanlar, yetkili makamlar ve bölge sakinleriyle tartışmalar, kamuya açık oturumlar ve yuvarlak masa toplantıları düzenleyin. Sıradan insanların sesini -korkularını ve önerilerini- duyurun. Medya, herkesin kendi sorumluluğunu hissettiği ve ne yapacağını bildiği bir toplulukta emniyet kültürü oluşturmaya yönelik bir platform haline gelebilir.

9. Düzensiz Değil, Tutarlı Olun. Afete hazırlık konusu, ortamlarınızda sadece yılda bir kez “sezonluk” olarak değil, belirli ölçüde düzenli olarak yer almalıdır. Belirli aralıklarla insanlara emniyet kurallarını hatırlatın, risklerle ilgili bilgileri güncelleyin ve acil durum hizmeti tatbikatları konusunda haber verin. Bu şekilde, kitlenizde emniyet konusunda düşünme ve hazırlıklı olma alışkanlığını kademeli olarak geliştirirsiniz.
10. Her Adımda Etik Kuralları Hatırlayın. Proaktif çalışırken bile şu temel ilkelere bağlı kalın: hakikat, doğruluk, tarafsızlık ve insanlara saygı. Potansiyel riskler hakkındaki bilgileri manipülasyon, siyasi mücadele veya ticari kazanç için kullanmayın. Amacınız, emniyet alanında bilgilendirme ve eğitim sağlayarak kamu yararına hizmet etmektir.

Bugünkü proaktif çalışmanız, daha güvenli bir yarın için bir yatırımdır. Sirenlerin çalmasını beklemeyin – toplumu şimdi, sorumlu ve etik bir şekilde hazırlamaya başlayın.

Bu bölümde, gazetecilerin toplumun muhtemel afetlere hazırlanmasında üstlendiği rol ele alınmakta, bihassa medyanın bilgi yoluyla riskleri nasıl hafifletebileceği; halkı bilgilendirirken paniğe neden olmadan nasıl denge sağlanacağı; medyada yer alan haberlerin halkın farkındalığı ve hazırlık durumu üzerindeki etkisi; paniğin ve yanlış bilginin yayılmasını önlemek için insan faktörünün nasıl hesaba katılacağı; ve toplum ve yetkili makamlarla işbirliği için hangi proaktif stratejilerin etkili olduğu incelenmektedir. Aynı zamanda Yunanistan, Türkiye, İspanya ve Ukrayna’dan belirli örnek olay incelemeleri çerçevesinde gazeteciliğin afete hazırlık üzerindeki etkisini gösteren ve gazetecilere pratik tavsiyeler sunan analizlere yer verilecektir. Tüm bu açılar, acil durumların dürüst ve sorumlu bir şekilde haberleştirilmesi konusunda ölçütler belirleyen UNESCO, IFJ ve SPJ’nin tavsiyeleri gibi uluslararası etik standartlara dayalı olarak ele alınmıştır.

2.4.

Bir Afet Sırasında Etik Habercilik

2.4. Bir Afet Sırasında Etik Habercilik

Giriş

Deprem anında ameliyat yapan bir cerrahı düşünün. Bir yandan bina sallanıyor, ışıklar yanıp sönüyor, diğer yandan ameliyat masasında yatan hastanın acil müdahaleye ihtiyacı var. Bir gazetecinin afet esnasında deneyimlediği his budur – etrafındaki her şeyin altüst olduğu bir ortamda hem hızlı hem hatasız bir şekilde çalışma gerekliliği.

Afet durumlarında etik habercilik, önceki bölümlerde ortaya konan teorik ilkelerin acı gerçeklik karşısında sınanma anıdır. Kararlar saniyeler içinde alınmak zorundadır ve sonuçları binlerce insanın yaşamını etkileyebilir.

Önleyici gazetecilikte uzman görüşlerine başvurmak için zaman varken, kriz haberciliği bilgi kargaşasının ortasında yürütülür. Resmî kaynaklara ulaşamaz, tanıklar şoktadır ve sosyal medya çelişkili içeriklerle doludur.

Anket çalışmamıza göre, gazetecilerin %87,8'i afet haberciliğinin riskler içerdiğini kabul etmekte, ancak yalnızca %23,1'i bu konuda uzman kaynaklara erişebilmektedir. Zorlukların farkında olmak ile sahada hazır olmak arasındaki bu uçurum, etik habercilik yapılmasını daha da güçleştirmektedir.

Kritik anlarda etik ilkeler, soyut idealler olmaktan ziyade, hem gazeteci hem de toplum açısından hayatta kalmayı sağlayan pratik araçlar haline gelir. Bu bölüm, zamanın aleyhinize işlediği ve risklerin en yüksek seviyede olduğu durumlarda etik standartların nasıl uygulanacağını ortaya koymaktadır.

Gazetecilerin Sahadaki Kararlarının Kamusal Anlatıyı Şekillendirmedeki Etkisi

Algı Mimarı Olarak Gazeteci

Afet sırasında gazeteci yalnızca olayların tanığı değil, milyonlarca insan için bu olayların tercümanı hâline gelir. Kelime seçiminden kamera açısına kadar her karar, toplumun faciayı nasıl algılayacağını, kimlerin kahraman, kimlerin suçlu olarak görüleceğini şekillendirir.

4 Ağustos 2020'de Beyrut Limanı'nda meydana gelen patlama sonrasında, haberi aktaran ilk muhabirler farklı anlatı seçenekleri ile karşı karşıya kalmıştı. Bazıları yıkımın boyutuna odaklandı – 'Beyrut'ta Kıyamet.' Diğerleri kurtarma ekiplerinin kahramanlığına – 'Pes Etmeyen Şehir.' Üçüncü bir grupsa, siyasi yetkililerin sorumluluğuna – 'Yolsuzluk ve İhmalin Bedeli.'

Her anlatının kendine özgü sonuçları vardı. Kıyamet sahneleri, uluslararası yardım çabalarını tetiklerken, potansiyel yatırımcıları da kaçırdı. Kahramanlık hikâyeleri, halkın moralini yükseltirken, dikkatleri sistemik sorunlardan uzaklaştırdı. Siyasi eleştiri, protesto gösterileri düzenlenmesine yol açtı, fakat toplumsal ayrışmayı derinleştirdi.

Anlatıyı Şekillendirme Mekanizmaları

Bilgilerin seçimi, ilk mekanizmadır. Gazeteci her şeyi anlatamaz, bu yüzden hangi bilgilerin daha önemli olduğuna karar verir. Bu tercih, kendiliğinden bir önem hiyerarşisi oluşturur.

Çerçeveleme (Framing), aynı bilgilerin farklı bağlamlarda sunulmasıdır. Örneğin, “100 kişi tahliye edildi” ifadesi “Başarılı bir kurtarma operasyonu” veya “Bin kişiden yalnızca 100’ü kurtarıldı” şeklinde aktarılabilir.

Görsel retorik, metni destekleyen görsellerin seçimidir. Ağlayan bir çocuk görüntüsü duygusal bir ton yaratırken, çalışan kurtarma ekiplerinin görüntüsü tamamen farklı bir etki oluşturur.

“Hız mı, Doğruluk mu?": Gerçek Zamanlı İkilem

Dijital Devrim ve Yeni Sınamalar

Hız ve doğruluk ikilemi her zaman var olmuş, ancak dijital teknolojilerle bu durum daha da kritik bir hâl almıştır. Afet haberciliğinde ilk olma yarışını, artık saatler değil dakikalar belirlemektedir. İlk dakikalarda yayılan yanlış bilgiler, o denli hızlı bir şekilde dolaşıma girer ki, sonradan yalanlanmaları imkânsız hale gelir.

Anket sonuçlarına göre, gazetecilerin %64,2’si, hız ile ayrıntılı doğrulama süreci arasında ikilem yaşadıkları durumlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu oran, meselenin boyutunu göstermektedir: Pek çok profesyonel, hız ve doğruluk arasında sık sık ikilem yaşamaktadır.

Aşamalı Yayın Stratejisi

Tecrübeli gazeteciler, hız ve doğruluk arasındaki ikileme çözüm olarak ‘aşamalı yayın’ (phased publication) adını verdikleri pratik bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu stratejiye göre, resmin bütününe ortaya çıkmasını beklemek yerine, bilgi parça parça yayınlanır ve her kısmın güvenilirlik düzeyi açıkça ifade edilir.

Aşamalı yayının adımları:

- Sinyal (0-15 dakika) – Olayın detay vermeden yalnızca gerçekleştiğinin belirtilmesi. Örnek: “İstanbul’un merkezinde bir patlama meydana geldi. Olayla ilgili detaylar henüz netleşmedi. Gelişmelerden haberdar olmak için takipte kalın.”

- İlk ayrıntılar (15-60 dakika) – Doğrulanmış bilgilerin kaynak gösterilerek eklenmesi. Örnek: "Polisten alınan bilgiye göre patlama, bir alışveriş merkezi yakınında gerçekleşti. Yaralılar hastanelere naklediliyor. Hayatını kaybedenlerin sayısı belirlenmeye devam ediyor."
- Bağlama yerleştirme (1-4 saat) – Uzman yorumlarıyla derinlemesine analiz. Örnek: Olası sebepler, geçmişteki benzer olaylar ve güvenlik tedbirleri hakkında bir içerik.
- Sonuçların analizi (günler-haftalar) – Olayın toplum üzerindeki etkilerinin sistemli bir şekilde değerlendirilmesi.

Gazetecilikte, aşamalı yayın sürecinde temel etik araçlardan biri, belirsizlik işaretlerini yani, okuyucuya bilginin kısıtlı olduğunu açıkça gösteren dilsel ifadeleri kullanmaktır. Bu işaretler, bir haberin güvenilirlik seviyesine dair net bir gösterge sunarak beklentileri yönetmeye ve doğrulanmamış iddiaların yayılmasını önlemeye yardımcı olur.

Farklı güvenilirlik seviyelerine karşılık gelen farklı işaretler vardır. Yüksek güvenilirlik derecesi, resmî olarak teyit edilmiş bilgiler için kullanılır. Örnekler arasında "Resmî verilere göre", "Birim temsilcileri tarafından teyit edildi" veya "Belgelendi" gibi ifadeler yer alır.

Orta güvenilirlik derecesi, bilgi inandırıcı olsa da henüz resmî olarak doğrulanmamışsa kullanılır. Örnekler arasında "ilk verilere göre," "resmî olmayan kaynakların bildirdiğine göre," veya "görgü tanıklarının iddiasına göre" ifadeleri bulunmaktadır.

Bilginin teyitli olmadığı ve ihtiyatla ele alınması gerektiği durumlarda düşük güvenilirlik derecesine başvurulur. "Sosyal ağlardaki bilgilere göre", "doğrulanmamış raporlar gösteriyor ki," veya "henüz resmî bir teyit yok" gibi ifadeler bu işaretlerdendir.

Bu ifadeleri kullanarak, gazeteciler şeffaflığı sürdürür ve izleyicilerinin haberler hakkında bilinçli yargılarda bulunmalarına yardımcı olur.

Hızlı Doğrulama Sürecinde Teknolojinin Kullanımı

Modern araçlar, bilgi doğrulama sürecini kayda değer biçimde hızlandırmış ve hızla değişen bir ortamda daha yüksek seviyede hız ve doğruluk imkânı sağlamıştır.

Google Earth gibi **gerçek zamanlı coğrafi konum belirleme** hizmetleri, bir fotoğraf veya videonun tam konumunu dakikalar içinde kontrol etmenize imkân vererek doğruluğunu teyit etmenize yardımcı olur. TinEye veya Google Görseller gibi araçlarla yapılan **tersine görsel arama**, yanıltma amacıyla yeniden kullanılan eski veya alakasız görüntüleri tespit etmek için hayati öneme sahiptir.

Bir dosyanın **meta verilerini** analiz etmek, görüntü veya videonun oluşturulduğu zamanı, yeri ve kullanılan kamera tipini gösterebilir; bu da içeriğin doğruluğunun belirlenmesine yardımcı olur. Ayrıca, Bellingcat gibi artan sayıda **doğrulama ağı**, gerçek zamanlı doğrulama yapmak üzere iş birliğinde bulunan uzman toplulukları oluşturmuş, kolektif uzmanlık aracılığıyla mezenformasyonla mücadele etmektedir.

Aynı zamanda, hız da önemlidir – insanların (tahliye, sığınak arama, vb.) kararları vermek için bilgiye acilen ihtiyacı vardır. Bu nedenle, haber merkezleri bilgi doğrulamasının mümkün olan en hızlı şekilde gerçekleşmesi için iç süreçler oluşturmalıdır: uzman listeleri, acil durum hizmetleriyle doğrudan irtibatları ve resmî kanallara erişimleri olmalıdır. Haber merkezinde ekip çalışması, görev dağılımına olanak tanır: Bazı gazeteciler canlı yayın yaparken, diğerleri eş zamanlı olarak yeni verileri yayına girmeden önce kontrol eder. Bu yaklaşım, hem hız hem de güvenilirlik kazanmaya yardımcı olur.

Krizde Bağlama Yerleştirme: Bütüncül Bir Resim Oluşturma

Parçalardan mozaikçe

Afetler genellikle parça parça, birbirleriyle bağlantısı olmayan ayrı dramatik olaylar olarak algılanır. Etik gazetecilik, izleyicilerin sadece ne olduğunu değil, aynı zamanda neden olduğunu ve olanların ne anlama geldiğini anlamalarına yardımcı olan bütüncül bir tablo oluşturmayı gerektirir.

Ekim 2024'te Valensiya'yı sel bastığında, ilk haberler sular altında kalan sokakların çarpıcı görüntülerine odaklandı. Ancak İspanyol gazeteci Pilar Ramirez daha da ileri giderek kentleşme, iklim değişikliği ve onlarca yıl önce alınan altyapı kararları arasındaki bağlantıyı gösterdi.

Hızla bağlama yerleştirme yöntemleri:

- Tarihsel bağlam – geçmişteki benzer olaylarla karşılaştırmak, durumun boyutunu ve benzersizliğini değerlendirmeye yardımcı olur.
- Coğrafi bağlam – bölgenin afetin meydana gelmesinde rol oynayabilecek özelliklerinin açıklanmasıdır.
- Toplumsal bağlam – olayın farklı nüfus gruplarını nasıl etkileyeceğini analiz etmektir.
- Ekonomik bağlam – bölge ve ülke için finansal sonuçların değerlendirilmesidir.

Basitleştirmeden Bağlama Yerleştirme

Hızla bağlama yerleştirmenin başlıca tehlikesi, karmaşık olguları ilkel şemalara indirgemektir. “Suç hükûmetin,” “sebe

yolsuzluk,” “hepsi iklim değişikliği yüzünden.” Bu tür açıklamalar kısmen doğru olabilir, ancak nadiren gerçeği bütünüyle yansıtır.

Etik bir yaklaşım, neden-sonuç ilişkilerinin karmaşıklığını göstermeyi, tek bir suçlu veya tek bir neden bulmanın cazibesine kapılmamayı gerektirir.

Sadece Sansasyonel İçerik Yerine Arka Planı ve Sonuçları Göstermenin Önemi

Bölmelere Ayrılmış Haber Yapma Sorunu

Afet haberciliğinde en yaygın etik sorun sansasyonellik ve bölmelere ayırmadır. Medya, neden-sonuç bağlamını göz ardı ederek yalnızca etkileyici anlara odaklandığında, izleyiciler çarpıtılmış bir bakış açısına sahip olur.

Bölmelere ayrılmış haber yapmanın birkaç tehlikesi vardır:

- Ders alınamaması – toplum olayın nedenlerini anlayamazsa gelecekte yaşanabilecek benzer trajedileri önleyemez.
- Suçluların basitleştirilmesi – sistemik sorunları analiz etmek yerine “basit suçlular” arayışı.
- İzleyicinin duygusal tükenmişliği – yapıcı bir bağlam olmadan sürekli dramatik görüntüler servis etmek kayıtsızlığa yol açar.

“**Hikâyenin Tamamı**” stratejisi, ilk verilen son dakika haberlerinin ötesine geçerek büyük bir olay veya afetin eksiksiz ve derinlemesine anlatımını sağlar. Bu, kamuoyunun bağlamı tam olarak ve uzun vadeli sonuçlarıyla beraber anlamasını sağlayan, konuyu tipik haber döngüsünün ötesinde gündemde tutan bir yaklaşımdır. Bu strateji, üç ana bileşen etrafında inşa edilmiştir: arka plan (ön koşullar), doruk noktası (olay) ve sonuç. Birinci bileşen, her içerikte “Bu noktaya nasıl geldik?” sorusuna yanıt veren bir bölümün bulunmasını kapsar. Bu bölüm, izleyiciye uyarıları, geçmişteki benzer vakaları ve olayı tetikleyen kararları hatırlatır. İnsanların sadece olayı değil, trajedinin temel nedenlerini anlamalarına da yardımcı olur.

Afeti gelişmelerle aktarırken, bu yaklaşım sadece dramatik öğelere değil, aynı zamanda sistemin nasıl tepki verdiğine de odaklanır. Acil durum hizmetlerinin etkinliği ve insanların gösterdiği dayanışma buna dâhildir.

Son olarak, bu strateji, ilk haber yapıldıktan uzun süre geçtikten sonra bile düzenli olarak konuya geri dönülmesini gerektirir. Bu bağlamda gazeteciler, kurtarma çalışmalarının, çıkarılan derslerin ve olaydan kaynaklanan herhangi bir politika değişikliğinin haberlerini yapar.

Panik ve Aşırı Dramdan Nasıl Kaçınılır?

Kriz sırasında etkili iletişim hassas bir denge gerektirir. Amaç kamuoyunu bilgilendirmek ve hazırlamak olsa da korkuya odaklanılması istenmeyen olumsuz sonuçlara yol açabilir. Gazeteciler, bilginin izleyicinin duygusal durumunu nasıl etkilediğine ilişkin psikolojiyi anlamalıdır.

Medyada korku psikolojisi

Korku güçlü bir motivasyon kaynağıdır. Bu durum, insanları ya yararlı ve önleyici eylemlere yönlendirebilir ya da kaygı duygusuyla felç edebilir. Kilit nokta bu duyguyu sorumlu bir şekilde kullanmaktır. Panik artışına neden olabilecek birkaç faktör vardır. Bunlar arasında tehdidin boyutu hakkındaki belirsizlik, harekete geçmek için gerekli net talimatların eksikliği ve farklı kaynaklardan çelişkili mesajlar gelmesi yer alır. Felaket senaryolarına odaklanılması ve duygu yüklü ifadeler kullanılması da korkuyu artırabilir ve paniğe yol açabilir.

Buna karşılık, bazı faktörler paniği azaltma açısından etkili olabilir. Bunlar arasında belirli, doğrulanmış bilgilerin sağlanması ve alınacak önlemlere ilişkin net tavsiyeler verilmesi yer alır. Güvenlik önlemlerinin etkinliğini göstermek ve benzer durumların üstesinden gelmesine ilişkin olumlu örnekler sunmak, halkı rahatlatılabilir ve yapıcı adımlar atmaya teşvik edebilir.

Panik önleyici habercilik teknikleri

Halkın endişesini yönetmek için kullanılabilecek belirli habercilik teknikleri vardır. Etkili yöntemlerden biri, endişe verici bilgilerin pratik tavsiyeler ve sakinleştirici bir bağlam içine “sarılmasını” içeren **sandviç yapısıdır**. Örneğin: “Meteorologlar şiddetli yağışlar öngörüyor (endişe verici bilgi). İşte uzmanların evinizi korumak için önerdikleri... (pratik tavsiyeler). Bölge, yapılan hazırlıklar sayesinde 2019’da benzer yağmurları ciddi sonuçlar yaşamadan atlattı (sakinleştirici bağlam).”

Önemli tekniklerden bir başkası da **panik yaratacak kelimeler yerine yumuşak dil** kullanmaktır. Örneğin, “felaket” yerine “ciddi durum,” “çaresizlik” yerine “yardıma ihtiyaç duymak” ve “ölümden kaçış” yerine “önleyici tedbir olarak tahliye” ifadelerini kullanın. Nihai ilke, her problemin, çözümü için alınan önlemlere dair bilgilerle birlikte sunulmasını sağlayarak **çözüm odaklı yaklaşımın** sürdürülmesidir.

Hızlı Müdahale ve Etkili İletişim: Kaos İçinde Koordinasyon

Bilgi Akışlarının Koordinatörü Olarak Gazeteci

Afetler sırasında gazeteciler, çoğu zaman yalnızca tanık olmakla kalmaz, aynı zamanda bilgi akışının koordinatörleri hâline

gelir. Gazeteciler, kurtarma ekipleri, gönüllüler ve afetzedelerin yakınları için tek operasyonel bilgi kaynağı hâline gelebilir.

2020 yılında Pre-Karpatya bölgesinde yaşanan sel felaketi sırasında, Ukraynalı gazeteci Olena Zelenska, yardım çalışmalarının koordinasyonu için merkezi bir platform hâline gelen bir Telegram kanalı oluşturdu. Kanal üzerinden ihtiyaçlar, tahliye yolları ve gönüllülere ait iletişim bilgileri paylaşıldı. Kanal, üç gün içinde 15 bin aboneye ulaşarak yüzlerce aile için yardım çalışmalarının organize edilmesine katkı sağladı.

Kriz İletişimi Protokolleri:

- Resmi hizmetlerle iletişim kurulması – Operasyonel bilgi alma amacıyla Devlet Acil Durum Hizmetleri, polis ve sağlık hizmetlerinin basın servisleriyle doğrudan iletişim kurulması.
- Muhabir Ağı Oluşturma — Farklı bölgelerde durumu aktarabilecek yerel sakinlerin sürece dahil edilmesi.
- Meslektaşlarla koordinasyon – Mükerrer girişimlerin önlenmesi ve sorumluluk alanlarının farklı medya kuruluşları arasında paylaştırılması.
- Gönüllü kuruluşlarla etkileşim – Gazeteciler, ihtiyaçlara ilişkin bilgi yayarak gönüllü faaliyetlerin koordine edilmesine yardımcı olabilir.

Gazeteci Müdahalesinin Etik Sınırları

Bir gazetecinin yardım koordinasyonunda aktif rol alması, mesleki sınırların sorgulanmasına neden olur. Bir gazeteci, olayları aktif olarak etkiliyorsa tarafsız kalabilir mi?

Çoğu etik kural gazetecilerin kriz durumlarında yardım etmesini yasaklamasa da bu tür bir rol hakkında şeffaf olunmasını şart koşar. Yardım organizatörü olan bir gazeteci, bu durumu izleyicilere dürüstçe bildirmelidir.

Olay Yerinde Duygusal Zekâ ve Empati

Profesyonel mesafe, gazetecilik etiğinin önemli bir parçası olsa da olağanüstü durumlarda temel insani değerlerle çelişebilir. Bir gazeteci enkaz altında bir çocuk gördüğünde, çekim yapmaya devam mı etmeli yoksa yardıma mı koşmalıdır? Yapılan bir araştırmaya göre gazetecilerin %63,3'ü stresle başa çıkmak için yardıma ihtiyaç duymaktadır. Afet bölgesinde çalışmak, yalnızca mağdurları değil, aynı zamanda bunu haberleştirenleri de travmatize etmektedir.

Empati Odaklı Gazetecilik İlkeleri:

Gazetecilik alanı, sık sık travmatik olaylarla başa çıkmayı gerektirir ve bu bakımdan empatinin rolünü anlamak elzemdir. Empati odaklı gazetecilik, gazetecilerin zorlu haberleri hem insani bir

yaklaşım ile hem de mesleki bütünlüklerini koruyarak aktarmalarına olanak tanıyan temel ilkelere dayanır.

Her şeyden önce, gazeteciler insandır ve duygulara sahiptir. Duygusal etkinin farkında olmak ve kişisel duyguların profesyonel kararları nasıl etkileyebileceğini anlamak önemlidir. Habercilikte nesnelliği korumak elbette hayati önem taşır; ancak bir gazeteci kendi duygusal tepkisini bastırmamalı, bunun yerine bu tepkiyi anlamalı ve mesleki sürecin bir parçası olarak yönetmelidir.

İkinci olarak, bir gazetecinin temel görevi bilgilendirmektir ve kişisel müdahalenin sınırları vardır. Bir gazeteci, kriz anında birine yardım edebilecek becerilere sahip olsa da, ek bir zarara yol açmamaya dikkat etmelidir. Gazetecinin temel sorumluluğu, çoğu zaman tek bir doğrudan yardımdan çok daha güçlü ve kalıcı bir etki yaratan nitelikli haber yapmaktır.

Üçüncü olarak, öz bakım bir zorunluluktur. Travmatik içeriklerle çalışmak ciddi şekilde yıpratıcı olabilir. Gazeteciler, düzenli molalar vermeli, gerektiğinde psikolojik destek almalı ve yaşadıklarını meslektaşlarıyla paylaşmalıdır. Bu, tükenmişliği önler ve işlerini etkin bir şekilde sürdürmelerine olanak tanır.

Son olarak, empati odaklı gazetecilik uzun vadeli bir perspektif gerektirir. Gazeteciler, iyi araştırılmış ve kaliteli bir haberin, bir kişiye tek seferlik, zamanında yapılan bir yardımdan çok daha geniş bir toplumsal fayda sağlayabileceğini kavramalıdır. Tam ve doğru bir araştırma sunarak, sistemik değişimi tetikleyebilecek ve kamu farkındalığına daha geniş katkıda bulunacak derin bir anlayış geliştirilmesine katkıda bulunurlar.

Kriz Anında Etik Haberciliğe Dair Örnek Olay İncelemeleri

Örnek olay incelemesi: Deprem bölgesinde bir gazeteci

2023 depremi esnasında Türk gazeteci Ayşe Demirel, kendisini yaşlı bir kadının enkaz altında mahsur kaldığını fark ettiği bir durumda buldu. Gazeteci, temel ilk yardım bilgisi olduğunu ve müdahale edebileceğini hatırladı. Demirel, kamerasını bıraktı, kadının enkazdan çıkarılmasına yardım etti ve ona ilk yardım uyguladı. Daha sonra bu olayı haberinde dürüstçe anlattı ve neden böyle bir karar verdiğini açıkladı. “Sadece bir gözlemci olarak kalabilirdim ama o zaman insanlığımı yitirdim,” diye ifade etti. Haberi, hem meslektaşlarından hem de okurlardan olumlu geri dönüş aldı; dürüst ve insancıl yaklaşımı takdir edildi.

Anketten Elde Edilen Bulgular: Uzmanların Gerçek Deneyimi

2023 yılında yapılan bir anketin verileri, gazetecilerin afet anlarında karşılaştıkları acı gerçekleri gözler önüne sermektedir:

- Gazetecilerin %87,8'i afetleri haberleştirmenin risklerini kabul ederken yalnızca %23,1'i özel kaynaklara erişime sahiptir.

- %64,2'si hız ve doğruluk arasında çatışma yaşamış, %78,9'u ise yönetimden yayın hızı konusunda baskı hissetmiştir.

- %70,5'i farklı koşullarda hangi koruyucu veya teknik ekipmana ihtiyaç duyulduğunu bilmemektedir – bu durum, mesleğin teknik açıdan hazırlıksız olduğuna işaret eden bir göstergedir.

Örnek Olay 1: Türkiye Depremi (2023). Aşamalı Doğrulama Sistemi

Durum: 6 Şubat 2023, 04:17. Türkiye'nin Güneydoğusunda şiddetli bir deprem meydana geliyor.. Sosyal medya çelişkili bilgilerle dolup taşıyor.

Önde gelen Türk medya kuruluşlarının kararı:

- Hürriyet ve Cumhuriyet, “resmi” ve “doğrulaniyor” etiketlerini kullandı ve videoları ve haberle doğrulamak için Teyit.org’a başvurdu.

Sonuç: Türk medyası deprem sonrasında bilgi kaosuyla birlikte ortaya çıkan geniş çaplı sahte haber yayılımını büyük ölçüde önlemeyi başardı.

Çıkarılan Ders: Önceden oluşturulmuş doğrulama protokolleri, en zorlu koşullarda dahi etkili olur.

Örnek Olay 2: İspanya'daki Sel Baskınları (2024). “Pozitif Doğrulama” Stratejisi

Durum: Ekim 2024. Valencia sular altında. Sosyal medya, diğer afetlere ait sahte videolar ve komplo teorileriyle adeta dolup taşıyor.

Katalan medya kuruluşlarının yenilikçi yaklaşımı:

- İspanyol bilgi doğrulama platformları (Maldita.es, Newtral.es, RTVE Verifica), “doğrulandı” ve “çürütüldü” etiketleriyle gerçek zamanlı olarak aktif biçimde çalıştı.

- AEMET ve Sivil Savunma (GVA-112) gibi kamu kurumları tarafından durum güncellemeleri içeren çevrimiçi haritalar oluşturuldu ve ardından medya üzerinden paylaşıldı.

Sonuç: Araştırma, izleyicilerin olumlu biçimde sunulan doğru bilgileri, çürütülmüş sahte bilgilere kıyasla daha iyi hatırladığını ortaya koymaktadır.

Çıkarılan Ders: Gerçeği etkin bir biçimde yaymak, yalanları yalnızca pasif şekilde çürütmeye çalışmaktan daha etkilidir.

Örnek Olay 3: Yunanistan'daki Orman Yangınları (2021). İnsancıl Röportaj Protokolü

Durum: Ağustos 2021. Evia’da Ormanlar Yanıyor. Yüzlerce mağdur yardıma ihtiyaç duyuyor ancak aynı zamanda travma yaşıyor.

ERT (devlet televizyonu) kararı:

- “İnsancıl bir röportaj protokolü” geliştirdi:
 - Kayıt yapılmadan önce kişiden rıza alınması zorunluluğu.
 - Konuşmayı herhangi bir anda sonlandırma hakkı.
 - Duygulara değil, gerçeklere odaklanılması.
 - Kayıplara ilişkin yönlendirici soruların yasaklanması.
 - Röportajların, yardım alınabilecek yerlerin bilgisini vererek sonlandırılması.
- Gazetecilerin eğitim programına, travma bilincine dayalı yaklaşımı içeren kısa bir kurs da dâhil edilmesi.

Sonuç: Kriz zamanında, Yunan medyası arasında güven sıralamasında ilk sırayı ERT aldı. Mağdurlar, gazetecilerin saygılı ve profesyonel tutumlarını dile getirdi.

Çıkarılan Ders: Gazetecileri travma duyarlılığı odaklı bir yaklaşımla eğitmeye yapılan yatırım, kitlenin güveniyle karşılık bulur.

Örnek Olay 4: Ukrayna'da Bir Füze Saldırısı (2024). Savaş Zamanında Medya Koordinasyonu

Durum: Mart 2024. Yerleşim bölgesine bir füze saldırısı. Bilgi edinme hakkını güvenlik gereksinimleriyle dengeleme ihtiyacı.

Ukrayna medyasının koordinasyon protokolü:

- Güvenlik ve bilgilendirme arasında bir denge. Örneğin, Suspilne, Ukrayinska Pravda ve Channel 24, tahliyelerin güvenliğini sağlamak amacıyla kesin konum bilgilerini yayımlamada gecikme kararı aldıklarını duyurdu.
- Toplu halde bir zaman gecikmesi – Tahliye işlemini tamamlamak için ilk saat süresince olay yerinin detaylarını yayınlamama kararı.
- Ortak bir bilgi havuzu – Önde gelen medya kuruluşları, güvenlik pahasına yürütülen rekabetten kaçınmak için doğrulanmış bilgileri birbirleriyle paylaştı.
- Yardıma odaklanmak – Yalnızca yıkımın boyutuna değil, nasıl yardım edilebileceğine dair bilgilere öncelik vermek.

Sonuç: Operasyonel güvenliği sürdürürken gönüllü yardımların hızla seferber edilmesi.

Çıkarılan Ders: İnsan hayatı tehlikedeyken, son derece rekabetçi bir ortamda dahi medya kuruluşları arasında koordinasyon sağlanabilir.

Gerçek Zamanlı Çalışma İçin Pratik Araçlar

Yüksek riskli ve hızlı tempolu ortamlarda, hızlıca başvurulabilecek etik bir karar kontrol listesine sahip olmak, hem güvenilirliği korumak hem de yanlış bilginin önüne geçmek için güçlü bir araç olabilir. Bu algoritma, hızlı fakat sorumlu bir yanıt sunmak üzere birkaç dakika içinde tamamlanacak biçimde tasarlanmıştır.

1. ADIM: Hızlı Değerlendirme (15 saniye)

İlk adım, bilginin aciliyetini ve olası etkisini belirlemeye yönelik hızlı bir ön değerlendirmedir. Kendinize şu üç kritik soruyu sorun:

- Bu bilgi hayat kurtarabilir mi?
- Zarara yol açabilir mi?
- Ne kadar güvenilir?

2. ADIM: Hızlı Doğrulama (2-5 dakika)

İlk değerlendirmenin tamamlanmasının ardından hızlı bir doğrulama yapmak için bir kaç dakika ayırın. Bilginin güvenilir olup olmadığını tespit etmelisiniz. Kendinize sorun:

- Kaynak kimdir? Bu kişi ne kadar güvenilirdir?
- Diğer haberlerle tutarlı mı?
- Ana gerçekler mevcut araçlar kullanılarak hızlı bir şekilde teyit edilebilir mi?

3. ADIM: Kurgulama (1-2 dakika)

Bilginin doğrulanmasından sonraki adım mesajın dikkatli bir şekilde kurgulanmasıdır. Bu noktada panik önleyici habercilik ilkelerini uygulamalısınız. Aşağıdaki hususları mutlaka değerlendirin:

- Mesaja kesinlik derecesini açıkça belirten bir güvenilirlik işareti eklenmiş mi?
- Metinde panik yaratmayacak, yumuşak ve açık bir dil kullanılmış mı?
- Okuyucuya, eyleme dönük adımların sunulduğu somut bir fayda sağlanmış mı?

4. ADIM: Düzeltmeye Hazırlıklı Olarak Yayımlama

Son adım yayımlamaktır fakat bunun ardından ne olacağına ilişkin bir planınız da olmalıdır. Bu süreç bir butona tıklamakla bitmez. Aşağıdakileri uygulayarak hazırlıklı olmalısınız:

- Hedef kitlenizden gelen tepkileri izleyin.
- Yeni bilgiler geldiğinde hızlı bir şekilde düzeltme yapmak için hazırlıklı olun.
- Takip eden güncellemeler için bir planınız olsun, haberin yeni ve doğrulanmış gerçeklerle gelişmesini sağlayın.

Farklı Mesaj Türleri için Şablonlar:

- Bir olay hakkındaki ilk haber: “[Yer]’de [saat] sularında [olay] meydana geldi. İlk gelen bilgilere göre

[temel gerçekler]. Acil durum hizmetleri olay mahallinde çalışmalarını sürdürüyor. Detaylı bilgiler doğrulandıktan sonra aktarılacaktır.”

- Yeni bilgilerle güncelleme: “GÜNCELLEME: [Servis]’ten aktarılan resmî verilere göre [yeni gerçekler]. [Tam olarak neyin] doğrulandığına/yalanlandığına dair önceki bilgiler. Olayı izlemeye devam ediyoruz.”

- Yanlış bilginin düzeltilmesi: “DÜZELTME: Daha önce [yanlış bilgi] aktarmıştık. Doğrulanmış bilgilere göre [doğru bilgi]. Yanlışlık için özür dileriz. Durumu takip etmeye devam edeceğiz.”

Farklı Mesaj Türleri için Şablonlar:

Kriz anında etkili bir iletişim kurulması için hızlı ve anlaşılır bir şekilde kurgulanmış mesajlar esastır. Standart şablonlar bu süreçte kıymetli bir araç olabilir. Bir olay hakkındaki ilk haber için iyi bir şablon şudur: “[Yer]’de [saat] sularında [olay] meydana geldi. İlk gelen bilgilere göre [temel gerçekler]. Acil durum hizmetleri olay mahallinde çalışmalarını sürdürüyor. Detaylı bilgiler doğrulandıktan sonra aktarılacaktır.”

Yeni bilgilerler mevcut olduğunda, yeni gerçeklerle bir güncelleme şablonu kullanın: “GÜNCELLEME: [Hizmet]’ten aktarılan resmî bilgilere göre [yeni gerçekler]. [Tam olarak neyin] doğrulandığına/yalanlandığına dair önceki bilgiler. Olayı izlemeye devam ediyoruz.”

Son olarak hatalı bir bilgiyi düzeltmek için yanlış bilginin düzeltilmesi şablonunu kullanın: “DÜZELTME: Daha önce [yanlış bilgi] aktarmıştık. Doğrulanmış bilgilere göre [doğru bilgi]. Yanlışlık için özür dileriz. Durumu takip etmeye devam edeceğiz.”

Görsel İçerikle Çalışma Protokolü

Kriz sırasında görsel içerikle çalışmak, hızı, doğruluğu ve etiği merkeze alan sistematik bir yaklaşım gerektirir. Bu süreç, hızlı gerçeklik doğrulaması, etik açıdan değerlendirme ve hukuki onay şeklinde üç aşamaya ayrılabilir.

1. Aşama: Hızlı Gerçeklik Doğrulaması

İlk aşama, görsel içeriğin meşru ve söz konusu bağlamla ilişkili olduğunu doğrulamak amacıyla yapılan hızlı bir değerlendirmedir. Bu süreçte, görsel veya videonun daha önce başka bir bağlamda kullanılıp kullanılmadığını tayin etmek için Google Görseller ya da TinEye gibi araçlarla tersine görsel araması yapılır. Ayrıca, dosyanın zaman, konum ve hangi cihazla çekildiğini doğrulamak için (varsa) üst verilerinin (metadata) kontrol edilmesi de çok önemlidir.

2. Aşama: Etik Açından Değerlendirme

Gerçeklik doğrulamasının ardından etik bir değerlendirme yapılması şarttır. Görsel içeriğin iddia edilen konumu yansıttığından emin olmak için, bilinen yapılarla veya diğer doğrulanmış görsellerle karşılaştırma yapmalısınız. En önemlisi ise içeriğin olası etkilerini değerlendirmektir. Kendinize sorun: Görsel, tasvir edilen kişilerin onurunu zedeler mi? İzleyici kitleyi travmatize edebilecek rahatsız edici veya aşırı derecede sarsıcı detaylar içeriyor mu? Son olarak, içerik olayın anlaşılması için gerçekten uygun mu, yoksa sansasyon yaratmak için mi kullanılıyor?

3. Aşama: Hukuki Onay

Yayımdan önce son olarak içeriğin yasaya uygunluğunun kontrol edilmesi gerekir. Eser sahibinin kullanım için açık rızası olup olmadığını belirlemeli ve kullanımın herhangi bir telif hakkını ihlal edip etmeyeceğini değerlendirmelisiniz. Bunun yanı sıra, görselde yer alan kişilerin mahremiyetini ve güvenliğini korumak için yüz ve diğer belirleyici özelliklerini bulanıklaştırmanın gerekli olup olmadığını değerlendirin.

Haber Merkezleri için Kriz İletişimi Protokolü:

Hazırlık Aşaması (olay öncesi)

- Acil durum hizmetlerine ait irtibat bilgilerinin listesi.
- Farklı türdeki afetlere yönelik doğrulama protokolleri.
- Ekibe kriz iletişiminin temelleri hakkında eğitim verilmesi.
- Mobil çalışma için teknik ekipman temini.

Kriz meydana gelmeden önce yürütülecek hazırlık süreci, etkili bir müdahale için kritik önem taşır. Bu hazırlığın birkaç önemli adımı vardır. İlk olarak, doğru makamlarla hızlı iletişim kurulmasını sağlamak amacıyla acil durum hizmetlerinin irtibat bilgilerinden oluşan kapsamlı bir liste hazırlanmalıdır. Daha sonra kuruluşlar, bir durumu hızlı ve doğru bir şekilde değerlendirebilmek için farklı türdeki afetlere yönelik açık doğrulama protokolleri oluşturmalıdır. Ayrıca, baskı altında açık ve tutarlı şekilde yanıt verebilmeleri için ekiplere kriz iletişiminin temelleri konusunda eğitim verilmelidir. Son olarak, mobil çalışma için teknik hazırlıkların yapılması hayati önem taşır, çünkü bu sayede fiziksel ofis konumlarına erişim mümkün olmasa bile faaliyetler devam edebilir.

Tepki Aşaması (ilk saatler)

İlk adım, yayının tüm yönlerini denetleyecek sorumlu bir editörün atanmasıdır. Bu kişi, merkezi iletişim noktası olarak görev yapar ve ekipteki herkesin uyumlu çalışmasını sağlar. Kuruluş, aynı zamanda gelen bilgileri resmi kaynaklar ve görgü tanıkları vasıtasıyla hızlı bir şekilde teyit etmek için doğrulama kanallarını harekete geçirmelidir.

Ardından, bilgi akışını ve görevleri yönetmek için bir dahili koordinasyon grubu oluşturulur. Bu grup, muhabirler, editörler ve yapımcıların sorunsuz bir şekilde birlikte çalışmasına yardımcı olur. Son olarak, mümkün olan en kısa sürede sahadaki meslektaşlarla iletişim kurmak çok önemlidir. Sahadaki bu muhabirler, başka hiçbir yerde bulunamayan ilk elden anlatılar ve çok önemli bir bağlam sunar. Bu eşgüdümlü çaba, haber merkezinin kriz anlarında etkili ve sorumlu bir şekilde karşılık verebilmesini sağlar.

Tepki aşaması, özellikle kritik olan ilk birkaç saat zarfında, ivedi ve eş güdümlü harekete odaklanır. Bu aşama, iletişim ve verilecek mesajları denetlemekten sorumlu bir editörün görevlendirilmesiyle başlar. Eşzamanlı olarak ekip, bilgilerin doğruluğunu sağlamak amacıyla tüm doğrulama kanallarını devreye alır. Karar alma süreçlerini hızlandırmak ve görev dağılımını sağlamak amacıyla vakit kaybetmeksizin bir dahili koordinasyon grubu oluşturulur. Son olarak, gerçek zamanlı bilgi edinmek ve sahadaki meslektaşların güvenliğini sağlamak için onlarla iletişim kurmak en öncelikli adımdır.

Dengelenme Aşaması (ilk günler)

Krizin ilk telaşının ardından haber merkezi dengelenme aşamasına girer. Bu dönem, genellikle ilk birkaç gün boyunca devam eder ve haberlerin doğruluğunu sağlama, gelecekteki yayınları planlama ve ekibin ihtiyaçlarıyla ilgilenme üzerine odaklanır. Bu nedenle, atılması gereken ilk kritik adım, kendi yayınlarını hata açısından analiz etmektir. Ekip, herhangi bir hata olup olmadığını belirlemek için yayımlanan içerikleri gözden geçirir ve gerekirse düzeltme yayımlar. Bu öz değerlendirme, güvenilirliğin korunması açısından hayati öneme sahiptir. Haber merkezi, krizin ardından anlık gelişmelerin ötesine geçerek uzun vadeli yayınları planlamaya koyulur, derinlemesine dosyalar, takip haberleri ve analizler üzerine düşünmeye başlar.

Bu dönemde ekibin sağlığı ve morali de öncelikli konular arasında yer alır. Haber kuruluşları, travmatik bir olayı takip etmenin duygusal yükünü göz önünde bulundurarak çalışanlarına psikolojik destek sağlar. Son olarak, ekip kriz sırasında yaptıkları çalışmalarla ilgili raporlar hazırlayarak, verdikleri tepkiyi belgeleyecek ve gelecekteki olaylar için çıkarılan dersleri özetleyecektir.

Krizi izleyen ilk günlerde gerçekleşen dengelenme aşaması, verilen ilk tepkinin değerlendirilmesine ve geleceğe yönelik planlamaya odaklanır. Doğruluğu sağlamak ve olası hataları gidermek için atılması gereken ilk kritik adım, kendi yayınlarının hata açısından analiz edilmesidir. Bunun ardından, tutarlı ve sorumlu haberciliğin sürdürülmesi için uzun vadeli yayınların planlanmasına geçilir. Bu süreçte, ekibin yaşamış olabileceği stres ve travmaları gözeterek psikolojik destek sağlamak da büyük önem taşır. Son olarak, kriz sırasında yapılan çalışmalarla ilgili raporlar hazırlamak, eylemleri belgelemeye, etkinliği değerlendirmeye ve gelecekteki stratejileri şekillendirmeye yardımcı olur.

Afet esnasında etik habercilik, düşünecek zamanın olmadığı ve risklerin en yüksek olduğu anda doğru kararları verme sanatıdır. Bu bölüm, böyle anlarda etik ilkelerin soyut idealler değil, gazetecilerin bilgi karmaşasında yolunu bulmasına yardımcı olan uygulamaya dönük araçlar olduğunu ortaya koymuştur.

2.5.

Etik Dışı Afet Haberciliğinin Sonuçları

A silhouette of a person, likely a journalist, stands against a dramatic sunset sky. The person is wearing a dark jacket with a blue rectangular patch on the back that contains the word "PRESS" in white, bold, sans-serif capital letters. The person is holding a camera in their right hand. The sky is filled with soft, wispy clouds, and the sun is low on the horizon, creating a warm, golden glow. The person's shadow is cast on the ground in front of them.

PRESS

2.5. Etik Dışı Afet Haberciliğinin Sonuçları

Giriş

Yangını söndürmek yerine yeni yangınlar çıkaran bir itfaiyeci düşünün. Ya da yardım etmek yerine, çevresindekilere ek tehlikeler yaratan bir kurtarma görevlisi. Afet haberlerinde etik standartlar ihlal edildiğinde gazeteciliğin oynayabileceği zararlı rol de böyledir. Toplumu iyileştirmesi, halkı bilgilendirmesi ve birleştirmesi beklenen şey, ek bir acı kaynağına dönüşür.

Afetler ve acil durumlar, yalnızca afet mağdurları için değil, medya için de her zaman bir sınavdır. Kriz dönemlerinde toplum, olan bitenle ilgili doğru bilgi ve açıklamaları bulmak için gazetecilere güvenir. Ancak bu tür olayların haberciliği ister bilinçli ister bilinçsiz biçimde etik dışı bir hâl aldığı anda sonuçlar yıkıcı olabilir.

Etik dışı afet haberciliğinin sonuçları, içeriğin yayımlandığı anla sınırlı kalmaz. Tıpkı radyasyon gibi, uzun bir yarı ömre sahiptirler—yıllarca sürebilir, belirli insanların hayatlarını etkileyebilir, toplumun medyaya bakışını şekillendirebilir ve hatta siyasi süreçlerin seyrini değiştirebilirler. Bunlar soyut, teorik riskler değildir—insan hayatlarıyla, yitirilen güvenle ve toplumsal çatışmalarla ölçülebilen somut zararlar söz konusudur.

Etik dışı davranışların sonuçlarını anlamak, geleceğin gazetecilerine göz dağı verme çabası değil; aksine, onlara istikbaldeki mesleklerinin önemini ve gücünü göstermenin bir yoludur. Etik dışı gazeteciliğin yol açabileceği zararları anladığımızda, sorumlu gazeteciliğin yaratacağı iyiliği çok daha net görürüz.

Mağdurlara Yeniden Travma Yaşatılması

Afetten sağ kurtulan insanlar, hassas bir psikolojik denge hâlinindedir. Travmatik bir deneyim, beynin işleyişini değiştirir ve kişinin yaşadıklarını hatırlatan her şeye karşı son derece hassas hâle gelmesine neden olur. Psikolojide “tetiklenme” olarak adlandırılan bu olgu, dışsal bir uyarının, travmatik anıların olay anında yaşananla aynı yoğunlukta yeniden ortaya çıkmasına yol açmasıdır.

Etik bir şekilde yapılmayan afet haberciliği, mağdurlar için güçlü bir tetikleyici haline gelebilir. Gazeteciler:

- Afetin en korkunç ayrıntılarına odaklanırlarsa,
- Çarpıcı görüntüleri lüzumsuz yere kullanırlarsa,
- Kişilerin mahremiyetini ihlal ederlerse,
- Mağdurları duygusal tepki vermeye zorlarsa,

...mağdurları hayatlarının en kötü anlarını tekrar tekrar yaşamaya mecbur bırakırlar.

Mağdurlara Karşı Medya Şiddetinin Biçimleri

- Şok geçirmekte olan kişilere müdahaleci sorular sorma: Gazeteciler, yoğun stres altındaki bir kişinin verdiği röportaj onayının tam ve geçerli bir rıza olarak değerlendirilemeyeceğinin çoğu zaman bilincinde olmaz. Röportaj sırasında duygusal tepkiler vermeye zorlamak özellikle travmatik olabilir. “Nasıl hissediyorsunuz?” gibi sorular, “çarpıcı” ifadeler elde etme uğruna kişiyi travmatik deneyimini tekrar yaşamaya zorlar.
- Mahremiyet hakkının ihlali. Kişisel bilgilerin, yıkıma uğramış yaşam alanlarının görsellerinin veya mahrem yasalarının yayımlanması, medya şiddetinin biçimlerinden biridir. Bu davranışlar, yalnızca etik normları ihlal etmekle kalmaz, aynı zamanda mağdurların ek bir toplumsal damgalanmaya maruz kalmasına sebep olabilir.
- Çocukları "canlı örnekler" olarak kullanmak. Çocukların görüntülerini içeriklerin duygusal etkisini artırmak amacıyla kullanmak özellikle etik dışıdır. Çocuklar, gazetecilik içeriklerine dahil olma konusunda tam ve geçerli rıza veremezler; psikolojileri de travmayı yeniden yaşama açısından oldukça savunmasızdır.

Uzun Vadeli Psikolojik Sonuçlar

Medya yoluyla travmanın tekrar yaşanması, şu sonuçları doğurabilir

- Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gelişebilir veya halihazırdaki semptomlar yoğunlaşabilir. Kişiler, gazetecilerin ilgisi yeniden üzerlerine çekileceği korkusuyla haberlerden, sosyal temaslardan veya halka açık yerlerden kaçınmaya başlayabilir.
- Toparlanma sürecinin kesintiye uğraması. Mağdurlar, medya yoluyla travmayı yeniden yaşamak zorunda kaldıklarında, psikolojik toparlanma süreçleri ve normal hayata dönüşleri büyük ölçüde yavaşlar.
- Toplumsal kurumlara duyulan güvenin zayıflaması. Medya ile etkileşim konusunda olumsuz bir deneyim, bilgi ortamına ve toplumsal kurumlara karşı genel bir güvensizlik yaratabilir.

Kamu Güveninin Zedelenmesi: Şüpheden Güvensizliğe

Medyaya duyulan güven, demokratik bir toplumun temel unsurlarından biridir. Kişiler, gazetecilerin doğru ve eksiksiz bilgi sağladığına inandıkları takdirde, vatandaş olarak bilinçli kararlar alabilirler. Bu güven, yıllar süren sorumlu çalışmalarla inşa edilir,

ancak büyük bir afetin etik dışı haberleştirilmesiyle birkaç saat içinde yok edilebilir.

Güven Erozyonunun Aşamaları

1. Sağlıklı şüphecilik: Kişiler edindikleri bilgileri farklı kaynaklardan daha sık kontrol etmeye başlar. Bu, toplumun medya okuryazarlığını bile geliştirebilecek sağlıklı bir süreçtir.
2. Seçici güven: Kamuoyu, yalnızca belirli gazetecilere veya yayınlara güven duymaya başladığında, medya ortamında bölünme yaşanır ve bilgi “baloncukları” ortaya çıkar
3. Kuşkuçuluk ve mutlak güvensizlik: Kamuoyu, hiçbir gazetecinin dürüst olmadığına ve doğru bilginin aslında hiç var olmadığına inanmaya başlar. Bu, demokrasi için en tehlikeli aşamadır.

Toplum profesyonel medyaya olan güvenini kaybettiğinde, şaibeli kaynaklardan gelen doğrulanmamış bilgilere daha kolay inanır hale gelir. Komplo teorilerinin çoğalması: Resmi kaynaklara duyulan güvensizlik, çeşitli komplo teorilerinin yayılması için elverişli bir ortam yaratır. Demokratik süreçlerin zayıflaması: Halkın medyaya güvenmediği bir toplumda, adil seçimler yapılması ve iktidarın şeffaflığının temini güçtür.

Toplumsal bölünmelerin derinleşmesi

Anlaşmazlık Yaratma Mekanizmaları

Afetler ilk bakışta toplumu ortak bir musibet karşısında birleştiren olaylar olarak görünür. Ancak, etik dışı haberler yapılması bir trajedinin birleştirici potansiyelini çatışma kaynağına dönüştürebilir.

- “Günah keçisi” arayışı. Medya, afete yol açan sistem kaynaklı sorunları irdelemek yerine, genellikle belirli kişiler veya gruplar arasında suçlu aramaya odaklanır. Bu yaklaşım karmaşık sorunları basitleştirmekle birlikte haksız suçlamalara yol açabilir.
- Trajedilerin etnik ve siyasi temelde ele alınması. Afetler etnik veya siyasi çatışmaların merceğinden yorumlandığında, doğal afetler veya teknik kazalar mevcut sosyal bölünmeleri derinleştirme gerekçesine dönüşür.

Mağdurların Acılarının Haberleştirilmesinde Eşitsizlik

Toplumun farklı kesimlerinin yaşadığı acıların haberleştirilmesinde eşitliğin olmaması, bilhassa sosyal uyum üzerinde yıkıcı etkiler yaratabilir. Medyanın mağdurlara belirli toplumsal sınıflar, etnik gruplar, coğrafi bölgeler veya siyasi inançlar temelinde orantısız biçimde odaklanması, seçici ilgi ya da taraflılık

olarak adlandırılır. Bu durum, bazı mağdurların diğerlerinden daha fazla ilgi veya şefkate değer olduğu şeklinde çarpık bir kamuoyu algısı yaratabilir. Bu olgu genellikle kişilerin büyük, meçhul bir topluluk yerine tek bir tanımlanabilir mağdura yardım etmeye daha istekli olduğuna işaret eden “mağdurla özdeşim etkisi” kavramı ile ilintilidir. Medya kuruluşları belirli bir tür mağduru öne çıkarmayı tercih ettiklerinde, ister bilinçli ister bilinçsiz olarak kamuoyunun empati ve dikkatini yönlendirmiş olurlar.

Toplumsal Bölünmelerin Uzun Vadeli Sonuçları

- Toplumun parçalanması. Toplumsal ayrışmaların artması, birbirine güvenmeyen ve iş birliğine açık olmayan kapalı grupların ortaya çıkmasına neden olabilir.
- Siyasal kutuplaşma. Toplumsal bölünmelerin çoğu zaman politik bölünmelere evrilmesi önemli konularda uzlaşmaya dayalı kararların alınmasını zorlaştırır.
- Dayanışmanın zayıflaması Bölünmüş bir toplumda, kişiler kritik durumlarda bile diğer grupların üyelerine yardım etmeye daha az eğilimlidir.

Uzun Vadeli Bir Sonuç Olarak Dezenformasyon

Yanlış Bilginin Yaşam Döngüsü

Etik dışı afet haberciliğinin ürettiği dezenformasyonun, virüslerin yayılmasına benzer bir gelişim dinamiği vardır.

- İlk aşama, doğrulanmamış veya çarpıtılmış bilginin hızla yayılmasıdır. Bilhassa afetler sırasında kamuoyu genellikle haberin doğruluğunu kontrol etmeden sosyal ağlarda aktif olarak haber paylaşımı yapar.
- Yanlış bilginin nüfusun önemli bir kısmı tarafından gerçek olarak algılanmaya başlamasıyla pekiştirme aşaması başlar. Bu aşamada insanlar bu bilgiyi dünya görüşlerine dahil ederek başka olayları açıklamak için kullanır.
- Direnç aşaması, bilgiyi çürütmenin büyük ölçüde zorlaştığı bir dönemdir, çünkü insanlar yerleşik inançlarına ters düşen bilgilere karşı psikolojik olarak direnç gösterirler.

“Hibrit” sahte içerikler, doğru unsurları yanlış bilgilerle birleştiren mesajlar olduğundan özellikle tehlikelidir. Böyle içerikleri tespit etmek ve çürütmek daha zordur.

Dezenformasyonun Kurumsallaşması

Zamanla, bazı dezenformasyon türleri resmi anlatıların bir parçası haline gelebilir, hatta ders kitaplarına ve ansiklopedilere bile girebilir. Bu durum, yanlış bilginin zamanında çürütülmemesi veya çürütüldüğünün yeterince geniş kitlelere ulaşmaması halinde

meydana gelir. Bunu düzeltmek ciddi çaba gerektirir ve yanlış anlatıyı sürdürmekten çıkarı olanların direnciyle karşılaşabilir.

Hatalı Bilginin Ekonomik ve Siyasi Sonuçları

Dezenformasyonun Ekonomik Bedeli

Etik dışı afet haberciliği, olayın verdiği doğrudan zararların çok ötesine geçen ölçülebilir ekonomik sonuçlara yol açabilir.

Medya, yıkımın boyutunu veya tehlikenin süresini abarttığında, bu durum toplu rezervasyon iptallerine ve turistlerin belirli bölgelerden bütünüyle kaçınmasına yol açabilir. Böyle bir “itibar kaybı”ndan kaynaklanan ekonomik zararlar, genellikle afetin doğrudan verdiği zararı aşar.

Riskleri değerlendirmesi için medya haberlerine güvenen potansiyel yatırımcılar, yanlış bilgilere dayanarak sermayelerini geri çekmeye veya yeni projelerden vazgeçmeye karar verebilirler.

Finans Piyasalarına Etkisi

Afetler hakkındaki yanlış bilgiler, finans piyasalarında önemli dalgalanmalara neden olabilir. Afetten etkilendiği iddia edilen şirketlerin hisseleri, gerçek zararın beklenenden çok daha az olduğu ortaya çıksa bile aniden düşebilir.

Döviz piyasaları da, özellikle gelişmiş ekonomileri ilgilendiren afet haberlerinden etkilenir. Ekonomik sonuçların boyutunu abartmak, ulusal para biriminin gereksiz yere değer kaybetmesine yol açabilir.

Siyasi Manipülasyon ve Sonuçları

Etik dışı afet haberciliği, siyasi manipülasyona elverişli koşullar yaratır. Siyasetçiler, rakiplerini suçlamak, halkın desteklemediği kararları meşrulaştırmak veya dikkatleri diğer sorunlardan başka yöne çevirmek için doğru olmayan bilgileri kullanabilirler.

Afetleri popülist veya aşırılık yanlısı fikirleri yaygınlaştırmak için kullanma girişimleri özellikle tehlikelidir. İnsanlar stres altındayken, radikal kararlar vermeye daha yatkın olurlar.

Uluslararası Sonuçlar

Bir ülkedeki etik dışı afet haberciliği uluslararası arenada domino etkisi yaratabilir; diplomatik ilişkileri karmaşıklştırabilir, ticareti aksatabilir ve dünyanın güvenini zayıflatabilir, bu da nihayetinde insani yardım çabalarını etkileyebilir.

Mesleki Yozlaşma

Afet haberciliği sırasında etik dışı uygulamalar yeterli eleştiri veya cezayla karşılık bulmadığında, yavaş yavaş norm haline gelirler. Bu mesleki yozlaşma süreci birikimseldir – cezasız kalan her yeni vaka, sonraki ihlalleri daha olası hale getirir.

Sorumluluk Almama Kültürü:

- İhlallerin normalleştirilmesi. Etik olmayan davranış yaygın hale geldiğinde, genç gazeteciler bunu mesleki bir norm olarak algılayabilirler. Bu durum, meslekteki her yeni neslin etik standartlarının daha da düştüğü bir kısır döngü yaratır.
- Rekabet baskısı. Kamuoyunun dikkatini çekmek için yoğun bir rekabetin yaşandığı koşullarda, gazeteciler özel bilgi elde etmek veya daha “çarpıcı” içerikler oluşturmak için etik olmayan yöntemlere başvurma baskısı hissedebilirler.

Gazetecilik Eğitimi Üzerindeki Etkisi:

- Teori ile uygulama arasındaki uçurum. Öğrenciler, uygulamada etik ilkelerin sıklıkla göz ardı edildiğini gördüklerinde, bu durum genel olarak meslek etiğine karşı küçümseyici bir tutuma yol açabilir.
- Önceliklerin değişmesi. Eğitim programları, mesleğin etik yönlerinden ziyade teknik becerilere ve ticari başarıya daha fazla odaklanmaya başlayabilir.

Örnek Olay İncelemeleri

Örnek Olay 1: Türkiye Depremi (2023). “Zarar Vermeme” İlkesinin İhlali

Bağlam: Bazı medya kuruluşları Şubat 2023'te Türkiye ve Suriye'deki yıkıcı depremin haberini yaparken temel etik ilkeleri ihlal etti.

Etik dışı uygulamalar:

- Yakınlarının rızası olmadan ölülerin cesetlerini göstermek.
- Vasisi yanında olmadan ebeveynlerini kaybetmiş çocuklarla röportaj yapmak.
- Ölü sayısı hakkında doğrulanmamış söylentiler yaymak.
- Reytingleri artırmak için durumu dramatize etmek.

Sonuçları: Mağdurların aileleri, mahremiyeti ihlal ettikleri gerekçesiyle bu medya kuruluşlarına karşı şikayette bulundu. Yıkımın boyutuna dair yanlış bilgiler, kurtarma hizmetlerinin çalışmasını zorlaştırdı ve afetten etkilenmeyen bölgelerde paniğe yol açtı.

Çıkarılan Ders: Kamu yararının büyük olduğu durumlarda bile, gazeteciler mağdurların insanlık onurunu hatırd tutmalıdır.

Örnek Olay 2: İspanya'daki Orman Yangınları (2022). Panik Yaratma

Bağlam: bazı medya kuruluşları 2022 yazında İspanya'da meydana gelen bir dizi orman yangını sırasında halkı paniğe sevk etti.

Etik dışı uygulamalar:

- “İspanya Yanıyor” gibi sansasyonel başlıklar kullanmak.

- En dramatik görüntüleri bağlamı olmadan göstermek
- Yeni yangınların çıkma olasılığı hakkında söylentiler yaymak.
- Resmî tahliye tavsiyelerini görmezden gelmek.

Sonuçlar: Kamuoyunun yüksek ilgisine rağmen, bazı haberler duygusal gerginliğin artmasına sebep olmuştur. Yangın olmayan bazı turistik bölgeler, rezervasyon iptalleri nedeniyle ekonomik açıdan kayıplar yaşamıştır.

Çıkarılan Ders: Kritik durumlarda bile, gazeteciler üsluplarını dikkatli bir şekilde seçmeli ve somut bir dayanak olmadan kaygıyı artırmamalıdır.

Örnek Olay İncelemesi 3: Yunanistan'da Yaşanan Sel Felaketleri (2023). Habercilikte Ayrımcılık

Bağlam: 2023 sonbaharında Yunanistan'ın iç kesimlerinde yaşanan seller farklı toplulukları farklı şekillerde etkilerken, yapılan haberlerde de eşitsizlikler görülmüştür.

Etik dışı uygulamalar: Yunan medyası, yoksul topluluklar ve mülteci kamplarındakilere kıyasla varlıklı bölgelerde ve popüler turistik alanlardaki mağdurlara çok daha fazla önem vermiştir.

Sonuçlar: Yayın kapsamındaki eşitsizlik, yardımların adil olmayan şekilde dağıtılmasına sebep olmuştur. Dezavantajlı gruplar neredeyse hiç destek alamamış, bu da toplumsal uçurumları derinleştirmiştir.

Çıkarılan Ders: Gazeteciler, yaptıkları haberlerde etkilenen tüm gruplara bilinçli olarak eşit şekilde yer vermelidir.

Örnek Olay İncelemesi 4: Ukrayna'ya Yapılan Füze Saldırıları (2024). Bilgi Güvenliği İhlali

Bağlam: Ukrayna'daki şehirlere yapılan füze saldırılarının sonuçlarının haberleştirilmesi sırasında, bazı gazeteciler ve medya kuruluşları bilgi güvenliği ilkelerini ihlal etmiştir.

Etik dışı uygulamalar:

- Saldırıların kesin coğrafi konumlarının gerçek zamanlı olarak yayımlanması.
- Belirli altyapı unsurlarının tanınmasına olanak sağlayan fotoğraflar.
- Farklı bölgelerdeki hava savunmasının etkinliği hakkında bilgi verilmesi.
- Yayınları sınırlama yönündeki askeri taleplerin görmezden gelinmesi.

Güvenlik sonuçları: Ayrıntılı bilgilerin yayımlanması, saldırgan tarafın sonraki saldırılarında buna göre ayarlamalar yapmasına ve saldırıların etkinliğini değerlendirmesine yardımcı olmuş olabilir.

Bu durum, daha fazla sivilin hayatını kaybetmesine sebep olmuş olabilir.

Etik ikilemler: Ukraynalı gazeteciler, kamuoyunun bilgi edinme hakkı ile güvenlik gereklilikleri arasında zorlu bir ikilemle karşı karşıya kaldılar. Bazıları oto-sansür yolunu seçti, azınlık bir grup ise sansasyon ve izlenme uğruna tüm bilgileri yayınlamaya devam etti.

Çıkarılan Ders: Gazeteciler, olağanüstü koşullarda, bilgi edinme hakkı ile insanların güvenliğini dengede tutmalıdır.

Güveni Yeniden Tesis Etmenin Yolları

İlk Adım Olarak Hataları Kabul Etmek

Afetin etik dışı biçimde haberleştirilmesi sonrası güvenin yeniden sağlanması, hataların dürüst şekilde kabul edilmesiyle başlar. Burada kast edilen sadece resmî bir özür değil, aynı zamanda neyin, neden ters gittiğine ve gelecekte benzer durumların önlenmesi için hangi adımların atılacağına dair derinlemesine bir analiz niteliğinde olmalıdır.

Hataların etkili şekilde kabul edilmesi sürecinde aşağıdaki hususlar yer almalıdır:

- Netlik- Hatanın ne olduğunun doğru bir şekilde tanımlanması.
- Sorumluluk - Mazeret göstermeksizin tam sorumluluk alınması.
- Eylemler - Durumun düzeltilmesi için atılacak somut adımların tarif edilmesi.
- Önleme - Gelecekte benzer hataların nasıl önleneceğinin açıklanması.

Güvenin Temeli Olarak Süreç Şeffaflığı

Güvenin yeniden tesis edilmesi, medyanın standartlarını iyileştirmek için nasıl çalıştığını göstermeden mümkün olamaz. Bu, editöryal süreçler, haber seçme kriterleri, teyit yöntemleri ve kalite kontrol mekanizmaları hakkında açık olunması anlamına gelir.

Pratik adımlar:

- Etik ilkeleri açıklayan özel sayfalar oluşturulması.
- Kaynaklarla çalışma prosedürlerinin yayımlanması.
- Şikayetlerin iletilmesi için açık mekanizmalar.
- Hatalar üzerinde çalışılmasına ilişkin düzenli raporlar.

Gazetecilerin sistematik eğitimi

Gazetecilerin afetler sırasında çalışırken uyulacak etik standartlar hakkında düzenli olarak eğitilmesi, mesleki gelişimin zorunlu bir parçası hâline gelmelidir. Kriz durumlarının ele alınışına dair etik standartlar üzerine, aşağıdaki hususları içerecek özel kurslar oluşturulması:

- Mağdurlarla çalışmanın psikolojik boyutları.
- Kriz durumlarında geçerli yasal kısıtlamalar.
- Bilgi doğrulamanın teknik yönleri.
- Uluslararası gazetecilik etik standartları.

Destekleyici yapıların oluşturulması

Gazetecilerin afetleri haberleştirirken karşılaştıkları zorlukları aşmalarına yardımcı olmak için haber kuruluşları ve profesyonel topluluklar güçlü destek sistemleri oluşturmaya odaklanmalıdır. Bunu yapmanın etkili yollarından biri, afet haberciliğinde uzmanlaşmış gazetecilerin birbirlerine karşılıklı destek sunabilecekleri ve deneyimlerini paylaşabilecekleri profesyonel topluluklar veya ağlar kurmaktır.

Mentörlük programları hayati öneme sahiptir. Deneyimli gazeteciler, genç meslektaşlarına rehberlik ederek, sık yapılan hatalardan kaçınmalarına ve zor durumları daha özgüvenli şekilde aşmalarına yardımcı olabilirler. Son olarak, kolay erişilebilir psikolojik destek sağlanması çok önemlidir. Düzenli olarak travmatik olayları haber yapan gazeteciler, ikincil travmatizasyon riski altında olup ruh sağlığı hizmetlerine erişimlerinin olması, mühim çalışmalarını iyi oluş hâllerinden ödün vermeden sürdürebilmelerini sağlar.

Güvenin yeniden tesisi için uzun vadeli strateji

- Sabır ve tutarlılık: Bireysel girişimlerden hızlı sonuçlar bekleyemezsiniz. Medyanın etik standartlara bağlılığını kademeli olarak göstermek için yıllar süren sistematik bir çalışma gereklidir.
- Sürekli çalışma: Güven statik bir durum değil, dinamik bir süreçtir. Güven yeniden tesis edildikten sonra bile, onu korumak için yüksek kaliteli, etik gazetecilik ve toplumla diyaloga açık bir yaklaşım yoluyla sürekli çaba göstermeniz gerekir.

Etik dışı afet haberciliği sonrası güvenin yeniden tesis edilmesi için medya kuruluşları, basit bir özrün ötesine geçerek çok yönlü bir yaklaşım izlemelidir. Bu süreç, hatanın dürüstçe kabul edilmesini, şeffaflığı, eğitimi ve uzun vadeli bağlılığı gerektirir.

İlk Adım Olarak Hataları Kabul Etmek

İlk ve en önemli adım, hataları samimiyetle kabul etmektir. Burada kast edilen sadece "özür dilerim" demek değil, neyin ters gittiğine dair kapsamlı ve kamuya açık bir analiz yapılmasıdır. Etkili bir hata kabul ediş sürecinde aşağıdakiler yer almalıdır:

- **Net:** Yapılan hatanın açıkça tanımlanması.
- **Sorumlu:** Hata için mazeret göstermeksizin tam sorumluluk alınması.
- **Eylem odaklı:** Durumu düzeltmek için atılan somut adımların ayrıntılı olarak belirtilmesi.
- **Önleyici:** Benzer hataların gelecekte nasıl önleneceğinin açıklanması.

Güvenin Temeli Olarak Şeffaflık

Halkın güvenini yeniden tesis etmek, medyanın kendini nasıl geliştirdiğini göstermeden mümkün değildir. Bu durum, editöryal süreçleriniz, haber seçme ölçütleriniz ve doğrulama yöntemleriniz dâhil olmak üzere iç işleyişinize dair şeffaf olmayı gerektirir.

Bunu yerine getirmek için atılabilecek pratik adımlar şunlardır:

- Web sitenizde etik ilkelerinizi açıklayan özel bölümler oluşturmak.
- Kaynaklarla çalışma süreçlerinizi yayımlamak.
- Şikâyetlerin iletilmesini sağlayacak açık ve erişilebilir mekanizmalar oluşturmak.
- Geçmişte yapılan hataların nasıl ele alındığını gösteren düzenli raporlar yayımlamak.

Gazetecilerin Sistematik Eğitimi

Gelecekte yapılabilecek hataları önlemek için sürekli eğitim hayati öneme sahiptir. Bu, mesleki gelişimin zorunlu bir parçası olmalı ve aşağıdaki konuları kapsayan özel eğitimleri içermelidir:

- Mağdurlarla çalışmanın **psikolojik boyutları**.
- Kriz durumlarında geçerli **yasal kısıtlamalar**.
- Bilgi doğrulamanın **teknik yönleri**.
- **Uluslararası gazetecilik** etik standartları.

Destekleyici Yapıların Oluşturulması

Afetleri haber yapan gazeteciler, etik ve sorumlu bir şekilde çalışabilmek için desteğe ihtiyaç duyarlar. Kurumlar, gazetecilere destek olmak için aşağıdaki gibi yapılar oluşturmalıdır:

- **Mesleki topluluklar:** Gazeteciler arasında karşılıklı destek için ağlar oluşturulması.
- **Mentörlük programları:** Deneyimli gazeteciler, genç meslektaşlarına rehberlik edebilir.
- **Psikolojik destek:** Gazetecilerin, çalışmalarının duygusal yüküyle başa çıkabilmeleri için ruh sağlığı hizmetlerine erişim sağlanması.

Güvenin Yeniden Tesisi İçin Uzun Vadeli Strateji

Güveni yeniden tesis etmek, sabır ve tutarlılık gerektiren

uzun vadeli bir süreçtir. Bireysel eylemlerden hızlı sonuçlar bekleyemezsiniz. Bunun yerine, etik gazeteciliğe olan bağlılığınızı gösterebilmek için yıllar süren sürekli ve sistematik bir çaba gerekir. Güven dinamik bir süreçtir ve yeniden tesis edildikten sonra bile, onu korumak için yüksek kaliteli, etik gazetecilik ve toplumla diyaloga açık bir yaklaşım yoluyla sürekli çaba gösterilmesi gerekir.

Bir gazeteci hata fark ettiğinde, **hatanın ardından izlenecek eylem algoritması** dört aşamalı net bir süreç sunar.

Adım 1: Hızlı Müdahale

İlk öncelik, hızlı hareket etmektir. Örneğin, bir sosyal medya gönderisini ya da çevrimiçi bir makaleyi yayından kaldırarak yanıltıcı bilginin yayılmasını derhal durdurmak gerekir. Sonrasında, mümkünse, mezenformasyon mağdurlarıyla doğrudan iletişime geçerek hatanın kabul edilmesi gerekir. Son olarak, herkesin hatanın farkında olması ve uygun önlemleri alabilmesi için tüm editör ekibi durumdan haberdar edilmelidir.

Adım 2: Durum Analizi

İlk yayılma kontrol altına alındıktan sonra, kapsamlı bir durum analizi yapılması gerekir. Bu süreç, hatanın nasıl meydana geldiğini anlamak için hatanın nedenlerini belirlemeyi, hatanın neden olabileceği potansiyel zararın boyutunu değerlendirmeyi ve olası başka zararları en aza indirmek için hatayı düzeltmenin en iyi yolunu belirlemeyi içerir.

Adım 3: Kamuya Açık Düzeltme

Bir sonraki adım, kamuya açık biçimde düzeltme yapmaktır. Bu adım, neyin yanlış olduğunu tam olarak açıklayan net bir düzeltme ya da tekzip yayımlamayı içerir. Sorumluluk ve saygı göstergesi olarak mağdurlara içten bir özür sunulması da bu adımın önemli bir parçasıdır.

Adım 4: Önleyici Tedbirler

Son olarak, gelecekte yaşanabilecek hataların önüne geçmek için önleyici tedbirler almak önemlidir. Bu da, hataya yol açan boşluğu kapatmak için editoryal prosedürlerde değişiklikler yapmak, ekibe en iyi uygulamalar konusunda ek eğitimler vermek ve benzer hataların tekrarlanmadığından emin olmak için kontrol listeleri oluşturmak anlamına gelir.

Bir hata yaptıktan sonra mağdurlarla nasıl iletişim kurulur?

Mağdur olan kişilerle diyaloga girildiğinde, etkili diyalog ilkeleri en öncelikli konudur. İlk olarak, konuşma samimiyet ve açıklıkla yürütülmeli ve sorunu çözme konusunda içten bir kararlılık gösterilmelidir. Mağdurun bakış açısını kesintisiz biçimde

dinlemeye hazır olduğunuzu göstermeniz gerekir. Hata için mazeret üretmekten kaçınmak büyük önem taşır; bunun yerine, olgulara ve hatanın yarattığı etkiye odaklanılmalıdır. Son olarak, zararın telafisi için kamuya açık bir özür, bir tekzip ya da başka uygun adımlar atılması gibi somut öneriler sunmaya hazır olun.

YAPILMAMASI gerekenler

Güven ve dürüstlüğü korumak için belirli davranışlardan kesinlikle kaçınılmalıdır. Şikâyetleri asla görmezden gelmeyin, çünkü bunu yapmak durumu daha da kötüleştirebilir ve saygısızlık olarak algılanabilir. Hata için bilgi kaynaklarını suçlamayın; yayıncı olarak nihai sorumluluk size aittir. Hatanın küçük olduğunu düşünseniz bile önemini küçümsememelisiniz. Son olarak, şeffaflık güvenilirliği yeniden tesis etmek için kilit öneme sahip olduğundan, hatayı kamuoyu önünde kabul etme fikrini asla reddetmemelisiniz.

Sorumluluk kültürü oluşturmak

Sorumluluk kültürünü oluşturmak, hem editoryal hem de kişisel düzeyde uzun vadeli bir çabadır.

Editoryal düzeyde sorumluluk kültürü oluşturmak, ekibin dikkatini ve farkındalığını canlı tutmak amacıyla etik ikilemler üzerine düzenli tartışmalar yürütmeyi gerektirir. Genç gazeteciler için oluşturulacak bir mentörlük sistemi, kariyerlerinin başında sağlıklı etik kararlar almalarına yardımcı olabilir. Ayrıca, misilleme korkusu olmadan olası sorunların bildirilmesini teşvik etmek ve sadece gazetecilere değil, tüm ekibe etik standartlar konusunda eğitim sağlamak da önemlidir.

Kişisel düzeyde, bir gazeteci mesleki seminerlere katılmak veya etik konusunda mesleki literatürü okumak gibi sürekli kendini geliştirme yollarıyla sorumluluk bilincini geliştirebilir. Kendi hataları üzerine düşünmek, onları başarısızlık değil gelişim için birer fırsat olarak görmek, mesleki olgunlaşmanın en önemli adımlarındandır.

Etik olmayan haberciliğin sonuçları incelendiğinde ortaya endişe verici bir tablo çıkmaktadır zira insanları bilgilendirmesi ve birleştirmesi gereken haberlerin, yeni sıkıntılara ve ayrılıklara neden olabildiği görülmektedir. Gazetecilerle yapılan anketin sonuçları da profesyonellerin etik riskler karşısındaki farkındalığıyla kriz koşullarında çalışmaya dair pratik hazırlıkları arasında kritik bir boşluk olduğunu doğrulamaktadır. Bununla birlikte bu bölümden çıkarılacak en önemli sonuç, olumsuz sonuçların önlenabilir ve üstesinden gelinebilir olduğudur. Medyaya güvenin yeniden tesis edilmesi, hataların dürüst bir şekilde kabul edilmesi, süreçlerin şeffaflığı, gazetecilerin sistematik olarak eğitilmesi ve destekleyici yapıların oluşturulmasıyla mümkündür.

Etik olmayan davranış biçimlerinin zararlarını anlamak, geleceğin gazetecilerini korkutmamalı; tam tersine, en yüksek profesyonel standartlara ulaşmaları konusunda onları motive etmelidir. Etik afet haberciliği kuralları takip etmekle değil yaşanan trajedilerin ardından toplumun iyileştirilmesine aktif olarak katılmakla ilgilidir.

Anahtar Terimler, Kavramlar ve Kuruluşlar

1. **Aktif dinleme:** Pasif bir şekilde yalnızca söylenenleri duymaktansa ne söylendiğine tamamen konsantre olmayı içeren bir iletişim tekniğidir (Rogers ve Farson, 1987). Bu teknik, konuşmacının hem sözlü hem de sözsüz ipuçlarına dikkat ederek, anlaşılanı doğrulamak için söylenenleri tekrar etmeyi ve olayı açıklayıcı sorular sormayı içermektedir. Aktif dinlemenin amacı, konuşmacının kendini tam anlamıyla ifade etmesi için güvenli ve destekleyici bir ortam yaratmaktır.
2. **Kriz müdahalesi:** Akut duygusal kriz yaşamakta olan bireylere yardım etmek adına kısa vadeli, aktif ve doğrudan bir yaklaşımdır (James ve Gilliland, 2017). Bu yaklaşım, bireye anında destek sağlamaya, bireyi sakinleştirmeye, ihtiyaçlarını değerlendirmeye ve krizle başa çıkmasına yardımcı olacak bir plan geliştirmeye odaklanmaktadır. Kriz müdahalesinin amacı bireyi krizden önceki durumuna geri getirmek ve daha fazla kötüye gitmesini önlemektir.
3. **Haberlerin bağlamsallaştırılması:** Kitlenin haberin önemini ve daha kapsamlı bağlamını anlamasını sağlamak için arka plan bilgisi, analiz ve perspektif sağlama sürecine işaret etmektedir (Gans, 2004). Süreç, haberin tarihsel, toplumsal, siyasi ve ekonomik çerçevede konumlandırılmasını ve böylelikle kitlenin verilen bilgiyi ve olası etkisini anlayabilmesini kapsamaktadır.
4. **Medyada drammatizasyon:** Genellikle belirli unsurları abartarak ya da duygusal veya sansasyonel öğelere

odaklanarak bir hikâyeyi daha heyecanlı ya da ilgi çekici hale getirmek için kullanılan teknikleri ifade eder (Silverman ve Benoit, 2015). Kitlenin dikkatini çekmek ve bir aciliyet ya da önem duygusu yaratmak için canlı bir dil, duygusal imgeler ve etkileyici anlatılar kullanılmasını içerebilir. Kitle ile etkileşimde dramatizasyon etkili olabilse de gerçeğin çarpıtılmasına ya da yanlış bir şekilde verilmesine neden olabilir.

5. **The Dart Center for Journalism & Trauma:** Columbia Üniversitesinde, travma, şiddet ve afet olaylarını haber yapan gazetecileri eğitme ve destekleme alanında uzmanlaşmış bir kaynak merkezidir. Bu merkez, pratik etik tavsiyelerde bulunmaktadır.
6. **“Zarar Vermeme”** yaklaşımı bilhassa da travmalarda önem arz eden rehber niteliğinde bir etik ilkedir. Gazetecilerin, eylemlerinin ve yayınlarının kaynaklara ya da kitleye verebileceği olası zararın farkında olmalarını ve bunu asgari düzeye indirmelerini gerektirmektedir.
7. **Topluluklara Yardım için Etik Afet Haberciliği** afet haberciliğine ait konsepttir ve medyanın yalnızca bilgilendirmede değil toplumsal olarak faydalı bilgiler vermede, sebepleri açıklamada, söylentileri bertaraf etmede ve topluluk direncini ve iyileşmesini teşvik etmede oynadığı role odaklanmaktadır.
8. **Empati:** Bir başkasının duygularını anlama ve paylaşma becerisidir (*APA Dictionary of Psychology*, 2023). Kendini başkasının yerine koymayı ve dünyayı onun gözünden deneyimlemeyi içermektedir. Empati hem bilişsel hem de duygusal bileşenleri olan karmaşık bir süreçtir. Bilişsel olarak bir başkasının düşüncelerini ve duygularını anlamayı kapsamaktadır. Duygusal olarak da bu hisleri paylaşmak anlamına gelir.

9. **Duygusal Tükenmişlik:** Uzun süreli ya da aşırı strese bağlı gelişen bir duygusal, fiziksel ya da zihinsel yorgunluk halidir (Maslach, 2003). Alaycılık ve kopukluk duyguları, kişisel başarı kaybı ve ruhsal yorgunlukla ifade edilmektedir. Tükenmişlik her meslekte kendini gösterebilir ancak özellikle sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler gibi yardım alanlarında yaygındır.
10. **Etik Görselleştirme:** Mağdurların mahremiyetine ve onurlarına saygı duyan fotoğraf ve video kullanımı ve sansasyon için acıların sömürülmesinden kaçınılması durumudur (Commission on Journalism Ethics, 2020).
11. **Etik Gazetecilik Ağı (EJN)** eğitim kaynakları, eğitim programları ve sorumlu gazeteciliğin beş temel ilkesinin teşviki yoluyla gazetecilikte etik standartları destekleyen uluslararası bir koalisyonudur.
12. **Gazetecilik Etik İlkeleri Küresel Bildirisi (IFJ, 2019):** Uluslararası Gazeteciler Federasyonu tarafından hazırlanıp güncellenmiş bir uluslararası etik kurallar bütünüdür. Dünyadaki bütün gazeteciler için gerçeğe saygı, bağımsızlık ve insaniyet gibi temel ilkeler ve sorumlulukları belirlemektedir.
13. **Gazetecilik Etiği:** Gazetecilerin çalışmalarında sorumlu ve etik haberciliği sağlamak için rehberlik eden ilke ve standartları ifade etmektedir (*SPJ's Code of Ethics*, 2023). Doğruluk, adillik, tarafsızlık, hesap verebilirlik ve şeffaflık gibi geniş bir yelpazeyi içermektedir. Etik gazetecilik, kamunun bilgi ihtiyacı ile bilgilerin yayılmasının yol açabileceği olası zararlar arasında denge kurmayı amaçlar.
14. **Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB):** Savaş, doğal afet ya da ağır bir kaza gibi travmatik bir olaya maruz kaldıktan veya tanıklık ettikten sonra ortaya çıkabilen bir ruhsal sağlık sorunudur (*APA Dictionary of Psychology*,

2023). Olayın istemeden zihinde canlanması, olayı hatırlatan durumlardan kaçınma, bilişsel ve duygusal olumsuz değişimler ile artan uyarılmışlık düzeyi bu bozukluğun belirgin özelliklerindendir.

15. **Gazetecilikte klişeler:** Kişi ya da olaylara dair bilgilerin genelleştirilmesi ya da basitleştirilmesi sonucunda, izleyicide ön yargılı bir algının oluşmasına yol açabilir (*Ethical Content-Gathering for Public Communications*, 2024).
16. **Travma Bilincine Dayalı Gazetecilik**, travmanın psikolojik etkilerini kavrayarak trajik olayların ele alınmasına odaklanan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, mağdurlarla çalışırken duyarlı ve özenli yöntemlerin uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.
17. **UNESCO’nun “Zarar Vermeme” (2022) Kılavuzu**, travmatik olayların haberleştirilmesinde güvenli ve etik uygulamalara odaklanan gazeteciler için hazırlanmış pratik bir kılavuzdur. Kılavuzun temel ilkesi, hem haber kaynaklarına hem de muhabirlere gelebilecek zararların en aza indirilmesidir.

Kaynakça

Kaynakça

Allan, S. (Ed.). (2019). *The Routledge Companion to News and Journalism* (2. baskı). Routledge. Bunce, M., Scott, M., & Wright, K. (Ed.). (2020). *Reporting humanitarian crises: Ethics, representation and practice*. Routledge.

APA Dictionary of Psychology. (15 Kasım 2023).

APA Dictionary of Psychology. (15 Kasım 2023). <https://dictionary.apa.org/posttraumatic-stress-disorder>

Commission on Journalism Ethics. (26 Nisan 2023). *Code of Ethics of the Ukrainian Journalist*. <https://cje.org.ua/en/code-of-ethics/>

Ethical Content-Gathering for public communications. (3 Eylül 2024). International Committee of the Red Cross. <https://www.icrc.org/en/article/ethical-content-gathering-public-communications>

Folkenflik, D. (8 Temmuz 2015). Factual error opens CNN star Sanjay Gupta to scrutiny over dual roles. *NPR*. <https://www.npr.org/2015/07/08/421082806/a-factual-error-opens-cnn-star-dr-sanjay-gupta-to-scrutiny-over-dual-roles>

Gans, H. J. (2004). Deciding what's news: A study of CBS evening news, NBC evening news, Newsweek, and Time. Northwestern University Press.

Giudici, M. (22 Haziran 2008). Media ethics: Coverage of Hurricane Katrina. *Media Psychology Review*. <https://mprcenter.org/review/giudici-katrina-media-ethics/>

Global Charter of Ethics for Journalists - IFJ. (t.y.). IFJ. <https://www.ifj.org/who/rules-and-policy/global-charter-of-ethics-for-journalists>

Hänska, M., & Bauchowitz, S. (2017). Tweeting #refugees: A computational analysis of the impact of traditional news media and citizen reporting on the public discourse on refugees. *Information, Communication & Society*, 21(5), 682–700.

James, R. K., ve Gilliland, B. E. (2017). *Crisis Intervention Strategies* (8th ed.). Cengage Learning.

International Federation of Journalists. (t.y.). *Global charter of*

ethics for journalists. <https://www.ifj.org/who/rules-and-policy/global-charter-of-ethics-for-journalists>

Kovach, B., ve Rosenstiel, T. (2001). *The elements of journalism: What newspeople should know and the public should expect*. Three Rivers Press.

Maslach, C. (2003). *Burnout: The cost of caring*. ISHK.

Pantti, M. (2019). *Media, emotion and suffering in disaster news: The politics of showing and telling*. Palgrave Macmillan.

Silverman, M., ve Benoit, S. (2015). *Media Ethics: Issues and Cases*. (9th ed.). Cengage Learning.

SPJ's Code of Ethics. (t.y.). Society of Professional Journalists. <https://www.spj.org/spj-code-of-ethics/>

Sur, S., ve Shaw, R. (2023). Role of media in disaster risk reduction: A few essential tips [PDF]. India Japan Lab. <https://indiajapanlab.org/wpIJ/wp-content/uploads/2024/01/15.-Role-of-Media-in-Disaster-Risk-Reduction-C.pdf>

Rogers, C. R., ve Farson, R. E. (1987). *Active Listening*. Mockingbird Press.

Ward, S. J. A. (2023). *Ethical journalism in a time of crisis: The challenges of covering the Ukraine war*. Routledge.

White, A. (17 Temmuz 2017). Ethical journalism: Back in the news. *The UNESCO Courier*. <https://courier.unesco.org/en/articles/ethical-journalism-back-news>

Referanslar

Basera, J. (2022). An analysis of sensationalism in news. *Journal of the Asiatic Society of Mumbai*, 95(45), 168–177. https://www.researchgate.net/publication/374812735_AN_ANALYSIS_OF_SENSATIONALISM_IN_NEWS

BBC. (t.y.). Section 5: Harm and offence. *BBC Editorial Guidelines*. <https://www.bbc.co.uk/editorialguidelines/guidelines/harm-and-offence/>

Beckett, C. (26 Nisan 2019). Why emotions are central to the future of journalism. *Medium*. <https://charliebeckett.medium.com/why-emotions-are-central-to-the-future-of-journalism-507472f15319>

BBC. (t.y.). *BBC Editorial Policy*. <https://www.bbc.co.uk/editorialguidelines>

Committee to Protect Journalists. (2015). *Attacks on the press: Journalism on the world's front lines*. Wiley & Sons, Incorporated, John. Commission on Journalist Ethics. (t.y.). *Code of ethics*. <https://cje.org.ua/ethics-codex/>

Delbert, J. (31 Aralık 2022). How can journalists balance the need for accuracy and fairness with the pressure to publish first in investigative reporting? *CPI Journalism - All About Journalism*. <https://cpjournalism.org/investigative-journalism-accuracy/>

Englund, L., Johannesson, K. B. ve Arnberg, F. K. (22 Haziran 2023). Reporting under extreme conditions: Journalists' experience of disaster coverage. *Frontiers in Communication*. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fcomm.2023.1060169/full>

Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ*. Bantam Books.

Gómez-Aldana, A. (3 Haziran 2024). Balancing ethics, AI and local journalism. *Medium*. <https://jskfellows.stanford.edu/balancing-ethics-ai-and-local-journalism-343d5a57e12b>

International Federation of Journalists. (t.y.). *Global charter of ethics for journalists*. <https://www.ifj.org/who/rules-and-policy/global-charter-of-ethics-for-journalists>

International Federation of Journalists. (t.y.). *IFJ Ethical Journalism Initiative*. <https://www.ifj.org>

Lim, S. S. (2020). Media Coverage of Malaysian Airline Flight MH370: A Preliminary Study on the Framing of the Crisis in the Malaysian Mainstream and Alternative Newspapers.

Mammadzada, N. (t.y.). Navigating sensitive reporting: A journalist's guide. *Empoword Journalism*. <https://www.empowordjournalism.com/all-articles/navigating-sensitive-reporting-a-journalists-guide/>

Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. R. (2004). Emotional intelligence: Theory, findings, and implications. *Psychological Inquiry*, 15(3), 197–215. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1503_02

Meyer, P. (2016). *Ethics for journalists* (7. baskı). Oxford University Press.

Neha0876. (4 Ekim 2023). Balancing sensationalism and responsibility: Challenges in modern journalism. The-E-Journo-Award. <https://www.ejournoaward.org/post/balancing-sensationalism-and-responsibility-challenges-in-modern-journalism>

Reuters. (14 Şubat 2023). Ukrainian rescuers pull woman alive from rubble 8 days after Turkey quake. *Reuters*.

Wesolowski, K. (24 Nisan 2025). Fact check: Fake videos falsely linked to Turkey earthquake. DW.com. <https://www.dw.com/en/fact-check-fake-videos-falsely-linked-to-turkey-earthquake/a-72336047>

3. BÖLÜM

AFET HABERCİLİĞİ GÜVENLİK REHBERİ

Giriş

Gazetecilerin görevi bilgilendirmektir; bu nedenle afet koşullarında gazetecilik yapmak, mesleğin en karmaşık ve zorlu görevlerinden biridir. Canların, emniyetin ve hakikatin tehdit altında olduğu olay yerinden haber yapmak sadece cesaret değil, aynı zamanda hazırlık, etik ve derin bir sosyal sorumluluk duygusu da gerektirir. Türü ne olursa olsun afet, sadece etkilenen nüfusu değil, süreci belgeleyenleri de etkiler. Bu tür ortamlarda çalışan gazeteciler, panik yaratmadan doğru haber yapabilmeli, sorumluluklarından ödün vermeden kendi güvenliklerini sağlayabilmeli ve mağdurların haysiyetini sansasyonel haberciliğe yönelmeden koruyabilmelidir.

Afet haberciliğine odaklanan Erasmus+ projesi kapsamında hazırlanan bu rehber, Türkiye, İspanya, Slovenya ve Ukrayna gibi çeşitli Avrupa ülkelerinden 100’ü aşkın medya profesyonelinin dile getirdiği somut bir ihtiyaca yanıt olarak hazırlanmıştır. Yaptıkları bir anket aracılığıyla, bahsedilen medya profesyonelleri, özel eğitim eksikliği, yetersiz duygusal hazırlık, güvenlik protokolleri bilgisi yetersizliği ve acil durumlarda görsel materyallerin etik kullanımındaki zayıflıklar dahil olmak üzere birçok yetersizlik belirlemiştir. Anket yapılan gazetecilerin %90’ından fazlasının, bu tür durumları emniyetli ve sorumlu bir şekilde haberleştirmek için yeterli kaynak veya desteğe sahip olmadıklarını belirtmesi sektördeki profesyonellerin genel hazırlıksızlığını ortaya koymuştur.

Ayrıca, gazetecilerin psikolojik sağlığının ele alınması ve güvenlik prosedürleri konusunda eğitilmeleri gerekliliği de ankette öne çıkan diğer önemli hususlar arasında yer almıştır. Bu temel rehber, her düzeydeki gazeteci ve yüksek riskli bölgelerde haberciliği geliştirmeyi hedefleyen medya kuruluşları, eğitim ve öğretim kurumları ve dernekler için tasarlanmıştır. Rehber, gazetecilerin hem fiziksel hem de psikolojik güvenliğini sağlamaya yönelik çok sayıda temel unsuru içermekte, etik ilkeler ve kişisel güvenlik rehberlerinden eylem protokolleri ve hem fiziksel güvenliği hem de duygusal dayanıklılığı güçlendiren araçlara kadar geniş bir kapsam sunmaktadır.

3.1.

Afet Ortamlarında Gazeteciliğin Temel İlkeleri

3.1. Afet Ortamlarında Gazeteciliğin Temel İlkeleri

Afet haberciliği, genel olarak felaket anında sahada yürütülen her türlü gazetecilik faaliyetini kapsar. Bu tür faaliyetler, birincil amacı olay hakkında doğru bilgi vermek olduğu sürece, haber sunuculuğundan görsel çalışmalara kadar her şeyi kapsayabilir. Afetleri haberleştiren gazeteci, sadece olayları aktarmakla kalmaz; kaosu anlaşılır hâle getirir, mağdurların sesini duyurur ve kriz anlarında toplumun doğru bilgiye ulaşarak yön bulmasını sağlar. Bu tür bağlamlarda, afet haberciliği rolü sadece bilgileri aktarmakla sınırlı kalmaz; aynı zamanda sorumluluk sahibi, sağduyulu ve duyarlı bir şekilde hareket etmeyi gerektirir. Afet sırasında gazetecilik, tüm taraflar için bir zorluk teşkil eder ve afetin meydana geldiği bağlamın psikolojik, fiziksel ve sosyolojik yönlerinin dikkate alınması hayati öneme sahiptir.

Bu tür durumlarda görevlerini yerine getirirken gazetecilerin sorumlulukları ve güvenlikleri, söz konusu ortamlarda mesleğin en temel yönleri hakkında önceden bilgi sahibi olmalarıyla sağlanabilir. Bu bölüm, rehberde bir giriş niteliği taşımakta olup, afet senaryolarında gazeteciliğin rolünü, ortamın özelliklerini ve acil durum merkezinden haber yaparken karşılaşılan etik, duygusal ve lojistik sınamaları ele almaktadır. Muhabirliğin bu rolünü anlamak, güvenli, doğru ve insan onuruna uygun haberciliğe doğru atılan ilk adımdır.

Acil Durumlarda Gazetecilerin Rolü

Afet kaynaklı acil durumlarda gazeteciler, bilgi ile toplum arasında köprü kurma sorumluluğunu üstlenir. Acil durum hizmetleri, bu tür olaylarda halkın korunması ve koordinasyonun sağlanması için görev yaparken; gazeteciler de aynı şekilde, acil yardım hizmetleri ile eşgüdüm içinde toplumu koruma sorumluluğunu üstlenen sivil

koruma mekanizmasının bir unsurunu oluşturur. Bu tür olaylarda kamuoyu, hasarın boyutu, etkilenen bölgeler, resmî makamlardan öneriler ve mevcut yardım kanalları hakkında güvenilir bilgiye ihtiyaç duymaktadır.

Afetler, ister doğadan ister insan faaliyetlerinden kaynaklansın, günlük hayatı aniden altüst ederek kaosa, kayıplara ve yoğun bir belirsizlik ortamına yol açar. Afet anlarında gazeteci, doğru bilgi iletici, toplum rehberi ve olayların canlı tanığı olarak kritik bir görev üstlenir. Afet gazeteciliğinde kritik noktalardan biri, topluma faydalı ve doğrulanmış bilgiyi anlık olarak ulaştırmaktır. Bu tür durumlarda haber aktarımında titizlik şarttır; çünkü hatalı verilerin dolaşıma girmesi risk düzeyini yükseltebilir, belirsizlik ve panik yaratabilir veya acil yardım faaliyetlerini sekteye uğratabilir. Bu nedenle gazeteciler, afetin toplum üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya katkı sağlayan içeriklere öncelik vermeli; doğruluk, kaynakların teyidi ve yazımda açıklık ilkelerini titizlikle gözetmelidir. Ayrıca, bilginin işlenişinde izleyici üzerinde yaratabileceği duygusal etki de göz önünde bulundurulmalıdır.

Gazeteci, afet müdahalesinde görev alan resmi kurum ve kuruluşların performansını takip etmede de kilit rol oynayabilir. Haber yapma süreci; alınan önlemlerin değerlendirilmesini, acil durum protokollerinin etkinliğini, kurumsal iletişimin şeffaflığını ve savunmasız nüfuslara gösterilen ilgiyi kapsayabilir. Bu gözetim, çatışmacı bir tavır olarak değil, daha çok kamu yararına yönelik profesyonel bir uygulama olarak görülmelidir. Bilgilerin çeşitli bakış açılarından toplanması, olayın yönetimine dair daha bütüncül bir değerlendirme yapılmasını mümkün kılar; bu süreçte, yetkili erişim sınırları aşılmadan ve ilgili ülke veya yerel yönetim mevzuatına uygun şekilde hareket edilmelidir.

Afet senaryolarında gazetecilik yapmak, fiziksel, duygusal ve lojistik riskler barındırır. İstikrarsız ya da güvensiz bölgelerde

bulunmak; kişisel güvenlik, ilk yardım, hasmane ortamlarda izlenmesi gereken iletişim protokolleri ve öz savunma stratejileri konusunda özel bilgi gerektirir. Acil durumlara, ölüme ya da travmaya uzun süre maruz kalmanın yol açabileceği psikolojik etkileri de göz önünde bulundurmak önemlidir. Anketten elde edilen verilere göre, profesyonellerin büyük kısmı, bu tür olayları etkin biçimde haberleştirmek için gerekli eğitimin, teknik kaynakların ve duygusal desteğin yetersiz olduğunu ifade etmektedir. Bu durum, eğitim programlarını güçlendirme, temel ekipmanlara erişimi artırma ve medya profesyonellerinin mesleki bütünlüğünü koruyan kurumsal politikaları teşvik etme gerekliliğinin altını çizmektedir. Afet bağlamlarında gazeteciliğin profesyonel icrası, teknik, bilgilendirici ve toplumsal bir rol üstlenir; bu alanda gazetecilerin yetkinliklerini güçlendirmek ise yüksek riskli durumlarda sektörün profesyonel standartlarına uygun, etkili ve saygılı haber üretimini sağlamak için gereklidir.

Afet Türleri: Genel Bilgilendirme ve Özgün Zorluklar

Genel bir bakış açısından, afetler; doğal afetler ile insan faaliyetlerinden kaynaklanan afetleri birbirinden ayıran bir tipolojiye göre sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırma, olayın belirli özelliklerine uygun haber kapsamı oluşturmayı, sahada bilinçli kararlar almayı ve izleyiciye faydalı, bağlamsal bilgi sunmayı mümkün kılar. Afetler tek bir tipolojiye indirgenemese de; doğal, insan kaynaklı veya her ikisinin kombinasyonu olabilirler ve etkileri büyük ölçüde nüfusun kırılganlığı ile kurumsal müdahale kapasitesine bağlıdır.

Dolayısıyla afetler hem operasyonel hem de etik açıdan gazeteciliği etkileyen tipolojilerine bağlı olarak belirli özellikler sergiler. Bu zorlukların anlaşılması, etkili haberleştirme için planlama yapılmasını, risklerin azaltılmasını ve bilginin güvenilirliğinin sağlanmasını kolaylaştırır. Bu bağlamda, afetin

türü, gazetecilik çalışmalarının koşullarını önemli ölçüde etkiler. Bu zorlukların belirlenmesi, bilinçli kararlar alınması ve ekip güvenliğinin sağlanmasının yanısıra etik ve etkili bir haberleştirme sürecini mümkün kılar.

• Doğal afetler

Doğal afetler, doğrudan insan müdahalesi olmaksızın, fiziksel veya biyolojik olaylar sonucu meydana gelen durumlardır. Doğal afetler aşağıdaki gibi sınıflandırılır:

- **Jeofiziksel:** Depremler, Tsunamiler, Volkanik Patlamalar.
- **Meteorolojik:** Kasırgalar, Fırtınalar, Hortumlar, Sıcak Hava veya Soğuk Hava Dalgaları.
- **Hidrolojik:** Sel, Kuraklık, Heyelanlar.
- **Biyolojik:** Salgınlar, Pandemiler, Vebalar.

Bu kategoride dikkate alınması gereken belirli zorluklar şunlardır:

- **Lojistik zorluklar:** Altyapının tahrip olması, iletişim kesintileri veya hareket kısıtlılıkları nedeniyle sınırlı erişim.
- **Fiziksel riskler:** Artçı depremler, ani sel baskınları veya aşırı hava koşullarına maruz kalma.
- **Bilgiye ilişkin zorluklar:** Anlık resmî verilerin bulunmaması, kaotik ortamlarda bilgi doğrulama ihtiyacı.

Kökenleri doğal olmakla birlikte, etkileri kentleşme veya arazi yönetimi gibi insan faktörlerince şekillenmektedir.

● İnsan kaynaklı afetler

Bunlar, ister kasıtlı isterse de kazara olsun, insan faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır. İnsan kaynaklı afetler aşağıdaki kategorilere ayrılır:

- **Teknolojik/Endüstriyel:** Kimyasal kazalar, nükleer olaylar, patlamalar, yapısal arızalar.
- **Siber ve dijital:** Siber saldırılar, kritik altyapının kesintiye uğraması.
- **Çatışmalar/Uyuşmazlıklar:** Savaşlar, terörizm, yerinden edilme.

Bu sınıflandırmadan hareketle, aşağıdaki riskler de tespit edilebilir:

- **Hukuki ve siyasi sınırlamalar:** Sanayi bölgelerine ya da askerî veya polis kontrolü altındaki alanlara kısıtlı erişim.
- **Güvenlik riskleri:** Tehlikeli maddelere maruz kalma, saldırılar, tutuklamalar veya gözetim altına alınma.
- **Bilgi manipülasyonu:** Kurumsal çıkarlar, sansür veya otorite baskısı.

Bu olaylar genellikle teknik arızalar, ihmal veya örgütlü şiddetle bağlantılı olup ciddi sosyal ile çevresel sonuçlara yol açar.

● Hibrit afetler

Ek olarak, hibrit afetler hem doğal hem de insan kaynaklı

nedenlerin etkileşimini kapsar. Örnekler, kötü şehir planlamasıyla şiddetlenen sel felaketlerinden, deprem kaynaklı nükleer kazalara ve savaş bölgelerinde ya da aşırı yoksulluk koşullarında ortaya çıkan salgınlara kadar çeşitlilik gösterir. Bu durumlardaki zorluklar, ilk iki türün zorluklarıyla örtüşmektedir:

- **İstikrarsız ortamlar:** İnsanî krizler, güvensizlik, salgınlar veya yanlış bilgilendirme gibi unsurların bir araya gelmesi
- **Etik ikilemler:** çatışmalarda mağdurların haberleştirilmesi, kimlik koruma ve hassas görüntülerin yayımlanmasıyla ilgili kararlar.
- **Duygusal aşırı yüklenme:** İnsan acısına ve kurumsal çöküşe uzun süre maruz kalma.

Bu tür felaketler, çok disiplinli yaklaşımlar gerektirirken sosyal ile politik faktörlerin tehditlerin etkilerini güçlendirdiğini kabul eder. Felaket türünü doğru şekilde belirlemek, daha güvenli ve doğru haber yapma olanağı sunar. Dikkate alınması gereken hususlar şunlardır:

- Olayın kaynağı ve gelişimi.
- Bağlama göre güvenilir kaynaklar.
- İçinde bulunulacak sosyal, çevresel ve politik koşullar.

Bir Acil Durum Muhabirinin Sahip Olması Gereken Özellikler

Profesyonellik bağlamında afet haberciliği, hem mesleki hem de duygusal ve psikolojik açıdan donanımlı olunmasını gerektirmektedir. Yüksek riskli ortamlarda icra edilen habercilik,

genel mesleki becerilerin çok üzerinde bir yetkinlik düzeyi talep etmektedir. Tehlikeli durumlara maruz kalma, baskı altında hareket etme zorunluluğu ve anlatının üstlendiği toplumsal sorumluluk gibi etmenler afet muhabirlerine, özel bir mesleki kimlik kazandırmaktadır. Afet muhabirleri ile geleneksel savaş muhabirleri arasında, mesleki tutum ve yetkinlik açısından bir takım benzerlikler vardır. Temel olarak bir afet muhabiri belirli ön koşulları ve tutumları göz önünde bulundurmalıdır:

Teknik bilgi ve yetkinlikler

Basın mensupları, güvenlik ve haberini yaptıkları bağlama ilişkin çeşitli konularda önceden bilgi sahibi olmalıdır. Aşağıdaki yetkinlikler bilhassa önemlidir:

- *Kriz haberciliği eğitimi:* Risk yönetimi, ilk yardım, acil durum iletişimi ve bilgi etiği konularında temel bilgi.
- *Hızlı teyit becerileri:* Gerçek zamanlı olarak kaynakları karşılaştırma ve yüksek seviyedeki belirsizliğin hakim olduğu ortamlarda güvenilir bilgiyi ayırt edebilme.
- *Teknolojik araçları doğru kullanma:* Mobil ekipmanlar, konum tespiti uygulamaları ile dron/radar veya güvenli aktarım ile dijital yedekleme protokolleri gibi diğer teknolojilerin kullanımında yetkinlik.

Kişisel özellikler ve profesyonel tutum

Gazeteci, mesleğini etkili bir şekilde icra edebilmek için temel sosyal ve psikolojik becerilerin yanı sıra güçlü bir etik anlayışını ve tarafsızlık duygusuna sahip olmalıdır. Öne çıkan temel kişisel özellikler şunlardır:

- **Duygusal dayanıklılık:** Strese karşı dayanıklılık, öz denetim ve yaşanan acılar veya dış baskı karşısında eleştirel düşünebilme yeteneği.
- **Etik farkındalık:** Mağdurlara karşı duyarlılık, insan onuruna saygı ve sansasyonel yaklaşımları reddetme.
- **Uyum sağlama yeteneği:** Sınırlı kaynaklarla değişen koşullar altında ve lojistik kısıtlamalar ya da yasal kısıtlamalar çerçevesinde çalışabilme.

Ekip çalışması ve koordinasyon

Bir gazetecinin dinamik ve farklı ekiplerle çalışma becerisi, afet durumlarında akıcı bir performans ortaya koymak için önem taşımaktadır. Habercilik faaliyetleri, çoğu zaman yalnızca basın ekibinin üyeleri arasındaki iletişime değil aynı zamanda afet durumlarındaki (siviller, acil durum ekipleri, askeri personel, sağlık personeli gibi) diğer önemli aktörler arasında kurulacak iletişim sayesinde yürütülebilmektedir. Aynı zamanda, bağımsız çalışma yeteneği de aynı ölçüde önemlidir.

- *Meslektaşlarla, sivillerle ve acil durum ekipleriyle etkili iletişim:* Çok disiplinli ortamlarda sorunsuz iş birliği ve ortak güvenlik normlarına saygı.
- *Bireysel risk yönetimi:* Hızlı kararlar alabilme, kişisel güvenliği değerlendirme ve ekip bütünlüğünü tehlikeye atmadan hareket etme becerisi.

3.2.

Sahada Kişisel Güvenlik ve Korunma

3.2. Sahada Kişisel Güvenlik ve Korunma

Rehberin ana eksenini oluşturan bu bölüm, afet veya yüksek riskli ortamlarda görev yapan basın mensuplarının kişisel güvenliği ile ilgili temel önlemler ve dikkate alınması gereken hususlar hakkında okuyucuları bilgilendirmeyi ve rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Gazetecilerin güvenliği, hem aktif hem de pasif güvenlik ilkelerine dayanmaktadır. Aktif güvenlik ilkesi, doğrudan kişinin kendisine yönelik tedbirleri ifade ederken, pasif güvenlik ilkesi ise mesleklerinin icrasını etkileyebilecek çeşitli unsurları göz önünde bulundurarak gazetecilerin afet sırasında riskleri en aza indirmek için alması gereken bütün önleyici güvenlik tedbirlerini kapsamaktadır.

İlk bölümde belirtildiği üzere bir gazetecinin yüksek riskli ortamlarda çalışabilmesi için sıradan bir basın mensubundan farklı niteliklere sahip olması gerektiği kabul edilmelidir. Ayrıca, bu alanda çalışan gazetecilerin ilk yardım konusunda ilave eğitim almaları ve ulusal acil durum birimlerinin kullandığı acil durum prosedürleri hakkında bilgi edinmesi de gerekmektedir. Risk önleme ve kişisel güvenlik konularında süreklilik arz eden eğitimler de her zaman önemli bir kazanım olacaktır.

Risk unsuru barındırabilecek bir gazetecilik faaliyetine başlamadan önce, görevin mesleki hedeflerinin değerlendirilmesi elzemdir. Zira alınacak güvenlik önlemleri, haberin bir çatışma bölgesine mi yoksa doğal bir afete mi ilişkin olduğuna göre farklılık göstermektedir. Bu rehber, aktif ve pasif güvenlik faktörlerini gözetenerek, alınması gereken temel güvenlik önlemlerini ve özel durumlarda uygulanacak eylem protokollerine ilişkin başlıca değerlendirmeleri ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

Aktif ve pasif güvenlik arasındaki farklar genel hatlarıyla şu şekilde açıklanabilir:

- **Aktif güvenlik:** Olayların önlenmesi ve risklerin erken tespiti ile doğrudan ilişkilidir. Sorunların yaşanmasını önceden önlemek için alınan tedbirler ile olay sırasında riskleri aza indirgemeye yönelik doğrudan müdahaleleri kapsamaktadır.
- **Pasif güvenlik:** Zararın hafifletilmesi, ihya ve riske müdahale ile ilişkilidir.

Gazeteciler İçin Ön Hazırlık

Bir afet haberciliğine başlamadan önceki planlama aşaması, hem kişisel ve operasyonel risklerin azaltılması hem de güvenli ve etkin haberciliğin sağlanabilmesi açısından elzemdir.

Serbest gazetecilerin ve medya kuruluşlarının, bir afet bölgesine gitmeden önce alması gereken bir dizi önleyici tedbir vardır. İlk adım olarak, haberin yapılacağı ortam hakkında ön değerlendirme yapılmalıdır. Bölgeye intikal edilmeden önce ayrıntılı bir bağlam ve mekân değerlendirmesi yapılması kritik önem arz etmektedir. Bu değerlendirme, yerel gazeteciler ve medya kuruluşlarıyla iletişime geçilerek, insani yardım kuruluşları ya da resmi kaynaklardan gelen raporlar ve güncel risk haritaları incelenerek yapılabilir.

Bu süreç şunları kapsamalıdır:

- *Afet türünün ve özelliklerinin belirlenmesi:* Süresi, beraberinde getirdiği tehlikeler (artçı sarsıntılar, sel, şiddet) ve erişilebilirlik.
- *Bölgenin güvenlik koşulları:* Siyasi durum, silahlı güçlerin veya grupların varlığı ve olası toplumsal kargaşa veya yağmalama riskine dair kısa bir araştırma.

- *Sağlık ve çevre koşulları:* Mevcut hastalıklar, su kalitesi, atık yönetimi veya toksik maddelere maruziyet.
- *Altyapı durumu:* Ulaşım, telekomünikasyon, elektrik, hastaneler veya tahliye merkezlerinin kullanılabilirliği.
- *Yerel müdahale kapasitesi:* Yetkililerin, STK'ların, uluslararası kuruluşların veya sivil savunma ağlarının varlığı.

Öte yandan, sorumlu ve güvenli bir haber takibi yapılabilmesi için hukuki koruma ve sağlık güvencesi açısından gerekli tüm belgeler de dahil olmak üzere önceden bürokratik ve idari hazırlıkların yapılması gerekmektedir. Bu nedenle felaketin meydana geldiği yere bağlı olarak, ulusal veya uluslararası düzeyde resmî bir basın akreditasyonu alınmalıdır. Resmî basın kimlikleri, hem gazeteciler hem de medya kuruluşları için güvenilirliğin, emniyetin ve profesyonelliğin güvencesi niteliğindedir.

Ayrıca, gazeteci, kısıtlı veya kontrol edilen alanlara erişim sağlamadan önce güvenliğini garanti altına almak için gerekli belgeleri temin etmelidir. Bunlar arasında aşağıdakiler yer alır:

- *Erişim izinleri:* Özellikle askerî kuvvetlerin bulunduğu veya bulaşıcı hastalık riski taşıyan acil durum bölgelerine girebilmek için yerel yetkililerden alınan izinler.
- *Gerekli vizeler ve aşılar:* Bulaşıcı hastalıkların yaygın olduğu (endemik) bölgelerde uluslararası habercilik faaliyetlerinde bulunmak için zorunludur.
- Tüm ilgili belgelerin hem fiziksel hem de dijital formatlardaki yedekleri.

- *Reçeteler ve ilaçlar:* İlaçların uluslararası adının yazılı olduğu bir reçete nüshası bulundurmak ve her ülkenin gümrük kurallarına uygun şekilde yeterli miktarda ilaç taşımak kritik öneme sahiptir.

Sonuç olarak, sigorta şirketleri aracılığıyla güvence altında olmak çok önemlidir. Tahliye, bulaşıcı hastalıklar ve kazaları kapsayan uluslararası sağlık sigortasının yanı sıra hayat sigortası ve seyahat destek sigortası yaptırmak, bazı durumlarda son derece değerli bir güvence olabilir. Kurumsal destek olmadan çalışan serbest gazeteciler veya katkıda bulunanlar için, Sınır Tanımayan Gazeteciler (Reporters Without Borders), Rory Peck Trust veya Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ) gibi yüksek riskli habercilik konusunda sigorta ve uzman rehberlik sunan kuruluşlardan yardım almaları önerilmektedir.

Hassas kişisel bilgilerin paylaşılmasından kaçınmak, vurgulanması gereken bir diğer önemli noktadır. Şahsi cep telefonu ve hassas verileri veya aile üyelerinin fotoğraflarını içeren USB bellekler gibi kişisel elektronik cihazları taşımak, gazeteciler için şantaj veya tehdide uğrayabilecekleri bazı durumlarda risk teşkil edebilir. Böyle durumlarda, çatışma bölgelerine eski verilerden arındırılmış, boş dijital cihazlarla seyahat edilmesi ve görevin gerektirdiği temel mesleki bilgiler dışında kişisel veri içeren hiçbir ekipmanın götürülmemesi tavsiye edilmektedir. Afet haberciliğinde ön hazırlık hayati öneme sahiptir. Riskleri öngörmek, gerekli belgeleri bulundurmak ve hukuki koruma ile sağlık güvencesi sağlamak, yalnızca gazeteciyi korumakla kalmaz, aynı zamanda olumsuz koşullarda çalışmalarının kalitesini ve sürekliliğini de artırır.

Aktif Güvenlik:

Başlangıçtaki sınıflandırmaya dönecek olursak, *Aktif Güvenlik*, sorunların ortaya çıkmasını önlemek için alınan tedbirleri

ve kritik anlarda riskleri önleme ve etkilerini azaltmaya yönelik doğrudan uygulamaları ifade etmektedir. Bu bölüm, özellikle gazetecinin kişisel fiziksel güvenliğinin sağlamaya ilişkin önlemlere odaklanmaktadır.

Önerilen Asgari Ekipman: Güvenlik Sırt Çantası

Kişisel ekipman, gazetecilerin güvenliğinin önemli bir bileşenidir. İyi hazırlanmış güvenlik sırt çantası, gazetecilerin tehlikeli ortamlarda bağımsız şekilde hareket etmelerini, çalışma kapasitelerini korumalarını ve beklenmedik sağlık, teknik veya lojistik kaynaklı sorunlara müdahale edebilmelerini sağlamaktadır. Güvenlik için gerekli temel malzemelerin taşınmasında sırt çantası en uygun seçenektir. Çantanın seçimi, boyut, iç düzenleme ve şu nitelikler dikkate alınarak yapılmalıdır:

- Sağlam kavrama ve ergonomik tasarım,
- Yangın ya da yoğun yağış gibi olumsuz koşullara dayanıklı malzeme,
- Uygun cep ve fermuar düzeni.

Afetin türüne bağlı olarak koşullar değişiklik gösterebilse de (bir sonraki bölümde açıklandığı üzere), her koşulda gerekli olan bazı ekipmanlar bulunmaktadır:

Evrak ve temel iletişim cihazları

- Pasaport, basın kimlikleri ve giriş izinleri
- Acil durum iletişim bilgileri ile kimlik bilgilerinin yer aldığı fiziksel ve dijital kopyalar

- Şarj cihazı, taşınabilir batarya ve yerel SIM kart ile birlikte iş amaçlı (kişisel olmayan) cep telefonu
- GPS cihazı veya konum belirleme uygulaması, pusula
- Taşınabilir radyo veya telsiz (mobil şebekenin çekmediği bölgeler için)

Sağlık ve ilk yardım

- *Temel ilk yardım seti:* Eldiven, bandaj, antiseptik, ağrı kesici, antihistaminik ve su arıtma tabletleri
- FFP2/FFP3 maskeler ve el dezenfektanı
- Birkaç gün yetecek miktarda kişisel ilaç stoğu
- Islak mendil, güneş kremi, böcek kovucu
- İçme suyu (en az 1,5 L) ve acil durum gıda malzemeleri (bozulmayan ürünler)

Kişisel koruma

- Onaylı kalite sertifikasına sahip kask (deprem/çatışma bölgeleri veya dayanıksız yapılar için)
- Duruma göre, reflektörlü güvenlik yeleği ve basın kimliği bulunan kurşun geçirmez yelek
- Hava koşullarına dayanıklı giysi (yerel koşullara uygun, su geçirmez, termal ve hafif)
- Koruyucu gözlük ve eldivenler
- Koruyucu ayakkabı veya sağlam botlar

Teknik iş ekipmanları

- Su geçirmez defter ve dayanıklı kalem
- Haberin niteliğine göre kamera veya ses/görüntü kaydedici
- Boş hafıza kartları, adaptörler, güvenli depolama (şifreli USB bellekler ve harici sabit diskler)
- Kablolar, şarj cihazları, evrensel adaptörler ve akım koruyucular
- Elektronik ekipmanlar için su geçirmez veya toza dayanıklı kılıflar

Diğer önerilen ekipmanlar

- Kafa lambası ve yedek pil
- Termal acil durum battaniyesi
- Çok amaçlı yapışkan bant, ip ve çok fonksiyonlu çakı
- Yerel para biriminde nakit para
- Acil durum fonu bulunan alternatif kredi kartı veya ön ödemeli kart
- Haritaların veya tahliye yollarının basılı kopyaları

Doğru ekipmana sahip olmak, gazetecinin sahada çalışma kapasitesini artırmakla kalmaz, aynı zamanda temel bir kişisel koruma önlemi olarak da işlev görmektedir. İyi hazırlanmış bir güvenlik sırt çantası, gazetecinin en az 72 saat boyunca, özellikle temel hizmetlerin yetersiz kaldığı ya da erişilemediği durumlarda,

bağımsız olarak çalışabilmesini sağlamalıdır. Sırt çantasının içeriğinin, afetin türü, iklim, coğrafi konum, haber takibinin süresi ve dış kaynaklara erişim gibi unsurlar göz önünde bulundurularak her duruma özel şekilde uyarlanması gerektiği vurgulanmalıdır. Hazırlık süreci, malzemeleri bir araya getirmekle kalmamalı, aynı zamanda bunları doğru şekilde kullanmayı ve iyi durumda tutmayı da içermelidir.

Ayrıca, medya kuruluşları ve gazetecilik kurumları, özellikle yüksek riskli haber takibi durumlarında, bu ekipmanın kullanımıyla ilgili lojistik destek sağlama ve özel eğitim verme sorumluluğunu taşır. Koruma ve hazırlık süreçlerine odaklanmak, yalnızca hayatları güvence altına almakla kalmaz, aynı zamanda gazetecilik faaliyetlerinin sürekliliğini ve niteliğini de teminat altına alır. Güvenlik sırt çantası, isteğe bağlı bir aksesuar olarak değil, acil durumlarda profesyonel gazetecilik pratiğinin ayrılmaz bir parçası olan temel bir araç olarak görülmelidir.

Sağlık önlemleri

Seyahate çıkmadan önce kişinin mevcut sağlık durumunu net bir şekilde bilmesi hayati önem taşımaktadır. Yüksek riskli bir ortamda uygun bir çalışma temposunu sürdürmeyi engelleyen bir hastalık ya da rahatsızlık söz konusuysa, hiçbir koşulda seyahat edilmesi tavsiye edilmez. Aşağıdaki durumlar özellikle kritik öneme sahiptir:

- Kardiyovasküler hastalıklar veya kalp rahatsızlıkları
- Onkolojik hastalıklar
- Diyabet veya ilişkili sağlık sorunları
- Akut duyuşsal bozukluklar

- Hareket kabiliyetini kısıtlayan rahatsızlıklar
- Gebelik

Riskli bir bölgeye seyahat etmeden önce, sağlık durumunun görev yapmaya elverişli olduğunu doğrulamak için gazetecinin tıbbi muayeneye alınması şiddetle tavsiye edilmektedir. Kişinin kendi kan grubunu bilmesi son derece faydalı olabilir; ayrıca, seyahat öncesi son adım olarak diş sağlığı kontrolü yaptırmak da göz önünde bulundurulmalıdır. Daha önce vurgulandığı gibi, uluslararası geçerliliği olan değer birimleri ile düzenlenmiş reçetelerin seyahat eden kişinin yanında bulunması ve acil durumlar için yeterli miktarda ilacın kolay erişilebilir şekilde taşınması büyük önem taşımaktadır.

Yüksek riskli bölgelere girmeden önce, gazeteciler difteri, tetanos, çocuk felci, boğmaca, kızamık, kabakulak ve kızamıkçık gibi temel aşılarda içeren aşı programlarını yenilemelidir. Gidilecek yere bağlı olarak, seyahate özel ek aşılarda gerekebilir, bu nedenle *Institut Pasteur* (www.pasteur.fr) gibi güncel kaynaklara başvurulması tavsiye edilmektedir. Tropikal bölgelerde, özellikle Sahra altı Afrika’da, sıtma ciddi bir tehdit oluşturmaktadır ve her yıl yüz binlerce kişinin ölümüne neden olmaktadır. Tedbirler arasında kovucuların kullanımı, sineklikler, seyahat öncesinde, sırasında ve sonrasında profilaktik ilaçların kullanımı ve ateşli dönemlerin hızlı teşhisi ile uygun tedavinin derhal başlatılması yer almaktadır.

Temel ilk yardım bilgisi

Afet gazeteciliği sırasında, profesyonel gazeteciler bazen kendi hayatları için doğrudan fiziksel risk taşıyan durumlarla karşılaşabilir ve uygun tıbbi ekipman olmadan müdahale etmeleri gerekebilir. Temel ilk yardım bilgisine sahip olmak, yüksek riskli bölgelerde hayatla ölüm arasındaki çizgiyi belirleyebilecek denli

kritik bir fark yaratabilir. Bu beceriler profesyonel tıbbi bakımın yerini tutmasa da, acil durumlarda hızlı ve etkili müdahaleyi mümkün kılar.

İlk yardımın temel amacı, oluşan ani tehlikeyi hafifletmektir. İlk yardımın öncelikli amacı, yaşamı korumak, tıbbi yardım ulaşana dek iyileşme sürecini desteklemek ve müdahale sırasında hem yaralıyı hem de çevresindekileri güvence altına almaktır. Kriz ya da tehlike anlarında, gazeteciler ilk yardım müdahalesi gerektiren durumlarla karşı karşıya kalabilir. Aşağıdaki liste, afet haberciliği sırasında karşılaşılabilecek yaygın fiziksel acil durumları ve bu durumlara yönelik temel ilk yardım müdahalelerini özetlemektedir:

- **Yaralanmalar ve kanama:** Kanamayı durdurmak için temiz bir gazlı bez ya da kumaş parçasıyla doğrudan baskı uygulayın; mümkünse yaralı uzvu yukarı kaldırın.
- **Kırıklar veya burkulmalar:** Kemikleri yeniden konumlandırmaya çalışmadan yaralı bölgeyi hareketsiz hale getirin; gerekirse geçici ateller kullanın.
- **Bilinç kaybı veya bayılma:** Solunum ve nabızı kontrol edin, kişiyi koma pozisyonuna alın ve hayati belirtileri izleyin.
- **Kalp durması:** Kişi nefes almıyorsa ve doğru uygulamaya aşına iseniz, kardiyopulmoner resüsitasyona (CPR) başlayın.
- **Yanıklar:** Etkilenen bölgeyi birkaç dakika boyunca temiz suyla soğutun, steril bir örtüyle kapatın ve evde hazırlanan ilaçlarla yapılan tedavilerden kaçının.
- **Şok:** Belirtileri teşhis edin (solgunluk, terleme, zayıf nabız, bilinç bulanıklığı); yardım gelene kadar kişiyi sırtüstü yatırarak sıcak tutun.

İlk yardım sağlayan gazeteciler, her zaman kendi güvenliklerini öncelikli tutmalı, çökme riski taşıyan yapılar, yangınlar veya zehirli maddelere maruz kalma gibi tehlikeli durumlarda müdahaleden kaçınmalıdır. Yaraları tedavi ederken, enfeksiyon veya bulaşmayı önlemek için eldiven ya da koruyucu bariyerler kullanmak çok önemlidir. Tıbbi yardım, mevcut tüm iletişim yöntemleri kullanılarak en kısa sürede talep edilmelidir.

Ayrıca, gazetecilik faaliyetinin yürütüldüğü ortam ve haber takibinin niteliğine uygun şekilde hazırlanmış, yenilenmiş ve eksiksiz bir ilk yardım çantasına erişimin olması tavsiye edilir. İdeal olarak, acil durum bölgelerinde görev yapan gazetecilerin Kızılay, Kızıllaç veya güvenlik riski taşıyan koşullarda çalışma konusunda uzmanlaşmış kuruluşlar tarafından verilen temel ilk yardım kurslarından en az birini tamamlamış olmaları gerekmektedir. Bazı durumlarda, özellikle çatışma bölgelerinde ya da ulaşımı zor alanlarda, hastane öncesi bakım veya taktiksel ilk yardım konularında ileri düzey eğitim gerekebilmektedir.

Afet koşullarında çalışan gazeteciler için ilk yardım uygulamaları, temel beceri setinin vazgeçilmez bir parçasıdır. İlk birkaç dakikada nasıl hareket edileceğini bilmek hayat kurtarabilir, fiziksel bütünlüğü koruyabilir ve tıbbi hizmetler ulaşana kadar daha güvenli ve profesyonel bir müdahale sağlar.

Pasif Güvenlik

Pasif güvenlik alanına giriş

Pasif güvenlik, riskin gerçekleşmesi durumunda öncelikle zararın azaltılmasını amaçlayan tüm unsurları ve eylemleri kapsamaktadır. Bu bağlamda, hem tehlikeye anında verilen tepkiyi hem de tehlikeli bir olayın ardından gelen kısa vadeli toparlanma

aşamasını kapsamaktadır. Risk yönetiminin her aşamasında hazırlık önemli olmakla birlikte, hazırlık aşamasında pasif güvenlik özellikle önem taşımaktadır. Bu nedenle gazetecinin yüksek riskli ortamlarda göreve başlamadan önceki hazırlığının kapsamlı bir şekilde anlaşılması hayati öneme sahiptir. Gazetecilerin fiziksel bütünlüğüne ve meslek araçlarına katkıda bulunan pek çok etken doğrudan pasif güvenlik önlemleriyle ilişkilidir. Bu kategoriye giren birkaç temel bileşen vardır ve tüm gazeteciler ve medya kuruluşları tarafından dikkate alınmalıdır bunlar:

Tehlikeli bölgelerde faaliyet gösterme protokolleri

Yüksek riskli bölgelerdeki davranış protokollerine dikkat etmek, göreve başlama planlamasının erken aşamalarında kritik öneme sahiptir. Bu husus, konaklamadan ulaşım kadar tüm önemli noktaları kapsayan konum ve lojistik açısından coğrafi ve stratejik planlamayla yakından ilişkilidir.

Çatışma bölgeleri, doğal afetlerden etkilenen bölgeler veya toplumsal huzursuzlukların yaşandığı bölgeler gibi tehlikeli ortamlarda çalışırken, bir gazetecinin güvenliği büyük ölçüde tutumlarına, planlamalarına ve uyum yeteneklerine bağlıdır. Birkaç temel güvenlik normuna uymak, potansiyel riskleri önemli ölçüde azaltabilir. Tüm bu hususlar, gazetecilik çalışmalarının sahadaki karşılığını etkilemektedir.

Konaklama

Güvenli konaklama, gazeteciye ve ekibine mümkün olan en özel ve güvenli ortamı sağladığı için son derece önemlidir. Bu alan, hem operasyon merkezi hem de dinlenme alanı olarak işlev görmeli, ekipmanların organize edilmesine ve güvenli bir şekilde çalışmaların planlanmasına olanak sağlamalıdır. Dikkate alınması gereken ana faktörler şunlardır:

- Yerel kaynaklar, sivil toplum kuruluşları veya diğer gazeteciler tarafından önerilen tanınmış ve doğrulanmış konaklama yerlerine öncelik verin. Uzak konumlardaki tesislerden veya tahliye güzergahları sınırlı olan yerlerden kaçının. Gazeteciler için oteller veya belirlenmiş konaklama yerleri genellikle en güvenli seçenektir.
- Seçilen konaklama yerine kayıt yaptırmak, gazetecinin orada bulunduğunu teyit etmek ve destek ağlarına tam konumunu bildirmek için gereklidir.
- Sahada düşük profili koruyun; pahalı ekipmanları göstermekten kaçın. Basın kartlarının görünür şekilde taşınması sadece zorunlu hallerde tercih edilmeli; kişisel verilerin yabancılarla paylaşılmasından kaçınılmalıdır.
- Tahliye planlarının ve binadaki tüm acil çıkışların bilincinde olun.
- Gerektiğinde hızlı tahliye için hassas belgelerinizi ve ekipmanlarınızı güvenli ve erişilebilir bir yerde saklayın.

Ulaşım

Gazeteciler için çatışma bölgelerinde görev yapmak, mesleğin günlük bir parçasıdır. Bir kez daha belirtilmesi gerekirse, güvenlik, ulaşımın nasıl ele alınması gerektiğini belirleyen ana faktördür. Seyahatler konaklama alanları ile yüksek riskli çalışma alanları arasında düzenli olarak gerçekleştirilir ve önceden plan yapmak, güzergahları analiz etmek ve dinlenme alanları, otoparklar, süpermarketler ve nüfus yoğunluğu olan merkezi bölgeler gibi önemli noktaları belirlemek hayati öneme sahiptir.

Temel hususlar şunlardır:

- Güvenilir, dikkat çekmeyen ve tercihen yerel ulaşım araçlarını kullanın; eğer riski artırıyorsa medya logoları olan araçlardan kaçının. Gerektiğinde, aracın üzerinde görünür bir basın ibaresi bulundurmak yeterli olabilir. Kendi kara yolu aracınıza sahip olmanız şiddetle tavsiye edilir. Bazı durumlarda acil servislerin seyahat sırasında araçlara refakat etmesi gerekebilir.
- Çoğu durumda, normal şekilde çalışıyor gibi görünse bile, yüksek riskli bölgelerde toplu taşıma önerilmemektedir. Kullanılması gerekiyorsa, kara taşımacılığına kıyasla resmî demiryolu hizmetleri tercih edilmelidir. Otobüs tercihinde bulunurken gayrı resmi veya yerel operatörler yerine ulusal veya uluslararası alanda tanınan bir firmayı tercih edin.
- Mümkün olduğunca başkalarıyla seyahat edin ve gece yolculuklarından veya iyi bilmediğiniz rotalardan kaçının.
- Seyahat rotalarınızı önceden yapın, yüksek riskli bölgelerden uzak durun ve seyahat programınızı ekibinize veya güvenliğinizi ilgilenen kişilere bildirin.
- Daima şarjı dolu bir telefonu, matbu haritalarınızı ve acil durum irtibat kişilerinin bilgilerini yanınızda taşıyın; ayrıca, öngörülemeyen durumlara karşı yeterli yakıt ile yedek malzemeleri hazır bulundurun.
- Emniyet kemerinizi takın ve yol boyunca karşılaşılabileceğiniz barikatlara, kontrol noktalarına ve olağan dışı durumlara karşı tetikte olun.

- Aracınızda stepne lastik, acil durum sinyal lambaları, el fenerleri ve yedek yakıt bidonlarının bulunduğundan emin olun.
- Her ülke için gerekli olan tüm geçerli araç izinlerini ve sigortaları, vizeleri ve/veya pasaportları kolayca erişilebilir bir yerde bulundurun.

Kontrol noktaları

Birçok riskli ya da çatışma bölgelerinde, yetkililerin araçlar ve yolcular üzerinde arama yaptığı kontrol noktalarıyla karşılaşmak olağan bir durumdur. Bu kontrol noktaları savaş bölgelerinde veya büyük doğal afetlerin yaşandığı bölgelerde çok sık görülmektedir. Tehlikeli ortamlarda yapılan haber takibinde en hassas anlardan biri kontrol noktalarından geçiştir. Silahlı kuvvetler, milisler, güvenlik görevlileri veya devlet dışı örgütlerle etkileşim, tarafsız, iş birliği ve saygılı bir tutum gerektirir.

Bu işlemler sırasında sakın kalmak, çatışmacı olarak algılanabilecek her türlü davranıştan kaçınmak ve iletişimi kesinlikle gerekli olanla sınırlamak önerilmektedir. Mesleki belgelerin kolayca ulaşılabilir ve güncel olması gerekmektedir; talep edilmemiş ek bilgilerin sunulmaması, sadece istenen bilgilerin sunulması tavsiye edilmektedir. Kontrol noktalarında açık izin olmaksızın kayıt yapılması veya fotoğraf çekilmesi yasaktır; zira bu durum yetkililer tarafından ihlal veya tehdit olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, olası denetimler öngörülerek, kayıtlar, gazetecilik dosyaları veya veritabanları gibi hassas materyallerin şifreleme, yedekleme ya da güvenli depolama yoluyla korunması gerekmektedir. Hiçbir koşulda, güvenlik gerekçesiyle yetkili makamlar tarafından gerekli görülmedikçe, kaynaklara ait kişisel veriler, ayrıntılı seyahat programları veya gizli bilgiler paylaşılmamalıdır. İhtiyat ve tarafsızlık tutum ve davranışlarda her zaman esas alınmalıdır.

Gazetecilik materyalinin muhafazası

Afet durumlarında veya çatışma bölgelerinde ister fiziki ister dijital nitelikte olsun, gazetecilik materyalinin korunması haber üretiminin asli unsurlarından biridir. Toplanan verilerin bütünlüğü yalnızca gazetecilik faaliyetinin sürekliliğini güvence altına almakla kalmaz; aynı zamanda kaynakların, gazetecinin ve haberin hazırlanmasına katkıda bulunan ekiplerin güvenliği açısından da hayati bir işlev üstlenir. Gazetecilik materyalinin güvenliğini ilgilendiren bu üç unsur dikkate alındığında, şu nitelikler ön plana çıkmaktadır:

Dijital bilginin güvenliği

Gazetecinin topladığı tüm dijital veriler — fotoğraf, video, röportaj, belge, konum bilgisi ya da veri tabanı olsun — güvenli biçimde saklanmalı ve düzenli olarak yedeklenmelidir. Bu amaç doğrultusunda,

- Şifrelenmiş harici diskler ve parola korumalı bellekler tercih edilmelidir.
- Hem fiziksel ortamda hem de bulut tabanlı sistemlerde, uçtan uca şifreleme sağlayan platformlar aracılığıyla düzenli yedekleme yapılmalıdır.
- Hassas dosyalar ortak kullanılan cihazlarda yahut kayıp, hırsızlık veya izinsiz erişim riski barındıran ortamlarda muhafaza edilmemelidir.
- Klasörler veya depolama birimleri şifreleme yazılımlarıyla güvence altına alınmalı, erişim ise yalnızca yetkili personele açık tutulmalıdır.

Bilhassa henüz yayımlanmamış yahut gizlilik arz eden materyalin aktarımı sırasında, halka açık ya da güvenliği sağlanmamış kablolu internet ağlarının kullanımından kaçınılmalıdır.

Fiziksel materyalin korunması

Defterler, basılı belgeler, analog fotoğraflar ya da kayıt cihazları gibi eşyaların fiziksel formatta saklandığı durumlarda, bu eşyaların hasar, hırsızlık veya el konulma riskine karşı korunması hayati önem taşır. Bu amaçla aşağıda belirtilen hususlara dikkat edilmelidir:

- Ekipman ve belgeler için su geçirmez ve dayanıklı çantalar kullanılmalıdır.
- Fiziksel veriler güvenli ortamlarda, tercihen ana cihazlardan ayrı bir yerde muhafaza edilmelidir.
- Kayıp veya el konulma ihtimaline karşı, orijinal materyallerden ayrı olarak yedek kopyalar taşınmalıdır.

Tahliye gerektiren durumlarda veya yaklaşan bir tehlike durumunda, üçüncü kişileri tehlikeye atabilecek ya da ekibin bütünlüğünü riske atabilecek hassas bilgilerin korunması, gizlenmesi veya gerekirse seçici biçimde imha edilmesine yönelik bir strateji bulunmalıdır.

Kaynakların ve hassas verilerin korunması

Kaynakların gizliliği, notlar ve dosyalarda kimlik bilgilerinin gizlenmesi, kodlama veya takma adlar kullanımı yoluyla korunmalıdır. Hassas bilgiler içeren röportajlar veya ifadeler, güvenliği sağlanmamış iletişim kanalları aracılığıyla paylaşılmamalıdır ve kaynaklarla olan iletişim, mümkün mertebe şifrelenmiş ve güvenilirliği teyit edilmiş platformlar üzerinden sürdürülmelidir.

Tahliye prosedürleri ve güvenli bölgeler

Afet, çatışma ya da temel hizmetlerin çökmesi gibi durumlarda, tahliye güzergâhlarının önceden planlanması ve güvenli bölgelerin bilinmesi, gazetecilerin ve ekiplerinin güvenliğini sağlamak açısından temel bir gerekliliktir. Tahliye, yalnızca acil bir tedbir değil, aynı zamanda önleyici bir protokolün parçası olarak görülmeli ve yüksek riskli ortamlarda yapılacak her haber çalışmasının en başından itibaren dikkate alınmalıdır.

Haber öncesi planlama

Bölgeye seyahat etmeden önce aşağıdaki hususların belirlenmesi hayati önem taşımaktadır:

- Yerel personel tarafından önceden incelenmiş veya güncel haritalardan teyit edilmiş alternatif çıkış güzergâhları,
- Yetkili makamlar, insani yardım kuruluşları veya büyükelçilikler tarafından belirlenmiş, asgari düzeyde güvenlik ve yardım imkânı sunan güvenli bölgeler.
- İletişimin kesilmesi veya ekibin birbirinden ayrılması ihtimaline karşı, buluşulmak üzere önceden belirlenmiş güvenli toplanma yerleri.
- Yakıt sınırlamaları, kapalı yollar ya da askerî kontrol noktaları dikkate alınarak tahliye hızla sağlayabilecek mevcut ulaşım araçları.

Yazılı bir tahliye planı hazırlanması ve bunun hem ekiple hem de medya sorumluları ya da dış destek mekanizmalarıyla paylaşılması tavsiye edilmektedir.

Tahliye sırasında alınacak önlemler

Bir tahliye prosedürü devreye girdiğinde, aşağıdaki hususlara riayet edilmelidir:

- Sükûnet korunmalı ve ekiple ya da dış irtibat noktalarıyla kesintisiz iletişim sürdürülmelidir.
- En güvenli güzergâh tercih edilmeli, bu her zaman en kısa rota olmayabilir; çatışma bölgeleri, heyelan riski bulunan alanlar, yangın sahaları veya diğer aktif tehdit unsurlarından uzak durulmalıdır.
- Yalnızca zorunlu ekipman, resmî belgeler, iletişim araçları ve ilk yardım çantası taşınmalıdır.
- Güzergâh boyunca destek ihtiyacı ortaya çıkarsa yerel makamlar, sivil toplum kuruluşları veya acil müdahale birimleri haberdar edilmelidir.

Uzun süreli görevler ile devlet otoritesinin bulunmadığı alanlarda, ekibin hazırlığını güçlendirmek üzere iç tahliye tatbikatlarının düzenlenmesi önerilmektedir.

Güvenli bölgelerde kalma

Bir güvenli bölgeye ulaşıldığında, orada kalmaya ilişkin temel protokoller belirlenmelidir:

- Güvenli bölgeye girişinizi yetkili makamlarla teyit edin ve buraya güvenli bir şekilde ulaştığınızı destek ağına bildirin.

- Güvenlik durumunun makul bir süre içinde düzelmemesi hâlinde yeniden yer değiştirme veya tahliye ihtimalini değerlendirin.
- Ekibin konumunun açığa çıkmaması için özellikle sosyal medya veya dijital platformlarda kamuya açık paylaşımları sınırlayın.
- Koşullar elverdiği takdirde, gazetecilik materyalinin güvenli biçimde aktarımını koordine edin.

Güvenli ve planlı tahliye süreçleri, bir operasyonun başarısızlığını değil; yaşamı ve gazetecilik faaliyetinin sürekliliğini koruyan profesyonel bir uygulamayı ifade eder. Bu prosedürlerin haber planına dâhil edilmesi, kritik durumlara karşı daha yüksek bir müdahale kapasitesi sağlar ve afet gazeteciliğinde güvenlik kültürünü pekiştirir.

İlk yardım ve diğer temel kişisel güvenlik uygulamalarına ilişkin bilgi edinmek, gazetecinin hem güvenliğini hem de mesleki çalışmalarını güvence altına almak açısından büyük önem taşır. Bu senaryoların öngörülemez, değişken ve zorlu doğası nedeniyle, sürekli eğitim ve düzenli tatbikatlar esastır. Afet haberciliği, meslek mensuplarını, baskı altında ve yoğun fiziksel ve duygusal hassasiyet koşullarında hızlı karar alınması gereken ortamlarla karşı karşıya bırakır. Bu anlamda, sürekli eğitim sadece teknik bilgileri güncellemekle kalmaz, aynı zamanda stres yönetimi, baskı altında karar verme ve kritik durumlarda etkili iletişim gibi temel soyut becerileri de güçlendirir.

Afet durumlarında kadınlara yönelik özel yönergeler

Bu ek bölüm, gerek fiziksel güvenlik gerekse belirli sosyal dinamiklere maruz kalma açısından cinsiyet faktörleriyle bağlantılı farklı risklerle karşılaşabilmeleri sebebiyle, bazı yüksek riskli ortamlarda gazetecilik yapan kadınlara yönelik dikkate alınması gereken hususlara değinmektedir. Bazı bölgelerde veya senaryolarda, kadın olmak, yetkililerin, güvenlik güçlerinin, silahlı aktörlerin veya yerel toplulukların kadınlara davranışını etkileyebilir. Bu nedenle, kadınların yürüttüğü haber takibinde kişisel güvenlik ve planlamaya yönelik özel hususların dikkate alınması büyük önem taşımaktadır.

Belirli bağlamlarda, kadın gazeteciler, bazı afet bölgelerinde mevcut kültürel normlar veya ataerkil yapılar nedeniyle taciz, takip, cinsel şiddet veya erişim kısıtlamalarına karşı özellikle savunmasız olabilirler. Bu riskleri azaltmak için, şunlar önerilir:

- Kadınların rolü ve hareket özgürlüğü konusundaki yerel uygulamaların değerlendirilmesi suretiyle, kültürel ve sosyal bağlamın önceden analiz edilmesi.
- Başta yerel yasaların veya geleneklerin belirli kıyafet kuralları dayattığı bölgelerde olmak üzere, sosyokültürel ortama uygun kıyafetler benimsenmesi.
- Cinsiyete dayalı şiddet vakalarında, destek merkezleri, koruma kuruluşları ve yerel ve uluslararası acil yardım hatları dâhil olmak üzere mevcut kaynaklar hakkında bilgi edinilmesi.
- Güvenilir kişilerle doğrudan iletişim kanalları kurulması ve riskli saatlerde veya تنها bölgelerde yalnız seyahat etmekten mümkün olduğunda kaçınılması.

- Ortamda erkek bulunmasının hassas konularda tanıklıklara erişimi sınırlayabileceği durumlarda, yerel personel veya kadın tercümanlar eşliğinde hareket edilmesinin değerlendirilmesi.

Uluslararası Kadın Medya Vakfı (IWMF) veya Dünya Haber Yayıncıları Birliği'nin (WAN-IFRA) Haberlerde Kadınlar (Women in News) bölümü gibi, yüksek riskli bölgelerde veya afet bölgelerinde bulunan kadın gazetecilere özel destek sunan uluslararası kuruluşlar mevcuttur. Bu kuruluşlar, acil durumlarda önleyici rehberlikten hukuki veya psikolojik yardıma kadar her şeyi sağlayabilmektedir.

3.3. Etkin İletişim ve Bilgi Yönetimi

3.3. Etkin İletişim ve Bilgi Yönetimi

Bilgi sektöründe profesyonel çalışma yürütmek, özellikle afet gazeteciliğine özgü riskli ortamlarda edinilmesi ve göz önünde bulundurulması gereken bilgi ve sorumlulukları gerektirir. Bir afet durumunda bilginin sorumlu bir şekilde yönetilmesi, hem etkilenen insanların korunması hem de sosyal ve kurumsal müdahalenin etkinliği açısından temel bir araç teşkil eder. Belirsizlik, kaos ve veri çokluğunun sıkça yaşandığı bu senaryolarda, gazetecilerin rolü, titiz bir teyit, gerçekleri iletmede netlik ve verdikleri mesajların sosyal sonuçlarına duyarlılık gerektirir.

Proje anketi referans alınarak, bu alanda etkili iletişimin önemi vurgulanmakta; kaynak teyidi ve güçlü bir mesleki etik anlayışı öne çıkan konular arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, katılımcıların %70'ten fazlası, bilgiyi etik bir şekilde iletme ve aktarmak için yeterli kaynağa sahip olmadıklarını belirtmiştir. Bu bölüm, acil durum bağlamlarında etkili iletişimin temel ilkelerini ele almakta; gazetecilerin riskli ortamlarda iletişimi geliştirmelerine ve içerikleri etik bir şekilde ele almalarına yardımcı olabilecek çeşitli unsurlar üzerinde durmaktadır. Tüm bunlar, gazetecilerin ve gazetecilik mesleğinin son derece hassas senaryolarda güvenilirliğini güçlendirerek, çalışmalarının olayların anlaşılmasına faydalı, saygılı ve titiz bir şekilde katkı sağlamasını amaçlamaktadır.

Panik veya Kaygıya Sebebiyet Vermeden Haber Yapmak

Gazetecinin birincil amacı bilgilendirmedir; ancak, afet bağlamlarında, kamuoyunun tepkilerini etkileyebilecek birçok faktör bulunmaktadır. Risk içeren bir olayda, kamuoyuna ulaşan bilginin sadece doğru değil, aynı zamanda nesnel ve toplumda endişe yaratmayacak nitelikte olmasını sağlamak için hem mesaja hem de mesaj bileşenlerine dikkat edilmesi çok önemlidir.

Panik, afet bağlamlarında çok tehlikeli bir düşman olabilir ve gazetecilik çalışmaları bunu kontrol etmek için faydalı bir araçtır. Panik yaratmadan bilgilendirmek için, tehlikeyi vurgulamak yerine, izleyicilerin yapabileceklerine odaklanan yapıcı mesajlar kullanmak tavsiye edilir. İçerikte, teyit edilmiş bilgileri olası gelecek veya spekülâtif senaryolardan açıkça ayıran net bir yapı bulunmasına öncelik verilmelidir. Ayrıca, resmî ve yerel kaynakların kullanılması güvenilirliği artırır ve belirsizlik algısını azaltır.

Afet veya acil durum bağlamlarında, gazetecilik çalışmaları kamuoyunun risk algısını doğrudan etkiler. Bu nedenle, yayılan bilginin doğru, faydalı ve aynı zamanda orantılı olması önemlidir. Genel olarak, önerilen bazı iyi uygulamalar aşağıdaki gibidir:

- *Panik yaratacak veya sansasyonel dil kullanmaktan kaçınılması:* Yetkili merciler tarafından desteklenmedikçe “yaklaşan afet” veya “tam bir afet” gibi ifadelerden kaçınılarak, nötr terimler kullanılması.
- *Verilerin bağlama oturtulması:* Kaos algısını azaltmaya yardımcı olmak için rakamların veya gerçeklerin net açıklamalarla (örneğin, oranlar, karşılaştırmalar veya zaman içerisindeki değişim) birlikte sunulması.
- *Resmî ve doğrulanmış kaynaklara öncelik verilmesi:* Söylentilerin yayılmasını önlemek için yalnızca kabul görmüş kuruluşlardan (Kızılay, Kızılhaç, BM, yerel hükümetler vb.) teyitli verilerle haber yapılması.
- *Eylem odaklı mesajlara yer verilmesi:* Risk bilgilerinin, hedef kitlenin nasıl davranacağına, nereye gideceğine ve nelerden kaçınacağına dair açık ve uygulanabilir önerilerle desteklenmesi.

- *İçeriğin açık bir şekilde yapılandırılması:* Mesajın anlaşılmasının kolaylaştırılması için, özellikle bilgi akışının yoğun olduğu ortamlarda, net başlıkların kullanılması, sade ve anlaşılır bir dil tercih edilmesi ve bilgilerin mantıklı bir sırayla sunulması.
- *Zamanlamaya ve paylaşım mecralarına özen gösterilmesi:* Kullanılan mecra (basılı medya, radyo, sosyal medya vb.) göre üslup ve ayrıntı düzeyinin uyarlanması, böylece kamuoyunun gereksiz ya da yanlış yorumlanabilecek bilgi yüküne maruz kalmasının önlenmesi.
- *Görsel içeriklerin sunumuna özen gösterilmesi:* Özellikle izin alınmadan, yoğun duygusallık içeren sahnelerin ve ya da mağdurları gösteren görüntülerin sürekli tekrar edilmesinden kaçınılması.
- *Olası psikolojik tepkiler hakkında uyarılara yer verilmesi:* Gerektiğinde, stres ve anksiyete gibi belirtilerin nasıl fark edileceğini ve destek alınabilecek mecraları içeren ruh sağlığıyla ilgili mesajların sağlanması.

Ayrıca, halk arasında asılsız korkulara yol açabilecek doğrulanmamış hipotezlerin yayılmasından kaçınılması; spekülasyon, kişisel tahmin veya doğrulanmamış bilgilerin paylaşılması büyük önem taşır. Aynı zamanda, gazetecinin profesyonel ve empatik bir tutum sergilemesi; etkilenen kişilere ve kamuoyuna saygı göstermesi; olayları ne aşırı dramatize etmesi ne de hafife alması; iletişimde her zaman sorumluluk, tedbir ve duyarlılığı önceliklendirmesi gerekmektedir.

Hassas Durumlarda Mesleki Etik Kuralları

Dikkate alınması gereken bir diğer önemli husus, afet haberciliğinin etik boyutudur. Riskli bir olayın haberleştirilmesinde,

afetle ilişkili tüm paydaşların yerine getirmesi gereken insanî ve etik sorumlulukların göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Gazeteciler risk durumunda her ne kadar acil durum ekibinin bir parçası olmasa da, üstlendikleri rol ve yaptıkları iş halkın davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olup acil müdahale ekiplerinin çalışmalarını doğrudan etkileyebilir. Hayatların tehlikede olduğu ve nüfusun savunmasız olduğu durumlarda, bilgilerin toplanması, işlenmesi ve paylaşılması, etkilenen kişileri ve olaya dair toplumsal algıyı doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, insan onuruna saygı, kaynakların kimliğinin gizli tutulması ve gerçekleri aktarma sorumluluğu, her türlü editoryal kararın temelini oluşturmaktadır.

Temel ilkelerden biri, özellikle çocuk, yaralı, yerinden edilmiş veya psikososyal açıdan savunmasız mağdurların korunmasının sağlanmasıdır. Kamu yararının açıkça gerekçelendirildiği ve bilgilendirilmiş onam alındığı durumlar dışında acıyı açıkça gösteren görsellerin paylaşılması veya şok veya büyük üzüntü yaşanan anlarda röportaj yapılmasından kaçınılmalıdır. Medya yayınları duygusal yaraları daha da derinleştirmemeli veya başkalarının acısını bir seyirlik gösteri haline getirmemelidir. Sınır Tanımayan Gazeteciler (RWB) gibi kuruluşlar, bu gibi durumlarda ihtiyatlı, duyarlı ve ölçülü hareket edilmesini tavsiye etmektedir.

Buna paralel olarak, doğruluk ilkesi ayrı bir önem taşımaktadır. Söylenti, yanlış veya doğrulanmamış bilgilerin yaygın olduğu ortamlarda, her bilginin yayınlanmadan önce titizlikle doğrulanması gazetecinin sorumluluğundadır. Anlık haber yarışı veya medya kuruluşları arasındaki rekabet, etkilenen nüfus için ciddi sonuçlar doğurabilecek eksik veya potansiyel olarak hatalı bilgilerin yayılmasını meşru kılmaz.

Etik açıdan bir diğer temel konu, kaynakların kimliğinin korunmasıdır. Afet ortamlarında insanlar çoğu zaman, duygusal kırılganlık ya da tehdit koşullarında yaşadıklarını paylaşır. Gazeteci,

risk altında olabilecek kaynakların kimliğinin gizli tutulmasını sağlamalı ve baskı, korku veya yanlış bilgilendirme yoluyla elde edilen beyanları yayınlamaktan kaçınmalıdır. Her durumda, afetin kamu yararına aykırı amaçlarla araçsallaştırılmasından kaçınılmalıdır. Haberin, ticari, partizan veya bireysel çıkarlar için kullanılmasının yanı sıra, anlatının ideolojik veya sansasyonel biçimde çarpıtılması da bu kapsamdadır. Nesnellik, denge ve sosyal sorumluluk, diğer tüm saiklerin üzerinde olmalıdır.

Habercilikte etik sorumluluğu gözetmek, kriz ortamlarında ikincil bir unsur değil, topluma saygılı, sorumlu ve yararlı habercilik yapılmasını temin etmek için hayati bir koşuldur. Medyaya duyulan güven ve etkilenen kişilerin iyilik hâli, büyük ölçüde sahadan haber yapan profesyonellerin etik davranışlarına bağlıdır.

Mağdurlara Saygılı ve İnsanlık Onuruna Yakışır Muamele

Mağdurların yer aldığı her riskli faaliyette, yaklaşım biçimine özel önem verilmelidir. Profesyonel habercilikte, mağdurlar büyük bir öneme sahiptir; zira çoğu zaman haberlerin doğrudan veya dolaylı kahramanlarıdır. Afet durumlarında mağdurların ele alınışı, insan onuruna saygı, yaşanan acıya hassasiyet ve etkilenenlerin kamu önünde yeniden mağdur edilmemesi hakkına saygı çerçevesinde yapılmalıdır. Gazeteci, insan acısını ele alış, temsil ve anlatım biçiminde yalnızca mesleki değil, aynı zamanda etik ve toplumsal sorumluluk taşımaktadır.

Afet ortamında haber yapılırken mağdurlarla ilgilenirken, etik ve ahlaki açıdan doğru bir mesleki çalışma yürütebilmek için bazı genel ilkelere dikkat edilmelidir:

- **Saygının haber değerinin önünde tutulması:** Kişinin onurunun, bilgi değerinin önünde tutulması gerekir. Elde edilebilecek her bilginin yayınlanması gerekmez.

• **Acının araç haline getirilmesinden kaçınılması:** Mağdur, haberi çarpıcı hale getirmek veya izleyicinin dikkatini çekmek için görsel veya anlatımsal bir kaynak olarak kullanılmamalıdır.

• **Rıza alınması:** Fotoğraf/video çekimi ya da tanıklık kaydı öncesinde, kişiye içeriğin nasıl kullanılacağı açıklanmalı ve rızası alınmalıdır. Kişi şokta, kafa karışıklığı veya aşırı kırılganlık içindeyse, röportaj yapılmamalı ve doğrudan kamuya açık biçimde gösterilmemelidir.

• **Savunmasız bireylerin kimliğinin gizli tutulması:** Reşit olmayan, yerinden edilmiş, ciddi şekilde yaralanmış kişiler, şiddet mağdurları veya damgalanma riski taşıyan bireyler söz konusu olduğunda, kimliklerinin gizli tutulması ve doğrudan veya dolaylı kimlik tespitine olanak tanıyan ayrıntılardan kaçınılması önerilir.

• **Rahatsız edici veya mahrem sorulardan kaçınılması:** Röportajlar, travmayı yeniden canlandıran veya mağduru ahlaken yargılayan, sorumlu tutan veya ilave duygusal baskılara maruz bırakan sorulardan kaçınılarak hassas bir şekilde yapılmalıdır.

• **Kişisel alana ve yas sürecine saygı gösterilmesi:** Cenazeler sırasında, yakınlarını ararken, dua ederken ya da belirgin bir duygusal çöküntü yaşadıkları anlarda kişilere müdahale edilmemeli ve mahremiyetleri ihlal edilmemelidir.

• **Net etik gerekçe olmaksızın vahşet/şiddet içeren görüntüler yayınlanmaması:** Cenazeleri, yaralıları, büyük yıkımı veya kanlı sahneleri betimleyen görüntüler, ancak kamu yararıyla gerekçelendirilebiliyorsa ve son derece dikkatli bir editoryal değerlendirmeye (örneğin, önceden uyarı verilerek ve sansasyonel bir üslup kullanılmadan) yayınlanmalıdır.

- **Beyanların paylaşılmadan önce teyitlenmesi:** Acil durumlarda pek çok kişi yaşadıklarını parçalı, karışık ya da öznel algılara dayalı şekilde ifade edebilir. Bir anlatıyı yayınlamadan önce, yanlış anlamaları veya söylentileri önlemek için ek kaynaklarla çapraz kontrol yapmak gereklidir.

- **İnsani bir bakış açısının benimsenmesi:** Afet durumlarında gazetecilik sadece bilgilendirmekle kalmamalı, aynı zamanda nedenleri, sonuçları ve mağdurların ihtiyaçlarını anlamaya da yaramalıdır. Yardım kanalları, toplumsal bağlam veya yardım ağları hakkında bilgilerin dahil edilmesi, daha empatik ve yapıcı bir haber diline katkıda bulunur.

Mağdurlar birçok afetin merkezindedir ve insanların acılarının nasıl aktarıldığı, duygusal iyileşmeyi, toplumsal tepkiyi ve kamuoyunun olaya dair algısını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilir.

Bilgi Kaynakları Yönetimi

Önceki bölümlerde belirtildiği gibi, bir afet durumunda güvenilir bilgi toplarken bilgi kaynaklarının yönetimi önemlidir. Bu süreç, habercilik faaliyetlerinin tüm aşamalarında uygulanmalıdır; ancak bir haberi takip etmeden ve sahaya gitmeden önceki planlama aşamasında daha kritik bir önem taşır. Yanlış bilgilerin, bölük pörçük verilerin bulunduğu ve acil haber yapılması gereken senaryolarda, bilgi kaynaklarını doğru seçmek, teyit etmek ve korumak gazetecinin başlıca sorumluluklarındandır. Resmi, anonim ya da vatandaş kaynakları fark etmeksizin, her kaynağın kendine özgü avantajları, sınırlılıkları ve profesyonel muhakeme ile dikkate alınması gereken riskleri vardır.

Bilgi kaynaklarının etik ve titiz yönetimi, afet durumlarında gazeteciliğin temel direklerindendir; burada, gerçeklerin hızlı bir

şekilde iletilmesi uğruna, güvenilirliği ya da bilgiyi sorumlu şekilde ele almayı asla gölgelememelidir. Bu tür durumlarda gazeteciler genellikle farklı kaynak türlerine başvurur: resmi, gizli veya vatandaş kaynakları; her birinin kendine özgü özellikleri, avantajları ve sınırlılıkları mevcuttur.

•**Resmi kaynaklar:** Sivil savunma kuruluşları, güvenlik güçleri, sağlık makamları, yerel yönetimler veya uluslararası kuruluşlar gibi resmi kaynaklar, afetin kapsamını, sonuçlarını ve alınmaya devam eden tedbirleri bağlama oturtmaya yardımcı olan yapılandırılmış veriler ve kurumsal iletişim sağlar. Bu kaynaklar genellikle daha fazla meşruiyete sahip olsa da, özellikle şeffaflık eksikliği veya bilgi sansürü olabilecek durumlarda, olası hatalar, eksiklikler veya altta yatan siyasi çıkarlar konusunda eleştirel yaklaşmak da gereklidir. Bu nedenle, mesajların tutarlılığının teyit edilmesi, farklı makamlar arasında çapraz kontrol yapılması ve açıklamalarının bağımsız kişilerce veya sahadan tanık ifadeleriyle desteklenmesi önerilir.

•**Gizli kaynaklar:** Afet yönetiminde usulsüzlük raporları, misilleme korkusu yaşayan yetkililerin ifadeleri veya kimliklerini gizli tutmayı tercih eden mağdurların anlatımları gibi hassas veya kısıtlı bilgilere erişimde gizli kaynaklar da önemli bir rol oynayabilir. Ancak bu tür bir kaynaktan yararlanmak yüksek düzeyde profesyonel sorumluluk gerektirir: Gazeteci, bilginin doğruluğunu teyit etmeli, kaynağın saiklerini değerlendirmeli ve korunmalarını garanti altına almak için uygun kimlik gizleme protokollerini uygulamalıdır. Bu protokollere, kişisel verilerin kaldırılması, takma adların kullanılması, görüntülerin veya kayıtların düzenlenmesi ve toplanan materyalin güvenli bir şekilde saklanması gibi önlemler dahildir.

• **Vatandaş kaynaklar:** Felaketin doğrudan tanıkları veya felaketten etkilenen kişiler olarak vatandaşlar, özellikle olayın ilk saatlerinde kurumsal erişim hala sınırlıyken, sıklıkla değerli bilgilerin birincil kaynağını oluştururlar. Sosyal ağlar, mesajlar, fotoğraflar veya videolar aracılığıyla, bu aktörler medya kuruluşlarının henüz yer vermediği haber değeri taşıyan olayları belgeleyebilirler. Fakat kullanıcı kaynaklı içeriğin bolluğu, teyit etme, bağlama yerleştirme ve yayın etiği açısından önemli zorluklar oluşturur. Yayınlanmadan önce, bu tür içeriklerin doğruluğu, coğrafi kaynağı, zamanı ve değiştirilmiş ya da manipüle edilmiş olma olasılığı kesin olarak kontrol edilmelidir. Aynı şekilde, önceki alt bölümde tartışıldığı üzere, özellikle söz konusu kişiler yaralı, ölü veya savunmasız ise, görüntülerde yer alan kişilerin mahremiyet haklarına saygı gösterilmeli ve mümkünse önceden izin alınmalıdır.

Kriz ortamlarında bilgi kaynaklarının profesyonel yönetimi hem hız hem doğruluk, hem de hassasiyet ile titizlik arasında bir denge kurmayı gerektirir. Kaynakların güvenilirliği farklılık gösterir ve her bilgi, yayınlanmadan önce sonuçları açısından dikkatle analiz edilmelidir. Gazeteci, her bilgiyi titizlikle ayırt edip belgeleme becerisine sahip olmalı, bunu yaparken koruması gereken kişilerin kimliğini gizlemeli ve iletilen bilginin faydalı, anlaşılır ve toplumsal açıdan sorumlu olabilmesi için yeterli bağlam sağlamalıdır. Yüksek hassasiyet gerektiren durumlarda, bilgi aktarımının niteliği, başkalarının sözlerinin hangi etik ilkelerle ele alındığıyla doğrudan bağlantılıdır.

3.4.

Ruh Sağlığı ve Psikolojik Destek Hizmetleri

3.4. Ruh Sağlığı ve Psikolojik Destek Hizmetleri

Gazetecilik, özünde, gerçeğin peşinde olmayı ve topluma karşı mesleki etik kurallara bağlı kalmayı gerektirir. Gazeteciler, toplumun diğer kesimleri ile sarsıcı olaylar arasında bir aracı rolü üstlenir. Bu, gazetecilerin, fotoğrafçıların ve kameramanların insan acısının izlerini taşıyan olaylara tanıklık ettikleri anlamına gelir. Buna ek olarak, haberin anlık doğasının yarattığı baskı ile verilen görevi etik ilkelere bağlı kalarak yerine getirme yönünde duyulan sürekli içsel zorlayıcılık da eklenir. Bu, yalnızca fiziksel değil, zihinsel tükenmişliği de ifade eder ve gazeteciler açısından psikolojik bir zorluk oluşturur.

Geleneksel olarak, gazetecilik eğitimi ve mesleki yönergeler, muhabirin tarafsız kalabilmesi için nesnellik ve mesafeli yaklaşımı temel araçlar olarak öne sürmüştür. Bu durum, gazetecinin insani yönü ve mağdurların hikâyeleriyle bağ kurabilmek için duyulan empati ihtiyacı ile çelişmektedir.

Yoğun baskı, yıkım, acı ve hatta can kayıplarının yaşandığı anlara defalarca maruz kalmak gazetecileri hem mesleki hem de kişisel düzeyde etkilediği için uzmanlar gazetecilik ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Stres ve anksiyete bozuklukları ile diğer ruh sağlığı sorunları, gazetecileri korku, sıkıntı, panik, depresyon, ruh hali dalgalanmaları, uyku düzensizlikleri, hafıza problemleri ve bağımlılık gibi bir çok sorun yaşamasına yol açmakta olup bu durum ise sonuç olarak yaşam kalitelerini ve aile ile arkadaş çevreleriyle olan ilişkilerini zedelemektedir.

Afet Haberciliğinin Duygusal Boyutu

Gazetecilik, pek çok zorluğu beraberinde getiren bir meslektir. Bunların başında, gazetecilerin görevlerini yerine getirebilmeleri için geliştirmek zorunda oldukları dayanıklılık ve direnç gelir. Bu

durum, özellikle muhabirler doğal veya insan kaynaklı afetleri konu alan haberler yaptıklarında geçerlidir. Bu, mağdurların bireysel duygusal durumlarının ve afetten etkilenen toplumun genel ruh hâlinin öne çıktığı bir bağlamdır. Bu koşullar gazetecilerin mesleki ve kişisel dinamiklerini etkileyebilmektedir. Üniversiteler ve gazetecilik kılavuzları, muhabirlerin rollerine sadık kalmalarını, öne çıkmamalarını, haber yaptıkları olaylara müdahale etmemelerini, gerçeği veya mağdurları haber amacıyla manipüle etmemelerini ve haber sürecinde kurulan insani ilişkileri olayların ve haberin önüne geçirmemeleri gerektiğini vurgulasa da, muhabirlerden aynı zamanda yüksek düzeyde duyarlılık ve empati göstermeleri de beklenmektedir.

Bu gereklilik önemlidir. Lakin bu, yerine getirilmesinin kolay olduğu ya da beraberinde yalnızca mesleki değil, aynı zamanda kişisel zorluklar da getirmediği anlamına gelmez, çünkü gazetecilerin de duyguları olan insanlar olduğu asla unutulmamalıdır. Gazeteciler, fotoğrafçılar ve kameramanlar, yoğun dram ve insanlık trajedisi içeren olaylara sürekli maruz kalmaktan kaçınılmaz olarak etkilenir. Buna, çalıştıkları medya kuruluşlarının yayın takvimine yetişme baskısı ile birlikte haberlerini mağdurlara ve izleyicilere saygı göstererek, etik çerçevede hazırlama zorunluluğu da eklenmektedir.

Buna verilebilecek çarpıcı örneklerden biri Güney Afrikalı fotoğrafçı Kevin Carter'dır. Kendisi 1993 yılında, savaş ve radikal bir grubun iktidara gelmesiyle ortaya çıkan, 20. yüzyılda Afrika'nın yaşadığı en ağır kıtlıklardan birini dünyaya göstermek amacıyla Sudan'a gitmiştir. Burada çektiği "The Girl and the Vulture" (Küçük Kız ve Akbaba) adıyla bilinen bir fotoğraf, The New York Times'da yayımlanmış ve kendisine Pulitzer Ödülü kazandırmıştır. Fotoğrafta, zayıf düşmüş bir kız çocuğu ve onu takip eden bir akbaba görülmekteydi. Nitekim, yıllar sonra bu çocuğun aslında erkek olduğu ortaya çıktı. Ödüllerin açıklanmasından üç ay sonra, Carter intihar etti.

Fotoğrafçının trajik kaderi, Güney Afrika'da yaşanan derin kıtlık, 1980'ler ve 1990'lardaki sosyal ve siyasi krizler ile Apartheid rejiminin sona erdiği dönemde şiddet ve ölümleri yıllarca takip etmesiyle şekillendi. Carter'ın objektifi, yıllarca insanlığın en karanlık yönlerini gözlemledi. Sürekli maruz kaldığı gerginlik ve baskı, alkol ve uyuşturucu kullanımı gibi kendine zarar verici davranışların yanı sıra depresyon, bitkinlik ve odaklanma kaybı şeklinde kendini gösterdi. Bu durum, Carter'ın kişisel ve aile hayatını etkilemiş, eşiyle olan ilişkisine zarar verdi.

Pulitzer Ödülü kazanan fotoğrafı, Batılı kitlelerce olumlu karşılanmamış olup kamuoyundan ve medya çevrelerinden gelen eleştirilerde, Carter'ın çocuğu akbabadan kurtarabileceği yönünde değerlendirmeler yapıldı. Ancak fotoğrafın ardındaki gerçek hikâye yıllar sonra ortaya çıktı.

2011 yılında, İspanyol gazetesi El Mundo, Carter'ın fotoğrafı çektiği Sudan'daki Ayod bölgesine bir muhabir göndererek özel bir haber yaptı. Fotoğraftaki, aslında bir kız değil; sıtma yüzünden ergenlik çağında ölen bir erkek çocuğuydu. Çocuk, BM insani yardım kampındaydı ve orada bakımı yapılıyordu. Öte yandan, akbabalar o bölgede sıkça görülürdü; ancak besin kaynakları çocuklar değil, leşlerdi. Carter, yalnızca görevini yerine getirerek, Sudan'da yaşanan kıtlık ve çocukların yetersiz beslenme sorununu fotoğraflayarak dünyaya gösterdi.

Üstelik, intiharından aylar önce, Kevin Carter'ın Güney Afrika'daki krizi takip eden meslektaşı ve dostu Ken Oosterbroek, görev başındayken hayatını kaybetmişti. O dönemde, haberciler ve foto muhabirleri arasında ruh sağlığı, öz bakım ve destekleyici terapi konuları neredeyse hiç tartışılmıyordu. Nitekim yaşadığı bütün bu ağır deneyimler, Carter'ın günlük hayatına devam etmesini imkânsız hâle getirdi. Temmuz 1994 tarihinde Kevin Carter, altı

yaşındaki kızını geride bırakarak 33 yaşındayken intihar etti. Carter'ın arkasında bıraktığı nottan yapılan kısa alıntı, bu işin çocuk oyuncağı olmadığı ve bu alanda muhabirlik yapmanın yorucu ve zorlayıcı olabileceğini ortaya koymuştur.

Eylül 1994 tarihinde Time dergisinden gazeteci Scott Macleod, Carter'ın ölümü hakkında yazdığı yazıda fotoğrafçının bu notundan bir alıntı yapmıştır. Onun sözleri, bu koşullar altında muhabirlik yapmanın çocuk oyuncağı olmadığını, yorucu ve zorlayıcı olduğunu göstermektedir:

“Depresyondayım. . . telefon yok. . . kiraya para yok. . . nafakaya para yok. . . borçlara para yok. . . para!!! . . . Cinayetlerin, cesetlerin, öfkenin, acının . . . aç ve yaralı çocukların, bir çoğu polis olan, gözünü kırpmadan silahına sarılanların, cellatların görüntüleri aklımdan çıkmıyor. . .”
Ardından gelen yazı: *“Ken'in gittiği yere gidiyorum; tabi o kadar şanslıysam..”*

Afet ve insani trajedileri konu alan haberler yapan gazetecilere yüklenen mesleki, sosyal ve duygusal sorumluluklar oldukça fazladır; ancak bu sorumluluklar, sahadaki gerçeklerle çoğu zaman paralellik göstermez. Doktorlar ve kurtarma ekipleri gibi afet durumlarında çalışan diğer meslek mensuplarının aksine muhabirler bu tarz haberlerle nasıl başa çıkacaklarına dair çok az psikolojik eğitim almaktadır. Bu nedenle muhabirler, ruh sağlıklarının öneminin ve bunun korunması için özen gösterilmesi gerektiğinin farkında olmalıdır. Zira ruh sağlığı, tıpkı gazetecilik etiği ve bedensel bütünlük gibi aynı derecede dikkate alınması gereken bir konudur.

Afetin Yol Açabileceği Ruhsal Bozukluklar ve Tepkiler

Afetler —ister doğal ister insan kaynaklı olsun— gazeteciler için güvenilir ve zamanında bilgi arayışının, çeşitli kaynakların

teyidini yapmanın, bağlamı anlamanın, sorulara cevap bulmanın ve gerçekleri anlatmanın ötesinde zorluklar barındırmaktadır. Yıkım, belirsizlik, acı, şiddet ve hatta ölümler yoğun fiziksel ve psikolojik stres doğurmaktadır. Gazeteciler bunlarla da başa çıkmak zorundadır. Afetin büyüklüğüne göre travma yaşamış olabilecek mağdurlarla iletişim kurmak, kamuya aktarılacak bilgilerin toplanmasında öncelik taşır. Aynı şekilde, gazetecilik disiplinine bağlı kalarak ve medya kuruluşlarının koyduğu süre sınırlamalarına uyarak eldeki görevi tamamlama baskısı da söz konusudur. Afet haberciliği yapan hiçbir gazeteci bu durumdan muaf değildir. Bu durum, sessiz ama çığ gibi büyüyen zararlı bir rutin haline gelecektir. Gazetecinin omuzlarındaki yük, ne zaman ve nasıl ortaya çıkacağı bilinmeden onu tüketebilir ve ruhsal ile bedensel sağlığını bozabilir. Muhabiri en çok etkileyebilecek üç unsur akut ve uzun süreli stres, travmaya uğrama ile duygusal ve fiziksel yorgunluktur.

Stres

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), stresin bir bozukluk olmadığını, ancak uzun vadede ruh sağlığı sorunlarına yol açabileceğini belirtmektedir. Özellikle stres, “zor bir durumun yarattığı zihinsel endişe ve gerginlik halidir... Tehditler ve diğer uyaranlara karşı verilen doğal bir tepkidir” (WHO, 2023). Stresin farklı türleri vardır. Afet haberlerinde görev yapan muhabirlerin yaşadığı en yaygın stres türleri, akut stres, kronik stres ve iş stresi olarak öne çıkmıştır. Amerikan Psikoloji Derneği’ne (APA) göre, akut stres ile kronik stres arasındaki fark; akut stresin daha kısa süreli olması ve belirtilerinin daha hafif seyretmesidir.

Öte yandan, iş stresi ise ortaya çıktığı koşullar ile diğerlerinden ayrılır. Stres türlerine kısaca değinilmesi, gazetecilerin afetlerde ve sonrasında yaşayacakları stresle baş etmelerine önemli katkı sağlayacaktır. Bunlar:

- **Akut stres:** En yaygın stres türüdür. Yakın geçmişte veya yakın gelecekteki baskı ve beklentilerden kaynaklanır. Belirli durumlarda stresin bu ilk evresi küçük bir duygusal yük getirebilir; ancak asıl sorun, bu durumun zaman içinde devam etmesi ve yorucu hâle gelmesidir. Akut stres genellikle kişi tarafından fark edilir ve kısa süreli bir durum olduğundan uzun süreli stresin belirtilerini göstermez (APA, 2010).

- **Kronik stres:** Hafif duygu durumlarından söz edilmez. Her gün tekrarlayan, uzun vadeli ve sürekli olup kişiyi zamanla yıpratın bir stres türüdür. Bu stresi yaşayanlar sürecin sonu yokmuş gibi hissedilir. Kişi bundan çıkış yolu olmadığını düşündüğünde durum kalıcı bir hale gelir ve umutsuzluk çözüm arayamayacak bir noktaya sürükler (APA, 2010).

“Kronik stres bedene, zihne ve hayata zarar verir. Kronik stres intihar, şiddet, kalp krizi, inme ve hatta kanser aracılığıyla öldürücü olabilir. İnsanlar nihayetinde ölümle sonuçlanan bir sinir krizi geçirene kadar kendi kendilerini yıpratırlar” (APA, 2010)

Afete neden olan ya da doğal bir afet sonrasında ortaya çıkan sosyal çatışmalardan etkilenen bölgelerin sakinleri genellikle bu tür bir stres yaşamaktadır. Gazetecilerin, fotoğrafçıların ve kameramanların haber takibi yapmak zorunda olduğu ortam da tam olarak budur. Ruh sağlığı açısından barındırdığı risklere rağmen gazetecinin yüzleşmek zorunda olduğu bir gerçekliktir.

Tükenmişlik: “Tükenmiş olma” olarak da bilinen sendromdur. Dünya Sağlık Örgütü’nün 2019 yılında on birinci baskısını yayınladığı Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırması (ICD-11) kitabında tanımlanmıştır. DSÖ’ye göre tükenmişlik, strese maruz kalan kişi ya da onun çalışma arkadaşları ve yöneticileri tarafından olumsuz ya da kötü yönetilen bir çalışma

ortamından kaynaklı ortaya çıkan bir durumdur. Sendrom, üç boyutta belirti gösterir: bitkinlik ya da tükenmişlik hissi; işe karşı soğuk tavır ile olumsuz veya şüpheli duygular; düşük mesleki başarı ve tatminsizlik algısı.

Travma

Travma, bir kişiyi derinden sarsabilecek ekstrem veya rahatsız edici durumların yol açtığı duygusal ve psikolojik bir tepkidir. Travmayı tetikleyen olaylar, hem bunu yaşayan kişi hem de başkaları için gerçek veya algılanan bir tehdit olabilir. Umutsuzluk, acı, şiddet, yaralı ya da ölü insanlara dair sahneler içeren aşırı durumlara maruz kalmak tetikleyicidir; ancak bu maruziyet tek başına travmanın kendisi değildir. Travma, bir kişinin o olaya verdiği tepki, zihinsel ve fiziksel sorunlara yol açan zararlı bir tepkidir (APA, 2014).

- **Akut Stres Bozukluğu (ASB):** Ölüm, ciddi yaralanma ya da cinsel şiddet gibi bir olaya maruz kalındıktan sonra üç gün ile bir ay arasında sürebilen bir travmadır. Bu olay, etkilenen kişinin ya da onun doğrudan ya da dolaylı temas içinde olduğu üçüncü kişilerin başına gelmiş olabilir ya da onlar için bir tehdit oluşturabilir. Semptomlar; rahatsız edici düşünceler (tekrarlayan ve endişe verici rüyalar veya anılar); olumsuz ruh hali; ayrışma semptomları (gerçeklik algısında bozulma veya olaylara dair hafıza kaybı); anılardan kaçınma; ve tetikte olma semptomları olarak kendini gösterebilir (APA, 2014).

- **Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB):** Bu, en yaygın travma türlerinden biridir. TSSB, ASB’de tanımlanan semptomların çoğunu gösterir; ancak en önemli farklardan biri, semptomların ortaya çıkma zamanı ve süresidir. Semptomlar genellikle travmatik olaydan sonraki ilk üç ay içinde ortaya çıkar, ancak aylar veya yıllar sonra gecikmeli

olarak da ortaya çıkabilir. İyileşme de aylar veya yıllar sürebilir. Tıbbi literatürde, bu travmayla en yakından ilişkili nedenlerden biri olarak gazeteciler ve afet haberciliği dile getirilmektedir. Bu neden, sahada haber yapan muhabirlerin kaçamayacağı bir görev olan travmatik olayın ayrıntılarına tekrar tekrar maruz kalma durumunu ifade etmektedir. Endişe verici düşünceler, kaçınma davranışları, ruh hâli (olumsuz değişiklikler) ve tepkisel semptomlar devam etmekle birlikte; bu durumda, değişen ruh halinin süresinin bir aydan uzun olduğu vurgulanmaktadır (APA, 2014).

- **İkincil veya dolaylı travma:** Bu travma, başkalarının acı ve travmalarına sürekli ve tekrarlayan bir şekilde empati yaparak maruz kalındığında ortaya çıkar. Bu durum, etkilenen kişinin tehlikede bulunmamış olmasına rağmen meydana gelebilir ve semptomlar TSSB'ye benzer şekilde kendini gösterir (APA, 2010). Bu, insanın hissettiği yoğun acıya verilen bir tepkidir ve gazeteci tehlike bölgesinde bulunmamış olsa da ortaya çıkabilir; çünkü duygusal yük yalnızca yüz yüze temas yoluyla değil, aynı zamanda röportajların ses kayıtlarını dinlerken veya afetin içinde bulunmuş kişilerin acısını yansıtan fotoğraf ve videoları izlerken de hissedilir. Bununla birlikte, bu travmayı yaşamaktan korkarak empati yapmaktan vazgeçmek de çözüm değildir. Afet haberciliğinde fark yaratabilecek temel unsurlardan biri, mağdurlara duyulan empatidir; bu da daha insani ve bağlamla uyumlu bilgilere dönüşecektir. Zorluk, gazetecinin ruh sağlığını etkileyebilecek duygusal bir bağdan kaçınmak için empati ile profesyonel mesafe arasındaki sınırı belirlemekte yatmaktadır. Bu, zorlu bir görevdir ve ancak sahada bulunarak çözülebilir; görüldüğü kadar kolay değildir. Aşırı bir mesafe koymayı tercih etmek, gazetecinin hem olaya hem de mağdurların yaşadığı insani trajediye karşı duyarlılığını yitirmesine neden olabilir.

Anksiyete

Yukarıda açıklandığı üzere, bir afeti haberleştirmek, gazeteciler üzerinde onları bunaltabilecek zihinsel ve duygusal yük oluşturur. Aslında bu yük öylesine büyüktür ki, herhangi bir bozukluk gelişmeden önce dahi belirli ölçüde stres, kaygı ve hatta depresyon gibi tepkilerin ortaya çıkması olağan ve normal karşılanır. Yorgunluk, üzüntü, ruh hali dalgalanmaları ve uyku güçlüğü gibi durumlar, bir afetin ardından görülen doğal tepkilerdendir. Sorun, bu semptomlar zamanla azalmayıp, tekrar eden ve giderek şiddetlenen hâle geldiğinde ortaya çıkar.

Anksiyete sıklıkla tek bir bozuklukmuş gibi ele alınsa da, aslında farklı anksiyete bozuklukları vardır. Bu rehberde, afet olaylarından sonra en sık görülen türlerine değineceğiz. Farklı anksiyete bozukluklarının ortak noktası, korku ve anksiyetenin kendisidir; ancak bu, aşırı bir şekilde ortaya çıkar. Genellikle birlikte ortaya çıkmalarına rağmen, bu iki faktörün birbirinden ayrılması gerekir. Korku, gerçek veya hayali bir tehdide verilen duygusal bir tepkidir; yaklaşan tehlikeye karşı doğal bir savunma mekanizmasıdır, ancak aşırı şekilde de tetiklenebilir. Anksiyete ise, gelecekteki tehlikelerle ilgili düşüncelere karşı sürekli bir tetikte olma hâli ile ilişkilidir; bu durum, kaçınma davranışlarına ve kas gerginliğine yol açabilir (APA, 2014).

- **Yaygın Anksiyete Bozukluğu (YAB):** Tek ya da birden fazla olaya odaklanan aşırı endişe ve genel bir kaygı hâli ile kendini gösterir. YAB zaman içinde de devamlılık göstererek en az birkaç ay sürer. Semptomlar arasında sinirlilik, motor huzursuzluk, uyku bozuklukları ve kas gerginliği yer almaktadır (WHO, 2019).

- **Panik Bozukluğu:** Afetler gibi travmatik olaylara maruz kalmak, panik ataklar gibi kalıcı etkiler bırakabilir. Bunlar, dakikalar sürebilen beklenmedik, tekrarlayan ve yoğun korku ataklarıdır. Semptomlar arasında çarpıntı, hızlı kalp atışı, boğulma hissi, baş dönmesi, kontrolü kaybetme korkusu ve hatta o anda ölecekmiş gibi hissetmek yer alır. Bu semptomlarla karşılaşıldığında, yeni atakların meydana geleceği endişesi gerçektir (APA, 2014).

- **Özgül Fobi:** Travmatik bir olayla bir şekilde ilişkili nesnelere veya durumlara karşı sürekli ve aşırı bir korku veya anksiyete hissetme durumudur. Buna bağlı olarak, kişi o nesne veya durumla herhangi bir temastan kaçınır; gerçek bir tehlike veya tehdit olmasa da, hissettiği korku ve anksiyete çok yükündür. Özgül fobi en az birkaç ay sürer ve belirtileri kişisel, ailevi ve iş düzeyindeki sosyal ilişkilerde sorunlara yol açabilir (WHO, 2019).

Depresyon

“Depresyon” sıkça kullanılan ve çoğu zaman üzüntü ile isteksizlikle ilişkilendirilen bir kavramdır; oysa bu unsurlar depresif durumun yalnızca bir bölümünü oluşturur. Anksiyetede olduğu gibi, depresyonunda birden fazla tipi bulunmaktadır. Depresif bozukluklar, bireyin genel ruh hâlinde belirgin bir olumsuzlukla kendini gösteren; üzüntü, moral bozukluğu, sinirlilik, keyif alamama, boşluk hissi, unutkanlık ve dikkatin dağılması gibi belirtilerle birlikte fiziksel sağlığı ve sosyal ilişkileri olumsuz yönde etkileyebilen durumlardır. Tüm bu etkenler bir araya geldiğinde, depresyon yaşayan bireyin işlevselliğini değiştirir ve önemli ölçüde bozar (APA, 2018). Bu, afetleri sahada takip eden muhabirlerin yıllarca farkında olmadan ya da bilinçli şekilde yanında taşıyabileceği sessiz bir düşmandır.

• **Majör Depresif Bozukluk:** Travmatik bir deneyim sonrasında, kişinin yaşamı duygusal açıdan bozulabilir. Bu bağlamda, Majör Depresif Bozukluk depresyonun en ağır formu olarak kabul edilir. DSM-5 Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı özellikle beş veya daha fazla semptomun neredeyse her gün gözlenmesi durumunda değerlendirilmesi gereken dokuz temel semptomu tanımlamaktadır. Bu semptomlar şiddetli biçimde kendini gösterir ve en az iki hafta süreyle devam etmelidir (APA, 2014). Söz konusu semptomlar şunları içerir:

- Neredeyse her gün, günün büyük bir kısmında depresif ruh hali
- Tüm ya da çoğu etkinlikte ciddi ilgi ve keyif azalması.
- Belirgin kilo/iştah kaybı veya artışı
- Uykusuzluk (insomni) veya aşırı uyuma (hipersomni)
- Hemen her gün gözlenen psikomotor huzursuzluk (ajitasyon) veya yavaşlama
- Çoğu gün yorgunluk hissi veya enerji düşüşü
- Değersizlik veya aşırı suçluluk duyguları
- Çoğu gün, düşünme veya odaklanma yetisinin azalması ya da karar verme güçlüğü
- Sadece ölüm korkusundan ibaret olmayan tekrarlayan ölüm düşünceleri, belirli bir plan olmaksızın intihar düşünceleri, intihar girişimi veya bunu gerçekleştirmeye yönelik belirli bir planın varlığı.

- **Kronik Depresif Bozukluk (Distimi):** Bu bozukluk, en az iki yıl boyunca günün büyük kısmı devam eden depresif ruh hâli ile kendini gösterir. Majör Depresif Bozukluktan, süre ve şiddet açısından farklılık gösterir; bu durumda semptomlar daha uzun süre devam eder, ancak semptomlar neredeyse her gün görülse de şiddetleri daha düşüktür. Dolayısıyla, semptomlar Majör Depresif Bozukluk ile iki yıl boyunca örtüşüyor ancak daha düşük şiddette devam ediyorsa, kişinin Kronik Depresif Bozukluk tanısı alması gerekir (APA, 2014).

- **Karma Depresyon ve Anksiyete Bozukluğu:** Hem depresyon hem de anksiyete semptomlarını içeren ve iki haftadan uzun süren karma bir bozukluktur. Bir semptom türünün diğerine göre daha baskın olduğu bir durum yoktur. Aynı ayrı değerlendirildiğinde, hiçbir semptom grubu depresif bozukluk veya anksiyete bozukluğu tanısı koyulacak kadar şiddetli değildir. Bu vakalarda depresyonun en yaygın semptomları günlük aktivitelere ilgi kaybı ve moral bozukluğu iken, anksiyete semptomları daha çeşitli olup sinirlilik, kaygıları kontrol edememe, korku ve kas gerginliği gibi semptomları kapsar (WHO, 2019).

Göstergeler

Gazetecilerin profesyonel görevlerini icra ederken ruh sağlığı ile ilgili karşılaşabilecekleri zorlukları doğru bir şekilde ortaya koymak için, konunun önemini yansıtan çok sayıda vaka örneği verilebilir. Birçok örnekte, bu tür olaylar istatistiklere dönüştürülerek konunun büyüklüğünü ve etkisini sayısal olarak daha net görmemiz sağlanır. Göstergeler, gazetecilikte çok önemli bir ölçüm faktörüdür.

Dart Center for Journalism and Trauma (Dart Gazetecilik ve Travma Merkezi) tarafından yayımlanan “Covering Trauma: Impact on Journalists” (Travmayı Haberleştirmek: Gazeteciler Üzerindeki Etkisi) başlıklı makalede yazarlar, travmatik olayları haberleştirmenin gazeteciler üzerindeki etkisi ile ilgili literatürü incelemiştir. Yaptıkları çalışma, gazetecilerin yüzde 80 ila 100’ünün meslekleri nedeniyle travmatik olaylara maruz kaldığını ve yüzde 92’sinin en az dört travmatik deneyim yaşadığını göstermiştir (Smith, R., Newman, E., Drevo, S., ve Slaughter, A., 2015).

Bu veriler, yalnızca olay yerindeki gazetecilerin değil, aynı zamanda haber merkezinde çalışan veya özel görevlere gönderilen gazetecilerin de ruh sağlığı açısından afet durumlarına eşit derecede maruz kaldığını göstermektedir. Daha önce de belirtildiği gibi afet bölgelerinden alınan görüşme kayıtlarına, görsel-işitsel materyallere ve fotoğraflara sürekli olarak maruz kalmak gazetecilerde travmatik etkiler yaratabilir; bunun için olay yerinde bulunmaları da şart değildir.

US National Center for PTSD’nin (ABD Ulusal Travma Sonrası Stres Bozukluğu Merkezi) atıfta bulunduğu başka bir çalışmada (Feinstein, A., Owen, J. ve Blair, N., 2002), en az bir savaşı haberleştirmiş 140 gazeteci ile hiç savaş haberi yapmamış 107 gazetecinin yaşadıkları psikolojik sorunların semptomları değerlendirilmiştir. Savaş muhabirleri, daha yüksek düzeyde alkol tüketimi ile daha yüksek düzeyde depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) bildirmiştir. Savaş muhabirlerinde depresyon ve TSSB görülme sıklığı, genel nüfus ortalamasının üzerinde olup TSSB yüzde 28,6, depresyon ise yüzde 21,4 oranında rapor edilmiştir.

Disaster Journalism Project (Afet Haberciliği Projesi) kapsamında yapılan ankette gazetecilerin yüzde 63,3'ü, afet bölgelerinde çalışırken stres ve travmayla başa çıkmak için desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Bu durum, gazetecilerin bir afet haberi yaparken bunun ruh sağlıkları üzerindeki risklerin bilincinde olduklarını göstermektedir. Ancak akla gelen en önemli soru şudur: Psikolojik travmadan kaçınmak mümkün müdür? Cevabı, hayır. Daha önce çok daha zorlu ve büyük çaplı afetleri haberleştirmiş olsalar da deneyimli ve kıdemli gazeteciler bile ufak çaplı bir afeti haber yaparken dahi en beklenmedik bir anda etkilenebilirler.

Öte yandan mezenformasyon da profesyonel gazetecilikte önemli bir rol oynamakta olup bir gazetecinin itibarını ciddi şekilde zedeleyebilir, dolaylı olarak ruh sağlığını etkileyebilir ve üçüncü taraflara da zarar verebilir. Bazen yalan haberler bir ülkenin hükümetini bile hedef alabilir. Örneğin Slovenya Savunma Bakanlığının 2024 yılında bildirdiğine göre Slovenya'da bazı ulusal ve uluslararası medya kuruluşları, Slovenya Cumhuriyeti'ne zarar vermek ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin geçici üyesi olarak uluslararası rolünü itibarsızlaştırmak amacıyla, Ukrayna'ya Hindistan yapımı 155 mm el bombası sevkiyatı yapıldığına dair asılsız haberler yaymıştır.

Mezenformasyon, sadece kişileri veya grupları değil, aynı zamanda bir bölgedeki veya ülkedeki bütün bir nüfusu etkileyebilir. Bunun bir örneği Türkiye'de 6 Şubat 2023'te meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerden sonra Hatay'da bir barajın patladığına dair asılsız bir söylentinin sosyal medyada dolaşmasıyla yaşanmıştır. Bu söylenti, gönüllüler de dahil olmak üzere birçok arama ve kurtarma ekibinin çalışmalarını durdurmasına ve tehlikeli kabul edilen bölgelere geçmesine neden olmuş, bu da etkili müdahalede üç buçuk saatlik bir zaman kaybına yol açmıştır. Bu asılsız haber, kurtarma çalışmalarında gecikmelere sebep olmanın

yanı sıra kitlesel bir panik ortamı yaratmış ve acil durum ekiplerine aşırı yük bindirerek gerçek ihtiyaç sahiplerine yardım ulaşmasını güçleştirmiştir (Doğan ve Şenol, 2023).

Büyük yankı uyandıran bir diğer mezenformasyon örneği İspanya’da kaydedilmiştir. Ekim 2024’te Valensiya’yı vuran yıkıcı soğuk hava dalgası sırasında özellikle Bonaire Alışveriş Merkezinin kapalı otoparkıyla ilgili olmak üzere sosyal medyada çok sayıda yalan haber paylaşılmıştır. Bunlar arasında en çok paylaşılan iddia, o gün otoparkta “700 bilet kesilmediği”, dolayısıyla yüzlerce aracın ve insanın içeride mahsur kaldığı ve bu rakamın dışında, görülmeyen ya da göz ardı edilen başka mağdurların da olabileceği yönündeydi. Bu mesajın yayılması endişe ve spekülasyonları beraberinde getirdi.

Oysa gerçek şuydu ki Bonaire otoparkında bilet sistemi kullanılmıyordu, zira burası çıkış kontrol sistemi olmayan ücretsiz bir otoparktı. Bu bilgi, alışveriş merkezinin resmî internet sitesinden doğrulanabilir; sitede, 5.700 araçlık ücretsiz park yeri bulunduğu ve bir zaman sınırlamasının olmadığı açıkça belirtilmektedir.

Bu asılsız haberlerin anlatısı, sorumlu kurumları itibarsızlaştırma ve kamuoyunda güvensizlik yaratma girişimine işaret etmektedir. Bu dinamik, özellikle olağanüstü durumlarda asılsız bir içerik yayıldığında, kamuoyunun tepkisini zayıflatabilmekte, dayanışmayı geciktirebilmekte ve kriz yönetimini engelleyebilmektedir.

Bu olay, yanlış bir varsayıma dayalı viral bir söylentinin ne kadar hızlı yayılabileceğini ve insani krizlerde bile ciddi sonuçlar doğurabileceğini açıkça göstermektedir. Bu durum, bilgiyi yaymadan önce doğrulamanın ne denli hayati olduğunu ve sorumlu gazeteciliğin hem gerçeği hem de toplumsal faydayı nasıl koruyabileceğini ortaya koymaktadır. VerificaRTVE. (25 Ağustos 2025).

Önleyici Tedbirler

Stres ve anksiyete bozuklukları ile diğer duygusal ve psikolojik durumlardan tamamen korunmanın kesin bir yolu olmasa da gazetecilerin, özellikle sıklıkla afet haberleri yapıyorlarsa, her an bir zihinsel bozuklukla karşılaşabileceklerinin bilincinde olmaları mümkündür. Zira gazeteciler bu olasılıktan azade değildirler. Birinci hata bu tür durumları hafife almak olabilir, çünkü vakitlice ele alınan rahatsızlık, tıbbi literatürün de öne sürdüğü üzere kişinin genellikle kısa sürede kendi başına üstesinden gelebileceği geçici ve ikincil bir rahatsızlık anlamına gelebilir. İlk önleyici tedbir budur.

Önleyici tedbirler açısından bir diğer önemli unsur, gazetecilerin kendilerini dinlemeleri ve haber takibi öncesinde ve süresince yayın yönetmenleri ve iş arkadaşlarıyla açık iletişim kurmalarıdır. Bir gazeteci, kişisel veya çevresel herhangi bir nedenle, kendisine verilen görevi yerine getiremeyeceğini hissederse, dürtüst olmalı ve bunu amirlerine bildirmelidir. Bu durum, haberin ön hazırlık aşamasında olduğu gibi haber yapımı sırasında da geçerlidir. Gazeteciler haber yapım aşamasında amirleriyle konuşmanın yanı sıra destek için meslektaşlarına da danışabilirler. Bunun için genel yayın yönetmenleri, yöneticiler ve medya sahipleri de samimi ve açık iletişimi teşvik etmelidir (Sınır Tanımayan Gazeteciler, 2015).

Karşılaşacağınız ortamı gerçekçi bir şekilde anlamak en iyisi olduğundan, gideceğiniz bölgenin tarihi, kültürü ve sosyoekonomik durumu hakkında araştırma yapmak ve bilgi edinmek faydalıdır. Ayrıca gerektiğinde afet bölgesinde bulunan veya ilgili bağlamda görev yapan yetkililer, gazeteciler ve kuruluşlarla iletişim kurmak da faydalıdır. Haber yapımı sırasında özbakım da gazeteciye fayda sağlayacaktır. Afet senaryolarında ilk adım ihtiyatlı olmaktır çünkü koşulları hafife almak tehlikeli sonuçlara yol açabilir. İkincisi, korku, üzüntü, öfke, yorgunluk, sinirlilik, uyku bozuklukları, sıkıntı ve

boğulma hissi (nefes darlığı), huzursuzluk, panik ataklar, ani kaçma veya gerçeklikten uzaklaşma dürtüleri, şiddet içeren davranışlar ve alkol, tütün veya diğer maddelerin tekrarlayan kullanımı gibi daha görünür ve yaygın semptomlar yaşayıp yaşamadığınızı değerlendirmek için kendinize zaman ayırmak genellikle iyi bir fikirdir. Bununla birlikte, önceden önem arz eden konulara ve aktivitelere ilgi kaybı, değersizlik veya aşırı suçluluk duygusu, konsantrasyon ve karar verme sorunları, gerçek bir risk oluşturmayan ve gerçekleşme olasılığı düşük olaylara dair aşırı endişe gibi fark edilmeyebilecek ve göze hemen çarpmayan belirtiler de mevcuttur. Bu belirtileri fark etmek, benzer haberler yaptıkları için muhtemelen benzer durumlardan geçen deneyimli gazetecilerle konuşmak ve bu durumu yayın ekibi ve sahadaki diğer ekip üyeleriyle ele almak doğru bir adımdır.

Haber yaparken bile kasları esnetme, derin nefes alma veya yürüme gibi basit rutinlerden oluşabilecek fiziksel aktivite için zaman ayırın; vücudunuz her zaman size bunun için teşekkür edecektir. Bu, kısa süreli de olsa uzaklaşma imkanı yaratır. Aile ve arkadaşlarla iletişim kurmak için zaman ve alan yaratmak, gazetecilik mesleğinin yoğun taleplerinin içinde tamamen kaybolmamak açısından gereklidir. Bu noktada, her ne kadar birincil vazifelerden biri dahi olsa, gazetecinin, evdeki anlaşmazlık veya problemli durumlar çözülmeden afet haberi yapmaya gitmemesi değerli bir karardır. Bir afette karşılaşılan travmatik olaylar ve bu tür ortamlardaki beklenmedik gerçeklikler dikkate alındığında, bir yanda çözülmemiş aile sorunlarıyla uğraşırken bir yandan da çalışmak hem yıpratıcı hem de ruh sağlığı açısından tehlikelidir.

Öte yandan boş zamanlarda aileyle kurulan sürekli, samimi ve sağlıklı iletişim, afet haberi yapan gazeteciler için önemli bir destek kaynağıdır. Bu durum, gazetecinin maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik risklerin aile ortamında fark edilmesiyle mümkün olur.

Böylece aile üyeleri, huzur ve sevgi temelli bir iletişim yoluyla destek olabilirler. Bu, bir afetin yarattığı gerginlik ve zorluklar içinde çalışan her gazetecinin kıymet vereceği bir durumdur.

Takip Bakımı

Afet Haberciliği projesi kapsamında gazetecilerle yapılan anketin sonuçlarına göre katılımcıların yüzde 41,6'sı, afet haberi yapan gazetecilerin psikolojik rehabilitasyona hazır olmaları gerektiğini belirtmiştir. Diğer bir deyişle önemli sayıda gazeteci, psikolojik rehabilitasyonun gerçekçi bir seçenek olduğuna inanmaktadır. Ancak gerçekler, afet haberciliğine maruz kalan gazetecilerin psikolojik terapiye erişiminin medya sektöründe henüz standart bir uygulama haline gelmediğini ortaya koymaktadır.

Dart Center for Journalism and Trauma ile Tulsa Üniversitesi Psikoloji Bölümü (Sachs, E., Newman, E., Porterfield, K., Hockensmith, K. ve Shapiro, B., 2025), 2021'den bu yana Amerika Birleşik Devletleri'nde bu sorunu ele alan Gazeteci Travma Destek Ağı (JTSN) programını teşvik etmektedir. JTSN'de çalışan psikologlar, katılımcı gazeteciler arasında en yaygın ruh sağlığı sorunlarının ikincil veya dolaylı travma (en yaygın olan), travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), majör depresyon ve klinik önem taşıyan anksiyete, iş stresi (tükenmişlik), kurumsal ihanet duyguları, işle ilgili suçluluk veya ahlaki yaralanma, keder veya yas, madde bağımlılığı ve intihar düşünceleri (katılımcıların yüzde 13'ü) olduğunu tespit etmiştir.

Ancak konulan teşhise rağmen gazeteciler, tedavi almalarını engelleyen çeşitli engeller olduğunu bildirmiştir. Bu engellerden biri, psikologların gazetecilerin çalışma kültürü ve meslekteki riskleri hakkında yetersiz bilgiye sahip oldukları algısıdır; bu durum daha özel bir terapi yaklaşımını gerektirir. Diğer önemli engeller

arasında, yardıma ihtiyaç duyan tüm gazetecilere destek sağlayacak programların eksikliği, medya ve gazeteciliği destekleyen kurumlarda terapiye yönlendirme için net protokollerin bulunmaması ve serbest çalışan gazeteciler için terapinin yüksek maliyeti sayılabilir.

Tüm bunlara rağmen, psikolojik bakım önemlidir ve JTSN programının da belirttiği gibi olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Altı ay süren 20 seanslık bir modelle elde edilen sonuçlar terapinin olumlu etkilerini bir kez daha doğrulamıştır. Başlangıçta, gazetecilerin %60'ı klinik açıdan anlamlı düzeyde rahatsızlık yaşarken, terapist müdahalesinin ardından bu oran %23'e gerilemiştir. Gazetecilerin %53 ile %72'si arasında, TSSB, depresyon, anksiyete ve stres belirtilerinde istatistiksel olarak anlamlı bir iyileşme görülmüştür. Gazetecilerin %35'i, kendilerini daha iyi hissettiklerini ifade etmiştir. Ayrıca, terapiye başlarken intihar düşünceleri olduğunu bildiren beş gazeteciden her biri, terapi sürecinin sonunda artık bu şekilde düşünmediklerini ifade etmiştir (Sachs, E. vd., 2025).

Gazetecilik alanında psikolojik rehabilitasyonu teşvik eden uluslararası bir uzlaşma ya da protokol bulunmasa da, JTSN'in ortaya koyduğu sonuçlar dikkate alındığında, muhabirlerin belirgin semptomlar ortaya çıktığında veya bir haber sürecinde yaşadıkları deneyimler ya da mesleğin stresli ortamı sonucu bunaldıklarında terapiye başvurmanın en doğru karar olduğunu bilmeleri gerekir. Bu süreç, aynı zamanda bir gazetecinin kendine özen göstermesinin bir parçasıdır.

Psikolojik tedavi fark yaratsa da, gazetecilerin travmatik durumlarla başa çıkarken içgüdüsel olarak kullandıkları ve yalnızca afet haberciliğinde değil, kişisel yaşamlarında da geliştirmeyi sürdürmeleri gereken temel unsur dayanıklılıktır.

Amerikan Psikoloji Derneği (APA) dayanıklılığı, travmatik olaylara, tehditlere veya zorluklara etkili bir şekilde uyum sağlama süreci olarak tanımlar (2011). Önemli olan, dayanıklılığın sıra dışı değil, olağan bir özellik olduğudur. İnsanlar çoğu zaman dayanıklılık sergiler. Dayanıklı olmak, bir kişinin sıkıntı, acı veya duygusal zorluklarla karşılaşmadığı anlamına gelmez. Tüm insanlar bu sorunları yaşar ancak aynı zamanda dayanıklılık gösterme yetisine de sahiptir.

Dayanıklılığı geliştirmek için APA (2011) şunları önermiştir: güçlü aile ve sosyal ilişkiler kurmak; krizleri aşılmaz engeller olarak görmemek; değişimi hayatın doğal bir parçası olarak kabul etmek; hedefler belirleyip bunlara yönelik çalışmak; olumsuz durumlarda önemli kararlar almak ve bu duruma yol açan sorunu görmezden gelmemek; zor anları kendini keşfetmek veya yeniden keşfetmek için fırsat olarak değerlendirmek; olumlu bir bakış açısı benimsemek ve ortaya çıkan sorunları çözme yeteneğine güvenmek. Acı ve sıkıntıya rağmen, bakış açınızı korumaya, olayları doğru bir çerçeveye oturtmaya çalışın; umudunuzu yitirmeyin ve kendinize özen gösterin.

3.5.

Afet Haberciliğinde Sürekli Eğitim ve Temel Öneriler

3.5. Afet Haberciliğinde Sürekli Eğitim ve Temel Öneriler

Afet senaryoları sürekli değişerek giderek daha karmaşık hâle gelmektedir. Yeni teyit teknolojileri, dijital dezenformasyon dinamikleri ve sivil koruma protokolleri ise büyük bir hızla dönüşüme uğramaktadır. Bu nedenle, bu alanda çalışan gazeteciler için sürekli eğitim şarttır. Başlangıç için verilen eğitim yeterli olmayıp, etik habercilik, kişisel güvenlik, resmî kaynaklarla çalışma, dijital araçların kullanımı ve sorumlu iletişim stratejileri alanlarındaki becerilerin düzenli olarak tazelenmesi gerekmektedir. Böylelikle, gazeteciler sosyal sorumluluklarını titiz ve etkili bir şekilde yerine getirerek halkın kritik olaylar hakkında doğru ve faydalı bilgiye ulaşmasına yardımcı olabileceklerdir.

Deprem, yangın, tsunami, savaş, terör eylemleri, insan sağlığına zararlı kimyasalların söz konusu olduğu kritik altyapılarda gerçekleşen patlamalar ve diğer afetlere ilişkin haberlerin yapılması medya, toplum ve hükûmetler için büyük önem arz eder. Nitekim, bu olaylara verilen öncelik, sıra gazeteciler, foto muhabirleri ve kameramanlar gibi medya çalışanlarını böylesine belirsiz ve riskli senaryolara hazırlamaya geldiğinde karşılığını bulmamaktadır. Rehberde yer alan ankette katılımcıların %95,6'sı, gazetecilik eğitiminde, farklı afet türlerinde nasıl hareket edileceğine dair hazırlığın da yer alması gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra, katılımcıların %92,2'si bir afet haberi yaparken yapılması gerekenler konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmiştir. Hatta, ankete katılan gazetecilerin %85,1'i aldıkları afet eğitimine uygulamalı çalışmaların veya simülasyonların dâhil edilmediğini söylemiştir.

Her basın kuruluşunun, çalışanlarına bir afet haberinin nasıl yapılacağı konusunda önceden ve sürekli eğitim vermediği bir

gerçektir. Söz konusu serbest çalışan gazeteciler olduğunda, herhangi bir basın kuruluşu tarafından desteklenmedikleri için durum daha da vahim bir hâl almaktadır. Bu en yaygın tablo olsa da gazetecilerin afet haberciliği yaparken karşılaştıkları çok sayıda zorluk, stres ve tehlike durumları göz önünde bulundurulunca medyada bu tür eğitimlerin verilmesi zorunludur. Ayrıca, bu eğitimlere bireysel inisiyatifle katılmak da hem mesleki hem de kişisel açıdan önemli bir karar olacaktır. Unutmayalım: Bunlara maruz kalan gazeteciler, kanlı canlı birer insandır. Bu nedenle söz konusu eğitim kapsamlı olmalı ve önceliklendirilmelidir.

Tatbikatlar ve Uygulamalı Çalışmalar

Kurgu her ne kadar gerçeğin önüne geçemese de simülasyonlar ve saha tatbikatları büyük önem taşır. Haber yapımı sırasında yaşanan stres ve belirsizliği canlandırmak zordur, asla birebir aynı olmaz. Ancak kontrollü ortamlarda öğrenilenler, gerçek bir olay sırasında en beklenmedik anında gerekebilir. Nasıl davranacağını bilmek ise her şeyi değiştirebilir. Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ) ve Uluslararası Haber Güvenliği Enstitüsü (INSI) gibi kuruluşlar bu tür eğitimleri desteklemektedir. CPJ'nin Gazeteci Güvenlik Rehberi (2012), göz ardı edilemeyecek ya da hafife alınamayacak ilk adımın, gazetecilerin kişisel koruyucu donanımı tanınması ve acil durum planlarına hâkim olması olduğunu vurgular. Bunun ise ancak pratikle mümkün olabileceğinin altını çizerek. Öte yandan, ankete katılan basın mensuplarının %70,5'i, farklı türdeki afetlerde yanlarında bulundurmaları gereken ekipmanlar konusunda tamamen bilgisiz olduklarını açıkça belirtmiştir.

Simülasyonlar ve hazırlık tatbikatlarının odağında, risk yönetimi, hızlı karar alma, baskıyla başa çıkma ve ilk yardım teknikleri yer almalıdır. Bunun yanı sıra gazetecilerin eğitimden kişisel dönüt almaları da oldukça faydalıdır. Uzmanlar,

katılımcıların duygusal ve psikolojik tepkilerini değerlendirmeli, bu değerlendirmeleri onlarla paylaşmalı ve gerekirse gelişimlerine yönelik alıştırmalar önermelidir. Öte yandan, sadece memnuniyet derecelerinin ölçülmesi için değil, hangi uygulamaların geliştirilmesi ya da eğitime dâhil edilmesi gerektiğinin de anlaşılması için bu eğitimlerin gazeteciler tarafından değerlendirilmesi de önemlidir.

Gazetecilerin yüksek riskli bölgelerde mesleki çalışmalarını sürdürebilmelerine yardımcı olabilecek temel ve önemli eğitimler ile tatbikatlardan bazıları şunlardır:

- **Tehlikeli Ortam & İlk Yardım Eğitimi (HEFAT / HEAT)**

Kaçırılma, sınır geçişleri, silahlı saldırı tatbikatları, pusu durumları, iletişim, risk değerlendirmesi ve ciddi yaralanmalar (örneğin, amputasyon) için acil ilk yardım konularını kapsayan (3-6 gün süren) yatılı kurslar. BBC, tehlikeli ortamlarda görevlendirilen muhabirler için bu eğitimi zorunlu tutmaktadır.

- **Yangın, canlandırma ekipleri ve özel efektler eşliğinde yapılan gerçekçi tatbikatlar**

Meslektaşlarını Kurtarma Eğitimi Almış Muhabirler (Reporters Instructed in Saving Colleagues; RISC) gibi programlar, gazetecileri acil tıbbi müdahaleye hazırlamak amacıyla sahte kan, duman ve simüle edilmiş silah sesleriyle savaş bölgesindeki yaralanmaları canlandırır.

- **Tehlikeli ortamlarda yüksek stres atölyeleri**

Sahte yaraları bandajla sarmayı, simüle edilmiş kontrol noktalarından geçmeyi, beklenmedik kontrolleri ve hatta bir arabanın güvenli bir siper olmadığını göstermek için gerçek

silahlarla yapılan uygulamalı gösterimleri içeren tatbikatlar stresi tetiklemek ve tepkileri değerlendirmek amacıyla tasarlanmıştır.

- **Sanal Gerçeklik (VR) eğitimi**

Sanal gerçeklik, protesto, savaş bölgeleri veya doğal afetler gibi ortamları canlandırarak güvenli bir ortamda gerçek duygusal tepkiler uyandırır. Muhabirleri gerçek tehlikeye atmadan travmayla yüzleşmeye hazırlamak için faydalıdır.

- **Gelişmiş Afet Yönetimi Simülasyonları (ADMS)**

Yangın, toplu kazalar veya kentsel felaketler gibi büyük ölçekli acil durumlar sırasında karar verme yetisini geliştirmek üzere tasarlanmış yapay zeka destekli ve 3B simülasyon platformları.

- **Durumsal farkındalık ve güvenlik ekipmanları eğitimi**

Risk değerlendirmesi, koruyucu ekipmanların (yelek, kask ve maskelerin) doğru kullanımı, gerginliği azaltma teknikleri ve kişisel güvenlik planlaması üzerine sürekli tatbikatlar.

- **Risk değerlendirmesi, hijyen ve lojistik**

Afetlerin (kasırga, deprem, kimyasal sızıntıları) doğasını araştırma, sigorta güvencesi sağlama, kendi kendine yeterli kalma, kurtarma ekiplerini engellemekten kaçınma ve basın odalarıyla düzenli olarak konum ve durum bilgisi paylaşımı konularında düzenlenen eğitimler.

- **Bilgilendirme ve risk azaltıcı iletişim eğitimi**

Yapıcı habercilik, toplum dayanıklılığı ve sürdürülebilir kalkınma anlatılarına odaklanan Afet Risk Azaltma (DRR) haberciliği üzerine atölyeler.

- **Uygulamalar ve örnek çalışmaları içeren pratik kılavuzlar**

IWPR Kriz Bölgesi Rehberi gibi el kitapları, çatışma ve afet bağlamlarına uyarlanmış saha tatbikatları, habercilik standartları ve güvenlik protokolleri sunar.

- **Canlandırma ekipleri eşliğinde kriz simülasyonları**

Gerçekçiliği artırmak ve iletişim becerilerini test etmek için koordineli acil durum tatbikatlarında mağdurları canlandıran eğitimli oyuncularla uygulamalar yapılmaktadır.

- **Savaş suçları ve çatışma haberlerine ilişkin kurslar**

For the Record: Covering War and Conflict (Kayda Geçsin: Savaş ve Çatışma Haberlerinin Yapılması) gibi çevrimiçi eğitimler gazetecilere zulümleri duyarlı ve doğru bir şekilde nasıl belgeleyip arşivleyeceklerini ve haber yapacaklarını öğretir.

Her acil durum, kendine özgü siyasi, toplumsal ve çevresel koşullar tarafından şekillenen, öngörülemeyen bir nitelik taşır. Yeterli eğitime sahip olmayan bir gazeteci, hem kendi güvenliğini hem de haberlerinin doğruluk, zamanlama ve etik niteliklerini tehlikeye atar. Kriz durumlarında mezenformasyon afetin kendisi kadar hızlı yayılabilir ve hazırlıksız gazeteciler istemeden yanlış bilgilerin yayılmasına katkıda bulunabilir ya da acil müdahale çalışmalarını aksatabilirler.

Gerçekçi simülasyonlara, tıbbi tatbikatlara, sanal gerçeklik senaryolarına ve durumsal farkındalık eğitimlerine katılan gazeteciler, yoğun baskı altında dahi sakinliklerini koruyarak bilinçli kararlar verebilme yetilerini geliştirirler. Bu eğitimler, yalnızca fiziksel hayatta kalma becerilerini değil; aynı zamanda dayanıklılığı, kurtarma ekipleriyle birlikte çalışmayı ve etkilenen kesimlerle duyarlı iletişim kurma kapasitesini de güçlendirir. Bu tatbikatlara ve uygulamalar, gazetecilerin, insanlığın en karanlık anlarında güvenilir tanıklar ve etkili iletişimciler olarak görevlerini yerine getirmelerini sağlar. Bu, gazetecilerin anlattığı hikâyelerin, yalnızca kamuoyunu bilgilendirmekle kalmayıp aynı zamanda bir kriz sonrası güvenlik, hesap verilebilirlik ve iyileşme süreçlerine de katkıda bulunmasını sağlar.

Haber Öncesi Planlama

Önceden belirlenmiş bir acil durum protokolüne sahip olmak, onu iyi bilmek ve buna uymak hayati öneme sahiptir. En önemli hedef, gazetecilerin ve diğer medya çalışanlarının yaşamlarını güvence altına almak ve korumaktır. Ayrıca, varıştan önce bölgenin koşullarını tanımak; sahadaki ekiple ve haber merkezindeki ya da dışındaki kilit temaslarla (yetkililer, insan hakları savunucuları, gazetecilikle ilişkili kuruluş temsilcileri vb.) önceden belirlenmiş bir iletişim mekanizmasını sürdürmek; gerçekleşen olaylara göre gerçek risk potansiyelini değerlendirmek; bir ilk yardım çantası bulundurmak (katılımcıların %51,7'si yanlarında ilk yardım çantası taşıdığını belirtmiş, ancak veriler %48,3'ünün taşımadığını göstermektedir); enerji veren küçük ve hafif yiyecekler ile su bulundurmak; taşınabilir batarya ve telefon şarj cihazı taşımak; haritaları önceden kontrol etmek ve varışta olası bir tahliye durumunda çıkış noktalarını veya güzergahları tespit etmek; ve diğer bütün önleyici tedbirlerin yanı sıra sağduyu ve ihtiyat göstermek, iyi bir destek sağlayacaktır (CPJ, 2012; INSI, t.y.).

Danışılan literatüre ve içeriklerine dayanarak (Reporters Without Borders, 2015; ACOS Alliance, t.y.; Doc Society, 2017; Shelton, M. & King, G., 2017), faydalı olabilecek bir liste şöyle sunulabilir:

Risk yönetimi:

- Habercilik faaliyeti öncesinde ve sırasında oluşabilecek risklerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi
- Riskleri azaltmak ve acil durumlara müdahale etmek için net bir eylem planı oluşturulması
- Kişisel güvenliğin ve bunu sağlayacak kararların önceliklendirilmesi
- Uygulanan güvenlik önlemlerinin sürekli izlenmesi ve değerlendirilmesi
- Sahada mütevazı ve saygılı olunması.

İlk yardım ve yiyecek:

- Temel tekniklerin bilgisi
- Acil durumları değerlendirme becerisi
- Gerekirse anında yardım sağlama becerisi
- Enerji veren küçük ve hafif yiyecekler (konserve gıda, protein veya enerji barları, meyve, kuruyemiş, kan şekeri düşüklüğü için şekerleme)
- Su (hidrasyon)

Stres ve olumsuz duyguların yönetimi:

- Duygusal yönetim ve öz bakım pratiğinin yapılması
- Anlaşmazlık çözümünde ikna edici ve tartışmaya dayalı stratejiler
- Kritik durumlarda gevşeme ve kontrol teknikleri

Hızlı ve etkili iletişim:

- Önceden hazırlanmış bir iletişim planının olması
- Aşırı durumlarda veya gerçek risk durumlarında iletişimden sorumlu kilit kişinin belirlenmesi
- Kilit kişi, iletişim kesildiğinde ne yapacağını bilmelidir
- Durumun, konunun ve mümkünse ihtiyaçların derhal iletilmesi
- Bilgi aktarırken net ve kesin olunması
- Sahada etkili ve empati yaparak dinlenmesi

Olayla ilgili bilgi ve belgelerin korunması:

- İçerik ve diğer bilgilerin korunması için şifrelerin yönetimi ve kullanımı (1Password)
- İletişimlerin şifreli tutulması (ProtonMail, Signal veya One Time Secret kullanarak)
- Bütün materyalin yedeklenmesi ve şifreli tutulması (VeraCrypt kullanarak)
- Dosyaların güvenli bir şekilde paylaşılması (SpiderOak ShareRooms kullanarak)
- İnternette güvenli bir şekilde gezilmesi (Tor kullanarak)
- Güvenliyse, olayın kilit detaylarıyla belgelenmesi

Yetkili Merciler, Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar) ve Acil Müdahale Ekipleri ile İş Birliği

Bir afet sırasında yetkililer ve kurtarma ekipleri ile iş birliği yapmak, hem gazetecilerin güvenliği ile hem de etkilenen kişiler ve kamuoyu ile ilgili alınması gereken önlemler açısından kritiktir. Aynı şekilde yetkililer medya profesyonellerinin fiziksel bütünlüğünü de garanti altına almalıdır; ancak siyasi bağlama ve afetin kendisine bağlı olarak bu her zaman geçerli değildir. Buna

ek olarak, kamu kurumları ve sözcüleri birincil bilgi kaynaklarıdır. Açıklamalarının resmî bir kaynak olarak dikkatle kaydedilmesi gerekir. Ancak resmî bir kaynak olması, onun hatasız ve tamamen güvenilir olduğu anlamına gelmez. Afetlerin ya da gazetecilere karşı düşmanca tutumların olduğu durumlarda yetkililer, siyasi, partizan veya ekonomik çıkarlarla da hareket edebilir ve paylaştıkları veriler her zaman doğru ya da güvenilir olmayabilir.

Resmî bir kaynakla çalışıyor olsalar bile, gazetecilerin yetkililerden alınan bilgileri teyit etme yükümlülüğü vardır ve veri resmî bir kaynaktan geldiğinde, kaynağı açıkça belirtmek; kurumun adını yazmak ve eğer kaynak bir sözcü ise adını, soyadını ve görev unvanını belirtmek gerekir. Ve eğer bilgi, gazeteciye, “resmî olmayan” ibaresiyle sunuluyorsa çok daha titizlikle teyit edilmeli ve halkı rahatsız edebilecek söylentilerin ve yanlış bilgilerin yayılmasını önlemek için paylaşılmasının uygunluğu detaylı şekilde analiz edilmelidir. Yayımlırsa, “resmi olmayan” bilgi şeklinde belirtilmelidir.

Bu noktada, basın ile STK’lar arasındaki en önemli iş birliklerinden biri öne çıkmaktadır. Teorik olarak, gazetecilikte hâkim olması gereken metodik şüphecilik uygulandığında, bu kuruluşlar, yetkililerin şeffaf olmayan veya manipüle edildiği izlenimi veren bilgiler sunmalarına yol açabilecek çıkarların tam tersini temsil eder.

STK’lar, toplumu ve toplumun çeşitli haklarını destekleyen bağımsız varlıklar olarak ortaya çıkan derneklerdir. Devlet yönetiminin (yöneticiler, kamu görevindeki muhalefet figürleri ve tüm memurlar dahil) siyasi, ekonomik, adli, askeri ve polis gücüne karşı bir denge unsuru oluştururlar. Bu nedenle, insani ihtiyaçlar, savunmasız topluluklar üzerindeki etkiler, afet müdahalesi veya önlenmesi için tahsis edilen kaynakların yönetimi gibi afetle ilgili

konularda bağımsız bilgi kaynağı olabilirler. Bu bilgi, toplumu haberdar etmek açısından çok değerli olabilir.

Gazeteciler ve STK'lar arasında olması gereken bir diğer doğrudan bağlantı da gazetecileri ve temel haklarını savunmaya yönelik kuruluşlardır. Gazetecilerin bu hakları arasında, mesleklerini serbestçe yapma özgürlüğü, basın ve ifade özgürlüğü, yaşam hakkı ve siyasi nedenlerle suçlu muamelesi görmeme hakkı yer almaktadır. Bu sebeple uluslararası STK'larla ve afetin yaşandığı ülkede halihazırda mevcut olanlarla iletişim halinde kalmak ya da en azından iletişim bilgilerine sahip olmak haber yaparken atılması gereken adımlardır. Bu kuruluşlar haber yapımı öncesinde ve sırasında bilgi toplamanızı sağlayabilir ve riskleri önleyebilir. Aynı zamanda olay yerinde çalışırken ve sonrasında yaşanabilecek olası saldırıları veya tacizleri bildirmek için bir kanal görevi görürler. Ayrıca yasal ve psikolojik desteğe erişim sağlarlar (Horsley, W., Stone, M., ve Mijatovic, D., 2014).

Kaynakça

Kaynakça

- ACOS Alliance. (A Culture of Safety Alliance) (t.y.). *The News Organizations Safety Self-Assessment*. <https://www.acosalliance.org>. Erişim Tarihi 29 Temmuz 2025, https://www.acosalliance.org/_files/ugd/c1a6a6_86a36f8820dc47fc82f451440ac77e69.pdf
- American Psychiatric Association. (2014). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. Editorial Médica Panamericana. American Psychological Association. (2010).
- American Psychological Association. (2011). *The road to resilience*. <https://www.apa.org>. Erişim Tarihi 29 Temmuz 2025, <https://www.apa.org/topics/resilience/camino>
- American Psychological Association. (2018). *APA Dictionary of Psychology*. <https://www.apa.org>. Erişim Tarihi 20 Temmuz 2025, <https://dictionary.apa.org/vicarious-traumatization>
- Arenas, J. P. (21 Şubat 2011). *Kevin Carter – the photo that was a lie* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=xM5-c52-ArE>
- Bolton, E. (t.y.). *Journalists and PTSD*. <https://www.ptsd.va.gov>. Erişim Tarihi 29 Temmuz 2025, https://www.ptsd.va.gov/professional/treat/care/journalists_ptsd.asp
- Doc Society. (2020). *Safe+Secure Handbook*. <https://safeandsecure.film>. Erişim Tarihi 28 Temmuz 2025 <https://safeandsecure.film/static/core/files/S+S-Handbook-May20-ES.pdf>
- Emergency survival kit. (t.y.). *NSW Rural Fire Service*. <https://www.rfs.nsw.gov.au/plan-and-prepare/prepare-your-family/emergency-survival-kit>
- Feinstein, A., Owen, J., ve Blair, N. (2002). A hazardous profession: War, journalists, and psychopathology. *American*

Journal of Psychiatry, 159(9), 1570–1575.

- Horsley, W., Stone, M. ve Mijatovic, D. (2014). *Safety of journalists – Guidebook*. International Federation of Journalists.
- Hunt, A. (1997). “Moral panic” and moral language in the media. *The British Journal of Sociology*, 48(4), 629–648. The London School of Economics and Political Science adına Wiley-Blackwell. <http://www.jstor.org/stable/591600>
- Institute for War & Peace Reporting (IWPR). (t.y.). *Handbook for local journalists in crisis areas*. Erişim Tarihi 10 Eylül 2025, https://iwpr.net/sites/default/files/download/publication/iwpr_training_manual_english_0.pdf
- International Labour Organization. (2022). *OSH Guidebook for Journalists and Television Media Workers*. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40asia/%40ro-bangkok/%40ilo-jakarta/documents/publication/wcms_854032.pdf
- International News Safety Institute. (t.y.). *INSI Safety Code*. <https://newssafety.org>. Erişim Tarihi 29 Temmuz 2025, <https://newssafety.org/insi-safety-code/>
- Kutri, M. (2023). *Safe journalism in the online world*. <https://safejournalists.net/wp-content/uploads/2025/04/Manual-for-the-safety-of-journalists-on-the-Internet-HND.pdf>
- Macleod, S. (1994). *The life and death of Kevin Carter*. <https://time.com>. Erişim Tarihi 20 Temmuz 2025, <https://time.com/archive/6725984/the-life-and-death-of-kevin-carter/>
- *Ministry of Defence reaction to the fake news about Indian grenades being sent to Ukraine*. GOV.SI. (5 Mart 2024). <https://www.gov.si/en/news/2024-03-05-ministry-of-defence-reaction-to-the-fake-news-about-indian-grenades->

being-sent-to-ukraine/

- Nieman Lab. (Şubat 2024). *This nonprofit is using virtual reality to train Ukrainian journalists to cover the war safely*. Erişim Tarihi 10 Eylül 2025, <https://www.niemanlab.org/2024/02/this-nonprofit-is-using-virtual-reality-to-train-ukrainian-journalists-to-cover-the-war-safely>
- Doğan, B. ve Şenol, R. (22 Şubat 2023). Yalan haber can aldı: ‘Baraj patladı’ dezenformasyonu üç buçuk saat kaybettirdi. *Yeni Şafak*. <https://www.yenisafak.com/gundem/yalan-haber-can-aldi-baraj-patladi-dezenformasyonu-uc-bucuk-saat-kaybettirdi-4509822>
- Radio Television Digital News Association (RTDNA). (t.y.). *Safe journalist training and resources*. Erişim Tarihi 10 Eylül 2025, <https://www.rtdna.org/safe-journalist-training-and-resources>
- Reporters Without Borders & UNESCO. (2017). *Safety manual for journalists: A practical guide for reporters in risky areas*. Paris: United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization. Erişim Adresi <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243988>
- Rojas, A. (18 Haziran 2018). *Vultures don't eat children*. Zenda: authors, books, and company. <https://www.zendalibros.com/los-buitres-no-comen-ninos/>
- Sachs, E., Newman, E., Porterfield, K., Hockensmith, K. ve Shapiro, B. (2025). *The Journalist Trauma Support Network: An innovative training program to support journalists' mental health* [White Paper]. https://dartcenter.org/sites/default/files/jtsn_white_paper_may_2025.pdf
- Shelton, M. ve King, G. (2017). *How journalists can protect themselves while covering protests*. <https://freedom.press>. Erişim Tarihi 25 Temmuz 2025, <https://freedom.press/digisec/blog/how-journalists-can-protect-themselves-while-covering-protests/>

- Smith, R., Newman, E., Drevo, S. ve Slaughter, A. (2015). *Covering trauma: Impact on journalists*. Dart Center for Journalism and Trauma. <https://dartcenter.org>. Erişim Tarihi 23 Temmuz 2025, <https://dartcenter.org/content/covering-trauma-impact-on-journalists>
- Smyth, F., Lowenthal, T. ve O'Brien, D. (2012). *CPJ journalist security guide*. Committee to Protect Journalists.
- Squires, A. (2023). *What are the hazards in the workplace that affect first aid provision?*. Erişim Adresi <https://www.redcrossfirstaidtraining.co.uk/first-aid-blogs/what-are-the-hazards-in-the-workplace-that-affect-first-aid-provision/>
- The different types of stress. <https://www.apa.org>. Erişim Tarihi 25 Temmuz 2025, <https://www.apa.org/topics/stress/tipos>
- The importance of ethics in journalism. (4 Temmuz 2025). *St. Bonaventure University Online*. <https://online.sbu.edu/blog/importance-ethics-journalism>
- UNESCO. (2016). *Safety guide for journalists: A manual for reporting in high-risk contexts*. Paris: United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization. Erişim Adresi <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf000023489?1>
- UNICEF. (t.y.). *Disaster risk reduction and recovery*. Erişim Adresi <https://www.unicef.org/disaster-risk-reduction-and-recovery>
- United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). (20 Ekim 2023). *Training for journalists reporting on disaster risk reduction issues*. Erişim Tarihi 10 Eylül 2025, <https://www.undrr.org/event/training-journalists-reporting-disaster-risk-reduction-issues>

- Washingtonian. (12 Aralık 2023). *How reporters now train for dangerous assignments*. Erişim Tarihi 10 Eylül 2025, <https://www.washingtonian.com/2023/12/12/how-reporters-now-train-for-dangerous-assignments>
- Wired. (22 Ekim 2022). *Inside RISC, the bootcamp that trains war reporters to save lives*. Erişim Tarihi 10 Eylül 2025, <https://www.wired.com/2012/10/risc-training-bronx-documentary-center>
- World Health Organization. (2019). *International Classification of Diseases 11th Revision*. <https://icd.who.int>. Erişim Tarihi 24 Temmuz 2025, <https://icd.who.int/browse/2025-01/mms/en>
- World Health Organization. (2023). *Stress*. <https://icd.who.int>. Erişim Tarihi 25 Temmuz 2025, <https://www.who.int/es/news-room/questions-and-answers/item/stress>

Afet Haberciliği Pratik, Etik ve Güvenlik Rehberi

Habercilik, kamuoyu oluşumunda ve kamuoyu kanaatinin şekillenmesinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Nitekim modern dünyada, afetler dâhil olmak üzere birçok olay ve olgu, büyük ölçüde medyanın sunum biçimi doğrultusunda karşılık bulmakta ve kolektif hafızada bu çerçevede yer edinmektedir.

Afet haberciliği, geleneksel haberciliğin özgün ve münhasırdalı olarak, toplumu yalnızca mevcut veya potansiyel tehlikeler hakkında bilgilendirmekle sınırlı kalmayıp; risklerden korunma yollarını, yardım ve müdahale süreçlerini ve olası etkilerin en aza indirilmesine yönelik stratejileri de kapsamlı biçimde aktarmayı amaçlayan bir iletişim pratiğidir. Afet gazetecisi, haberi, saha yetkinliği, etik ilkeler ve güvenlik gerekliliklerinden oluşan üç boyutlu bir temel üzerinde inşa eder.

Avrupa Birliği Erasmus+ Programı kapsamında desteklenen “Afet Haberciliği: Haberi Felakete Dönüştürmeden Önlemek” projesi kapsamında hazırlanan bu rehberde, gazetecilerin afetleri haberleştirirken dikkate alması gereken temel unsurlar kapsamlı biçimde ortaya konulmuştur.

CUMHURBAŞKANLIĞI
İLETİŞİM BAŞKANLIĞI
YAYINLARI

RTÜK

Social
Innovation
Agency

UniversidadeVigo

